

GÜNGÖR DİLMEN'İN TİYATROLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

Segül BAYRAKTUTAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Uşak

Mayıs, 2019

GÜNGÖR DİLMEN'İN TİYATROLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

Segül BAYRAKTUTAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs, 2019

ÖZET

GÜNGÖR DİLMEN'İN TİYATROLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

Segül BAYRAKTUTAN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Güngör Dilmen kendine has üslubu ve geniş bir coğrafyaya sahip eserleriyle çağdaş Türk tiyatrosunun en önemli yazarlarından. Yazarın yedi kısa oyun, yedi gölge oyunu olmak üzere otuz beş basılı tiyatro eseri ve iki adet masal kitabı vardır. Konularını genellikle tarih ve mitolojiden alan Güngör Dilmen, eserlerinde Mezopotamya'dan Meksika'ya çok geniş bir kültür dünyası sunar. Evrensel nitelikli konular ele alan Güngör Dilmen'in amacı, yeryüzündeki tüm insanların ortak sorunlarını ve duygularını eserlerine yansıtmaktır. Bu sebeple yapılacak olan tematik incelemelerin, oyunların anlam değerlerinin belirlenmesi açısından önemi büyüktür. Yazarın tiyatroya ilgisini çeken sanatçı, İngiliz yazar Shakespeare'dir. Henüz lise yıllarında *Bir Yaz Gecesi Rüyası* ve *Macbeth* oyunlarından etkilenen yazar, tiyatro yolculuğuna *Midas'ın Kulakları* adlı oyunu ile başlar. Güngör Dilmen, tiyatroya eğilmesinden sonra Amerika'nın sayılı üniversitelerinden biri olan Yale Üniversitesi'nde tiyatro eğitimi alır.

Güngör Dilmen, eserlerinin birçoğuna kaynaklık eden tarih ve mitolojiyi malzeme olarak kullanarak gününün sorunlarına ışık tutar. Toplumsal konulara ağırlık veren sanatçı, hem Batı dünyasının emperyalist tutumlarını hem de Doğu'nun mistik ve dini inançlara kapılarak tembelleşmesini eleştirir. Yazar, bilimin üstünlüğünü savunurken sözde aydınları eleştirmekten kaçınmaz.

“Güngör Dilmen'in Tiyatroları Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı tezimizin amacı, sanatçının tiyatro oyunlarında işlediği temaları tespit ederek eserlerin anlam

zenginliğini ortaya çıkarmaktır. Tezimizde incelenen eserlerin temaları belirlenirken Nurullah Çetin'in "Roman Çözümleme Yöntemi" kitabından yararlanılmıştır. Nurullah Çetin, konu ve tema kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Çetin, konuyu eserin üzerine temellendiği bir zemin olarak tanımlar. Tema ise, yazarın okuyucuya vermek istediği öznel iletilerin bir iki cümle halindeki hükmüdür. Tezimizde, eserin teması verildikten sonra alt başlıklar halinde yan temalar da açıklanmıştır.

Üç bölüm halinde oluşturulan çalışmanın birinci bölümünde Cumhuriyet Devri Türk Tiyatrosunun gelişimi hakkında kısa bir bilgi sunularak Dilmen'in Türk tiyatrosundaki önemi saptanmıştır. İkinci bölümde sanatçının hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın asıl inceleme konusu olan GÜNGÖR Dilmen'in eserlerinin tematik incelemesi üçüncü bölümde yapılmıştır. Yazarın eserleri ilk basım tarihlerine göre kronolojik olarak incelemeye alınmıştır. Dilmen'in basılı otuz beş adet oyununda işlediği temalar saptanmıştır. Her eser müstakil olarak incelenmiş ve eserin özeti, kimliği ve eserde işlenen temalar okuyucuya sunulmuştur. İncelememizin sonucunda ortaya çıkan temalar hakkında genel bir değerlendirme, sonuç bölümünde yapılmıştır.

Dilmen, toplumu ilgilendiren konuları geçmişten örneklerle işleyerek günün sorunlarına ışık tutmaya çalışır. GÜNGÖR Dilmen'in eserlerinde işlediği başlıca temalardan biri, toplumumuzda görülen aşırı Batı hayranlığıdır. Yazar, toplumun kendi kültürüne sahip çıkmayarak Batının kültür emperyalizmine kapılmasını eleştirir. GÜNGÖR Dilmen, Batının kapitalist yaklaşımına karşıdır. Yazar, Avrupa ve Amerika'nın kendi menfaatlerini üstün tutarak diğer toplumlara yaptığı sömürüyü gözler önüne serer. Batının ikiyüzlü davranışlarının eleştirilmesinin dışında Doğu'nun mistik ve dini inançlara kapılarak tembelleşmesinin eleştirisi, yazarın sıkça işlediği temalardan bir diğeridir. GÜNGÖR Dilmen, ideal dünya düzeninin inançlarla değil akıl ve bilimle oluşturulabileceğini düşünür. Yazar, akli ve bilimi daima inançların üzerinde tutar. Eserlerde yalnızca yönetsel erkin eleştirisi yapılmazken halkın bilinçsizliğine de vurgu yapılır.

Anahtar Kelimeler: *Güngör Dilmen tiyatroları, tema, tiyatro*

ABSTRACT

GÜNGÖR DİLMEN'İN TİYATROLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

Segül BAYRAKTUTAN

Turkish Language and Literature Department

Social Sciences Institutes Uşak University, May 2019

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Güngör Dilmen is one of the most important writers of contemporary Turkish theater with her unique style and works with a wide geography. He has thirty-five print plays, including seven short plays, seven shadow plays, and two tale books. Güngör Dilmen, who takes his subjects from history and mythology, presents a very wide cultural world from Mesopotamia to Mexico in his works. The aim of Güngör Dilmen, which deals with universal issues, is to reflect the common problems and emotions of all people on earth. For this reason, thematic investigations are important in terms of determining the meaning values of games.

The British writer Shakespeare attracted the attention of the author. Inspired by *a Summer Night Dream* and *Macbeth* game in high school, the writer starts his journey on the theater with his play *Midas's Ears*. Güngör Dilmen studied theater at Yale University, one of the most renowned universities in the United States. Güngör Dilmen sheds light on the problems of his day by using history and mythology as the source of many of his works. Focusing on social issues, the artist criticizes both the imperialist attitudes of the Western world and the laziness of the East with mystical and religious beliefs. In defending the supremacy of science, the author avoids criticizing the so-called intellectuals.

In determining the themes of the works examined in our thesis, Nurullah Çetin's "Roman Çözümleme Yöntemi" book was used. Nurullah Çetin differentiated the concepts of theme and theme. Çetin defines the subject as a basis on which the work is based. The theme is one or two sentences of subjective messages that the author wants to give to the reader. In our thesis, after the theme of the work is given, sub-themes are explained as sub-titles.

In the first part of the thesis, information was given about the development of the Turkish Theater in the Republican Era. In the first part of the study, which was formed in three sections, the importance of Dilmen in Turkish theater was given by giving a brief information about the development of the Republican Period Turkish Theater. In the second chapter, information about the artist's life, art and works is given. The thematic study of the works of Güngör Dilmen, the main subject of the study, was done in the third chapter. The works of the author were examined chronologically according to the first editions. Dilmen's themes in thirty-five plays were determined. Each work has been examined separately and the abstract, identity and themes of the work are presented to the reader. A general evaluation of the themes that emerged as a result of our review was made in the conclusion section.

Dilmen tries to shed light on the problems of the day by examining the issues that concern the society with examples from the past. One of the main themes of Güngör Dilmen's works is the extreme Western admiration seen in our society. The author criticizes the Western culture's engagement with cultural imperialism by not supporting society's own culture. Güngör Dilmen opposes the Western capitalist approach. The author demonstrates the exploitation of Europe and America to other societies, superior to their own interests. Apart from the criticism of the hypocritical behaviors of the West, the criticism of the mystical and religious beliefs of the East by being lazy is another of the themes that the author frequently deals with. Güngör Dilmen thinks that the ideal world order can be formed not by beliefs but by reason and science. The author always holds reason and science above beliefs. In the works, not only the criticism of the administrative power is made, but also the unconsciousness of the people is emphasized.

Keywords: *Güngör Dilmen theaters, theater, theme*

JÜRI VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖNSÖZ

Türk tiyatrosunun önemli kalemlerinden biri olan GÜNGÖR DILMEN, eserlerinde toplumsal konulara ağırlık verir. Oyunlarında tarihi ve mitolojik kahramanlara yüklediği trajik boyutlar eserlerinin derinliğini arttırır. Bu çalışmanın amacı, GÜNGÖR DILMEN'in tiyatro eserlerinde işlediği temaları saptayarak anlam değerlerini tespit etmektir. Bu amaçla eserlerin öncelikle özetlerini sunarak okuyucuya eser hakkında ön bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Yazarın her eserde zengin tema örüntüsü kullanması sebebiyle her oyun müstakil olarak ele alınmıştır.

“GÜNGÖR DILMEN'in Tiyatro Eserleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı tezimizi üç bölümde inceledik. Birinci bölümde Cumhuriyet Devri Türk Tiyatrosu'nun gelişimi hakkında kısa bir bilgi sunulduktan sonra GÜNGÖR DILMEN'in Türk Tiyatrosundaki önemi verilmiştir. İkinci bölümde GÜNGÖR DILMEN'in hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Tezimizin asıl inceleme bölümü olan üçüncü bölümde sanatçının eserleri ilk basım tarihlerine göre kronolojik olarak incelemeye alınmıştır. Dilmen'in basılı otuz beş adet oyunu incelenmiştir. Her eser müstakil olarak incelenmiş ve eserin özeti, kimliği ve eserde işlenen temalar okuyucuya sunulmuştur. Sanatçının eserlerinde işlediği temalar hakkında genel bir değerlendirme, sonuç bölümünde yapılmıştır.

GÜNGÖR DILMEN'in eserlerini ülke sınırları çizmeden geniş bir coğrafyayı ele alarak yazması ve kullandığı özgün dili sayesinde keyif alarak yapılan bu çalışma süresince desteğini her daim hissettiğim saygıdeğer hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Pulat'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma sürem boyunca manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve değerli eşim ve oğlum Kemal - Mert Bayraktutan'a teşekkür ederim.

Segül Bayraktutan

Uşak, 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Segül Bayraktutan

Doğum Yeri ve Tarihi: Uşak / 26.07.1987

Lisans Öğrenimi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

İletişim

e-posta adresi: segul.karabulut@gmail.com

KISALTMALAR

s. : sayfa

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	VI
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	IX
ÖNSÖZ.....	X
ÖZGEÇMİŞ.....	XI
KISALTMALAR.....	XII
İÇİNDEKİLER.....	XIII
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM: CUMHURİYET DEVRİ TÜRK TİYATROSU.....	3
1.1. CUMHURİYET TÜRK TİYATROSUNDA GÜNGÖR DİLMEN.....	4
2. BÖLÜM: GÜNGÖR DİLMEN'İN HAYATI SANATI ESERLERİ.....	6
2.1. HAYATI.....	6
2.2. SANATI.....	7
2.3. ESERLERİ.....	10
3. BÖLÜM: GÜNGÖR DİLMEN'İN TİYATROLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME.....	12
3.1. CANLI MAYMUN LOKANTASI.....	12
3.1.1. Eserin Özeti.....	12
3.1.2. Eserin Kimliği.....	12
3.1.3. Tema.....	13
3.1.3.1. Yan Temalar.....	15
3.2. MİDAS'IN KULAKLARI.....	22
3.2.1. Eserin Özeti.....	22
3.2.2. Eserin Kimliği.....	22
3.2.3. Tema.....	23
3.2.3.1. Yan Tema.....	25

3.3. KURBAN.....	28
3.3.1. Eserin Özeti.....	28
3.3.2. Eserin Kimliği.....	29
3.3.3. Tema.....	29
3.3.3.1. Yan Temalar.....	31
3.4. AK TANRILAR.....	38
3.4.1. Eserin Özeti.....	38
3.4.2. Eserin Kimliği.....	38
3.4.3. Tema.....	38
3.5. MİDAS'IN ALTINLARI.....	40
3.5.1. Eserin Özeti.....	40
3.5.2. Eserin Kimliği.....	40
3.5.3. Tema.....	40
3.5.3.1. Yan Temalar.....	44
3.6. MİDAS'IN KÖRDÜĞÜMÜ.....	46
3.6.1. Eserin Özeti.....	46
3.6.2. Eserin Kimliği.....	47
3.6.3. Tema.....	47
3.6.3.1. Yan Temalar.....	49
3.7. AKAD'IN YAYI.....	52
3.7.1. Eserin Özeti.....	52
3.7.2. Eserin Kimliği.....	52
3.7.3. Tema.....	53
3.7.3.1. Yan Temalar.....	54
3.8. BAĞDAT HATUN.....	55
3.8.1. Eserin Özeti.....	55
3.8.2. Eserin Kimliği.....	55

3.8.3. Tema.....	56
3.8.3.1. Yan Temalar.....	59
3.9. DELİ DUMRUL.....	65
3.9.1. Eserin Özeti.....	65
3.9.2. Eserin Kimliği.....	65
3.9.3. Tema.....	66
3.8.3.1. Yan Temalar.....	67
3.10. HASAN SABBAH.....	71
3.10.1. Eserin Özeti.....	71
3.10.2. Eserin Kimliği.....	72
3.10.3. Tema.....	72
3.10.3.1. Yan Temalar.....	76
3.11. AŞKIMIZ AKSARAY'IN EN BÜYÜK YANGINI.....	77
3.11.1. Eserin Özeti.....	77
3.11.2. Eserin Kimliği.....	77
3.11.3. Tema.....	77
3.11.3.1. Yan Temalar.....	78
3.12. DEVLET VE İNSAN.....	83
3.12.1. Eserin Özeti.....	83
3.12.2. Eserin Kimliği.....	83
3.12.3. Tema.....	84
3.12.3.1. Yan Temalar.....	84
3.13. HAKİMİYET-İ MİLLİYE AŞEVİ.....	88
3.13.1.Eserin Özeti.....	88
3.13.2. Eserin Kimliği.....	89
3.13.3. Tema.....	89
3.13.3.1. Yan Temalar.....	90

3.14. AFYON SAVAŞI.....	92
3.14.1. Eserin Özeti.....	92
3.14.2. Eserin Kimliği.....	92
3.14.3. Tema.....	92
3.14.3.1. Yan Temalar.....	94
3.15. AVCI KARKAP.....	95
3.15.1. Eserin Özeti.....	95
3.15.2. Eserin Kimliği.....	95
3.15.3. Tema.....	95
3.16. AYAK PARMAKLARI.....	96
3.16.1. Eserin Özeti.....	96
3.16.2. Eserin Kimliği.....	96
3.16.3. Tema.....	96
3.17. GALATEA VE PİGMALİON.....	98
3.17.1. Eserin Özeti.....	98
3.17.2. Eserin Kimliği.....	98
3.17.3. Tema.....	98
3.18. KÜP HAMİT.....	99
3.18.1. Eserin Özeti.....	99
3.18.2. Eserin Kimliği.....	99
3.18.3. Tema.....	99
3.18.3.1. Yan Temalar.....	100
3.19. MİSYONER.....	102
3.19.1. Eserin Özeti.....	102
3.19.2. Eserin Kimliği.....	102
3.19.3. Tema.....	102
3.20. TOPLAR VE PAŞALAR.....	104

3.20.1. Eserin Özeti.....	104
3.20.2. Eserin Kimliği.....	104
3.20.3. Tema.....	104
3.20.3.1. Yan Temalar.....	105
3.21. KUZGUNCUK TÜRKÜSÜ.....	106
3.21.1. Eserin Özeti.....	106
3.21.2. Eserin Kimliği.....	107
3.21.3. Tema.....	107
3.21.3.1. Yan Temalar.....	109
3.22. ŞAN ŞEREF ÜN: AMFİTRÜON.....	112
3.22.1. Eserin Özeti.....	112
3.22.2. Eserin Kimliği.....	112
3.22.3. Tema.....	112
3.22.3.1. Yan Temalar.....	113
3.23. TROYA İÇİNDE VURDULAR BENİ.....	115
3.23.1. Eserin Özeti.....	115
3.23.2. Eserin Kimliği.....	116
3.23.3. Tema.....	116
3.23.3.1. Yan Temalar.....	117
3.24. OSMANLI DRAM KUMPANYASI.....	119
3.24.1. Eserin Özeti.....	119
3.24.2. Eserin Kimliği.....	120
3.24.3. Tema.....	120
3.24.3.1. Yan Temalar.....	123
3.25. İTTİHAT VE TERAKKİ.....	126
3.25.1. Eserin Özeti.....	126
3.25.2. Eserin Kimliği.....	127

3.25.3. Tema.....	127
3.25.3.1. Yan Temalar.....	129
3.26. BEN ANADOLU.....	134
3.26.1. Eserin Özeti.....	134
3.26.2. Eserin Kimliği.....	134
3.26.3. Tema.....	134
3.26.3.1. Yan Temalar.....	137
3.27. GALİLEO'NUN GÜNAHLARI?.....	141
3.27.1. Eserin Özeti.....	141
3.27.2. Eserin Kimliği.....	142
3.27.3. Temalar.....	142
3.27.3.1. Yan Temalar.....	145
3.28. GİRİT MASALLARI.....	150
3.28.1. Eserin Özeti.....	150
3.28.2. Eserin Kimliği.....	150
3.28.3. Temalar.....	151
3.29. HEZARFEAN AHMET EFENDİ.....	153
3.29.1. Eserin Özeti.....	153
3.29.2. Eserin Kimliği.....	153
3.29.3. Tema.....	153
3.30. İLSE KOCH.....	155
3.30.1. Eserin Özeti.....	155
3.30.2. Eserin Kimliği.....	155
3.30.3. Tema.....	155
3.31. KARAGÖZ'ÜN FİLOZOFLUĞU.....	158
3.31.1. Eserin Özeti.....	158
3.31.2. Eserin Kimliği.....	158

3.31.3. Tema.....	159
3.31.3.1. Yan Temalar.....	160
3.32. KEŞİF.....	162
3.32.1. Eserin Özeti.....	162
3.32.2. Eserin Kimliği.....	162
3.32.3. Tema.....	162
3.33. PANTOLOG.....	163
3.33.1. Eserin Özeti.....	163
3.33.2. Eserin Kimliği.....	163
3.33.3. Tema.....	163
3.33.3.1. Yan Temalar.....	164
3.34. YOL.....	165
3.34.1. Eserin Özeti.....	165
3.34.2. Eserin Kimliği.....	165
3.34.3. Tema.....	166
3.34.3.1. Yan Temalar.....	167
3.35. SOKRATES “BULUTLAR”DA.....	168
3.35.1. Eserin Özeti.....	168
3.35.2. Eserin Kimliği.....	168
3.35.3. Tema.....	168
SONUÇ.....	170
KAYNAKÇA.....	177

GİRİŞ

Tiyatro incelemeleri, edebiyat sahasında son dönemde artan çalışmalar arasındadır. Güngör Dilmen'in oyunlar üzerine tek tek çalışmalar yapılmış olsa da bütüncül bir yaklaşımla eserleri incelenmemiştir. Tezimizde Güngör Dilmen'in 35 tiyatro eserini anlam bakımından inceleyerek yazarın kullanmış olduğu temaları belirledik. Güngör Dilmen'in tematik açıdan oldukça zengin olan oyunlarının anlam değerlerini belirleyerek edebiyat sahasına katkı yapmayı amaçladık.

Güngör Dilmen, eserlerini genellikle tiyatro türünde yazmıştır. Yazarın tiyatro oyunlarının dışında yalnızca iki masal kitabı bulunmaktadır. Güngör Dilmen'in yedisi kısa oyun, yedisi gölge oyunu olmak üzere otuz beş basılmış tiyatro oyunu vardır. Sanatçının pek çok oyunu Devlet Tiyatroları ve özel tiyatrolar tarafından oynanmıştır.

Güngör Dilmen, oyunlarını tarih ve mitolojiden aldığı malzemelerle rntler. Eserlerinde emperyalizm ve kapitalizmin karşısında duran yazar, evrensel barışı destekler. İdeal dünya düzenini oluşturmak için aklın ve bilimin nderliğine inanır. Toplumsal sorunlara hiçbir zaman sırtını dönmeyen sanatçı, yöneticilerin kendi iktidar hırsı ve kişisel tutkularıyla masum halkı ezmesine karşı çıkar.

Güngör Dilmen, eserlerinde kadın konusunu sıklıkla işler. Toplum tarafından kendisine dayatılan rolleri reddeden kadının övgüsünü yapan sanatçı, kadın-erkek haklarının eşitliğini savunur. Dilmen, kadını kutsallaştırmadan birey olarak hakkını teslim eder.

Bu alışmamızda, Güngör Dilmen'in tiyatro oyunlarında işlenen temaları ele aldık. Bütün oyunlar, eserin zeti, eserin kimliği ve eserde işlenen temalar başlıkları altında tek tek incelenmiştir.

Tezimizde incelenen eserlerin temaları belirlenirken Nurullah etin'in "Roman zmlleme Yöntemi" kitabından yararlanılmıştır. etin, temayı "romanın üzerine temellendiği konunun yazarın duygu ve düşüncesinde öznel bir yargı halinde ortaya konan sentezi olup, romanın nihai hedefi ve romancının asıl amacıdır." olarak açıklar (s. 123).

Nurullah etin, eserin teması (izlek) ve konusunu şöyle ayrıştırır:

" Konu genelde bir edebi tür, özelde ise roman için nesnel ve genel bir alt yapıdır, romanın üzerine temellendiği zemindir ve o edebi türün etrafında örüldüğü ham malzemedir. Romancı, hemen her yazarın kullanmakta zgr olduğu bu malzemedен yola çıkararak özgün

görüşünü, düşünce ve teklifini ispatlanabilir bir yargı halinde romanlarına sindirmiştir. Okuyucunun romanın bütününe sinmiş olan bu ispata açık hükmü bir iki cümle halinde ortaya koyduğu şey, izlektir.” (s. 123, 124).

Nurullah Çetin’in konu ve tema belirlemesine Türk Romanı Tahlilleri 1 adlı kitabından örnekler göstermek mümkündür. Çetin, Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanının incelemesinde romanın konusunu aşk ve evlilik olarak belirlemiştir. İzlek ise; temel izlek ve yan izlek başlıkları ile belirlenmiştir. Romanın temel izleği, “gençlerin rızasını almadan, görücü usulü ile evlendirmek büyük felakete yol açar.” (s. 12) olarak belirlenmiştir. Romanın temel izleğini destekleyen yan izlekler; insan aşkı için mücadele etmelidir, kız ve erkek çocuklara iyi bir eğitim verilmelidir vs. olarak tespit edilmiştir (s.14). Çetin’in tema saptamalarına bir başka örnek olarak Aşk-ı Memnu romanının incelemesi gösterilebilir. Nurullah Çetin, Aşk-ı Memnu romanının konusunu “evlilik” olarak tespit eder. Eserin izleği ise; “ karı ile koca arasında yaş, ilgi, merak, eğitim, kültür seviyesi, dünya görüşü, zevk, ekonomik seviye gibi alanlarda belli bir uygunluk yoksa, bu evlilikler genellikle acı bir sonla biter.” (s. 161, 162) olarak belirlenmiştir.

Tezimiz üç bölüm halinde oluşturulmuştur. Çalışmamızın birinci bölümünde Cumhuriyet Devri Türk Tiyatrosu hakkında genel bilgiler verildi. Güngör Dilmen’in Cumhuriyet Devri Türk Tiyatrosunda edindiği yer hakkında tespitler yapıldı. İkinci bölümde Güngör Dilmen’in hayatı, sanatı ve eserleri sunulmuştur. Tezimizin ana kısmını oluşturan üçüncü bölümde sanatçının oyunları tek tek ele alınarak eserlerin özeti, kimliği ve temaları verilmiştir. Sanatçının otuz beş adet basılı oyunu incelenmiş ve eserlerinde işlediği temalar tespit edilmiştir.

Tezimizin sonuç bölümünde, incelenen otuz beş tiyatro metninde tespit edilen temalar açıklanmıştır. Sanatçının tarihi ve mitolojik öğeleri kullanıp dünden bugüne köprü kurarak toplumlara ışık tuttuğu görülür. Sanatçı, kurgusal malzemeleri dünyayı ideal düzenine kavuşturmak amacıyla kullanır. Akli ve bilimi üstün kılan Dilmen, dini ve mistik inançların karşısında durur. Yazar, Batının yayılmacı politikalarını da eleştirir. Savaş karşıtı yazar, evrensel barışı destekler. Yazdığı oyunlarda verdiği toplumsal mesajlar dikkati çeker. Çalışmamızda, sanatçının oyunları aracılığı ile okuyucuya ve seyirciye vermek istediği iletiler tespit edilerek anlam değerleri açıklanmıştır.

1.BÖLÜM: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU

1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte diğer birçok sanat dalında olduğu gibi tiyatro alanında da yenilikler benimsenmeye başlamıştır. Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosunda çeviri faaliyetleriyle başlayan tiyatrodaki Batı etkisi Cumhuriyet Dönemi'nde devam etmiştir. Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, siyasal ve toplumsal olaylardan etkilenerek gelişimini sürdürür. Türkiye'nin yaşadığı siyasi darbeler, diğer sanat dallarını etkilediği gibi tiyatroyu da derinden etkiler. Müzeyyen Buttanrı, gelişimsel dönemlerini göz önünde bulundurarak Türk Tiyatrosunu dört dönemde inceler:

1. Atatürk Dönemi Tiyatrosu (1923-1940)

2. 1940-1960 Dönemi Türk Tiyatrosu

3. 1960-1980 Dönemi Türk Tiyatrosu

4. 1980'den Günümüze Türk Tiyatrosu (Buttanrı, 2011, 507)

Atatürk'ün öncülük ettiği yenileşme faaliyetleri, Halkevleri'nin yaptığı çalışmalarla Anadolu'da desteklenmiştir. Halka yeni bir düşünce sistemi edindirmeyi amaçlayan yeni tiyatro oyunları Atatürk bizzat ilgilenmiştir ve bir nevi dramaturg olarak çalışmıştır. (And, 2015, 158)

1914 yılında kurulmuş olan Darülbeydi, Cumhuriyet Dönemi'nde etkin olarak kullanılmaya başlanır. 1933-34 yıllarında İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları adını alan tiyatronun başına Muhsin Ertuğrul getirilerek yeni bir işleyişe kavuşur. (Töre, 2016, 106) Muhsin Ertuğrul, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunun en önemli şahsiyetlerindedir. Muhsin Ertuğrul, yönetici kimliğinin dışında rejisör, oyuncu, öğretmen olarak da tiyatroya katkılarda bulunur. Ertuğrul, seyircinin tiyatro görgüsünü arttırmak amacıyla faaliyetlerde bulunur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tiyatroya verilen önem, çıkarılan kanunlarla desteklenmiştir. Tiyatronun atılım gösterebilmesi için kurulan şehir tiyatroları, çocuk tiyatroları ve özel tiyatrolar, yeni nesil Türk Tiyatrosunu halkın hizmetine sunmuştur. Bu gelişmelerden en önemlisi, 1949 yılında Devlet Tiyatrolarının kurulmasıdır. 1949-1951 yıllarında Muhsin Ertuğrul tarafından oluşturulan edebi heyette Refik Ahmet, Bedrettin Tuncer ve İrfan Şahinbaş bulunur. Sahnede modern eserlerle birlikte klasik eserler de oynanır. Devlet Tiyatrolarının başında 1951-1954 yıllarında Cevat Memduh Altar bulunurken 1954-

1959 yıllarında Muhsin Ertuğrul yeniden göreve atanır. 1959-1970 yıllarında Devlet Tiyatroları Cüneyt Gökçer yönetiminde gelişimini sürdürür. Sonrasında ülkenin içinde bulunduğu siyasal çıkmazlar Devlet Tiyatrolarını da olumsuz etkiler. (Töre, 2016, 111)

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda oyuncu sorunu, Atatürk'ün katkılarıyla çözüme ulaşır. Cumhuriyet Dönemine kadar yaşanan kadın oyuncu sorunu, bu dönemde Bedia Muhavvit, Neyyire Neyir, Halide Pişkin, Şaziye Moral Hülya Gözalan gibi kadın tiyatro oyuncularının sahneye çıkmasıyla engel olmaktan çıkar. Cumhuriyet Tiyatrosu sahnesinde sonrasında Gülriz Sururi, Yıldız Kenter, Toto Karaca, Nisa Serezli, Gönül Ülkü gibi değerli bir çok kadın oyuncu yetişir ve kadınlar yalnızca oyuncu olarak değil yazar ve sahneyekor olarak da tiyatroya hizmet ederler. (And, 2015, 170)

1980 darbesiyle birlikte Cumhuriyet Tiyatrosu geriye düşmeye başlar. Ülkede yaşanan çalkantılar, pek çok yazar ve oyuncunun işini kaybetmeleriyle Türk Tiyatrosu zor günler geçirir. 1980'de ödeneksiz tiyatrolar bütçe bakımından da sıkıntı içine düşerler. Pek çok oyuncu, tiyatronun alternatifi olarak gördükleri alanlarda çalışmaya başlar. Halkın tiyatroya ilgisi azalır. (Buttanrı, 2011, 550)

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nun 1960-70'li yıllarda görülen dinamizm 1980'lere gelindiğinde etkisini yitirmiştir. Darbe yıllarının halka yaşatmış olduğu zorluklar sebebiyle halk, daha çok hafif konulu ve mizah yönü ağır basan eserlere meyleder. Bu yıllarda daha çok mizahi yönü ağır basan eserler ve basit meseleleri titizlikle işleyen eserler ortaya çıkar. (Şener, 2007, 207)

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından itibaren Mustafa Kemal Atatürk'ün destekleriyle gelişen Türk Tiyatrosu, 1970'lerin sonuna kadar coşkulu ve dinamik ilerleyişini sürdürmüştür. Ülkede yaşanan siyasi olumsuzluklardan etkilenen tiyatro, 1980'ler itibariyle kendine yeni çıkış yolları aramaktadır.

1.1. CUMHURİYET TÜRK TİYATROSUNDA GÜNGÖR DİLMEN

Cumhuriyet Türk Tiyatrosu'nda üç grupta sınıflandırılabilir.

- 1.Meşrutiyet döneminden kalma yazarlar
- 2.Cumhuriyetle birlikte oyun yazmaya başlayanlar
- 3.1950'den sonra eser verenler (Töre, 2016, 114)

Güngör Dilmen, 1950'lerden sonra eser veren yazarlar kategorisindedir. Güngör Dilmen'in eserlerini verdiği yıllar, tiyatro yazarları bakımından oldukça zengin bir dönemdir. Haldun Taner, Melih Cevdet Anday, Turgut Özakman, Cahit Atay, Sabahattin Kudret Aksal, Orhan Kemal, Oktay Arayıcı ve Aydın Arıt gibi çok değerli yazarlar yaklaşık olarak aynı dönemlerde eserlerini vermişlerdir.

Güngör Dilmen'in ilk oyunu *Ayak Parmakları* 1960 yılında yazılmış olmasına rağmen yazar, Midas'ın Kulakları oyununu ilk oyunu kabul eder. (Çekiç, 2010, 20) Absürd tiyatronun örneklerinden biri olan *Ayak Parmakları* ile yazar, tiyatroya adımını atar. Sanatçı, tarihi konuları ve mitolojiyi malzeme olarak kullanarak döneminin toplumsal sorunlarına ışık tutmayı amaçlar. Güngör Dilmen, yalnızca Türk tarihini değil Meksika'dan Çin'e uzanan geniş bir coğrafyayı ele alır.

Güngör Dilmen, eserlerinde mitolojiyi ve halk hikayelerini sıklıkla kullanır. Dede Korkut adlı halk hikayesini *Deli Dumrul* eseriyle ele alan Güngör Dilmen dışında Dede Korkut Hikayelerini ele alan pek çok eser verilmiştir. Yalçın Akçay'ın *Deli Dumrul*'u, Firuzan Toprak'ın *Boğaç Han*'ı, Turan Oflazoğlu'nun *Korkut Ata*'sını örnek olarak gösterebiliriz. Eski Yunan mitolojilerinden Güngör Dilmen dışında Kemal Demirel, Turan Oflazoğlu, Selahattin Batu, Murathan Mungan, Mustafa Necati Sepetçioğlu gibi yazarlar da faydalanmıştır.

Güngör Dilmen'in tarihi oyunlarına hem Osmanlı tarihi hem de Kurtuluş Savaşı yılları kaynaklık eder. Yazar, yalnızca Türk tarihini işlemez. *Bağdat Hatun* adlı eseri İlhanlıların tarihinden bir kesittir. Güngör Dilmen'in döneminde Turan Oflazoğlu, Turgut Özakman, Refik Erduran gibi sanatçılar tarihi tiyatrolar yazmışlardır.

Sanatçının eserlerinde toplumsal temalar ön plana çıkar. Yazar, toplumların kendi kültürlerine sahip çıkmasını önemserken Batının emperyalist tutumunu sıkça eleştirir. Kapitalist dünya düzeninin karşısında duran sanatçı, aklı ve bilimi her türlü inancın üstünde tutar. Dilmen, kadının toplumdaki rollerini irdeler, kadının toplumsal ve hukuksal haklarının savunucusudur.

2.BÖLÜM: GÜNGÖR DİLMEN'İN HAYATI SANATI ESERLERİ

2.1. HAYATI

Güngör Dilmen, 27 Mayıs 1930 yılında Tekirdağ'da doğdu. Dilmen'in babası Süreyya Bey, Tekirdağ'da öğretmenlik yaparken Atatürk'ün isteği ile diğer öğretmenlere Latin alfabesini öğretir. Dilmen'in annesi de öğretmendir ve Süreyya Bey'den Latince dersleri aldığı sırada tanışır ve evlenirler. (Doltaş, 2010, 9)

Güngör Dilmen, ilkokulu Çanakkale ve Biga'da bitirdikten sonra liseyi İstanbul Nişantaşı'nda bir İngiliz okuluna yazılır. Liseyi bitirdikten sonra diploma denklik problemleri yaşar. (Doltaş, 2010, 10) İstanbul Üniversitesi Klasik Filoloji bölümün bitirdikten sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Yale ve Washington Üniversiteleri'nde sahne ışığı ve sahne marangozluğu üzerine eğitim gördü. (Çalışlar, 1995, 165) 1966-1968 yıllarında İstanbul Şehir Tiyatroları'nda başrejisör yardımcılığı yaptı. 1970-1972 yıllarında Durham Üniversitesi'nde Türkçe dersleri verdi. 1980 darbesinden sonra Şehir Tiyatroları'ndaki görevine son verildi. Güngör Dilmen, uzun bir süre Boğaziçi Üniversitesinde etimoloji dersleri vermiş ve İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda Müjdat Gezen Sanat Merkezi'nde öğretmenlik yapmıştır. (Doltaş, 2010, 11) Yaşamı boyunca pek çok tiyatro eseri yazan sanatçı, 2012 yılında İzmir'de vefat etmiştir.

Güngör Dilmen'in tiyatroya ilgi duyması lise yıllarına dayanır. Lisede Shakespeare'in "Bir Yaz Gecesi Rüyası" ve "Macbeth" adlı eserlerinden etkilenerek tiyatro yazmaya başlar. (Doltaş, 2010, 10) . Güngör Dilmen'in sahnede ilk oynanan eseri kısa oyunlarından biri olan *Ayak Parmakları*, 1958-59 yıllarında *Genç Tiyatro* tarafından sahnelenmiştir. Midas'ın Kulakları oyunu ile yazar, *Tiyatro* dergisinde birincilik kazanır. 1960 yılında *Midas'ın Kulakları*, Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenir. (Doltaş, 2010, 10) *Canlı Maymun Lokantası* 1964, *Kurban* ise 1967 yıllarında *Gülriş Sururi Engin Cezzar Tiyatro topluluğu* tarafından sahnelenir. (And, 1983, 635-665) Güngör Dilmen'in Devlet Tiyatroları tarafından oynanan eserleri kronolojik olarak *Akad'ın Yayı*, *Midas'ın Altınları*, *Bağdat Hatun*, *Midas'ın Kördüğümü*, *Deli Dumrul*, *Ak Tanrılar*, *Aşkımız Aksaray'ın En büyük Yangını*, *Troya İçinde Vurdular Beni*, *Hasan Sabbah*, *Osmanlı Dram Kumpanyası*, *Kuzguncuk Türküsü* ve *Ben Anadolu* adlı oyunlarıdır.

Güngör Dilmen, 1974 yılında kendisiyle aynı adı taşıyan Bn. Güngör Dilmen ile evlenen sanatçı, 8 Temmuz 2012'de İzmir'de vefat etmiştir.

2.2. SANATI

Güngör Dilmen, Türk Tiyatro tarihinde önemli tiyatro yazarları arasında kendine yer edinmiş bir yazardır. Dilmen'in iki masal kitabı yedi kısa oyunu ve yedi gölge oyunları olmak üzere 35 adet basılmış oyunu bulunmaktadır.

Güngör Dilmen, Doç. Dr. Selma Köksal Çekiç'le evinde yaptığı söyleşide oyun yazarlığını ilk gençlik yıllarında hiç düşünmediğini ve ilgisinin fizik, kimya yönünde çalışmayı düşündüğünü söyler. (Çekiç, 2010, 19) Sanatçının Prof. Dr. Dilek Doltaş, Dilmen'in lise yıllarında Shakespeare'den etkilenerek oyun yazmaya başladığını anlatır. (Doltaş, 2010, 10) Güngör Dilmen, İstanbul'da öğrenci olduğu yıllarda para kazanmak amacıyla tercümanlık yapar. (Çekiç, 2010, 20)

Güngör Dilmen, ilk oyunu olarak *Midas'ın Kulakları* oyununu kabul eder. Mitolojik malzemeyi kullanarak tiyatroya başlayan Dilmen, bunun sebebini mitoslarda hazır bulunan dramı işleme isteğine bağlar. (Çekiç, 2010, 20) Yazar, eserlerinde Anadolu ve Yunan mitolojisinden yararlandığı gibi Ortadoğu mitlerinden izler de görülür. Mitolojinin içerdiği dramatik unsurların gücünden faydalanan yazar, işlediği mitlere evrensel öğeler katarak onları zenginleştirmeyi bilmiştir. (Göktaş, 2015, 15)

Güngör Dilmen, Mukadder Yayıncıoğlu ile yaptığı söyleşisinde tarihi olayları sıkça kullanmasının sebebini, mitolojide olduğu gibi içinde bulundurduğu dramla açıklar. Tarihi olayların içinde barındırdığı dramın, insanların psikolojisine nasıl etki ettiğini eserlerinde aradığını anlatan Dilmen, yalnızca Türk tarihini değil Dünya tarihiyle ilgilenmesinin altını çizer. Tevfik Fikret'in "Vatanım ruy-i zemin, milletim nev-i beşer" mısralarını hatırlatan yazar, kendini bir dünya vatandaşı olarak gördüğünü belirtir. Bu sebeple sanatçı, okuyucuya Meksika'dan Japonya'ya, Çin'den İngiltere'ye değin bir coğrafya sunar. (Yayıncıoğlu, 2005, 133) Yazar, Osmanlı'nın yeni bir devlet düzeni kurma yolunda Meşrutiyet'i ilan ederken yaşadıkları sıkıntıları, Kurtuluş Savaşı günlerini konu eden eserlerinin yanında Ben Anadolu adlı eserinde Tanrıça Kübele'den başlayarak Hürrem Sultan'dan Halide Edip'e değin birçok tarihi kahramanı seyirciye sunmuştur.

Tarih ve mitoloji okuyucu ile olay arasındaki mesafeyi uzaklaştırarak, okuyucuya daha geniş bir bakış açısı sunar. Yazar, tarih ve mitolojinin kendisine sağladığı imkanları kullanarak okuyucuya ve seyirciye iletisini daha güçlü şekilde verir. Sanatçı, tarihi ve

mitolojik kişilerin zaaflarını, korkularını, tutkularını işleyerek karakterleri seyirciyle bütünler. (Keçeli, 2003, 19)

Güngör Dilmen'in tarihi oyunları *Ak Tanrılar, Bağdat Hatun, Hasan Sabbah, Devlet ve İnsan, Hakimiyet-i Milliye Aşevi, Osmanlı Dram Kumpanyası, İttihat ve Terakki, Galileo'nun Günahları?, İlse Koch, Kuzguncuk Türküsü ve Hezarfen Ahmet Efendi*'dir. Sanatçı, tarihi oyunlarında geçmişte yaşanan olaylardan yaşadığı döneme ilişkin atıflarda bulunur. Yazarın tarihi oyunlarında Batının emperyalist ve yayılmacı anlayışının eleştirileri sıkça işlenir. Batının kendi menfaatlerini diğer ulusların yaşamsal haklarının üstünde tutarak benmerkezci yaklaşımları başlıca eleştiri unsurudur. Amerika ve Avrupa'nın eleştiriye uğradığı bir diğer konu kapitalizm olur. Sanatçı, Batının kapitalist düzeninin en net eleştirisini Canlı Maymun Lokantası adlı eserinde yapar. Batı dünyasının yayılmacı ve emperyalist tutumlarını sergilerken gösterdikleri ikiyüzlüce davranışlar gözler önüne serilir. Sömürge yapmak için uğraştıkları küçük devletlerin menfaat ve özgürlüklerini korumayı görev edindiklerini söyleyerek onlardan maddi olarak yararlanmaları, Batının ikiyüzlü davranışlarına somut örnek olarak sunulur.

Güngör Dilmen, toplumsal eleştirilerini yalnızca Batı dünyasına özgü kullanmaz. Doğu'nun mistik ve dini inançlara kapılarak tembelleşmesini eleştirir. Yazar, ideal dünya düzeninin akıllı ve bilimi esas almakla sağlanabileceğini düşünür. Akıl ve bilimin karşısına her türlü inancı yerleştiren sanatçı, çatışmadan daima bilimi üstün çıkarır. Yazar, Doğu devletlerini kendi kültürlerine sahip çıkmamasını da eleştirir. Doğu toplumu, kendi kültürlerini korumayarak Batının kültür emperyalizmine açık hale gelir. Sanatçı, kendi kültürlerini korumayan devletlerin yıkılmaya mahkum olduğunu ileri sürer. Güngör Dilmen'in pek çok eserinde aydın kesimin eleştirisine rastlarız. Aşırı Batı hayranı olan aydınlar, benlikleri tamamlanamamış ve toplumdan uzak bireyler olarak gösterilir. Aydınların kendi toplumlarının kültürüne sahip çıkmasını savunan yazar, aydınlara gerekli özgür düşünce ortamının oluşturulmasını şart koşar.

Dilmen'in mitolojik oyunları ise, *Midas'ın Kulakları, Kurban, Midas'ın Altınları, Midas'ın Kördüğümü, Deli Dumrul, Akad'ın Yayı, Ben Anadolu, Galatea ve Pigmalion, Sokrates "Bulutlar"da, Troya İçinde Vurdular Beni, Şan Şeref Ün: Amfitrion ve Girit Masalları*'dir. Yazar, mitolojik malzemeyi kullanarak sayirciye günün olaylarından ders çıkarma imkanı sunar. Sanatçı, Troya İçinde Vurdular Beni oyununda Tanrıların savaşı spor müsabakası gibi izlemesini büyük devletlerin tutumuna benzetir. Eserde, Çanakkale Savaşı'na

gönderme yapılarak “emperyalist hırs” yüzünden ölen binlerce gencin arkasından yazılan bir ağıt niteliği taşır. (Dilmen, 2012, 8)

Güngör Dilmen’in eserlerinde önem verdiği konulardan bir tanesi de kadındır. Yazar, toplumun kadına dayattığı rolleri eleştirirken kadının topluma başkaldırısını olumlar. Başlık parası, imam nikahı, çocuk gelin gibi kavramların karşısında duran yazar, kadının erkeklerle aynı haklara sahip olması gerektiğini savunur. Kadınlara karşı meslek ayrımcılığı ve kadının özgürlüğünün sınırlanması eleştiri unsurlarıdır. Kadının annelik vasfı yüceltilirken kadının toplumlar üzerindeki gizli liderliği ön plana çıkarılır. Yazarın, olumsuz yönüyle ele aldığı tek kadın karakter Bağdat Hatun’dur. Kadının toplumsal rolü ister kraliçe ister hayat kadını olsun, hepsinin hayata karşı duruş sergileyen bir karakteri vardır. (Keçeli, 2003, 27)

Güngör Dilmen’in eserlerini başarılı kılan öğelerden bir tanesi de yazarın kullandığı şiirsel dildir. Sanatçı, Mukadder Yayıncıoğlu ile olan söyleşisinde kullandığı şiirsel dili “ritmik dil” olarak tanımlar. Şiirselliği oyununa sokmasının sebebini, düzyazı ile onlarca cümlede söyleyebileceği iletiyi şiirle bir çırpıda verebilmesi olarak açıklar. (Yayıncıoğlu, 2005, 130)

Sanatçı, eserlerinde görselliği bir bütün olarak görür. Tiyatroda şiiri, süslü bir dil olarak kullanmadığını, dilin görselliği dışında sahne öğelerini de efektif kullanmak gerekliliğini ifade eden yazar, ışık, ses, sahne gereci ile şiirselliği kullanmak gerektiğini ifade eder. (Çekiç, 2010, 21)

Güngör Dilmen, Brecht’le birlikte ülke tiyatrosunun epik tiyatroya kapılmasının eleştirisini yaparken kendisinin hiçbir akıma kapılmadığını söyler. Yazar, oyunlarında sıklıkla göstermek istediği “panta rhei-herşey akıyor” kavramını ortaya koyar ve tiyatrolarını insan hayatına bütünlük verme çabasıyla kaleme aldığını açıklar. (Yayıncıoğlu, 2005, 134)

Güngör Dilmen’in tiyatro eserlerinin dışında iki adet masal kitabı vardır. Mavi Orman, adlı masal kitabını yakın dostu Prof. Dr. Talat Halman, Dünya çocuk edebiyatında kendine bir yer edinmesi gereken bir kitap olarak tanımlar. (Halman, 2010, 13) Yazarın diğer masal kitabının adı ise, Kuyruklu Masallar’dır. Eserde çocuklar için şiirsel dilde yazılmış küçük masallar bulunur.

2.3. ESERLERİ

Güngör Dilmen'in yedi kısa oyun, yedi gölge oyunu olmak üzere otuz beş tiyatro eseri vardır. Yazarın tiyatro oyunları dışında *Kuyruklu Masallar* ve *Mavi Orman* adında iki adet masal kitabı bulunmaktadır. Çalışmamızda sanatçının tamamı basılı olan otuz beş tiyatro eserinde bulunan temalar incelenmiştir. Tiyatrolar, hepsinin yazım yılları tespit edilemediğinden basım yılına göre sıralandırılmıştır.

Tiyatroları:

- 1.Canlı Maymun Lokantası (1964)
- 2.Midas'ın Kulakları (1965)
- 3.Kurban (1967)
- 4.Ak Tanrılar (1976)
- 5.Midas'ın Altınları (1979)
- 6.Midas'ın Kördüğümü (1979)
- 7.Akad'ın Yayısı (1982)
- 8.Bağdat Hatun (1982)
- 9.Deli Dumrul (1982)
- 10.Hasan Sabbah (1983)
- 11.Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını (1988)
- 12.Devlet ve İnsan (1990)
- 13.Hakimiyet-i Milliye Aşevi (1992)
- 14.Afyon Savaşı (1996)
- 15.Avcı Karkap (1996)
- 16.Ayak Parmakları (1996)
- 17.Galatea ve Pigmalion (1996)

- 18.Küp Hamit (1996)
- 19.Misyoner (1996)
- 20.Toplar ve Paşalar (1996)
- 21.Kuzguncuk Türküsü (2000)
- 22.Şan Şeref Ün: Amfitrion (2000)
- 23.Troya İçinde Vurdular Beni (2000)
- 24.Osmanlı Dram Kumpanyası (2002)
- 25.İttihat ve Terakki (2003)
- 26.Ben Anadolu (2008)
- 27.Galileo'nun Günahları? (2009)
- 28.Girit Masalları (2010)
- 29.Hezarfen Ahmet Efendi (2010)
- 30.İlse Koch (2010)
- 31.Karagöz'ün Filozofluğu (2010)
- 32.Keşif (2010)
- 33.Pantolog (2010)
- 34.Yol (2010)
- 35.Sokrates "Bulutlar"da (2012)

Masal Kitapları:

- 1.Mavi Orman (1976)
2. Kuyruklu Masallar (1979)

3. BÖLÜM: GÜNGÖR DİLMEN'İN TİYATRO ESERLERİ ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

3.1. CANLI MAYMUN LOKANTASI

3.1.1. Eserin Özeti

Amerikalı bir petrol zengini ve eşi dünyanın bütün değişik tatlarını alma arzusuyla çıktıkları balayında, canlı maymun yeme tecrübesini de yaşamak isterler. Bay ve Bayan Jonathan, sipariş verdikleri maymunun tıraş edilip servise hazırlanmasını beklerken lokantadaki ortamı incelerler. Bayan Jonathan'ın dikkatini Bay Wong çeker. Garson, onlara Wong'u tanıtır. Wong, varoluş sancıları çeken Çinli bir ozandır. Matmazel Lülü adında bir sevgilisi ve yedi çocuğu vardır. Garson, Jonathanlara maymunun nasıl servis edileceğini ve o esnada neler yaşanacağını anlattığı sırada içeriye Çoo girer. Çoo, kurnaz bir avcıdır. Lokanta için maymunları kendisi avlamaktadır. Çoo, Jonathanlara eskiden trapez cambazlığı, Budist rahipliği yaptığından bahseder. Jonathanlar, Çoo'yu Hıristiyan yapmak isterler. Çoo, din değiştirmenin kendisi için masraflı olduğunu, eski tanrılarına adaklar adaması gerektiğini söyler. Bay Jonathan, bu masrafları kendisinin karşılayacağını belirtir.

Matmazel Lülü lokantaya gelir ve Wong'la konuşurlar. Wong, ona kafasındaki "görünç"lere daha fazla dayanamadığını belirtir. Lülü, Jonathanlarla tanışır ve ardından hep birlikte mutfağa geçerler. Bu esnada maymun, kafesinden kaçar. Maymunun nasıl kaçtığını ilk önce anlayamazlar da oyunun ilerleyen bölümlerinde Wong, kafesi kendisinin açtığını itiraf eder. Lokantanın elinde başka bir maymun yoktur. Bunun üzerine Wong, turistlere maymun beyni yerine kendi beynini teklif eder. Wong'un varoluşu için tek çıkış yolu ölümdür. Jonathan, Wong'a beyni karşılığında bir çek sunar. Wong, çeki postaneden ailesine gönderir ve kaçmadan lokantaya geri döner. Garson, Wong'un masanın altına geçmesini istediğinde Wong, birden korkuya kapılır ve kaçmaya çalışır. Çoo, Wong'u yakalar. Garson ve Çoo, Wong'u bağlayarak masanın altına yerleştirirler. Garson satırı kaldırır ve ışıklar kırmızıya dönüşür.

3.1.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2011). *Canlı Maymun Lokantası*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.1.3.Tema

Kapitalizm Batı toplumunu acımasızlaştırmıştır.

Güngör Dilmen, eserinde kapitalizmin ilkelerini derinlemesine eleştirir. Kapitalizmin etkisinde olan Batı topluluğu, yaşamlarını maddi gücün tesiri altında yürütür. Batı dünyası, paranın verdiği güçle her türlü insanlık dışı davranışı kendilerine verilmiş hak olarak görür. Güngör Dilmen, Batı dünyasının kapitalist düzenini petrol tüccarı ve zengin bir aile olan Jonathanlar aracılığı ile eleştirir.

Jonathanlar, dünya üzerindeki farklı lezzetleri tecrübe etmek istemektedirler. Bu amaçla geldikleri Hong Kong'ta canlı maymun beyni yemek için bir lokantaya gelirler. Maymun servise hazırlanırken Matmazel Lülü, garsona maymunun ne zaman geleceğini sorar. Bayan Jonathan, Matmazel Lülü'nün müşteri gibi davranmasından rahatsız olur. Bay Jonathan ise, parayı kendilerinin verdiğini söyler. Jonathanlara göre, parayı kim veriyorsa onun söz söyleme hakkı vardır.

Jonathan - Müşteri biziz, sevgilim, parayı da biz veriyoruz.

Hey garson, maymun geliyor mu? (s. 36)

Maymun, kafesinden kaçtığında şair Wong turistlere kendi beynini teklif eder. Jonathanlar bu teklife ilk önce şaşırırlar. Garson, bu olayın onların şerefine ilk kez olacağını söyler. Bayan Jonathan iştahlanmıştır ve Bay Jonathan'a baskı yapar.

Bn. Jonathan - İlk kez oluyormuş, Jimmy, bizim onurumuza.

Her şey mutluluğumuz için diyordun? (s. 45)

Amerikalı petrol zengini aile parayı, kendilerine her şeyi yaptırabilecek bir unsur olarak görür. Ekonomik güçleri olduğu için her şey, onları mutlu etmek için vardır.

Bay Jonathan'ın, Wong'un beynini yedikleri takdirde yasal bir suç işlemiş olabileceklerine dair tereddütleri vardır. Garson, Hong Kong'ta olduklarını hatırlatır.

Garson - Polis mi? Burası Hong Kong bayım

eski Çin, kaygılanmayın. Biz bizyiz. (s. 46)

Hong Kong'da kapitalist sistemin unsurlarının işleyebilmesi için bütün çarklar yerine oturmuştur. Parası verildiği takdirde bir insan beynini yemek bile suç olmayacaktır.

Bay Wong, parayı ailesine ulaştırmak ve tıraş olmak için lokantadan çıkar. Ne var ki, Jonathan'ın akli sonradan başına gelir. Jonathan, Wong'un parayı almasıyla birlikte kaçtığını düşünür. Çoo'ya onu yakalayıp getirmesi için para verir. Jonathan, kaybettiğini düşündüğü parasını, daha çok para ödeyerek geri alma düşüncesindedir. Çoo, kurnaz bir adamdır. Parayı alır ve yatmaya başlar. Jonathan sinirlenir. Çoo , Wong'un kaçmayacağından emindir. Wong kaçmaz, tıraş olup lokantaya geri döner. Bayan Jonathan, tıraş olmuş Wong'un kafasına dokunmak istediğini kocasının kulağına söyler. Bay Jonathan, Wong'un parasını verdiklerine göre artık Wong'un kendilerinin olduğunu belirtir. Jonathan, riyakar medeniliğinden ödün vermeden Bay Wong'tan müsaade ister.

Jonathan - Kulağım gıdıklanıyor. Tabii yavrucuğum, artık bizim.

Yine de, yaşayan bir insan gibi davranmalıyız ona.

İnancımız da törelerimiz de bunu böyle gerektirir.

İzninizle, Bay Wong, eşim kafanıza dokunmak istiyor. (s. 62)

Garson ve Çoo, Bay Wong'u delikli maymun masasının altına sokarlar. Bayan Jonathan, Wong'un kendilerine darıldığını düşünür. Bay Jonathan ise, Wong'un hakkını fazlasıyla ödediklerini söyler. Jonathan, her şeyin mutlulukları için olduğunu yineler. Ona göre; gücü elinde bulunduran mutluysa ve karşılığını ödedyse, başka hiçbir şeyin anlamı yoktur.

Yazar, kapitalizmin savurganlığı artırmasını eleştirir. Çoo, Budist rahipliği yaptığı esnada rahipler dünyanın gidişini protesto etmek için kendilerini yakarlar. Bir hafta Çoo'ya sıra geldiğinde kendini yakmak istemez. Çoo, reenkarnasyona inanmasına rağmen bedeninden memnun olduğunu ve yeni bir bedene gerek olmadığını söyler. Yazar, reenkarnasyon ile kapitalizmin savurganlığı arasında bir etkileşim oluşturmuştur.

Çoo - Ben, ne bileyim bir kol saatine bile acırım,

Yok ya, diyelim kolumda tıklar tıklar işleyen bir saat var,

Bir yenisini almak için bunu niye çıkarıp atayım?

Bn. Jonathan - Savurganlıktan kaçınmalı.

Jonathan - (Gülerek) Savurganlıktan kaçınırsak bizim ekonomi durur. Kullan at kullan at ki... (s. 22, 23)

3.1.3.1. Yan Temalar

Batı Dünyası İkiyüzlüdür.

Güngör Dilmen, eserinde Batılıların uygarlık, yardımseverlik, dini inançlar gibi konularda ne denli ikiyüzlüce davrandıklarını ortaya koymuştur. Yazar, Batı dünyasının sözde medeniyetini samimiyetsiz bulur. Batının yardımseverlik ve uygarlık maskesi altında diğer toplumlara uyguladığı istismar, okuyucuya sunulur.

Jonathanlar, garson ve Çoo, maymunlar üzerine sohbet etmektedirler. Bayan Jonathan maymunları tembel bulmaktadır. Ona göre, maymunların toplumsal kaygıları yoktur. Oysa, Bayan Jonathan, herkese topluma faydalı olduğu ölçüde değer verdiğini iddia eder. Çoo, maymunların muz yemek ve çiftleşmekten başka dertleri olmadığını söyler. Bay Jonathan, pek çok insanda bulunmayan toplumsal kaygıların maymunda bulunmasının gerekli olmadığını düşünmektedir. Çoo, maymunun en azından beyniyle onlara hizmet edeceğini söyler. Bayan Jonathan, Çoo'ya hak verir. Bayan Jonathan, kendisinin toplum adına hiçbir faydası olmayan “canlı maymun yeme” isteğini yerine getirdiği esnada bunları söylemesi ironiktir. Maymun beyni yemek, topluma hiçbir fayda sağlamamasına rağmen Bayan Jonathan'ın isteğini tatmin eder. Bayan Jonathan, kendi menfaatine göre istediği şeyi, toplumun yararına olarak tanımlamaktadır.

Bay ve Bayan Jonathan, Çoo'yu Hıristiyan yapmak isterler. Kurnaz Çoo, eski tanrılarına adaklar adamak durumunda olduğu için din değiştirmeyi masraflı bulur. Çoo'nun amacı Jonathan'dan para koparmaktır. Jonathan, masrafları ödeyeceğini söyler. Jonathan, iyi bir Hıristiyan olmayı amaçlamaktadır. Bayan Jonathan da bir çok hayır derneğine üyedir. Bay Jonathan bu dernekleri bir bir sayarken Çoo, imalı bir şekilde Hayvanları Koruma Derneğini de ekler.

Bayan Jonathan - Para toplamak için yılın belli günlerinde kampanya açarız,

Balolar konserler düzenleriz, piyangolar çektiririz.

Hem eğleniriz, hem topluma yararlı bir iş yapmanın

huzurunu duyarız vicdanlarımızda. (s. 25)

Jonathanlar vicdan huzurunu ne kadar önemli bulduklarını anlatırken Wong, bu konuşmalara katlanamaz. Artık dayanamadığını söyler. Bayan Jonathan, Wong'un dediklerini kendilerine söyleyip söyleyemediğini anlayamaz. Bay Jonathan, kendilerine söylemeyeceğini,

onlara o kadar para verdiğini belirtir. Garson, Wong'un on yedi çocuğu olduğunu ve sıkıntılılarıyla baş edemediğini söyleyerek onlardan özür diler. Garson, Bay Wong'un beynini satması için sebeplerini anlatırken bu kez onun yirmi yedi çocuğu olduğunu söyler. Garsonun amacı, Jonathanların vicdanına dokunup onları kutsal bir yardım yaptıklarına inandırmaktır. Garson, turistleri çok iyi tanımaktadır. Onlara duymak istediklerini söylemektedir. Çoo ise, Wong'un beynini yalnızca çocukları için feda etmediğini belirtmesine rağmen Wong'un asıl amacını gizli tutar. Bayan Jonathan, Wong'un çocuklarından başka bir sebebi olması halinde ona acıyamayacaklarını dile getirir.

Garson -

Bay Wong darda kalmasaydı beynini satar mıydı hiç?

Kocanızın verdiği çek çocuklarını kim bilir kaç gün

Sefaletten kurtaracak, bunu düşünün içiniz rahat etsin.

Bay Wong da o beyinle bundan iyisini yapamazdı.

Öyle bir pazarlık ki, hem siz karlısınız hem o karlı. (s. 64)

Jonathan, paranın getirdiği mutluluk hakkında da ikiyüzlülükle davranmaktadır. Wong'un beyni üzerine pazarlık ederlerken geçmiş yaşantısında gazete satıp ayakkabı boyadığı günler olduğunu söyler. Şu anda artık zengin olduğunu, fakat paranın mutlu olmak için yalnızca bir araç olduğunu belirtir. Mutluluğun parayla satın alınabileceğine inanmadığını söyler. Buna rağmen Bay Jonathan, defalarca her şeyin kendi mutlulukları için olduğunu söylemiştir. Yazar, bu cümleyi defaatle Bay Jonathan'a söyleterek Batının riyakarlığını gözler önüne serer.

Jonathanların, Çoo'yu Hıristiyan yapmaya çalıştıkları bölümde Jonathan, Çoo'yu Hıristiyanlığı hususunda test etmek ister. Jonathan, Çoo'ya tokat atacaktır ve Çoo'dan gülümseyerek diğer yanağını çevirmesini istemektedir. Çoo, Jonathan'ın densizliğine kendince bir cevap verir ve kendisi de kolunu sıvar. Çoo, kendisini sınyacak kişinin kendisinin nasıl bir Hıristiyan olduğunu öğrenmek ister. Jonathan bu beklenmedik cevap karşısında şaşırır. Bir süre elleri havada kalır ve gülümseyip el sıkışırlar. Bay Jonathan, kendinde bir başkasının dinini sorgulayacak haddi bulmuş, ancak aynı testi kendine yaptırmamıştır.

Batının ikiyüzlüce davranışlarına özgürlük konusu da eklenmiştir. Jonathanlar, bir hayvanın dahi olsa özgürlüğünü gasp etme hakkını kendilerinde bulur. Onlara göre, karşılığında para ödedikleri takdirde her türlü hakka sahip olabilirler. Bay Jonathan, maymunun kaçması üzerine sinirlenen eşini telkin etmeye çalışırken ondan maymuna karşı anlayışlı olmasını ister.

Jonathan - ... Bütün yakalanmamış canlılar özgürdür. (s.43)

Yazar, Batı dünyasının ikiyüzlü tutumuna ısrarla dikkat çekmek istemiştir. Bay Jonathan, Wong'la beyni için para pazarlığı yaparken çeki sununcaya kadar Wong'un özgür bir insan olduğunu belirtir. Wong, çeki kabul edince özgürlüğünü yitirecektir. Jonathan'ın korkusu, zavallı bir Çinlinin beynini yediği için toplumun tepkisini çekmektir. Wong, bu kararı özgür iradesi ile verdiğini beyan ederse korkması gereken bir şey kalmayacaktır. Jonathan, çeki alana kadar özgür olduğunu Wong'a tekrar hatırlatır.

Jonathan - ... Ben gerçekçi bir adamım, Bay Wong

kendimi yaratmış bir adamım.

Ama siz de özgürsünüz...çeki sununcaya dek. (s. 49)

Din, bir sömürü aracı olabilir.

Canlı Maymun Lokantası adlı eserde dinler ve inançlar, farklı yönleriyle eleştirilmiştir. Yazar, dini inançlar aracılığı ile insanlığın sömürüldüğü iletisini verir.

Avcı Çoo, geçmiş yaşantısında Budist rahipliği yapmış bir kişidir. Bayan Jonathan, Çoo'nun rahiplik dönemleriyle ilgili oldukça meraklanmıştır. Çoo, rahip adaylarının alçakgönüllü olmaları için cübbe giyip dilendiklerini anlatır. İşsizlik başlayana kadar herkesin onlara sadaka verdiğini, ancak işsizlik artınca kendisi gibi rahiplerin türediğini söyler. Yazar, din adamlarının menfaatleri için maddi taleplerde bulunmalarını eleştirir. Rahiplerin mevkileri gereği toplum üzerindeki saygınlıklarını kullanarak menfaat elde etme çabaları doğru bulunmaz.

Çoo'nun rahiplikten ayrılma sebebi, rahiplerin kendisini yakma modasının çıkmış olmasıdır. Bir gün Başrahip, Çoo'nun yanına gelerek kendini yakma sırasının Çoo'ya geldiğini söyler. Çoo, kendini yakmak istememiş ve kaçmıştır. Jonathan, Çoo'ya kendini yakmış olsaydı bir inanç meşalesi olacağını söyler. Çoo, o günden sonra Budistliği bile bırakmıştır. Bayan Jonathan, Çoo'yu Hristiyan yapmak ister.

Jonathan - (*Onaylar*) İsa'nın sürüsüne bir koyun daha katılmış olur. (s.24)

Bayan Jonathan, masumlüğün bir simgesi olarak koyun benzetmesi yapıldığını açıklar. Jonathan, Hıristiyan olursa hem ruhunu hem bugünü kurtaracağını söyler. Çoo'nun din değiştirmesi için eski Tanrılarına adaklar sunması gereklidir. Bunun için, din değiştirmeyi masraflı bulur. Bu giderleri Jonathan üstlenir. Çoo, kurnazlık yaparak Hıristiyan olma karşılığında Jonathan'dan para koparmıştır. Bayan Jonathan, Çoo'ya İsa'nın kendisi için yaptığı fedakarlığı unutmamasını söyler. Çoo, kendisinin de İsa için ölebileceğini, böylece ödeşebileceklerini belirtir. Bayan Jonathan, ödeşmenin olmayacağını ve İsa'nın Hıristiyanlar için yaptığını ödeyebilselerdi, İsa'nın yaptığının bir anlamı kalmayacağını söyler. Çoo, borçlarının ödenemediği için onlara anlamlı geldiğini savunur.

Çoo - Bir tek ölümle bunca insanı borca bağlamak?

İyi bir yatırım yapmış İsa, ne de olsa Yahudi. (s. 29)

Jonathanlar, İsa'nın Yahudi olmadığını ve Yahudilerin onu çarmıha gerdiklerini savunurlar. Çoo, o halde insanlığa en büyük hizmeti Yahudilerin yaptığını söyler.

Çoo - Çarmıha gerilmemiş bir İsa

Kaç kişiyi sürükleyebilirdi ardından? (s. 29)

Jonathan, Çoo'ya İsa'nın çarmıha gerilme hikayesini anlatır. İsa ve bir hırsız çarmıha gerilmişlerdir. Romalı Vali, halka çarmıhtaki iki kişiden birinden birini seçmesini, seçtikleri kişiyi bağışlayacağını söyler. Halk, hırsız Barabbas'ı seçer ve onu kurtarır. Çoo, İsa'nın seçilip kurtarılması durumunda İsa'nın bütün kutsallık yolunda emeklerinin boşa gideceğini belirtir.

Çoo - Halk, "Marangoz İsa kurtulsun," diyecek diye

Ödü kopuyodu İsa'nın bence.

Öyle ya, o zaman şehit olamazdı.

Bereket o hiç yanılmaz sağduyusu ile davrandı halk

"Hırsız bize ver, marangoz İsa çarmıha!" diye bağıştılar. (s. 30)

Batının Materyalist Anlayışı Eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen, Batının materyalist anlayışına sahip insanların eserine konu edinmiştir. Yazara göre, Batı dünyasının önem verdiği tek şey maddi menfaatleridir. Güngör Dilmen, Batının katı materyalist anlayışını eleştirir.

Jonathanlar, Batı dünyasının birer temsilcisidirler. Jonathan, Çinlileri ruh bakımından daha ileri olduğunu söylerken kendilerini teknik açıdan daha ileri bulur. Çoo ise, pusulayı, kağıdı, barutu Çinlilerin bulduğunu, tekniğe Çinlilerin de sahip olduğunu söyler. Jonathan, bir buluşu kendilerine sağladığı menfaat açısından değerlendirir. Ona göre, toplumların öldürdüğü insanların bir değeri yoktur. Toprak kazandırıp üstünlük kazandırması yeterlidir.

Jonathan - Söyler söyler bunu söylerler. Barutu icat ettiniz de ne oldu. Bayramlarda şenliklerde fişek maytap diye kullandınız. Oysa Batılılar barutu toplumların içine doldurup onu yararlı hale getirdiler. (s. 16)

Çoo, eskiden Doğulular türlü buluşlar gerçekleştirirken Batılıların kendi dünyalarından çıkamamış olduğundan bahseder.

Çoo - Biz uygarlığın altın merdivenlerini tırmanırken siz çiğ mamut eti yiyordunuz mağaralarda. (s. 16)

Jonathan, petrol çıkarmak için çalıştırdığı işçileri çocukları olarak tanımlar. Jonathan'ın işçileri çölde, denizde her yerde onun hayallerini gerçeğe dönüştürmek için uğraşırlar. Kendini onların gerçek babası olarak görür ve hatta daha ileri giderek kendisini onların Tanrısı ilan eder. Batının realist bakış açısına göre; işçilerin karnını o doyurduğu için kendinde bu hakkı samimiyetle görür. Jonathan, ilhamın yalnızca şiirde olmadığını, petrol bulmak için de bir esine ihtiyaç olduğunu söyler. Batı dünyasının önem verdiği şey maddiyattır.

Jonathan - Siz hangi titreşimleri bilirsiniz, Bay Wong, hangi titreşimleri?

Gümüş gonglar, titreşim Çin fenerleri mi?

Siz hep baygın tütsülerde kaldınız,

Ne bilirsiniz petrol soluyan toprağı? (s. 67)

Bay Jonathan, Doğu'nun bilimin gerçeklerinden daha çok felsefesiyle ilgilendiklerinin farkındadır. Garsonun, Wong'un çocuklarının sayısını devamlı arttırarak değiştirmesini bu duruma bağlar.

Jonathan - Çinliler sayıya önem vermezler, sevgilim,

Sayının arkasındaki anlama bakarlar.

Sayı bizde var: istatistik. (s. 26)

Doğu Toplumunu, mistisizm ile tembelleştirmiştir.

Güngör Dilmen, Batı dünyasının katı materyalist tutumunu eleştirirken Doğunun mistik inançlara hapsolarak tembelleşmesine kayıtsız kalmaz. Doğu dünyasını Batının tam karşısına koyan yazar, iki toplumu da aşırı bulur. Doğu toplumları mistik ve dini inançlara fazlasıyla kapılırken yaşadıkları dünyadan uzaklaşarak tembelleşmiştir.

Güngör Dilmen, Doğu dünyasının mistik inançlarını Bay Wong karakterinde oyuna yansıtmıştır. Bay Wong, kendi kafasının içindeki dünyada yaşayan bir şairdir. İçinde yaşadığı zamana ve dünyanın düzenine isyan etmektedir. Bay Wong, dünyanın tüketim düzenini bir süngere benzetmektedir. Wong'un elindeki sünger, maymun masasındaki müşterilerin artıklarını temizleyen süngerdir. Daha önce bir çok müşterinin salyalarını içine çeken bu sünger, daha binlercesini daha beklemektedir. Süngeri sığıtığında ortaya çıkan iğrenç görüntü, bu dünya düzeninin atıklarıdır. Wong, bu "görünç"lerle başa çıkamamaktadır.

Wong - Kişisiz bir çağın ortak beyni bu. Yeter, yeter! (s. 64)

Bay Wong, mistisizmi bir "ejder" imgesinde anlatır. Atalarının mistik yaşamdan ürktüklerini ve ejderi dizginlediklerini söyler. Ejderi dizginleyerek, yani, mistik yaşamdan uzaklaşarak günlerini kurtardıklarını ve çağın düzenine ayak uydurduklarını belirtir. Bay Wong ise; mistisizmin gölgesinde kendi benliğine ulaşmak için geç bile kaldığını ancak, bu kararı kolay veremediğini söyler.

Wong - Bir ejderi azat etmek kalır. Kahkahalarla ejder yalnız kendinin dolduracağı bir sonsuzluk üstüne yürümek ister...

Haydi, vurup o kan çevreyi açın tepemde.

Birden belki ağan ejder içinden

Uyanırım o tek bilgeliğe. (s. 65)

Wong, beynini çocuklarının geçimini sağlamak için feda etmiş gibi görünse de aslında o, sonsuzluğa erişmek için bu kararı vermiştir. Wong, dünyanın düzeninin değişeceğine dair umutlarını yitirmiştir. Atalarının aksine o, mistik dünyanın sonsuzluğuna erişerek gerçek bilgeliğe ulaşmak istemektedir.

Toplumlar menfaatperest olmamalıdır.

Güngör Dilmen, toplumun yalnızca menfaatlerini düşünerek hareket etmesini eleştirir. Yazar, toplumun daha bilinçli ve ilkeli olması gerektiğini düşünür.

Jonathan ve Çoo, İsa'nın çarmıha gerilmesi kıssası üzerine tartışırken halkın İsa'nın yerine hırsız Barabbas'ı kurtarmasının sebebini düşünürler. Çoo, bunun sebebini toplumun menfaatçiliğinde bulur. Halkın İsa'ya borcu olduğunu ama hırsızdan alacakları olduğunu belirtir.

Çoo - hesap soracaklardı ellerine geçirince Barabbas'ı,

tabii bu da çarmıhta olmazdı.

Böylece hırsız Barabbas yerde kaldı

marangoz İsa çarmıha bindi. (s. 30, 31)

3.2.MİDAS'IN KULAKLARI

3.2.1.Eserin Özeti

Midas'ın Kulakları oyunu, Tanrı Apollon ve Tanrı Pan'ın müzik tartışmasına girmesiyle başlar. Tanrı Apollon, lirin Pan'ın flütünden daha üstün olduğunu iddia eder. Tanrılar, bir yarışma düzenlemeye karar verirler ve hakem olarak Kral Midas'ı seçerler. Midas, hakem olmayı kabul eder. Düzenlenen yarışmada Pan birinci seçilir. Apollon, yenilgiyi hazmedemez ve Midas'ın kulaklarını eşek kulaklarına dönüştürür. Midas, eşek kulaklarını saklamak amacıyla sürekli şapka takar. Halk, Midas'ın huyunun değiştiğini fark eder. Midas asık suratlı ve alıngan bir krala dönüşmüştür. Bir süre sonra Kral Midas, gizini paylaşarak hafiflemek ister. Berberini yanına çağırarak ona bir ceza kestiğini söyler. Berberle sırrını paylaşacak olan Midas, onun gizini ortaya çıkarması durumunda başına neler geleceğini bilmesini ister. Berberin sözünü tutmaması halinde ayaklarını keçilere yalatarak onu gülmekten öldüreceğini söyler. Berber, sırrını açığa çıkarması durumunda başına geleceklerden çok korkmasına rağmen Midas'ın sırrını öğrenmek istemekten geri duramaz. Midas, eşek kulaklarını berbere gösterir. Berberin öğrendiği sır, Midas'a ağır geldiği gibi berbere de ağır gelmeye başlar. Berber, en sonunda bir kuyunun başına giderek kuyuya Midas'ın kulaklarının eşek kulakları olduğunu haykırır. Sazlar, rüzgar estikçe berberin söylediklerini yankılar. Sazların yankılanması, Gordium sokaklarına erişir. Halk, Midas'ın kulaklarının eşek kulakları olduğunu öğrenir. Midas bütün sazlıkların kesilmesini emreder. Midas, bütün çabalarına rağmen halk arasındaki dedikodulara mani olamaz. Kendisi hakkında söylenenlere dayanamayan Midas, halkın huzuruna çıkmaya karar verir. Eşek kulaklarını bir yücelik gibi göstererek halkın saygısını yeniden kazanmayı başarır. Halk, Midas'ı eşek kulaklarıyla daha görkemli bulur. Apollon, halkın eşek kulaklı Midas'ı Tanrıların dengi olarak görmesini kabul edemez. Midas'ın eşek kulaklarını yeniden insan kulaklarına çeviren Apollon, bir kez daha Midas'tan intikam alır. Yeniden insan kulaklarına sahip olan Midas, halkın gözündeki büyülü ihtişamını yitirir.

3.2.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 1*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.2.3.Tema

Kibirli Davranışlar Olumsuz Sonuçlar Doğurur.

Midas'ın Kulakları adlı eserde Güngör Dilmen, kibirli ve fazla gururlu davranışların olumsuz sonuçlarını göstermek ister. İlk olarak Tanrı Apollon kibirli konuşmalarının bedelini öder. Tanrı Apollon lirin ezgileriyle fazlaca gururlanır. Lirin ezgilerini yalnızca anlayabilen kulakların duyacağını belirtir. Apollon'un sözleri Keçi Korosu tarafından oldukça kibirli bulunur.

Apollon - Evrenin büyük uyuşumunu, saf güzelliğini usun

sereceğim önünüze

ünlü uygarlıklar işte

ışır ağır karanlıktan

vurunca şavkım ışır

serin taşlara yaslanıp

her gün yinelersiniz güneşi.

Ulu sütunları üstünde

mermer ülkeleri Us'un

geniş kubbelerinden yankıları

vurur sonsuzluk üstüne.

Ne ki yüce, ne ki soylu, ne ki bir-

Keçiler - Ne kibir! (s. 36, 37)

Apollon, kibirli konuşmalarının bedelini yarışmayı kaybetmekle öder. Midas, Apollon ve Pan'ın ezgilerini eşit olarak beğenmesine rağmen Apollon gibi kibirli bir Tanrı'yı yenilgiye uğratmak ister. Pan'ı birinci seçme sebeplerinden birisi de Midas'ın Apollon kadar kibirli olmasıdır.

Midas - Gözümün içine bakıyor iki tanrı

bir sözümle biri yıkılacak.

Bir sözümle... Hangisi?

Yürekleri titreyerek bekliyorlar yargımı

yenik düşüreceğim, yenik düşüreceğim...

en gururlusunu.

...

1.Yarım Koro - Halkın sesine uydu Midas.

2.Yarım Koro - Yok, daha büyük bir gururu yıkma zevki daha büyüktü. (s. 44, 45)

Kibrinin bedelini yarışmayı kaybederek ödeyen Apollon, Midas'tan intikam almak ister. Midas ise, kibrinin bedelini Tanrı Apollon tarafından kulaklarının eşek kulaklarına dönüştürülmesiyle öder.

Midas, uzun süre eşek kulaklarıyla yaşar. Bir süre sonra kulaklarını gizlemeye çalışmaktan yorulur. Gerçeği halka göstermeye karar verir. Midas, gururundan ve kibrinden arınarak kendisini olduğu gibi halka göstermek yerine kulaklarını bir yücelik olarak gösterir.

Apollon - Bunu ayrıcalık bildi,

Zorunluğu erdeme çevirdi. (s. 102)

Apollon, Midas'ın bu davranışını cezasız bırakmaz ve Midas'ın eşek kulaklarını yeniden insan kulaklarına dönüştürür. Midas, insan kulaklarına kavuşunca halkın gözündeki yüceliği kaybeder.

Midas'ın Kulakları, sır saklamanın güçlüğü temasıyla öteden beri bilinmektedir. Güngör Dilmen, sır saklamanın güçlüğünü kibirle özdeşleştirir. Yazar, bireyin kibire kapılarak karşısındakinin sırrını açığa çıkarma isteği duyduğunu belirtir.

Tanrı Apollon, Kral Midas'ın kulaklarını eşek kulaklarına dönüştürerek onu cezalandırır. Midas kulaklarını bir süre herkesten saklar. Ne var ki, zaman geçtikçe bu giz ona ağır gelmeye başlar. Sırrını birileriyle paylaşmak isteyen Midas, bunun için berberini seçer. Midas eşek kulaklarını berberine gösterir. Berber, Midas'ın kulaklarının eşek kulakları olduğunu birine söylemesi durumunda Kral Midas tarafından ölümlle cezalandırılacaktır. Midas, berberin bu sırrı saklamasının ne kadar zor olduğunu tahmin edebilmektedir. Midas kendisi bile bu sırrı saklayamamış berberiyle paylaşmıştır. Berber bir süre ölüm korkusuyla Midas'ın sırrını saklasa da sonraları ona ağır gelmiştir. 1. Sakallı ve 2. Sakallı, berbere tıraş

olmaya gelirler ve bir yandan da Kral Midas'ın değişiminin sebebinin ne olduğuna dair tartişmalar sürdürürler. Berber bunun sebebinin bilmesine rağmen anlatamayınca dūřüp bayılır. Midas'ın kulakları berberin rüyalarına girer ve ona kabus olur. Berber bu sırla yaşayamayacağını anlar. Kuyunun yanına gider ve kuyuya Midas'ın kulaklarının eřek kulakları olduğunu haykırır. Berber sırrı paylaşmanın hafiflemişliği ile yığılıp kalır. Kuyunun sazlıklara taşıdığı ses, sazlıklarda rüzgarın esmesi ile halka ulaşır. Kuyu bile bu sırrı gizleyememiş ve bütün halk gerçekleri öğrenmiştir. Midas'ın sazlıkları kestirmesi bile gerçeğin üstünü örtmeye yetmemiştir.

3.2.3.1. Yan Temalar

Toplumun çoğunluğunun kararı yöneticiler üstünde etkilidir.

Güngör Dilmen, *Midas'ın Kulakları* eserine toplumsal konular eklemiştir. Yazar, toplumun çoğunluğunun kararının yöneticiler üzerindeki etkisini işler. Toplumun çoğunluğunun verdiği kararlar, doğru veya yanlış olması irdelenmeden yöneticiler tarafından kabul edilir.

Yazar, Tanrı Pan ve Tanrı Apollon'un düzenlediği yarışmaya halkın seslerini de eklemiştir. Apollon yarışmada liri çalmadan önce bir uyarıda bulunur. Lirin sesini yalnızca anlayabilen ve mutlu kulakların işitebileceğini belirtir. Apollon, lirini çalmaya başladığında ezgisini duyabilen tek kişi Midas olmasına rağmen salondaki insanlar müziği duyabildiklerini iddia ederler. Ezgileri işitemediğini açıkça söyleyen tek kişi berberdir. Berber, diğer kişilerin müziği duyamadığından şüphelenir. Apollon müziğe ara vermeden hemen önce Yontucunun gözlerini kapatır. Yontucu, Apollon çalmamasına rağmen en güzel ezgilerin bu kısımda çaldığını söyler. Berber ezgileri kimsenin duymadığı gerçeğini anlar. Apollon'un ardından Pan flütünü çalmaya başlar. Açık olan camdan halkın sesleri içeriye dolar. Halk, Pan'ı desteklemektedir. Midas, Apollon'un seçkin ezgilerini duymasına rağmen kararsızlık yaşar. Midas kararını özgürce vereceğini belirtmesine rağmen halkın isteğini gözardı etmez ve Pan'ı birinci seçer.

Pan - Dinle, tek bir ses olmuş Gordium adımı çığırıyor.

Heey, susmayacak mısınız be, Midas'ı şaşırtıyorsunuz.

Ya kızıp da gürültünüze Apollon'u kızdırırsa Midas?

Bilmem ne yaparsınız gidi yaygaracılar sizi

Gordium'u birbirine katarsınız.

Kafanıza koydunuz ya bir kez Pan kazandı.

Gülünç düşer Midas gülünç düşer, aykırı verirse yargıyı.

Midas - Yargımı özgürce vereceğim. (s. 44)

Toplum, menfaatperest olmamalıdır.

Güngör Dilmen eserlerinde toplumun verdiği ikiyüzlü tepkileri sıklıkla işlemiştir. Yazar, halkın mantıklı ve bilinçli olmasını ister.

Midas'ın Kulakları adlı oyunda halk sazlıkların yankılaması sonucu Midas'ın kulaklarının eşek kulakları olduğunu öğrenir. Kulaktan kulağa yayılan bu haber, toplumun alaycı ve aşağılayıcı tepkisiyle karşılaşır. Midas'ın kulaklarını konu alan tiyatrolar oynanır, sokak satıcıları Midas'ın eşek kulaklarını gösteren oyuncaklar satar ve duvarlara eşek kulaklarıyla ilgili yazılar yazılır. Midas, bütün bunlardan kaçmaktan ve mücadele etmekten yorulur. Kulaklarını bir yücelik olarak topluma göstermek ister. Halkın huzuruna görkemli bir şekilde çıkar. Midas saklanırken eşek kulaklarla dalga geçen halk, Midas korkusuzca karşılımlarına çıktığında kulakları bir yücelik olarak görmeye başlar. Halk, kendilerine sunulanı olduğu gibi kabul eder. Apollon, Midas'ın kulaklarını yeniden insan kulağına çevirdiğinde ise, halkın gözünde Midas'ın bütün yüceliği yiter.

Sanat Toplum İçin mi Sanat İçin mi?

Eserde sanatın niteliği üzerine çıkarımlarda bulunulur. Yazar, sanatın toplum için mi, sanat için mi yapılacağı sorusunu ortada bırakarak her iki duruma da mesafeli yaklaşmıştır.

Sanatın niteliği üzerine tartışma, Tanrı Apollon ile Tanrı Pan'ın müzik hakkındaki fikirlerini beyan etmeleri ile başlar. Tanrı Apollon'un liri, sanatın sanat için yapılmasını temsil ederken Tanrı Pan'ın flütü, sanatın toplum için yapılmasını temsil eder. Apollon ve Pan, sanatın niteliği hakkında tartışmaya girerler. Apollon, Pan'ı halka yaranmak için sanat yapmakla suçlar. Halk için yapılan sanatı, sanat olarak kabul etmez. Pan ise halktan kopmanın marifet olmadığını söyler. Apollon, sanatın geleneksel kalamayacağını, sanatın coşkusunu akılla dizginlemek gerektiğini ileri sürer. Pan'ın sanat anlayışında coşkunun sınırlandırılması yoktur. Pan, sanatta özün önemine dikkat çekerken Apollon biçime önem verir.

Apollon - (*Midas'a*)

Bçim dışı öze önem vermeyesin! (s. 34)

3.3.KURBAN

3.3.1.Eserin Özeti

Güngör Dilmen'in *Kurban* adlı oyunu, Anadolu'nun Karacaören adlı köyünde geçer. Kuma sorununu ele alan oyunda ana karakterler Zehra ve Mahmut olarak belirlenmiştir. Zehra ve Mahmut'un Zeynep ve Murat adlı çocukları vardır. Mahmut, Zehra'nın hastalandığı bir günde komşu köye gider. Bu ziyaret esnasında Gülsüm'ü görerek ona aşık olur. Gülsüm, henüz on beş yaşındadır. Mahmut, Gülsüm'le evlenmek ister. Düğünden önceki gece Gülsüm'ün abisi Mirza, Mahmut ile Gülsüm'le evlenmelerine karşılık olarak mal pazarlığı yapmaktadır. Mahmut bir yandan da çocuklarıyla ilgilenmektedir. Murat, babasından Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail'i kurban etme kıssasını bir kez daha anlatmasını ister. Çocuklar, ertesi gün babalarının düğününde kurban edilecek koçun kesilmesini istememektedirler. Zehra, üzerine kuma gelecek olmasından dolayı mutsuz bir halde onları dinlerken, Mahmut ve Mirza arasında başlık parası konusunda anlaşmazlık çıkar. Mirza evden gider. Mahmut, Mirza'yı yol ayrımına kadar geçirir. Zehra, bu esnada köyün sözüne itibar edilen kadınlarından Halime Nine'yi çağırır. Halime Nine, Zehra'ya üzerindeki hasta kıyafetlerini çıkarmasını ve evlenmekten vazgeçen kocasıyla eskisi gibi sevgi dolu bir gece geçirmesini öğütler. Halime Nine, Mahmut'a ise evinin dirliğini bozmamasını tembih eder. Mahmut, eve geri döndüğünde Zehra'nın üzerine kuma getirmek gibi bir hataya düşmediği için mutlu görünür. Zehra, Mahmut'la birbirlerini sevdikleri eski günlerdeki gibi bir gece geçirmek ister. Mahmut, Zehra'yı yalnızca çocuklarının annesi olarak görür ve ona karşı aşkının bittiğini fark eder. Mahmut, Gülsüm olmadan yaşayamayacağını anlar ve Mirza'nın bütün isteklerini kabul eder. Zehra, o gece rüyasında Gülsüm'ün eve geldiğini ve çocuklarına üvey anne, kocasına eş olduğunu görür. Zehra, kararını vermiştir ve asla bu rüyayı gerçek hayatında yaşamayacaktır.

İkinci bölümde; çocuklar koçu serbest bırakırlar. Zehra çocuklarına hiç kızmamıştır ve o koçun "kanatları altın kesilerek" (s.59) onları Tanrı babanın bayramına götürmeye geleceğini söyler. Zehra, çocuklarına afyon içirip uyuturken düğün alayı eve doğru yaklaşmaktadır. Zehra, düğün alayına kapıyı açmayacağını söyler. Mahmut, Mirza, Muhtar ne derlerse kapıyı açtıramazlar. Ne var ki, Mahmut ve Gülsüm resmi nikah kıymışlardır. Muhtar, Zehra'ya kapıyı zorla açmak zorunda kalacaklarını söyler. Zehra, onları çocuklarını ve kendini öldürmekle tehdit eder. Köylüler zorla eve girmeye çalışır. Mahmut son anda onları durdurmaya çalışsa da başarılı olamaz. Zehra, çocuklarının ve kendinin canına kıymıştır.

Gelin alayı ve köylüler taş kesilirler. Mahmut ise hayatı boyunca çekeceği korkunç bir acıya düşer.

3.3.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2008). *Toplu Oyunları 2*, İkinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.3.3.Tema

Kumalık toplumsal bir sorundur.

Yazarın *Kurban* adlı oyununda ele aldığı tema; kumalık sorundur. Oyun, ilk bakışta Yunan Mitolojisindeki Medea efsanesiyle benzerlik gösterse de birçok yönden farklılıklar vardır. Hem *Kurban*'da hem *Medea*'da başka kadınlarla evlenmek isteyen kocalarına karşı kadınların direnişi, intikamı ve hatta katliamı vardır. Eylemi gerçekleştiren iki kadın arasında benzerlikler olduğu gibi ciddi farklılıklar bulunur. Zehra, evine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmesine karşın direnişini gerçekleştirdiği güne kadar güçlü bir duruşu olmayan, hasta ve zayıf bir karakterdir. Olay anına kadar şiddet içeren bir davranış göstermemiştir. *Medea* ise, şiddet eğiliminde ve daha güçlü bir karakterdir. *Medea*, eşinin sevgilisini ve onun babasını öldürmesinden sonraki planını hazırlamış ve kaçışını gerçekleştirmiştir. Oysa, Zehra'nın Gülsüm'e ve Mirza'ya karşı bir hamlesi olmamıştır. Onun cezalandırmak istediği kocasıdır. Buna rağmen; kocasını değil, kendini ve çocuklarını öldürme yoluna gitmiştir. Güngör Dilmen, yerel bir sorunu evrensel bir mitem yararlanarak anlatmıştır ancak, içine kattığı farklılıklar oyunun zenginleşmesini sağlamıştır.

Güngör Dilmen, *Kurban* adlı oyununda toplumsal bir sorun olan kumalık meselesini tema olarak belirlemiştir. Kırsal kesimlerde evlilikler genellikle görücü usulü yapılsa da, Zehra ve Mahmut birbirlerini severek evlenmişlerdir. Bir yuva kurmuşlar ve birlikte tarlalarında çalışarak mal mülk edinmişlerdir. Mahmut, Zehra'dan başka bir kadına aşık olmasına rağmen evine ve çocuklarına bağlı, şefkatli bir adamdır. Gülsüm'le evlenecek olmasından dolayı Zehra'ya karşı bir suçluluk duygusu hissetmektedir. Toplum arasında kuma getirmenin olağan bir durum olarak kanıksanması, Mahmut'un vicdanını rahatlatması için vesiledir.

Zehra: Ben neyim evin içinde?

Mahmut: Onsuz yapamam, Gülsüm kanıma buyruk.

Zehra: (Daha yüksek) Ben neyim bu evin içinde?

Mahmut: Senin yerin ayrı. İlk göz ağrım, çocuklarımla anası.

Zehra: Çocukları doğurmuş olmaktan öte yerim yok mu evin içinde?

Mahmut: Eve yeni bir kadın getiren erkek ben miyim köyde? (s. 38)

Zehra, o gece korkunç rüyalar görür. Halime ve Kadınlar, Zehra için Gülsüm'ü öldürüp Mahmut'un yatağına bırakmışlardır. Mahmut öptükçe Gülsüm canlanır. Zehra, kadınların ona kumpas kurduğunu zanneder. Gülsüm'ün aslında canlı olduğunu, onu ölü gibi gösterip eve aldıklarını düşünerek tepki gösterir. Kadınlar Zehra'ya, Gülsüm'le iyi geçinirlerse her şeyin daha kolay olacağını söyler. Zehra ise, bu rüya ile Gülsüm'ün ayağını evin eşliğinden attırmamaya ant içer.

Kuma meselesi köyde o kadar kanıksanmıştır ki kadınlar bile bu duruma tepki göstermemektedir. Köyün yaşlılarından Halime Nine ve oyunda koro vazifesi gören kadınlar, Zehra'ya moral vermek için yanına gelirler. Halime, ilk zamanların zor olacağını ama daha sonra Gülsüm'e alışacağını söyler.

Zehra, köyde üzerine kuma gelen ilk kadın değildir. Kadınlar Zehra'nın ne hissettiğini anlasalar da içindeki duyguların dışavurumunun olacağını düşünmezler. Halime, daha önce üzerine kuma getirilecek olan bir kadının ah çekmesiyle düğün alayının taş kesildiği efsanesini anlatır. Düğün alayı taş kesilmesine rağmen, bu efsanede kadının bir rolü ve aksiyonu olmamıştır. Aksine kadın, o kadar çaresiz durumdadır ki ah çekmekten başka yapabildiği bir şey yoktur. Oysa; Zehra, bu pasifliği kabullenmeyecektir. Halime, oyunun sonundan haber verircesine, şu sözleri sarf etse de o bile olayların geleceği noktayı tahmin etmemektedir.

Halime: Bugün bir şeyler olacak öyleyse. Bin, bin yıldır

Anadolu kadınının sustuğu çılgılık

belki senin yüreğinden fişkırrır. (s. 55)

3.3.3.1. Yan Temalar

Başlık parası toplumsal bir sorundur.

Güngör Dilmen'in eserinde bahsettiği sorunlardan biri de başlık parası meselesidir. Başlık parası, toplumun en küçük temel ögesi olan ailenin kurulma aşamasında yaşanan bir sorundur. Başlık parası dolayısı ile aile kurumu, yanlış bir temele yerleşmek zorunda kalır. Oyunda Gülsüm, kendi söz hakkı olmadan başlık parası sebebiyle kendisinden yaşça büyük Mahmut ile evlendirilmek istenir.

Mirza, Gülsüm'ü kendisinin büyüttüğünü söyler. Mirza, Mahmut ile başlık parası pazarlığı yaparken, Gülsüm'ü büyütme için kendi tahsilinden vazgeçtiğini söyler. Mahmut, Mirza'ya üç bin nakit para ve atlar vermiştir. Mirza daha fazlasını talep etmektedir. Mahmut'un verdiği üç bin liranın yarısını kızın çeyizi için harcadığını, bu paranın kendisine değil Mahmut'a yarayacağını söyler. Mahmut işi uzatmamak için cebindeki köstekli altın saati çıkarıp verir. Mirza da evlenmek istemektedir. Gülsüm'den gelecek başlık parasını, başka bir kıza başlık parası olarak verecektir. Mahmut, o zaman gelince enişteliliğini göstereceğini ve Mirza'ya yardımcı olacağını söylese de Mirza geri adım atmaz. Mirza, Mahmut'tan daha fazla para koparabilmek için Türk adetlerine sığmayacak şekilde kardeşinin güzelliğinden ve çekiciliğinden bahsederek Mahmut'u zayıf kılar. Buna rağmen pazarlık, Mahmut'un en değerli arazisi olan değirmenli tarlayı vermemesiyle tıkanır.

Mirza- Senin şu değirmenli tarla kaç dönüm var?

Mahmut- (*Sert*) Zehra'nın hakkına geçemem.

Mirza - Kızın gözü seninle açılacak.

Mahmut - Halimiz vaktimiz budur.

Mirza - Anlaşırsanız gözle kirpik gibi olursunuz.

Mahmut - Niye anlaşmayalım?

Mirza - Değirmenli tarla?

Mahmut - Çocuklarımın hakkına el uzatamam. (s. 23)

Mahmut ve Zehra, taş ve kayalarla dolu olan bu tarlayı bereketli topraklar haline getirmek için birlikte çalışmışlardır. Bütün mallarını, bu topraklara verdikleri emek sayesinde

edinmişlerdir. Mahmut bu durumun farkındadır ve Zehra'nın hakkını yemek istememiştir. Mahmut, Gülsüm'ü öylesine gözü kör olmuş şekilde istemektedir ki nihayetinde Mirza'nın istediği her şeye boyun eğmiştir.

Zehra: (*Pencereden dışarısını seyrederek*) Değirmenli tarlayı da veriyor musun?

Mahmut: Onunla da yetinmez, "Gel bu tarlamda çalış," derse, onu da yapacağım, ırgat gibi çalışacağım Mirza'nın tarlasında. Tek Gülsüm gelsin.

Zehra: (*Inler*) Vaay Mahmut.

Mahmut: İnsan kudurunca sevdiklerini ararmış ısırma.

Onsuz yapamam bu ateşten sıyrılamam artık. (s. 39)

Kadına toplum tarafından pasif bir rol verilmiştir.

Güngör Dilmen eserinde toplumun kadına dayattığı rolleri açıkça işlemiştir. Eserde son sahneye kadar pasif, kaderine boyun eğmiş, üstüne kuma dahi gelse direnmek için herhangi bir çaba göstermeyen, acılarla dolu hayatlar süren kadın örneklerini görebiliriz.

Zehra'nın üzerine kuma geleceğini duyan köy kadınları onu teselli etmeye gitmişlerdir. Onlar için bu durum alışlageldik bir durum olsa da Zehra'nın yaşadığı acıyı deneyimlemişlerdir ve onu anlayabilirler. Bu durum yalnızca Zehra'nın başına gelmemiştir. Kumalık meselesi sanki kadınların boyun eğmek zorunda oldukları bir kaderdir. Kadınlar Zehra'ya en başta biraz zor olacağını ancak zaman geçtikçe alışacağını söylerler.

Kumalık meselesinde sorun, yalnızca Zehra üzerinden okunsa da; Gülsüm de toplum tarafından kendisine biçilen rolü oynamaktadır. Yazarın, Gülsüm'e herhangi bir diyalogta yer vermemesini bu şekilde açıklayabiliriz. Mirza, başlık parası için Mahmut'la pazarlık ederken Gülsüm'ün daha önce şehirli bir adam tarafından istendiğini ancak kendisinin kızı vermediğini söyler. Mahmut ile Gülsüm'ün evliliği Mirza'nın talepleri karşılanırsa gerçekleşecektir. Gülsüm, kendi evlilik kararını bile kendisi veremeyecek kadar abisi Mirza'nın sözü altındadır.

Mahmut - (Sıkılğan) Şey Mirza.. Seninle rahat konuşuluyor...

Bilmek isterim, kızın gönlü nicedir.

Mirza - On beş yaşındaki kızın gönlü ne olacak?

Mahmut - Asıl o yaşlarda duygulu olurlar.

Mirza - İyi ama şu işi bir sonuca bağlamadan kızın gizli duygusunu nasıl açarım sana? (s. 15)

Mahmut ve Gülsüm'ün nikahından sonra düğün alayı eve gelir. Zehra, kapıyı açmamak için direnirken bir an Gülsüm'e döner ve ona acıdığını söyler. En azından kendisinin başka bir kadının üstüne gitmediğini, böyle kapılardan kovulmadığını söyler. Zehra, kapıyı açmak için Gülsüm'ün oynamasını şart koşar. Mirza, buna izin vermese de artık Gülsüm'le ilgili kararları kocası Mahmut verecektir ve oynamasına da izin verir. Gülsüm oynamaya başlar. Gülsüm abisinin buyruğundan çıkmış, kocasının buyruğuna girmiştir. Zehra ise, herkesin içinde oynayan bir kadına çocuklarını emanet edip güvenemeyeceğini söyler.

Eserde toplumun eğitimde kadın ve erkek ayrımcılığı yaptığını gösteren kısa bir bölüm vardır. Mahmut, kızı Zeynep'in eğitim hayatı üzerine herhangi bir yorumda bulunmazken oğlu Murat'ın okumuş ve başarılı bir genç olmasını dilediğini belirtir. Mahmut, eğitimin öneminin farkındadır ve dünyanın okumakla değişeceğini bilir ancak, bunu bir kadının gerçekleştirebileceğini düşünmez.

Mahmut:

Büyük adam olacak ilerde, değil mi oğlum?

Okuyacak, uzak büyük kentlere gidecek.

Sonra gelip bu köyleri yıkacak başımıza

“Biraz adam olun, insan gibi yaşayın!” diyecek,

Biz de o zaman insan gibi yaşayacağız. (s. 10)

Kadın, kendine biçilen pasif rolü reddetmelidir.

Kurban adlı oyunda kadınlar, Zehra'nın başkaldırışına kadar pasiflik içinde hayatlarını devam ettirmiş ve erkek egemen toplumun kendilerine dayattığı toplumsal rolü benimsemiştir. Zehra, daha önce kumasını kabullenen binlerce kadın gibi olmayacaktır. Zehra, gördüğü rüyanın ardından kumasının ayağını kapının eşiğinden geçirmemeye yemin etmiştir. Bu uğurda çocuklarının canına kast edecek kadar gözünü karartmıştır. Zehra, kendini onuruna sahip çıkmak zorunda hisseder. (Aybars, 2013 ,45)

Zehra kapıyı Gülsüm'e açmamaya kararlıdır. Mahmut ne dese kapıyı açtıramaz. Araya Muhtar girer ve Zehra'dan kapıyı açmasını ister. Mahmut ve Gülsüm resmi nikah kıymışlardır. Muhtar, daha ilk günden anlaşmazlık çıkarmamasını, Gülsüm'ün geçimi zor bir kız gibi görünmediğini söyler. Zehra kapıyı zorla açmaya kalkıştırlarsa saldıkları koç yerine iki çocuğunu kurban edeceğini söyleyerek onları tehdit eder. Mirza, kapıyı kırmak isteyince Mahmut, çocuklarının söz konusu olduğunu söyleyerek ona tepki gösterir. Zehra, Mahmut'a isterse samanlıkta Gülsüm'den hevesini alabileceğini ama onu eve almayacağını söyler. Zehra artık efsunlanmış gibi hareket etmeye başlamıştır ve ne Mahmut'u, Mirza'yı, ne de Muhtar'ı ve Kadınları dinlemektedir. Kızı Zeynep'in büyüüp kadın olunca aynı acıları yaşamasını istemez. Zehra, kızının kaderine de karşı çıkmaktadır.

Zehra: Erkeklik öyle aşağılandı ki Karacaören'de

öyle örneksiz kaldı ki

Zeynep'im kadın olmamalı.

Murat'im,

kurbanlık koça acıyan Murat'im

erkek olmamalı.

Gelişmemiş iki yıldız gibi kalmalı onlar

Tanrının mavi bağrında. (s. 83)

Mahmut kapının kırılıp gelinin eve girmesini istediğinde, Zehra dediğini yapmak üzere harekete geçer. Bıçağı alır, çocuklarını ve kendini öldürür. Mahmut, son anda kararından dönüp düğünün bozulduğunu, gelinin köyüne dönmesini söylese de çok geç kalmıştır. Zehra, kocasını çocuklarının yokluğuyla cezalandırmıştır. Elinden gelen başka bir şey olmasa da kaderine razı gelmemiştir.

Çocuk gelin meselesi toplumsal bir sorundur.

Eserde çocuk gelin sorunu örtük olarak ele alınmıştır. Zehra'nın üzerine kuma olarak getirilen Gülsüm henüz on beş yaşındadır. Yazar, muhtemelen bu sebeple Gülsüm için herhangi bir diyalog yazmamıştır. Gülsüm herhangi bir karar alabilecek olgunluğa erişememiş, reşit olmayan bir çocuktur. Abisi Mirza'nın onun için seçtiği hayatı

yaşamaktadır. Evlenince ise kocası tarafından yönlendirilecek, kendi hayatı hiç olmayacaktır. Nitekim Zehra bile ona kızmayı bırakmış, onun da bir kabahati olmadığını anlamıştır.

Kadın, yaşadığı aşk acısı ile şiddete meyledebilir.

Kurban, toplumsal sorunları işleyen bir oyun olsa da duyguları ve aşkı bir tarafa itmemiştir. Zehra'nın Gülsüm'ü istememesinin tek sebebi gururu değil, aynı zamanda kocasına duyduğu aşktır. Oyunun içinde Zehra'nın henüz otuzlu yaşlarının başında genç bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Gülsüm ise, henüz gençliğinin başındadır. Zehra, onunla rekabet edebilecek gücü kendinde bulamaz. Yaşadığı aşk ve buhranlı günler onu gençliğinden uzaklaştırmıştır.

Zehra-

Birden ihtiyarlığımı özledim

İhtiyarlık kuytu yerler olmalı

Büyü tutmadı, narçiçeği gelinliğim

Bizi ilk geceye götürmedi üşüyüp kaldık.

Şimdi öyle bir ot, kök olsa

Beni bu yaşımdan kurtarsa. (s. 53)

Zehra'nın gençliği, aşkından dolayı artık ona acı vermektedir. Kocasını başka bir kadınla paylaşmak ona göre dünyanın en büyük acısıdır. Mahmut'un Zehra'ya olan aşkı bitmiştir. Zehra aralarında ilk günlerindeki aşkı diriltmeye çalışsa da Mahmut ona eskisi gibi sarılamamıştır. Mahmut'un Zehra'ya karşı aşkının bittiğini o gece anlamışlardır. Mahmut, Zehra'ya eskisi gibi sarılamadığında Gülsüm'e olan derin aşkının ve tutkusunun idrakine ulaşır. Gülsüm'le evlenebilmek için Mirza ne isterse yapacaktır. Mahmut, Gülsüm'e körkütük aşık olmuştur. Bu aşk, Zehra'nın sonunu getirecektir. Mahmut, o gece Zehra'ya artık Gülsüm olmadan yaşayamayacağını söyler. Zehra, bu sözün üzerine yaşadığı aşk acısını şöyle tanımlar:

Zehra - Onsuz yapamayacağımı söyledi. "Gülsüm kanıma buyruk," dedi. Bir tırpan yeli duydum topuklarımda kardeşler, biçildim mi ne? Kime tutunurum artık? (s. 56)

Toplum, kadının hakkını savunmasına tepki gösterir.

Kadının toplum tarafından kendine biçilen role karşı çıkması, toplum tarafından hoş karşılanmaz. Kadınlara karşı bu baskı yalnızca erkekler tarafından değil, hemcinsleri tarafından da uygulanmaktadır. Zehra, üzerine gelen kumayı kabullenmeyeceğini söylediğinde köyün kadınları, bunun kadınların bir yazgısı olduğunu ve bunu bir an önce kabullenmesi gerektiğini söylerler. Zehra'ya karşı köyün kadınlarının desteği, bu durumun bir tek onun başına gelmediğini hatırlatmak olmuştur. Kadınlara göre Zehra, çocuklarının hatırı için olana bitene katlanmalıdır. Zehra, aksiyon alana değin köyün kadınlarının tepkisi kumayı kabullenme yönündedir.

1.Kadın: Üstüne kuma gelen ne ilk ne son kadınsın sen.

3.Kadın: Yasası böyle kurulmuş erkeklerce.

Kadınlar: Erkeklerce... (s. 54)

Zehra'nın gelin alayına gelini eve sokmayacağını ve gerekirse çocuklarını öldüreceğini söylediğinde Kadınlar koro halinde Zehra'nın yanında olurlar ve kararının sonuna dek arkasında kalmasını isterler. Halime Nine'nin tepkisi diğer kadınlardan farklıdır. O, kapıyı açması gerektiğini ve çocuklarına kıymaması gerektiğini söyler. Zehra'yı desteklemeyen tek kadın gelenekleri temsil eden Halime Nine'dir.

Güngör Dilmen, oyunun son bölümü olan gelin alayının kapıya dayandığı sahnede oyunun esas kişilerinden Mahmut'u geri planda bırakırken köy halkının tepkilerini ön plana çıkartır. Bunun sebebi, Zehra'nın beklenmedik direnişine toplumun verdiği tepkileri göstermektir.

Zehra'nın, üzerine gelen kumaya karşı katı tepkisi köylüler arasında tepkiyle karşılanır. Onlar, kapıyı açtırmak için Mirza ve Mahmut'un yanındadırlar. 3. Köylü Zehra'nın kuru tehdit savurduğunu söyler. 1. Köylü onun dolduruşuna gelerek kapıyı kırmayı teklif eder. Zehra'nın söylediği şeyleri ciddiye almazlar. Bunun sebebi, daha önce kaderine razı gelmeyen bir kadınla karşılaşmamış olmalarıdır. Köyün muhtarı da Mahmut'tan yana çıkar. Gülsüm'ün geçimsiz birine benzemediğini, onunla geçinip gideceklerini söyler.

Muhtar: Kuma kardeş yarısıdır. (s. 76)

İmam nikahlı kadın, hak kaybına uğrar.

Güngör Dilmen, eserinde imam nikahlı kadınların uğradıkları haksızlıkları da konu edinir. Toplumda gerçek bir olgu olarak bulunan imam nikahlı kadının yaşadığı hak kaybı, devlet tarafından görmezden gelinmesi yazarın eleştirdiği bir izlektir.

Zehra, Mahmut ile imam nikahlı olarak evlidir. Mirza, kardeşi Gülsüm'ün Mahmut'la resmi nikah kıyarak evlenmesini ister. Mirza, resmi nikah kıyması halinde kardeşinin elde edeceği hakların farkındadır.

Oyunda Muhtar, bir devlet görevlisi olarak kanunları yerine getirmek için orada bulunur. Muhtar, Mahmut'un resmi olarak eşi olan Gülsüm'ün evin gerçek sahibi olduğunu söyler. Kanunlara göre, Zehra kapıyı açmazsa zorla eve gireceklerdir. Zehra, yıllardır içinde yaşadığı, çocuklarını büyüttüğü evden hiçbir hak talep edemeden çıkarılmak istenmektedir. Zehra, hoca efendinin “tek sağlam nikahın Tanrı huzurunda yapılan nikah” dediğini hatırlar. Muhtar ise, asıl nikahın hükümet nikahı olduğunu belirtir. Muhtar, eserde devleti temsilen bulunsa da geleneksel düşüncede olan bir insandır. Ona göre; Zehra, Gülsüm'ü kabullenmeli ve onunla iyi geçinmelidir. Muhtar, Peygamber Efendimizin Hz. Hatice üzerine yaptığı evlilikleri hatırlar.

Zehra - Peygamberin bütün dediklerini tuttunuz da bir karı üstüne karı almak eksik kalmıştı.

Muhtar - Erkeğin gücü nice kadına yeterse onca kadın helaldir.

Köylüler - Erkeğin gücü nice kadına yeterse. (s. 74)

Yazar, imam nikahlı olarak evli olan kadınların haklarının, devlet tarafından yok sayılmasını eleştirir. Muhtar'ın Zehra'ya olan kesin tavrından anlaşılacağı üzere devlet, ülkenin geleneklerinde böyle bir meselenin varlığını bilmesine rağmen, bu soruna gözlerini kapatmış durumdadır.

3.4.AK TANRILAR

3.4.1. Eserin Özeti

Güngör Dilmen, *Ak Tanrılar* adlı eserinde Aztek Kralı Montezuma'nın ülkesini yıkıma götüren inançlarını konu edinir. Montezuma, ülkesinde son zamanlarda görülen bazı felaketlerin “*Ak Tanrı*”nın yeniden geleceğinin işareti olduğuna inanır. Halk, Montezuma'ya gördükleri rüyaları anlattığında Montezuma'nın Ak Tanrı'nın geri döneceğine olan inancı artar. Düşenkartal, Montezuma'yı hurafelere inanarak ülkenin geleceğini tehlikeye soktuğu konusunda uyarır. Tütenkartal, İspanyol bir istilacının ölümlü olduğunu göstermek amacıyla kellesini getirir.

Montezuma- Demek öyle soluk benizli yabancı
Mor dudaklarınla konuşsana Montezuma de
Bana, biz de Aztekler gibi ölümlüyüz de. (s. 101)

Aztekler, sanatta, altın işlemeciliğinde ve mimarlıkta çok ileride olmalarına rağmen hurafelere akıllarını yorduklarından dolayı bilimle ilgilenemez olurlar. İspanyol istilacıları, Ak Tanrı olarak yorumlayarak kapılarını açan Montezuma ülkesinin yıkıma gidişinin sebebi olur.

3.4.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1976). *Ak Tanrılar*, Birinci Baskı, İstanbul: Yankı Yayınları.

3.4.3. Tema

Dünya düzeni, inançların yerine akılla oluşturulmalıdır.

Güngör Dilmen, eserlerinde pek çok kez akli, dini ve mistik inançların önüne koyar. Dünya düzeninin inançlarla geliştirilemeyeceğini, aklın ve bilimin ortak hareket etmesiyle medeniyetlerin yükselebileceği iletisini seyirciye sunar.

Aztekler bazı sanat dallarında çok gelişmiş olmasına rağmen “Ak Tanrı”nın döneceği inancına kapıldıktan sonra bilime yeterli önemi vermemesiyle geri düşerler. İspanyol istilacıları, Ak Tanrı olarak yorumlayarak kapılarını açan Montezuma ülkesinin yıkımına sebep olur. Düşenkartal, Montezuma'yı ülkenin geleceği için hurafelere kapılmaması gerektiği konusunda uyarılmış olmasına rağmen Montezuma akli ve bilimi öne koymamıştır.

Yazar, hurafelere ve dini inançlara saplanıp kalan ulusların aklı ön plana çıkarmadığı sürece geri kalacağı iletisini seyirciye verir.

3.5. MİDAS'IN ALTINLARI

3.5.1. Eserin Özeti

Midas'ın Altınları oyunu, Midas'ın altın tutkusunu ele alır. Midas dilediği kadar altına kavuşabilmek için simyacılar çalıştırır lakin başarılı olamaz. Midas'ın kızı onun altın tutkusundan endişelenir ve onu vazgeçirmeye çalışır. Midas, istediği kadar altına kavuşmak için bir plan yapar. Midas, şarap tanrısı Dionüsos'un can yoldaşı Silenos'u tuzağa düşürerek esir alır. Midas'ın dilediği kadar altına ulaşmasında ancak Tanrı Dionüsos yardım edebilecektir. Silenos ile Midas bir anlaşma yaparlar. Silenos esir alındığını Dionüsos'a söylemeyecek, karşılığında Midas ona istediği bir şeyi verecektir. Yaptıkları plan tutar ve Dionüsos, Silenos'a karşılık Midas'ın tuttuğu her şeyi altın yapabilme yetisini bağışlar. Silenos'un isteği ise Midas'ın kızıdır. Midas, ya kızını Silenos'a verecek ya da altın yapma yetisinden vazgeçecektir. Midas'ın kızı, Silenos'un verdiği şarabın etkisiyle onunla gitmek ister. Bu durum içten içe Midas'ın işine gelir ve kızını Silenos ile gönderir. Midas'ın dokunduğu her şey altına dönüşür. Midas, vezirinin tüm karşı çıkmalarına rağmen yeteneğini halka göstermek ister. Midas, halkın getirdiği her şeyi altına dönüştürür. Bu durum halkı tembelliğe ve iş yapmamaya sürükler. Bir zaman sonra gidişatın kötü olduğunu anlayan halk, altının ülkeye hastalık gibi geldiğini anlar. Midas'ın kızı da sarhoşluğu geçince Silenos'tan kurtulmak ister. Midas kızına sarılmak isteyince kız altın kesilir. Midas artık bu durumdan sıkılmıştır ve Dionüsos'tan bu gücü geri almasını ister. Dionüsos kızı altın olmaktan kurtarır ve bu gücü Midas'tan alır. Midas ve halk, asıl zenginliğin akıl ve emek olduğunu anlamışlardır.

3.5.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2016). *Toplu Oyunları 1*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.5.3.Tema

Aşırı hırs olumsuz sonuçlanır.

Güngör Dilmen, *Midas'ın Altınları* adlı oyunda tema olarak aşırı para hırsını belirlemiştir. Yazar, para hırsı temasına paralel olarak kibir ve tembelliğin doğurduğu kötü sonuçlar, aklın ve emeğin övgüsünü işlemiştir

Midas'ın Altınları oyunu, para hırsı teması üzerine kurulmuştur. Kral Midas, altın tutkusu sebebiyle halktan birçok gereksiz vergi toplamaktadır. Midas halktan alınan vergiyi

halk için kullanılmaz, altınlarını biriktirip onları sever. Midas'ın kızı ve vezir onun bu halinden oldukça rahatsızdır. Vezir, hazinenin tam takır olduğunu söyleyerek Midas'ın altınlarını elinden alır. Midas, yıllardır sarayında gizlice iki simyacı çalıştırmaktadır. Midas, kızını simyacıların yanına götürür. Midas, altın üretme hayallerini kızına anlatır. Midas'ın kızı babasının kalbinde altın sevgisinden başka bir sevgi bulunmamasına üzülür.

Midas'ın Kızı - N'olacak babamın hali?

Gözünün başka bir şey gördüğü yok.

Altın sanki tüm dünya nimetleri.

Öyle kıskanç bir sevgili

kovuyor yüreğinden başka sevgileri. (S. 120)

Midas, Tanrı Dionüsos ve dostu Silenos'un ülkeye girdiğini duyduğunda altın tutkusuna ulaşmak amacıyla bir plan yapar. İstedığı kadar altına ulaşmak için ona ancak bir Tanrı yardımcı olabilecektir. Midas, Silenos'u tuzağa düşürerek onu esir alır. Silenos, bilge kişiliğiyle tanınan bir keçidir. Midas, onun hem bilgeliğinden yararlanmak istemektedir hem de Dionüsos'un Silenos karşılığında vereceği ödülü hesaplamaktadır. Midas, Silenos'a bazı sorular sorarak hayatın amacını bulmak ister. Silenos, Midas'a altın tutkusunun ona zarar vereceğini ima etse de Midas bunu anlamaz.

Midas - Tutkuların kaynağı ne?

Silenos - Tutsaklık.

Midas - Sonucu ne?

Silenos - Tutsaklık.

Midas - Peki, gerçek ne, gerçek?

Silenos - Yokluğa karşı bir ulumadır gerçek.

...

Silenos: (Başka sesle)

O zaman, üçüncü en iyi şey

büyük bir tutkuyu sonuna dek izlemek. (s. 135, 136)

Silenos ile Midas bir anlaşma yaparlar. Silenos esir alındığını Dionüsos'a söylemeyecek, karşılığında Midas ona istediği bir şeyi verecektir. Dionüsos, dostu Silenos'u her yerde arar ancak bulamaz. Midas, bir tiyatro oyunu hazırlayarak Dionüsos'u çağırır. Dionüsos, Silenos'u gördüğünde çok sevinir. Midas, Dionüsos için ödül olarak dokunduğu her şeyin altın keilmesini ister. Dionüsos, bunun çok zor bir istek olduğunu ve sonuçlarının kötü olabileceği konusunda Midas'ı uyarır. Silenos'un Midas'tan isteği ise kızıdır. Midas kızını bir keçiye vermeye razı olmazsa da Silenos Midas'ın kızına içki içirerek sarhoş eder. Midas'ın kızı, sarhoşluğuyla Silenos'la gitmeye razı olur. Midas, kızının sarhoşlukla bu kararı verdiğini bilmesine rağmen kızını Silenos'la gönderir.

Midas: - (Kendi kendine)

Çıldırılmış olmalı kızım,

zorla değil, kendi dileğiyle

bana da evet demek düşer. Açık konuşsana Midas,

'Böylesi işime gelir,' diyorsun.

Ah, yüreğim elvermiyor ya biricik kızımın

bu pis hayvana gitmesine, tanrılar bilir,

altına da yok diyemiyorum,

Kızım ayılınca ama bu esriklikten,

kim bilir nasıl suçlayacak beni. (s. 156)

Midas, altın hırsı sebebiyle kızının mutsuzluğunu bile göz almıştır. Midas, kızının sarhoşluğu geçtiğinde kendisine tepki göstereceğinin farkında olmasına rağmen Silenos'la evliliğine engel olmamıştır.

Midas, elde ettiği altınlarla rağmen mutlu değildir. Midas'ın dokunduğu her şey altın kesilmektedir. Bu yüzden yemeğini bile kendisi yiyemez. Yardımcıları, Midas'ın yanlışlıkla onları altına dönüştürebileceği korkusuyla ona yaklaşamazlar. Midas yine de altına doyamaz. Dağları ve taşları altına çevirmek isteyen Midas, mutluluğu altında aramaktadır. Mutluluğu yakalayamadıkça daha fazla altın yapan Midas, çıkmaza sürüklenmektedir.

Korobaşı: (*Elinde saz, ezgiyle*)

Çılgın bir arı varmış

durmadan bal

durmadan bal yapmaya yargılı.

Dolmuş petek dolmuş kovan

ne giriş deliği belli ne çıkış deliği

çılgın arı

durmadan bal

durmadan bal yapmaya yargılı.

Dolmuş petek dolmuş kovan

kendi balına saplanmış

debelendikçe batmış

debelendikçe batmış

boğulmuş öz balında

çılgın arı durmadan bal

durmadan bal yapmaya yargılı. (s. 171)

Midas'ın kızının sarhoşluğu geçmeye başlar. Silenos'a karşı öfkeli olan Midas'ın kızı, Silenos'u terk etmek ister. Midas, Silenos'u kızını rahat bırakması konusunda uyarır. Midas'ın kızı, sarhoş olduğunu bildiği halde kendisini Silenos'la gönderen babasına kızgındır. Midas, kendisini affetmesini istediği kızına dokunduğu anda kızı altın kesilir. Midas, artık bu duruma katlanamamaktadır. Dionüsos'a giderek kızını kurtarmasını ve yeteneğini elinden almasını ister. Dionüsos, Midas'ın isteğini gerçekleştirir. Midas, çiçeklere, toprağa, doğadaki canlılara dokunabilmenin zevkini çıkarır. Midas, gerçek mutluluğun altında olmadığını anlamıştır.

3.5.3.1. Yan Temalar

Akıl ve emek üstün değerlerdir.

Güngör Dilmen, *Midas'ın Kulakları* adlı eserinde çalışmadan elde edilen paranın üretime ve topluma olan zararın önemini vurgulamıştır. Yazar, tembelliğin karşısına aklın ve emeğin üstünlüğünü koyarak üretimin toplum için vazgeçilmez unsur olduğunun altını çizmiştir.

Midas, her şeyi altına çevirme gücünü göstermek ister. Vezir, bunun duyulmasının toplumun zararına olacağı konusunda onu uyarmasına rağmen Midas uyarıları dikkate almaz. Sokaklara çığırkanlar salınarak halkın en sevdiği eşyaları meydana getirmesi istenir ve Midas'ın onları altına çevireceği söylenir. Bu durum, halkın çok hoşuna gider. Midas, bütün eşyaları altına çevirir. Zengin olduklarını düşünen halktan kimse ertesi gün işine gitmez. Fırıncı ekmek çıkarmaz, işçi işine gitmez, doktorlar hasta bakmaz, hırsızlar bile artık altın çalmaz.

Fırıncının Karısı - Canım efendim, sen bugün fırından ekmek çıkarmazsan halk ne yiyecek?

Fırıncı - Ne yerse yesin; kendimiz için iki somun pişiriverdim dünden.

...

İşçinin Karısı - İşliğe gitmeyecek misin?

İşçi - Yok kadın, geçti o günler.

Usundan zoru olan gider, işliğe,

ağır işlere paydos artık,biz de soylular gibi

tatlı yaşamın tadını çıkaracağız.

Düşün karı, ben geceli gündüzlü

üçyüz yıl o işlikte çalışsam

ve hiç yemeden kazancımı biriktirsem

yine de kazanamazdım bu kadar altını.

Şimdi çalışmanın anlamsızlığını anladın mı?

İşçinin Karısı - Ya herkes senin gibi düşündür,

altına güvenir işten güçten el çekerse? (s. 164, 165)

Halk bir süre tembellik içinde yaşar. Ülkede yaşam durma noktasına gelir. Halk bu durumdan rahatsız olmaya başlar. Ülkede altının değeri kalmamıştır. Tembellik etmekten yorulan halk, üretimin önemini anlamaya başlar.

5. Yurttaş - Tembellik insan dışı ağır işçilik. (s. 172)

Gordium'da altının değeri kalmadığını fark eden halk, yurtdışına taşınmayı düşünse de ülkelerini bu şekilde terk etmez istemezler. Halk, Midas'a olan öfkelerini göstermek için Midas'ın yanına gittiklerinde Dionüsos'un Midas'ın yeteneğini geri aldığını görürler. Midas, artık dokunduğu şeylerin altın olmamasından memnundur. Halk, Midas'ın bu halinden memnun olur. Halk ve Midas, aklın ve emeğin üstünlüğünü anlamışlardır.

Vezir - Ve yaşasın altın,

yaşamı yeniden kazandık biz

altın sayrılığının sonucunda.

Gerçek altını kazandık biz.

Altındır Us

insanın en değerli cevheri

ve insan çoğu kez kendi dışında arar onu.

Yurttaşlar - Altındır köylünün alınından sildiği

tarlada soluk soluğa,

altındır özgürlük uğruna

kanla gözyaşıyla

yürüyen soylu kavga. (s. 182)

3.6. MİDAS'IN KÖRDÜĞÜMÜ

3.6.1. Eserin Özeti

Midas'ın Kördüğümü oyununda kişiler Proseföör, asistan, öğrenciler ve bekçidir. Oyunda kişiler Gordium yakınlarında arkeolojik kazılar yapmaktadırlar. Oyun, tarih olarak günümüzde geçmektedir. Kazı yapan öğrenciler, mesai saatleri dışında bir tiyatro oyunu oynayarak zaman geçirmek isterler. 1. Öğrenci, bir oyun metni hazırlar ve rolleri dağıtır. 1. Öğrenci Midas, 1. Kız Öğrenci Kübele, Profesör Gordios, Asistan Bilici Kadın, Bekçi İsmail Bekçi, 2. Öğrenci Tugdan, 2. Kız Öğrenci Midas'ın Kızı, 3. Kız Öğrenci Vezir, 4. Ve 5. Öğrenci Kazman, adam, Çığırtkan ve Düğümcü rollerini birlikte oynayacaklardır. Diğer öğrenciler ise Yurttaşlar, Keçiler korosu, Düğüm dervişleri olarak topluluk halinde konuşacaklardır. Yazar, oyun içinde baka bir oyun düzenleyerek tarihten günümüze dersler vermek ister. Öğrenciler, oyun üzerinde çalışırlar ve tiyatro metnini oynamaya başlarlar.

Gordios, henüz fakir bir köylü iken tek malı olan kağnısı ile yayladan geçmektedir. Hitit Devleti'nin yıkılmasıyla itibarını kaybeden Tanrıça Kübele ile yaylada karşılaşır. Gordios, Kübele'yi tanıyamaz. Kübele, yorgun, aç ve sefil görünmektedir. Gordios ona yiyecek verir ve yanından pazara gitmek üzere ayrılır. Bu esnada Gordios'un tepesinde kartal gezinmeye başlar. Gordios, bunun ne anlama geldiğini öğrenmek üzere Kübele'yi çağırır. Kübele, Gordios'un Kral olacağını anlar. Gordios'un kendisiyle evlenmesini ister. Gordios ve Kübele evlenirler. Bu esnada Frigler, devletlerinin başına bir Kral seçmek istemektedirler. O sabah, tepeden kim kağnısıyla inerse onu Kral seçeceklerdir. Gordios ve Kübele, tepeden inerken Yurttaşlar ona Kral diye seslenirler. Gordios, Kral seçildiğine şaşırır da ülkenin başına geçmeyi kabul eder. Gordios, zaman içinde soylu ve uygar bir medeniyet oluşturur.

Oyunun 3. Sahnesinde zaman aşımı ile Midas'ın Kral olduğu zamanlara geçilir. Midas, dedesi Gordios'un kağnısındaki düğümü çözmeyi aklına koymuştur. Midas, kördüğümün sırrını çözmek için bir bilici getirir. Bilici, kördüğüm durduğu sürece Gordium'un var olacağını, kördüğümü çözenin ise büyük bir fatih olacağını söyler. Midas, bunun üzerine ülkede öncelikli işin düğümü çözmek olduğunu ilan eder. Kimsenin bunu başaramaması sonunda çareyi Gordios'un ruhunu çağırmakta bulsalar da Gordios'un kendisi bile bu sırrı bilemez. Devletin düğümle uğraşırken güçsüz kalmasını fırsat bilen Kimmerler Friglere saldırır. Savaşta bile Midas'ın akli düğümdedir. Kimmerlerin komutanı Tuğdan, kılıcını düğüme indirince düğüm çözülür. Midas, o ipe kendini asar ve artık Midas da kördüğüm de yoktur.

3.6.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 1*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.6.3.Tema

Dünya düzeni, inançlar yerine akılla oluşturulmalıdır.

Güngör Dilmen, *Midas'ın Kördüğümü* adlı oyununda devletlerin yıkılmasının nedenlerini irdelemiştir. Yazar, devletlerin çözülmesinin nedeni olarak yoz inançlara bağıllık, kültür soygunu ve ekonomik çözülme temalarını ortaya koyar.

Güngör Dilmen, eserinde Kral Midas'ın dedesi Gordios'un kağnisındaki düğümü çözmeye çalışırken devlet işlerini aksatması sonucunda devletin yıkıma uğraması temasını işler.

1.ve 2.Adam, Midas'ın yanına gelerek Gordios'un kağnisındaki düğümün çözülmediğini iddia eder. Midas, düğümü merak ederek kağnının yanına gider. Midas, kördüğümün etkisinde kalır ve bir rüya görür. Kördüğüm Midas'ın rüyasına girer. Kördüğüm, Midas'a meydan okuyarak kendisini kimsenin çözemeyeceğini söyler. Midas, kördüğümün söylemleri karşısında hırslanır ve gece gündüz kördüğümü çözmek için uğraşır. Midas, kördüğümün sırrını öğrenmek için Bilici Kadın'a gider. Bilici Kadın, Midas'ın hediye olarak getirdiği şaraplardan içtikten sonra kördüğümle ilgili bir kehanette bulunur.

Bilici Kadın - Kördüğümü çözen büyük bir fatih olacak.

...

Midas'ın Kızı - Kördüğüm durdukça Gordium duracaktı.

Bu kördüğüm çözülürse Gordium yıkılır demektir.

Demek çözülmemesi gerek Kördüğümün.

Bak bu iyi, unutam gitsin şu düğümü

çözülmesi gereken bunca gerçek sorun var.

Midas - (Tutkulu) Kördüğümü çözen büyük bir fatih olacaktı. (s. 231)

Midas, bilicinin kehanetini duyduktan sonra ülkede herkesin kördüğümle ilgilenmesini ve ülkenin en önemli işinin kördüğümü çözmek olduğunu ilan eder.

2.Çığırkan - Düğümcülük Frigya’da baş tacı edilecek bir düğüm Bakanlığı kurulacak

düğüm üniversiteleri açılacak

düğümcülük devlet yardımı görecek

Yurt çapında kalkındırılacak... (s. 232)

Midas, düğümü çözmek için düştüğü yoz inançlarıyla ülkenin ekonomi, bilim, sanat ve savunmasını durma noktasına getirir. Bilginler, yalnızca düğümü çözme üzerine düşünür. Ülkede özgür düşünce ve felsefenin önü tıkanmıştır. Midas, bilginleri kağına bağlayıp kırbaçlayarak onların sezgi güçlerini kullanmasını istese de özgür düşünce ortamı bulunmadığı için sonuç alamaz. Midas, çareyi dedesi Gordios’un ruhunu çağırmakta bulur. Düğüm Dervişleri ile birlikte Gordios’un ruhunu çağırırlar. Midas, kördüğümün sırrını Gordios’a sorar. Gordios, kördüğümün altında bir sır aramamasını, onun yalnızca bir düğüm olduğunu söyler.

Gordios - Boş bir inanç, kişi öz toprağına sahip çıkmalı

başka ülkelere göz dikeceğine. (s. 249)

Midas, vezirinin ve kızının ülkenin gerçek sorunlarıyla ilgili uyarılarını görmezden gelir. Ülkenin hazinesinde altın kalmamış, savunma giderleri kördüğüm giderlerine harcanmıştır. Frigya’nın düşmanları ülkenin zayıf düştüğünün farkındadır. Kimmerler, Frigya’ya işgal düzenleme hazırlığındadırlar. Midas, savaşın başlamak üzere olduğunu bildiği halde düğümle ilgilenmeye devam eder. Ulak, Kimmerlerin ülkenin kapılarına dayandığını duyurur. Savaşı kaybetmek üzere olan Midas, kördüğümün başından ayrılmaz. Kimmerlerin komutanı Tuğdan, Midas’ın bulunduğu Gordios’un kümbetine gelir. Midas, kördüğüm hala durduğu için savaşı kaybettiğine inanamaz. Tuğdan, Midas’ın yıllarca uğraşp çözemediği kördüğümü kılıcıyla kesip atar. Midas, kördüğümün ipiyle kendini asarak intihar eder. Gordios’un bilim, sanat ve iş gücüyle inşa ettiği Frigya, Midas’ın yoz inançlara kapılmasıyla son bulur. Midas, hatasının bedelini ülkesinin dağılması ve kendi canıyla öder.

Tuğdan - Sen bilici ocaklarına danışırken

benim çayıtlarım,

Gordium surlarını ölçüp biçiyordu

savunakları koruganları içten çökertiyordu. (s. 260)

Güngör Dilmen'in eserinde eleştirdiği bir diğer konu, yoz inançlardan menfaat elde etmeye çalışan kimselerdir. Bekçi, Gordios'un kümbetini koruyan bir kişidir. Gordios'un kağnisındaki düğümü esrarlı hale getirerek orayı türbe haline getirerek menfaat elde etmektedir. Halk, Gordios'un kağnisının başına gelerek adaklar sunar, hastalar, iş arayanlar kümbetten medet umarlar.

Bekçi: - Aman hiç çözülmesin

düğümü görmeye gelenler eksilmesin

ben de düğümün gölgesinde

geçinip gidiyorum işte. (s. 226)

Yazar, ülkenin gelişmesinin önündeki en büyük engel olarak yoz inançları ve insanların inançlarını sömürerek menfaat elde eden kimseleri görür. Bekçi, Frigya savaşı kaybedip kördüğüm çözüldüğünde kümbete kimsenin uğramaması üzerine düğümü tekrar kendisi atar. Bekçi, inanç sömürüsü üzerinden geçimini sağlamaya devam eder.

Frigya'nın yıkımının ardından uzun yıllar geçer ve Büyük İskender çağı başlar. Bekçi, büyük bir hükümdar olması için Büyük İskender'in düğümü çözmesi gerektiğini söyler. Büyük İskender, düğümü çözemez ve başında düşünmeye başlar. Büyük İskender, yoz inançlara kapılıp büyük bir hükümdar olma şansını kaybeder.

3.6.3.1. Yan Temalar

Kültür emperyalizmi eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen, kültür soygunu temasını hem dış oyunda hem de iç oyunda işlemiştir. Yazar, ülkedeki kültür unsurlarının yabancı ülkeler tarafından istila edilmesine ve ülke yöneticilerinin bu duruma göz yummasını eleştirir. Kültürüne sahip çıkamayan ülkelerin çözülmeye ve yıkılmaya yakın olduğu vurgulanır.

Dış oyunda öğrenciler ve profesör iç oyunun konusu olan uygarlıkların yıkılma nedenlerini tartışır. Oyunu yazan 1. Öğrenci, tarihin yalnızca savaşlardan ibaret olmadığını ve savaşların bir sonuç olduğunu belirtir. Ülkeleri savaşlara sürükleyen sebepler ise dil, kültür, bilim, sanat, ekonomi gibi alanlardaki çözümlerdir.

Kız Öğrenci - ... Şu Gordium'da bile esas kazıları yabancılar yapmış, bize onların artıklarını didikleme işi kalmışsa biz bu alanda çözüyoruz demektir.

1.Öğrenci - (*Destekler*) Çözülme, en göze çarpmayan konularda başlayabilir, ama bütün bunların birikimi asıl yıkımı getirir. (s. 189)

Profesör ve öğrenciler, gömütle ilgilenirken 7. Erkek, 8. Erkek ve 5. Kız öğrenciler gelerek T- höyüğünü kazmaya başladıklarını söylerler. Profesör, o belgenin yabancı arkeologların kazı bölgesi içinde olduğunu hatırlatır. Öğrenciler, ülkenin en genç arkeologları olarak kazı haklarının kendilerinde bulunmasını ister. Profesör, ellerindeki gereçlerin yetersiz, ödeneklerinin az olduğunu söyler. Profesör, bilimde milliyetçiliğin olamayacağını savunur. Asistan ise, yabancı ülkelerin bilimi tekellerine almak istediğini iddia eder. 1.öğrenci, ünlü arkeologlardan biri olan Schliemann'ın resmini perdeye yansıtır. Schliemann, Troya'yı bulan arkeologtur. 1.öğrenci, ikinci bir fotoğraf daha yansıtır. Fotoğrafta Schliemann'ın eşinin Troya'dan çıkan hazinelerle birlikte verdiği pozlar vardır. 1. Öğrenci, ülkedeki anıtların yabancılar tarafından nasıl gasp edildiği hakkında örnekler verir.

Profesör - Yeter canım, biliyoruz bunları.

1.öğrenci - Yeter ya. Bilim adı altında süregelen büyük kültür soygununu örnekleriyle teker teker saymaya ne benim bilgim yeter, ne sizin sabrınız. Schliemann olmasaydı Troya bulunmayacak mıydı? Öbür sayın bilginler olmasaydı bu arkeolojik yerler bilinmeyecek miydi? (s. 193, 194)

İç oyunda Midas'ın huzuruna çıkan Asurlu iki kazman, birinci Gordios çağını aydınlatmak amacıyla bilimsel kazılar yapmak istediklerini bildirirler. Vezir ve Midas'ın kızı, kazıları kendi bilim adamlarının yapıp Frigya tarihini kendilerinin yazmasını istese de Midas Asurlu kazmanlara kazı için izin verir.

Midas - Onlar bizden daha uygar, daha iyi yaparlar

bir güzel de tarihimizi yazarlar. (s. 198)

Vezir, Midas'ı Asurlulara güven olmayacağı konusunda Midas'ı uyarır. Midas, veziri Asurlular hakkında önyargılı olmakla suçlar. 1.Kazman, dış oyunda Profesörün de söylediği “Bilimde ulusçuluk olmaz.” (s. 198) sözünü kullanır. Midas'ın izni üzerine Asurlu arkeologlar kazılar yaparlar ve buldukları hazineleri ülkelerine götürürler.

Yazar, oyunun sonunda yeniden günümüze dönerek Profesör ve öğrencilerin oyundan ders çıkarmasını sağlar. Profesör, ilk bölümdeki fikrini değiştirerek T- höyüğünü kendilerinin kazması gerektiği sonucuna varır. Öğrenciler, yalnızca T- höyüğünü değil Anadolu'daki bütün gömüleri ve gizleri kendilerinin araştırmasının önemine vurgu yapar. Öğrenciler Anadolu'ya sahip çıkacaklarına söz verirler.

3.Öğrenci - Toprağına sahip çıkamayan uluslar çünkü-

Keçiler - Ba-a-a-a

Keçi keçi keileşirler onlar da

Bizim gibi

Dağılırlar ıssız ovalara

İssız sürüler gibi. (s. 265)

3.7. AKAD'IN YAYI

3.7.1 Eserin Özeti

Akad'ın Yayı oyununda Kenan kadısı Danyal, çocuk sahibi olabilmek için tanrıların yaşadığı dilek ağacına gidip dilekte bulunur. Tanrılar ona bir elma verirler. Danyal, elmayı paylaştığı kadından bir oğlu olacaktır. Danyal, bekar olduğu için elmayı kiminle paylaşacağını düşünmektedir. Bu esnada evine arkadaşı Koşar Usta ve karısı Dimitya gelirler. Tanrıça Anat, Koşar Usta'dan herkesi öldürebilecek bir yay yapmasını ve bu yayın aralarında bir sır olarak kalmasını istemiştir. Koşar Usta, yayı yapmak üzere mağarada bir yıla yakın yaşayacaktır ve bu sürede arkadaşı Danyal'ın karısı Dimitya'ya göz kulak olmasını ister. Danyal, Koşar Usta'ya Dimitya'ya gözü gibi bakacağına dair söz verir ve Koşar Usta gider. Danyal, elmayı Dimitya'yla paylaşır. Danyal'ın Dimitya'dan bir oğlu olur. Danyal, oğlunun adını Tanrıların dediği gibi Akad koyar. Akad doğarken annesi Dimitya ölür. Koşar Usta yayı yapıp geri döner ve duydukları karşısında çılgına döner. Danyal, bu kez Tanrıça Anat'ın yayına göz koyar ve Koşar Usta'yı sarhoş edip yayı alır. Savcılara giden Koşar Usta, davanın sonuçlanması için yıllarca beklemek durumunda kalır. Bu esnada Yatpan adında bir eşkıya Kenan halkının kuzularını talan edip insanları öldürür. Danyal, oğlunun kahraman olmasını arzuladığı için ona yayı verip Yatpan'ı yakalamasını ister. Akad, o yayın Anat'ın yayı olduğunu anlaması üzerine yayı Anat'a götürür. Anat'ın yayı insanlara zulmetmek için kullanacağını anlayınca yayı ona vermekten vazgeçer. Yatpan'ı silah zoru olmadan konuşarak hatalarını anlamasını sağlar. Yatpan'la arkadaş olan Akad, onu Kenan'a getirir ancak onun yalnızca söz ile cezalandırılmasına izin verir. Halk, Yatpan'ı dize getiren Akad'dan düşman ülkeleri yok edip fethetmesini ister. Ancak Akad bunu kabul etmeyince halk onun üzerine yürür. Bu esnada birkaç kişiyi öldürmek zorunda kalan Akad, halkın bu şiddet yanlısı tavırlarının tanrılardan kaynaklandığını düşünür. Aşık olduğu Anat dışında tüm tanrıları öldürür. Anat da Akad'a aşık olmasına rağmen yay tutkusundan kurtulamamıştır. Anat, yayı almak için Yatpan'ı kullanır. Yatpan yayı almak için sonunda pişman olsa da Akad'ı öldürmek zorunda kalır. Anat, Akad'ın ölmesini istememiştir. Akad'ın ölmesiyle o da bu dünyayı terk eder. İnsanlar ise ellerindeki yayla ne yapacağını bilmeden öylece kalırlar.

3.7.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1982), *Deli Dumrul- Akad'ın Yayı*, Birinci Baskı, İstanbul: Adam Yayınları.

3.7.3.Tema

Dünya düzeni, inançlar yerine akılla oluşturulmalıdır.

Güngör Dilmen, *Akad'ın Yayı* adlı oyununda ideal dünya düzeninin dini inançlarla değil, insan aklıyla oluşturulabileceğini savunur.

Akad, Tanrılara bağlı ve Tanrıların buyruklarını okuyarak özümsemeye çalışan bir gençtir. Akad, Tanrıların buyrukları arasında örtüşmeyen noktalar olduğunu fark eder ve bunun sebebini Tanrılara sorar. Tanrılardan mantıklı cevap gelmeyince onlara olan inancında bir azalma olur. Akad, aklını ve zihnini yorarak Tanrıların hükümlerinin her zaman insanların iyiliğine olmadığını, Tanrıların kendi varlıklarını ve değerlerini sürdürebilmek için sözler söylediklerini anlar. Akad'ın Tanrılara güveni ilk kez sarsılır.

Akad, elinde bulundurduğu yayın yanlış ellerde bulunduğu takdirde insanlığın sonunu getirebileceğini anlar. Akad, Yatpan'ı elindeki yayı hiç kullanmadan Kenan ilinde yargılanması için Yatpan'ın rızası ile getirir. Akad'ın Yatpan'ı ikna etmesi için kılıcını kullanmadan zekasıyla ikna etmesi vurgulanır.

Yatpan – Yüreğime ne yakın geldin Akad

Ben çok yalnızdım mor dağlarda

Kendimi ağaçlara kayalara karıştırdım hep

kara bir suydum bazen

nereye akacağımı bilemezdim

Şimdi sen geldin, yavaş yavaş kendimi anlamaya başladım. Senin için yapmayacağım şey yok.

(s. 125)

Halk, Yatpan'a çeşitli hakaretler yağdırarak rahatlar. Halk, Akad'ın elindeki yayı kullanarak komşu devletlere hükmetmesini ve savaşlar kazanmasını ister. Akad, bunu asla yapmayacağını belirtir. Akad, halka bunu yapmaları halinde Yatpan'dan farkları kalmayacağını söyler. Yatpan, halka karşı gücünü kullanırken kendilerinin mağdur olduğunu hatırlatır. Güç kendi ellerinde bulunduğu zalim olmayı kafaya koyan halk, Akad'ın üzerine yürür. Akad, halkı püskürtmek için yayı ilk kez kullanmak zorunda kalır. Akad, yayı halkın eline geçirmesi halinde insanlığın tehlikede olduğunu bilmektedir. Akad, halkın hükmetme isteğinin Tanrılardan kaynaklandığını anlayarak Tanrıların ağacına gider ve Tanrıça Anat dışındaki tüm Tanrıları öldürür. Akad, Tanrıları yok ederek insanlığın yalnızca

aklını ve bilimi kullanarak ideal dünya düzenine kavuşacağını belirtir. İnsanlar, Tanrılar olmadan yalnızdır ve kendi kaderlerini kendileri oluşturacaktır.

Akad, Yatpan tarafından öldürüldükten sonra suya atılır. Aklın üstünlüğünü temsil eden Akad'ın öldürüldükten sonra suya atılması yeniden dirileceğinin işaretidir. Yazar, aklın üstünlüğünün her zaman yeniden doğacağını simgeler. (Altun, 1999, 82)

3.7.3.1. Yan Temalar

Bilim, insanlığın çıkarı için kullanılmalıdır.

Akad'ın Yayı, adlı oyunda Koşar Usta bir bilim adamı gibi işlenmiştir. Koşar Usta, günlerce yeraltında çalışarak bir yay geliştirir. Koşar Usta aynı zamanda yazıyı bulan kişi olarak gösterilerek bilim adamı kimliğine atıfta bulunulur.

Koşar Usta'nın yayı, günümüzdeki nükleer silahlar gibi insanlığın sonunu getirebilecek bir malzemedir. Akad'ın elinde insanlığın iyiliği için kullanılabilir olan yay, kötü emelleri olan birinin eline geçtiği takdirde insanlığın sonunu hazırlayacaktır.

3.8. BAĞDAT HATUN

3.8.1. Eserin Özeti

Bağdat Hatun adlı eserde; İlhanlı orduları komutanı Emir Çoban'ın oğlu Timurlenk, İlhanlı hükümdarı Bahadır Han'a karşı ayaklanır. Timurlenk'in kardeşi Bağdat Hatun, ağabeyini affetmesi için Bahadır Han'ın çadırına gider. Bahadır Han, Bağdat Hatun'u görünce ona aşık olur. Bağdat Hatun ise, Emir Hasan ile evlidir ve hamiledir. Cengiz Han yasalarında hakan, hamile olmayan her kadınla evlenebilme hakkına sahiptir. Bahadır Han, Bağdat Hatun'un hamile olduğunu bilmemektedir. Bağdat Hatun'u istemek için Emir Çoban'a bir elçi gönderir. Bahadır Han'ın evli kızını istemesini gurur meselesi yapan Emir Çoban ve oğulları, bu evliliğin gerçekleşmeyeceğine dair and içerler. Bağdat Hatun ise; ece olmak istemesi sebebiyle Bahadır Han'la evlenmek istemektedir. Bunun için bir daha çocuğu olmayacağı tehlikesini göze alarak karnındaki çocuğu öldürür. Babasının ve kardeşlerinin, Bahadır Han'la yapacağı evliliğin önünü kesmemesi için büyüler yaptırır ve kötülükler tanrısı Erlik Han'a sığınır. Bahadır Han'la yapılacak savaşta babasının arkasında olacak olan beyleri engeller. Bahadır Han, savaşın sonunda Bağdat Hatun'un tüm kardeşlerini ve babasını öldürtür. Nihayetinde, Bağdat Hatun, Bahadır Han'la evlenir. Tarihe adını yazdırma sevdasıyla ülke adına uygun olmayan kararlar aldırarak Bağdat Hatun, önünde engel olarak gördüğü Bahadır Han'ın yardımcısı Togay'ı entrika ve oyunları ile öldürtür. Bahadır Han ise, Bağdat'ın yeğeni Dilşad Hatun'la evlenir ve yavaş yavaş Bağdat'ın etkisinden çıkmaktadır. Bağdat Hatun, Büyücü Kam ve İlhanlı beylerinden Arpa ile plan yaparak Bahadır Han'ı zehirler. Bahadır Han'ın kalp krizi geçirerek öldüğü düşünülür. Bağdat Hatun'un hesap edemediği ise, Arpa'nın sadakatsizliğidir. Arpa, Bahadır Han'a ölmeden hemen önce kendisinin katilinin Bağdat Hatun olduğunu yazdırır. Kurultayda bunu açıklayan Arpa, Bağdat Hatun'un ölümünü hazırlar. Bahadır Han'ın katilinin Bağdat Hatun olduğunu öğrenen kurultay, onun ölümle cezalandırılmasını ister. Bağdat Hatun, buna izin vermeden kendini zehirleyerek öldürür.

3.8.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2008). *Toplu Oyunları 2*, İkinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.8.3. Tema

İktidar tutkusu olumsuz sonuçlar doğurur.

Güngör Dilmen, oyunda aşırı hırsın ve iktidar tutkusunun olumsuz sonuçlar doğuracağı iletisini seyirciye sunar. Yazar, bireylerin tutkularının esiri olmasıyla birlikte mantıklı davranışlar sergileyemeyeceğini iddia eder.

Bağdat Hatun adlı oyunda iktidar tutkusu meselesi, farklı karakterler aracılığıyla ele alınmıştır. Bu karakterlerin başında ise Bağdat Hatun gelmektedir. Bağdat Hatun, Bahadır Han'la evlenerek ece olmak ister. Bağdat Hatun, bu evliliğe engel olabilecek her şeyi ortadan kaldırır. Şeyh Hasan'dan hamile olan Bağdat Hatun, bir daha çocuğunun olmayacağı riskini göze alarak karnındaki çocuğun canını alır. Annelik yönüyle kutsallaştırılan kadının, çocuğunu karnındayken kendi elleriyle öldürmesi iktidar tutkusunun ne denli felaketlere sürükleyebileceğinin göstergesidir.

Karnındaki çocuğu öldürerek bir nevi erkekleşen kadını iktidar tutkusuyla donatan yazar, yönetimdeki ataerkil ortamı gözler önüne serer. (Eren, 2010, 10)

Babasının ve kardeşlerinin önünü kesmemesi için kötülükler tanrısı Erlik Han'a sığınan Bağdat Hatun, kama bir büyü yaptırır. Erlik Han, kötü duygulara kulak veren bir tanrı olarak tasvir edilir. Kam'ın, Erlik Han'ın tutkuların dilinden anladığını söylemesi yazarın, iktidar tutkusunu kötülük doğuran bir duygu olarak gördüğünü gösterir. Erlik Han, korkulara ve merhamete karşı sağırdır ve bu kötülük yoluna girildiğinde bir daha dönüşü yoktur. Bağdat Hatun, babasını ve kardeşlerini Erlik Han'a bağışlar. Bağdat Hatun, Erlik Han için yapılan törenin, hırslarından daha emin olmasını sağladığını söyler.

Bağdat Hatun - Yazık alın yazıma ki, yedi erkek kardeş arasında

Bir kız etmiş beni

Sevgili babacığım

Bütün çıkış yollarımı kapadın.

Kendin kapkara

Bir kapı kaldın

Ve yedi kardeşim art arda,

İlhanlı tahtına açılan bu dolambaçta.

Hayırla mı şerle mi olur

Sizlerden geçeceğim, babacığım, kardeşlerim. (s. 122,123)

Bağdat Hatun, Kam'a kırmızı bir çevre verir ve onu Bahadır Han'a götürmesini söyler. Bahadır Han, Bağdat Hatun'un çağrısına cevapsız kalmaz ve Çobanlılara karşı savaş açar. Bağdat Hatun, savaşta Çobanlıların yanında olacak olan beyleri engeller. Bu savaşın sonunda Bağdat Hatun'un tüm kardeşleri öldürülür. Bağdat Hatun, kardeşlerinin ölümünden dolayı korkunç bir acıya düşse de karşılığında elde edeceği iktidar ona metanet verir.

Bağdat Hatun'un kocası Şey Hasan ise, ne Bahadır Han'a karşı savaşabilmiş ne de yanına geçebilmiştir. Şeyh Hasan, devlet yönetiminde yüksek rütbelere kazanma hırsı içindedir. Bahadır Han, Çobanlılara karşı savaşı kazandığında Şeyh Hasan'ı söz verdiği üzere İsfahan Emirliği'ne getirir. Şeyh Hasan, kendi iktidarı ve hırsları için karısının Bahadır Han'la evlenmesine göz yummuştur. Bahadır Han, Arpa'nın fikri üzerine Bağdat Hatun'la olan nikahını kıyması için Şeyh Hasan'ı görevlendirir. Yazar, Şeyh Hasan'ın hatasını etkili kılmak için bu yönteme başvurmuştur. Hasan, bu duruma düştüğü için üzülse de Bahadır Han'a karşı koyacak cesareti kendinde bulamaz. Şeyh Hasan, Bağdat Hatun'u kaybetmiş olsa da asıl istediği İsfahan Emirliği'ni elde etmiştir.

Bağdat Hatun, uğruna mücadele verdiği iktidar hırsı yüzünden bütün sevdiklerini kaybetmiştir. Duyduğu derin üzüntü ve pişmanlık onu Tanrı yoluna yöneltir. Kendini Erlik Han'a adayın bir kişinin sesini Tanrı asla duymayacaktır. Bağdat Hatun, vicdan azabını hafifletmek için yalnızca halkın iyiliğini düşünen bir ece olmak ister. İbrahim adlı tarihçiye, Moğol'un altın çağı olacağını düşündüğü Bağdat Hatun çağını yazmasını emreder.

Benim istencimle biçimlenecek bu çağ

İşte tarih önünde söz veriyorum

Şimdiden yazabilirsin güvenle

Bağdat, Ulu Ece

Halkına kol kanat gerdi, aç çıplak komadı,

Bilginleri korudu, ozanları yüreklendirdi.

Barış sağladı büyük kara parçaları üstünde.

Böyle yazasın! (s. 153)

Tarihçi İbrahim betiği yazıp saraya bırakır. İbrahim, kimseye görünmeden saraydan uzaklaşır. Betik, Bağdat Hatun'un istediğinin aksine onu, babasının ve kardeşlerinin ölümünün sorumlusu bir şeytan olarak tasvir eder. Bahadır Han'ın ölümünün Bağdat Hatun'un elinden olacağını da iddia eder.

Bağdat Hatun, bir yandan devleti istediği gibi yönetirken bir yandan da babasına karşı savaşmış beylerden intikam almak ister. Togay, bu beylerin başında gelse de Bağdat Hatun onu avucunda tutabilmek için babasından boşalan Horasan Emirliği'ne getirir. Togay da Bağdat Hatun'dan oldukça rahatsızdır. Bahadır Han'ın üzerindeki etkisini Bağdat'a kaptıran Togay, bir plan yapar. Bağdat'ın yeğeni Dilşad Hatun'la Bahadır Han'ı evlendirme fikrini Bahadır Han'a işler. Bahadır Han, Dilşad'la evlenir. Bağdat'ın da Togay için planları vardır. Bağdat, Bahadır Han'a Togay'ın içindeki iktidar tutkusunu ve ikiyüzlülüğü göstermek için bir oyun kurar. Kam'a, Bahadır Han'ın bir maskını yaptırır ve ölmüş bir bedenın üstüne koyar. Togay'a, Bahadır'ı öldürdüğünü söyler. Togay, önce emin olamaz ve cesedi yoklar. Eline kan bulaştığında kahkahalarla gülmeye başlar.

Togay:...

Bahadır, Bahadır, Moğol'un şımarık çocuğu

Ayaklarımın dibinde bir leşsin şimdi.

Bu ne güzel bayram Ecem. Ne eşsiz şölen! (s. 170)

Togay, sevinç içindeyken Bahadır Han gizlendiği yerden çıkar. Togay'ın, yaşadığı korkuyla dili tutulur. Lulu ve Kam, Togay'ı öldürmek için çıkarırlar.

Bağdat Hatun'un iktidarını tek başına yürütme arzusu, Bahadır'ın Dilşad'la evlenmesiyle son bulur. Bahadır, Bağdat'ın etkisinden çıkmaya başlamıştır. Bağdat bir plan yaparak Bahadır Han'dan kurtulma niyetindedir. Bağdat, İlhanlı beylerinden Arpa ile konuşur ve Bahadır'ı öldürdükten sonra onu tahta çıkaracağını ve onunla evleneceğini söyler. Bahadır Han, zehirlenme korkusuyla yaşamaktadır. Yediği yemekleri, içtiği içkileri ilk önce başka birine tattırmaktadır. Bağdat Hatun, bunu bildiği için Kam'dan değişik bir zehir hazırlamasını ister. Kam, bir havluya sürdüğü zehiri Bahadır'ın tenine terliyken sürmesini ister. Bağdat, Bahadır Han savaşa gitmeden önceki gece onunla birlikte olur ve hamile olduğunu söyler. Bahadır Han'ın kendisine verdiği sadakat yeminin hatırlatır ve Dilşad'dan ayrılmasını ister. Bahadır Han, Dilşad'ı sevdiğini ve ondan ayrılmayacağını söylediğinde Bağdat Hatun, Bahadır'ı öldürmek için kesin kararını verir. Havluyla Bahadır'a masaj yapmaya başlar.

Bahadır Han yavaş yavaş ölmektedir. Bu esnada içeriye Arpa girer. Arpa, kimsenin Bağdat'tan şüphelenmemesi için onu odadan gönderir. Arpa, Bağdat'a büyük bir oyun oynayarak Bahadır Han'a kendisini öldürenin Bağdat Hatun olduğuna dair bir kağıt imzalatır. Arpa'nın amacı, iktidarına Bağdat Hatun'u ortak etmemektir. Arpa'nın oyunundan haberi olmayan Bağdat Hatun, kurultayda Arpa'yı hakan seçtirir. Arpa, Bahadır Han'ı öldürenin Bağdat Hatun olduğunu açıklaması ile Bağdat Hatun idama mahkum edilir. Bağdat, hamile olduğunu ve kendisine dokunamayacaklarını söyler. Ne var ki, artık hakan Arpa'dır ve Bağdat'ın çocuğu bir varis değildir. Bağdat, ölümden kurtulamayacağını anladığında hançerini kalbine saplar ve ölümü kendi elinden olur.

3.8.3.1. Yan Temalar

Kanunlar, toplumdaki her kesim için eşit uygulanmalıdır.

Güngör Dilmen, eserinde kanunların herkese eşit uygulanmamasını eleştirir. Kanunlar, yalnızca halk için değil yöneticiler için de uygulanmalıdır.

Bağdat Hatun'un kardeşi Timurlenk, İlhanlı Hakanı Bahadır Han'a karşı ayaklanmıştır. Bağdat Hatun, ayaklanma sonucunda yakalanan Timurlenk'i affetmesi için hakanın çadırına girer ve ona yalvarır. Bahadır Han, Bağdat'a aşık olur. Cezası ölüm olması gereken Timurlenk'i affeder. Bahadır Han, aşık olduğu için yasaları uygulamamıştır.

İlhanlı Devleti'nde Cengiz Yasalarına göre, hakan çocuğu olmadığı sürece evli bir kadınla evlenebilmektedir. Bahadır Han, bu yasaya uyararak hiç etik olmayan bir şekilde Bağdat Hatun'u ister. Bağdat Hatun'un babası Emir Çoban, Bahadır Han'a kızının hamile olduğu yalanını söyler. Emir Çoban, bunu söylediğinde kızı Bağdat'ın gerçekten hamile olduğundan habersizdir. Emir Çoban, Bahadır Han'ın yapabileceklerinden çekinmektedir.

Çoban - ...

Elindeki tartıyı kullanırken savruk

Kıskanç değil bağışlarında, ne de kendi haklarında ölçülü. (s. 102)

Bahadır Han, Bağdat'ın düşük yaptığını duyunca bu kez kendisi Emir Çoban'a gelir. Bağdat'la aralarında bir engel kalmadığını söyler ve ona düşünmesi için zaman verir.

Bahadır - Öylece düşün taşın, kararını ver

isteyen Hakan onu, halktan biri değil,

çokların yasalarına uymakla yükümlü değil.

Çoban - Halkı yöneten yasalar Hakanı da yönetir.

Bahadır - Benim için, “Gökte bir Tanrı, yeryüzünde bir hakan”, diyen atam Cengiz Han’ın yasaları geçerlidir. (s. 121)

Bahadır Han, evli olan Bağdat Hatun’u istemesinin doğru olup olmadığını içten içe sorgulamaktadır. Bahadır Han, zina suçundan yargılanan bir kadını taşlamak için beline değin gömdürür. İlhanlı Devleti’nde zina suçu işleyeninin cezası halk tarafından taşlanarak öldürülmektir. Bahadır Han, bu cezalandırmayı halk yerine bir defaya mahsus kendi yapar.

Togay - Ağır bir suçtur zina, yurttaşlarca işlenirse,

Bu hak yalnızca soylu kadınlara tanınmıştır.

Bahadır- Bağdat Hatun gibi mi demek istiyorsun? (s. 130)

Bahadır Han’ın, zina suçlusu kadını kendi taşlamasının sebebi kendini Bağdat Hatun’a karşı durdurmaktadır. Bahadır, Bağdat’ın aklını çelmekle kendisinin de aynı suçu işlediğini düşünür. Togay ise, halk için suç olan bir durumun yöneticiler için bir hak olabileceğini savunur. Ona göre, halkın yaşamı ile yöneticilerin yaşamı aynı olmadığı için törelerin uygulaması farklı olabilir.

Bahadır- Bizim töremiz?

Togay - İyi kötü kavramlarının dışında kalıp

Sırf güçlü olmak, her zaman güçlü olmak. (s. 131)

Togay’ın söylemlerine rağmen Bahadır Han’ın aklı hala karışıktır. Dinin zinayı yasak ettiğini söyler. Togay’a göre, halk için din kuralları, hakan için Cengiz yasaları geçerlidir. Bahadır Han, bir gün halkın kendilerinden bu ikilemin hesabını soracak olmasından korkar. Togay, o gün geldiğinde kendilerinin orada olmayacağını söyleyerek Bahadır’ı cesaretlendirir. Bu konuşmanın ardından gelen Kam, Bağdat’ın gönderdiği çevreyi Bahadır Han’a sunar. Bahadır, Bağdat’ın onda gönlü olduğunu anlar ve savaşmaya karar verir. Çobanlıları bölerek avlayacaklardır. İlk iş olarak ise, Demeşk’i yargılayacaklardır. Demeşk’in suçu ise, Bahadır’ın rahmetli babasının gözdesi Dünya Hatun’la ilişkisi olmasıdır. Bu ilişkiyi, yarı yarıya zina olarak değerlendirirler. Bahadır Han, kendisine uygulamadığı zina kurallarını, başka bir yöneticiyi suçlamak için kullanır.

Bahadır Han, Çobanlılarla olan savaşını kazanmış ve Çoban'ın bütün çocuklarını öldürmüştür. Emir Çoban ise, cellat Aka Lulu tarafından idam edilecektir. Emir Çoban, devletin düzeni için endişelenmektedir. Devletin düzeni ve istikrarı için isyan eden oğlunu kendisi yakalayarak Hakan'a teslim eden bir devlet adamı olan Emir Çoban, Bahadır'ın bir aşk uğruna hak ve adalet yolundan ayrılmasını lanetler.

Çoban -

Benim devlet devlet diye üstüne titrediğim,

Savruk bir delikanlının hevesiymiş.

Bunu öğrenmek için bu yaşa gelmişim.

(Aka Lulu'ya)

Sen iyi meslek seçmişsin kendine, oğlum bu ülkede bunca zalim bunca serser kafalar oldukça sana hep iş düşecektir. Ben ölmüyorum Yok oluyorum. Var saydığım, tutduğum bütün değerlerin benden önce göçtüğünü gördüm. (s. 142)

Bağdat Hatun, Bahadır Han'la evlenip Ece olmasına rağmen kardeşlerine ve babasına karşı duyduğu vicdan azabından kurtulamaz. Bu yükten kurtulmak için yoksul halka devamlı yardımlarda bulunur. Togay, Bağdat Hatun'un yasından etkilenen halkın, Çobanlılar yüzünden kendilerine karşı ayaklanma çıkarabileceğinden endişelidir. Bahadır Han, her zamanki rahatlığı içindedir.

Bahadır -

Ben Hakan olarak eylemlerimde sorumsuzum, güven verici bir durum.

Ne güzel düşünmüş Cengiz Han.

İyi bir yapılmışsa onu benim

kötü bir iş çıkmışsa elimden, danışmanlarım

beni yanıltmış demektir. Ben suç işleyemiyorum

Cengiz yasalarına göre. Kurbanlarımın kanı

akıp gidiyor bana bulaşmadan. (s. 149)

Bağdat Hatun, zamanla devlet idaresini ele geçirmiştir. İktidarını güçlendirmek adına ticareti elinde bulundurmak ister. Bunun için, Noyanlarla bir araya gelen Bağdat Hatun, öncelikle onların sorunlarını dinlemek ister. Noyanlar, Gazan Han'ın toprak reformuna

güvenen köylülerin kedilerini saymadığından, vergileri ödemediklerinden ve köleliği kabul etmediklerinden dert yanarlar. Ece olduğu ilk zamanlar ailesine karşı duyduğu vicdan azabından dolayı çeşitli yardımlarda bulunan Bağdat Hatun, iktidarını güçlendirmek için halkın sosyal haklarını ellerinden almaktadır. Bağdat Hatun, Gazan Han'ın toprak yasalarının bundan böyle geçerli olmadığını söyleyerek Noyanları kendine bağlar. Bağdat Hatun, Bezirganlarla işbirliği yaparak İpek Yolu'nu elinde tutmak ister. Bağdat Hatun'un askerleri diğer bezirganları tehdit ederek kendisi ile çalışan bezirganların önünü açacaktır. Bağdat Hatun, daha fazla paraya ve güce sahip olmak için kanunsuzluğa ve zorbalığa sığınır.

Toplumun kadına ataerkil bakışı eleştirilmelidir

Güngör Dilmen, eserinde toplumun kadına ataerkil bakışını eleştirir. Kadın, toplum içinde söz hakkı olan bir birey olmalıdır.

Emir Çoban, Bahadır Han'ın Bağdat Hatun'u istemesi için gönderdiği elçiyi kovduktan sonra Bağdat'ın çocukluğunu düşünmeye başlar. Bağdat, hiçbir zaman evcilik gibi oyunlar oynayan bir kız çocuğu olmamıştır. Emir Çoban'a göre, evcilik gibi oyunlar çocukları o yaştan anneliğe hazırlar. Bağdat Hatun, babasına hamile olduğunu söyler. Bağdat, elçi Togay'ın gelme sebebini babasından öğrenir. Bağdat, bu teklifi kabul etmeyi çok istemesine rağmen babasının duymak istediklerini konuşur. Bağdat, toplumun kadına bakış açısını çok iyi bilmektedir.

Bağdat -

Evli bir kadın için en büyük ikbal, en büyük saltanat eşinin kanadı altındadır ancak.

...

Erkeklerin başını döndüren şan, şeref, ün

Yabancı konuklarıdır yüreğimizin

Barınamazlar uzun süre. Biz kadınlar

Buyrulmak isteriz, buyurmaktan çok. (s. 103)

Bağdat'ın babasına bu şekilde konuşmasının sebebi, hem namussuz bir kadın gibi gözükmemek hem de Bahadır'ın teklifini ilkinde kabul edip kendi değerini düşürmemektir. Bağdat Hatun, ece olmayı o kadar çok istemektedir ki, karnındaki bebeği kendi çekip çıkararak öldürür. Toplumun kadından ilk olarak beklediği görev olan anneliği, kendi kararıyla reddetmiştir.

Bağdat Hatun, Bahadır Han'la evlenip ece olduktan sonra hakanla eşit söz hakkına sahip olmak istemiş ve Bahadır Han bunu kabul etmiştir. Bu durum, toplumun kadından beklentilerini değiştirememiştir. Müftü efendi, başta Bağdat Hatun olmak üzere bütün kadınların çarşafa bürünüp yüzlerini peçe ile kapatmalarını ister. Müftü'nün gerekçesi, kadınların açık yüzleriyle erkekleri cezbetmemesidir. Bağdat Hatun, yürekteki kötülüğün bir bezle gizlenemeyeceğini söyler. Bağdat Hatun bu kararı kabul etmez ve yaşadığı süreçte İlhanlı ülkesinde peçeyle, çarşafı dolaşılmayacağını söyler. Bağdat, Şeyhülislam Hazretlerinin ise sokağa peçesiz çıkmamasını emreder.

Namus kavramı eleştirilmelidir

Güngör Dilmen, namus kavramını baştan aşağıya eleştirir. Kadının namusundan yalnızca kendisi sorumlu olmalıdır.

Bahadır Han, Emir Çoban'ın evli kızı Bağdat Hatun'la evlenmek istediğinde Emir Çoban ve oğulları, bunu gurur meselesi yapar. Emir Çoban, çarpık Cengiz yasalarına karşı durarak Bağdat'ın evliliğine, kadınlık şerefine gölge düşürmeyeceğine dair and içer. Emir Çoban için karşısında durduğu insanın Hakan olup olmasının önemi yoktur. Bağdat, babasını tanımaktadır ve onun duymak istediği şeyleri söylemektedir. Bağdat, babasının saygınlığına gölge düşürecek hiçbir hareket içinde olmadığını ve olmayacağını söyler. Emir Çoban ve yedi oğlu namuslarını korumak için Bahadır Han'la savaşmaya yemin ederler. Namusları uğruna canlarını ortaya koymuşlardır.

Bağdat Hatun'un kocası Şeyh Hasan'ın namus meselesindeki tutumu, Çobanlılar gibi olmamıştır. Bahadır Han, Bağdat'a karşılık Şeyh Hasan'a İsfahan Emirliği'ni teklif etmiştir. Hasan, bu teklifi açıkça kabul edemese de cazip bulmuştur. Bağdat Hatun çok akıllı bir kadındır ve babasını tanıdığı gibi kocasını da iyi tanımaktadır. Bağdat Hatun, hakanın teklifi geldiği gün kocasını denemek ister. Arpa adlı bir yiğidin penceresinde at kişnettiğini, kendisine gösteriş yaptığını söyler. Şeyh Hasan'ın tepkisi çok sert olur. Bağdat, Hasan'ın gücünün Arpa'ya yettiğini ancak Bahadır Han'a bir tepki göstermediğini iddia eder. Hasan'ın, aile onurunu kişilerin konumuna göre tarttığını, İsfahan Beyliği'nin kendisine çok yakışacağını söyler. Hasan, gerekli önlemleri Emir Çoban'ın aldığı, kendisine bir şey düşmediğini belirtir. Hasan'a göre; Hakan yeryüzündeki Tanrı'dır ve ona karşı kılıcını kaldırmayacaktır.

Çobanlılar savaşı kaybedince Bağdat ve Bahadır Han düğün hazırlıklarına başlar. Bahadır, kendisine karşı savaşmadığı için İsfahan Emirliğine getirilir. Bahadır Han, nikahı Şeyh Hasan'ın kıymasını ister. Namusunu koruyamayan ve makam peşinde olan Şeyh Hasan bu şekilde cezalandırılır. Bağdat ve Hasan, birbirlerini boşayıp yüzüklerini çıkarırlar. Hemen ardından Şeyh Hasan, üzüntüden titreyerek Bahadır ile Bağdat'ın nikahını kıyar.

3.9. DELİ DUMRUL

3.9.1. Eserin Özeti

Deli Dumrul oyunu, iki bölüm ve dokuz sahneden oluşmaktadır. 1. Bölüm, Deli Dumrul'un kurumuş bir dere üzerine köprü inşa etmesiyle başlar. Dumrul, köprüden geçse de geçmese de bütün köylülerden haraç alır. Bölgenin güçlü beylerinden olan Canguzoğlu'nun Bezirganları da köprüden geçerler. Deli Dumrul onlardan da haraç almak istese de, Bezirganlar onu dinlemeden köprüden geçerler. Dede Korkut'un torunu Elif, bir köşede olan biteni izlemektedir. Elif, Canguzoğullarından haraç kesmenin köylü ile uğraşmak kadar kolay olmadığını söyler. Elif, beşik kertmesi sonucu Canguzoğlu ile nişanlıdır. Deli Dumrul, Elif'i görür görmez ona gönlünü kaptırır. Elif'in de gönlünün nişanlısında olmadığını anlar. Elif, Deli Dumrul'un gizlice görüşme teklifini reddeder. Elif, dedesi Dede Korkut'tan isterse onunla görüşeceğini belirtir.

Gücü tek başına Canguzoğullarına yetmeyen Deli Dumrul, yiğit pazarından "kırk yiğit" adını verdiği bir köleyi satın alarak Dede Korkut'un karşısına çıkar. Dede Korkut, zorbalık yaptığı için ona çok öfkeli ve oracıkta Dumrul'u döver. Deli Dumrul hatasından ders alarak haraç kesmeye tövbe eder ve konu tatlıya bağlanır. Dede Korkut, torunu Elif'in de Deli Dumrul'u sevdiğini söylemesi üzerine onların evlenmesine razı olur. Elif ve Deli Dumrul evlenirler.

Bir ölünün başında ağıt yakan kadınları gören Dumrul, Azrail'e meydan okur ancak Tanrı tarafından cezalandırılır. Dumrul ya ölecektir ya da onun ölmemesi için başka biri canını vermeye razı olacaktır.

İkinci bölümde, Deli Dumrul sırasıyla Kırk Yiğit'ten, babasından ve annesinden can dilenir. Hiçbiri canını onun için feda etmez. Deli Dumrul yolun sonunun geldiğini anlar. Dumrul, sevgili karısıyla vedalaşmak için yola düşer. Dumrul, Elif'ten can istememesine rağmen Elif canını kocası için vermek ister. Dumrul buna razı gelmez. Onların bu davranışı, Tanrı'nın onları affetmesine vesile olur. Oyunun bitiğinde bütün oyuncular sahneye çıkar ve coşkuyla hora teperler.

3.9.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2017). *Deli Dumrul*, Birinci Baskı, İstanbul: Mito Boyut Yayınları.

3.9.3.Tema

Kapitalist dünya düzeni, toplumsal sömürü ve zorbalığa sebep olmaktadır.

Güngör Dilmen, *Deli Dumrul* adlı eserinde kapitalist dünyanın toplumlar üzerinde yarattığı sömürüyü ve zorbalığı eleştirir. Yazar, gücü karşı çıkmaya yetmeyen halk üzerinden zorbalıkla menfaat elde eden sermaye sahiplerine ve yöneticilere göndermede bulunur.

Deli Dumrul, suyu tükenmiş bir çay üzerine kişisel menfaat elde etmek amacıyla bir köprü inşa eder. Köprü kurulana kadar ulaşımını rahatlıkla sağlayan halka zorbalık yaparak köprüden geçişi şart koşar. Dumrul, köprüden geçenden 30 akça para alırken geçmeyenden 40 akça para alır. Halkın bir kısmı bu duruma karşı çıksa da güçleri Dumrul'a yetmediğinden parayı vermeye razı olurlar.

Dumrul -

Emeğe saygınız yok mu sizin?

Şurda bir yatırım yapmışım,

alın terimle bir köprü kurmuşum

alın akımla çalışıp gidiyorum,

tek amacım yurttaşlarıma hizmet.

Ben bugün bu köprüyü kurmuşum altında su yok belki,

yarın başka yurttaşlar çıkar

çay ırmak geçirir altından

böyle kalkınır vatan. (s. 8)

Dumrul'un köprüsünden kalabalık bir kabile olarak Canguzoğlu'nun Bezirganları geçer. Dumrul, kafilenden de haraç kesmek istese de gücü onlara yetmez. Bezirganlar, ağalarının zengin olduğunu söyleyerek Dumrul'un haracını vermezler. Dumrul, ağalarının kim olduğunu merak eder.

Dumrul - Ağan da kim, ağan da kim?

Bezirganlar -Çalan çırpan, çalan çırpan,

Çalan çırpan, çalan çırpan.

Dumrul- Kimden, kimden, kimden, kimden?

Bezirganlar - Şundan bundan, şundan bundan.

Şundan bundan, şundan bundan. (s. 13)

Dumrul, kendisinden daha zorba olan bir tüccarla karşı karşıya geldiğinin farkındadır. Canguzoğlu, dünyanın farklı yerlerinden getirdiği ucuz malları değişik ülkelere satmaktadır. Dumrul, bezirganlara bu işin sermayesinin ne olduğunu sorar.

Dumrul - Sermayesi, sermayesi?

Bezirganlar - Kandan, candan. Kandan, candan.

Dumrul - Kimin canı, kimin kanı?

Bezirganlar - De sen ona Anadolu.

Dumrul - Ne verirsiniz bu toprağa?

Bezirganlar - Gübre mübre, tezek mezek

onları da sıçar isek. (s. 13, 14)

Güngör Dilmen, sermaye sahiplerinin Anadolu halkını kullanarak para ve güç elde ettiğini gözler önüne sermektedir. Halkın imkanlarından yararlananların topluma hiçbir hizmet sağlamadan yalnızca menfaat peşinde koşmalarını eleştirir.

3.9.3.1. Yan Temalar

Adil bir dünya düzeni, haksızlıklarla savaşarak oluşturulur.

Güngör Dilmen, *Deli Dumrul* adlı eserde adalet kavramını Dede Korkut'un yerleştirmek istediği dünya düzenin temeli olarak işlemiştir. Dede Korkut, güçlünün güçsüzü ezebildiği dünya düzenine karşı çıkar. Dede Korkut, Dumrul'a ders verme amacıyla Tanrı'dan kol gücü ister. Dede Korkut'un dayacağından akıllanarak ders çıkaran Deli Dumrul, yeryüzündeki her türlü haksızlıkla savaşmaya karar verir.

Dede Korkut -

... Haksızlığın

tümünden ortadan kalktığı bir dünya

düşünemiyorum doğrusu.

Büyük haksızlıkların barınmadığı

küçük haksızlıkların onarılabildiği

bir dünya belki... (s. 28)

Deli Dumrul, Dede Korkut'a haksızlıklarla savaşıacağına dair söz verse de sözünü içselleştirememiştir. Azrail'e kendi canına karşılık sunabileceği bir can olarak Kırk Yiğit'i düşünür. Dumrul'a göre, kendisi ülkesi ve insanlık adına önemli işler yapabilecek bir beyken Kırk Yiğit sıradan bir halk insanıdır. Bu sebeple Kırk Yiğit'in ölmesi daha uygundur. Kırk Yiğit, Dumrul'un ikiyüzlülüğünü gözler önüne sermek için bir oyun düşünür. Kırk Yiğit, seyisle tavlama sözü olduğunu ve o akşam ölemeyeceğini belirtir. Deli Dumrul, onun yerine kendisinin tavlama oynayabileceğini söyler. Kırk Yiğit, onun bir bey olduğunu ve bir seyisle tavlama oynamasının yakışık almayacağını hatırlatır.

Dumrul - Hiç tanımıyor gibi konuşuyorsun.

Ben halka dönük bir beyim.

Kırk Yiğit - Evet, öyle dönersiniz işinize geldikçe yüzünüzü

gelmedikçe kıçınızı. (s. 45)

Deli Dumrul, eşitlik ve adaletin savunucusu olmak istemesine rağmen Dede Korkut dışındaki diğer insanlar gibi olağan düzenin bir parçası olmuştur.

Deli Dumrul, canını almak üzere gelen Azrail ile ölmeden önce son kez bir meyhaneye gitmek ister. Azrail ile meyhanede sohbet eden Deli Dumrul yaşam üzerine düşünmeye başlar. Ölümünün çok erken olduğunu düşünen Deli Dumrul, erken açarak solan çiçekleri, henüz beşiğinde ölen çocukları anımsar. Dumrul, yaşananlarda "Tanrısal adalet" arar. Azrail, "Tanrısal adalet" diye bir şey olmadığını ve eşitlik, özgürlük gibi insanlığın uydurduğu bir kavram olduğunu söyler. Azrail, Allah'ın kendilerine bir akıl verdiğini ve kavramlarla işlerinin olmadığını hatırlatır. Azrail'e göre, "Tanrısal adalet" ülkenin güçlü beylerinin menfaatlerini daha rahat korumak adına uydurduğu bir sözdür.

Güngör Dilmen, eserinde Canguzoğullarını talancı ve sömürgeci devletlerle özdeşleştirmiştir. Deli Dumrul, Azrail'i Canguzoğullarına hizmet etmekle suçlar. Bunun sebebi Azrail'in, Canguzoğullarının hakimiyetinde olan Oğuz illerinden daha fazla can almasıdır. Azrail, bu durumu eğitimsiz bir halkın olmasına bağlar.

Dumrul - (İlgile) En yoğun bölgeler?

Azrail - En yoksul, bilisiz bilinçsiz halk yığınlarının

yaşam alanlarıyla çakışıyor nedense. (s. 65)

Yazar, bilinçsiz ve eğitimsiz kalan halkın adaletsizlik ve zorbalıklar altında yaşayacağı tezini ileri sürmektedir. Azrail, insanlığın kendi beceriksizliğinin “Tanrısal adalet” kavramı altında ne Tanrıya ne de kendisine yüklenmemesini gerektiğini söyler. Deli Dumrul, olağan dünya düzeninin değişmesi gerektiğini düşünür. Azrail’e göre bunu sağlayacak olan Dede Korkut adaletidir.

Azrail - Dede Korkut adaleti yani, bugün

Ağzınızda çiğneyip durduğunuz o kavramların...

Özgürlük, eşitlik, barış falan...

Gerçekten yaşama geçtiği bir yeni çağ. (s. 66)

Azrail, Dede Korkut adaleti sağlanmadığı takdirde yeryüzünde yaşamın kalmayacağını iddia eder.

Azrail - Ben de yeni öğrendim

Çinliler barutu bulmuşlar bugün

sonra nice nice ölüm yaratacaksınız

bin yıldan öte sürmez bu gidiş. (s. 66)

Toplum yanlış insanlara değer göstermektedir.

Güngör Dilmen, *Deli Dumrul* adlı eserinde toplumun yanlış insanlara değer göstermesini eleştirir. Yazar, toplumda saygın ve bilgili kişilere değer gösterilmesini doğru bulur.

Deli Dumrul, işlevsiz bir köprüyü inşa ederken kendini deli gibi göstererek toplumdan değer görme çabasındadır.

Deli Dumrul - ...

şundan ki, delilerin ayrıcalığı var bu ülkede

bir hikmet gizlidir her sözünde

az buçuk ermiş katındadır halkın gözünde.

... (s. 5)

Deli Dumrul, halkın kendisine deli demesinden hoşnuttur. Menfaat sağlama amacıyla kurduğu köprünün erdeminin zamanla anlaşılacağını söyleyerek halkın kafasını karıştırma niyetindedir.

Dede Korkut, haksızlıkların yaşanmadığı adil bir dünya oluşturmak için uzun yıllar sürecektir ve yalnız yürüyeceği bir yola koyulmuş bilge bir kişiliktir. Yazarın, Dede Korkut'un yalnızlığına vurgu yapması, halkın bilgeliğin değerini fark etmemiş olmasındandır. Canguzoğulları gibi zorbalara peşinde onlarca insan varken Dede Korkut ideal bir dünya düzeni hayalinde yalnızdır.

3.10. HASAN SABBAAH

3.10.1. Eserin Özeti

Hasan Sabbah oyununda; Nizamülmülk, Hasan Sabbah ve Ömer Hayyam çocukluk arkadaşlarıdır. Çocukken birbirlerine kim daha üst mertebeye ulaşırsa diğerlerine de pay vereceklerine dair söz vermişlerdir. Nizamülmülk vezir olmuştur. Ömer Hayyam ve Hasan Sabbah, Nizamülmülk'ün yanına giderek birbirlerine verdikleri sözü Nizam'a hatırlatırlar. Nizam, uğraşları ve ustalığı doğrultusunda Ömer Hayyam'ı gökbilginliği görevi verir. Hasan Sabbah ise yıllarca ülke ülke gezip dinler ve ülkeler hakkında bilgiler toplamış bir bilginidir. Bu sebeple Nizam, Hasan Sabbah'ı başdanışmanı yapar. Hasan Sabbah, tutkulu bir kişiliğe sahiptir. Sabbah, Melikşah'la satranç oynayıp sohbet edecek kadar yakınlaşır. Nizam, Sabbah'ın Melikşah'la iyi ilişkilerinden rahatsız olmaya başlar. Sabbah, Nizam'ın itibarını düşürerek onu alt etme çabasına girer. Yeni bir bütçe hazırlanmasının gerekliliği üzerine Melikşah'ı ikna eden Sabbah, Nizam'dan daha kısa sürede bütçe raporu çıkaracağını söyler. kırk günde raporu hazırlayan Sabbah, raporu sunmadan önceki akşam Divitçi'nin getirdiği afyon ile kendinden geçer. Divitçi, Sabbah'ın sarhoşluğundan istifade ederek bütçe kitabını inceleyerek Nizam'a rapor eder. Nizam, raporda yanlış beyan edilmiş bir noktayı yakalar. Melikşah'a raporunu sunan Sabbah'ı köşeye sıkıştırır. Melikşah, Ömer Hayyam ile Hasan Sabbah'ı ülke dışına sürer.

Hasan Sabbah ile Ömer Hayyam, yorgunluktan bitap düşmüş halde ülke dışına kaçarken Alamut Kalesi'ni görürler. Hasan Sabbah, kaleden çok etkilenir ve bir gün kaleyi elde edeceğini iddia eder. Ömer Hayyam, kendisini ciddiye almaz. Yurt dışına çıkmak üzere bir gemiye binerler. Denizde bir fırtına çıkar ve yolcular telaş içinde dua etmektedir. Hasan Sabbah, yolcuların korkularından ve inançlarından istifade etmek ister. fırtınayı kendisinin çıkardığını ve kendisine biat edildiği takdirde fırtınayı dindireceğini söyler. Şans eseri fırtına dindiğinde Hasan Sabbah ilk müritlerini kazanmıştır. Hasan Sabbah, gittikçe genişleyen müritleri sayesinde Alamut Kalesi'ni alır. Sabbah, müritlerine haşhaş içirip sahte bir cennet ortamına sokar. Sarhoşluğun etkisiyle gerçekten cennette olduklarını sana müritler, Sabbah için ölümden korkmadan savaşmaya hazırlanır. Gücünü günden güne arttıran Sabbah, Nizam'ı suikast düzenleyerek öldürtür. Bunun üzerine Hayyam, Sabbah'ı terk eder ve ona düşman olur. Sabbah, Melikşah'ın yanına Cemşit adlı müridini gönderir. Cemşit, Melikşah'la yalnız konuşmak ister. Melikşah, Veziri ve Divitçi'yi odadan çıkarır ancak özel korumaları göndermez. Melikşah, korumalarını en güvenilir kişilerden seçtiğini ve onlara kardeşi kadar

güvendiğini söyler. Cemşit, gömleğinin yakasını açar ve Sabbah'ın tarikatının sembolünü gösterir. Sembolü gören korumalar, kılıçlarını Melikşah'a çevirirler. Cemşit, korumalara kılıçlarını indirmelerini emreder. Cemşit, Melikşah'a Sabbah'ın kendisini ablukaya aldığını göstermek ve gözdağı vermek amacıyla gelmiştir. Melikşah, Cemşit'in kim olduğunu merak eder. Hasan Sabbah ve müritlerin tamamının sesi "Ben Hasan Sabbah" olarak sahneye verilir.

3.10.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2017). *Hasan Sabbah*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.10.3.Tema

İnanç sömürüsü ile menfaat elde etmek topluma zarar verir.

Güngör Dilmen, eserini inanç sömürüsü teması üzerine kurmuştur. Yazar, insanlığın inançlarının sömürülmesi ile teröre hizmet ettirilmesini tarihi bir kişiden faydalanarak günümüze ışık tutar.

Güngör Dilmen, *Hasan Sabbah* oyununda inanç sömürüsü meselesini ana tema olarak işler. Hasan Sabbah, hayatını değişik ülkelerde farklı dinler üzerine bilgiler toplamakla geçirmiş bir bilgidir. Hasan Sabbah, dinler üzerine bilgisinin dışında insanlığın dinler üzerindeki bağlılığını da gözlemlemiştir.

Hasan Sabbah, Kazvin ve Daylan Bölgesinin bütçesi ile ilgili Melikşah'a yanlış rapor verdiği için Melikşah'ın sarayından kovulur ve Melikşah'ın emri ile Selçuklu Devleti sınırlarından çıkmak zorunda kalır. Ülkeyi terk etmek için yola koyulan Sabbah ve Hayyam, Kazvin ve Daylam'dan geçerlerken Alamut Kalesi'ni görürler. Hasan Sabbah, Alamut Kalesi'nden çok etkilenir ve kaleyi bir gün ele geçireceğini söyler. Ömer Hayyam, Hasan Sabbah'ın düşüncelerini yaşamdan uzak ve 'kavga'sını anlamsız bulur.

Hayyam - Evet, neymiş senin kavgan?

Sabbah - İnsanlar için savaşmak.

Hayyam - Senin kendinden öte ikinci bir kişiyi düşündüğün olmuş mudur?

Sabbah - Yığınlar, yığınlar beni hep ilgilendirmiştir.

Onlarla büyük işler yapılabilir. (s. 31)

Hasan Sabbah, Alamut Kalesi'ni ele geçirebilmek için planlar yapmaya başlar. Sabbah, oldukça kurnaz ve akıllı bir adamdır. Ayrıca insan psikolojisini de çok iyi bilen Sabbah, kendini Hz. Muhammed'in Hira Dağlarındaki, Hz. Musa'nın Mısır çöllerindeki durumuna benzetir. Ömer Hayyam, onun bu düşüncesini küçümser.

Hayyam - Peygamberliğini mi ilan ediyorsun?

Sabbah - Şimdilik. (s. 34)

Hasan Sabbah ve Ömer Hayyam ülke dışına çıkmak için bir gemi yolcuğu yaptıkları sırada denizde bir fırtına çıkar. İnsanlar telaş içinde Allah'a dualar ederler. Hasan Sabbah, büyük bir umursamazlık içindedir. Yolcular, fırtınanın Sabbah'ın inançsızlığının fırtınaya sebep olduğunu söyleyerek onun gemiden atılmasını isterler. Sabbah, fırtınayı çıkaranın kendisi olduğunu iddia eder. Gemiye bindiğinde yolcuların inançsızlık içinde olduğunu anladığından fırtına çıkardığını söyler. Sabbah'a ilk olarak inanan olmasa da fırtına şiddetini arttırınca yolcular korkuyla Sabbah'a sığınır.

Sabbah - Tüm yüreklerin birleştiricisi,

gizli Onikinci İmam'ın muştucusu,

Tanrıya ulaşan iç alemlerin yolcusu

Hasan Sabbah! (s. 41, 42)

Hasan Sabbah, kendisine inanmaları halinde yolcuları affederek fırtınayı dindireceğini söyler. Yolcular, çaresizliğin verdiği inanma ihtiyacı ile Sabbah'a secde ederler. Fırtına şans eseri diner. Hasan Sabbah, bir kumar oynamış ve kazanmıştır. Sabbah, böylece ilk müritlerini gemideki yolcularla edinmiştir. Hasan Sabbah, gemideki yolcuların korkularını kullanarak onların inançlarını sömürmüştür.

Hayyam - Ya batsaydık fırtınada?

Sabbah - Batsaydık batmış olacaktık. Ama batmadık, ben kazandım.

Hayyam - Kazandığın ne?

Sabbah - *(Gözleri uzakta, dalgın)* Alamut. (s. 43)

Hasan Sabbah, Alamut Kalesini ele geçirir. Selçuklular kaleyi geri almak için kalenin bir kapısından içeri girerler. Sabbah, kaleye labirentler yaptırmıştır ve askerler kapıdan girdiklerinde labirentlerde kaybolurlar. Sabbah, insanların doğaüstü olaylardan etkilendiği

için “kalenin askerleri yuttuğu” (s. 46) söylentisini çıkartır. Askerin savaş hakkında plan yapabileceğini ancak “kendini savunmayan hayalet bir kaleyle” (s. 47) savaşmayı gerçekleştiremeyeceğini iddia eder.

Ömer Hayyam’ın Hasan Sabbah’ın sapkın düşünceleri ile ilgili endişeleri artmaktadır. Sabbah, ona kendi cennetlerini yaratma konusunda fikrini söyler.

Sabbah - İnsanoğlu doğuştan sayrıdır,

belirsiz ama keskin özlemler içinde kıvrırır. (s. 47, 48)

Hasan Sabbah, müritlerini kendine bağlamak için bir plan yapar. İnsanlığın inançlarını kullanarak onları kendine bağlamak ister. Sahte bir cennet ortamı yaratır ve müritlerini afyon dumanıyla sarhoş eder. Müritler sarhoşluğun etkisiyle gerçekten cenneti gördüklerini düşünerek Sabbah için ölmekten korkmayacak duruma gelirler. Ölüm, artık onlar için korkulacak bir kavram olmaktan çıkar. Öldüklerinde Sabbah’ın onlara gösterdiği cennette yaşayacaklarını düşünürler. İnsanoğlunun cennet inancını kullanarak kendine bağlayan Sabbah, onların bağlılığını sorgulamak adına kendilerini surlardan atmalarını ister. Müritler, mutlulukla surlardan atlayarak neşeyle ölüme giderler. Hasan Sabbah, amacına ulaşarak kendisi için mutlulukla ölüme gidecek bir kitle oluşturur.

Sabbah:

Yiğit evlatlarım, hepsi de cennetime kavuştular.

dava uğruna ölüme böyle koşan

bu serdengeçtiler önünde

hangi güç tutunabilir acaba.

Bir üstün insan tipi yarattım, Tanrıdan daha başarılıyım. (s. 56)

Hasan Sabbah, müritlerini yalnızca bir dinden değil bütün dinlere mensup kişilerden oluşturur. İnsanların Tevrat’a, İncil’e veya Kuran’a inanması Sabbah için önemli değildir. Yazar, Sabbah’ın etkileyiciliğini arttırmak adına her dine ait övgü dolu konuşmalarıyla bir tirad yazar. Hasan Sabbah’ın tiradında yalnızca dinler övgüsü değil Bizans’tan Fransa’ya kadar Sabbah’ın menfaat edebileceği ülkelerin övgüsü yapılır. Sabbah’ın özellikle önem gösterdiği bir diğer grup ise toplumda yer bulamamış kimselerdir.

Sabbah - ...

İnsanların neye inandıkları değil
ben bu inançları nasıl kullanabilirim
tek bu ilgilendiriyor beni
Karşıt düşüncelerin kesiştiği noktada durum,
beklerim onların kucağıma düşmesini.

...

Toplumda haksız yere ezilmişler,
yüreklerinde doyumsuzluk, hiçlik duygusuyla kıvrananlar
çağrımdır gelsinler,
Dava'ya baş koysunlar,
gerçek kişiliklerini bulsunlar
bütün Cemşitler... (s. 57)

Hasan Sabbah, inanç sömürüsü ile pek çok mürit edinir ve bir çok suikast düzenleyecek olan örgütünü kurar. Alamut Kalesi'ni alan Sabbah, bu kez Selçuklu Veziri ve eski dostu Nizamülmülk'ü öldürtür. Ömer Hayyam, dostu Sabbah'ı bir "İblis" (s. 63) olarak görmeye başlar ve onu terk eder.

Güngör Dilmen, Hasan Sabbah'ın müritlerinin üzerindeki etkisini göstermek adına mürit Cemşit'in ağzından bir tirad yazar. Cemşit, ruhunun derinliklerine değin Hasan Sabbah'a inanmaktadır.

Cemşit - Elif, mim, sin
sen bunları Sabbah'ın kitabında okursun
Elif Tanrıdır, mim Muhammet, sin Sabbah
pek acılı olsa da
elbet kurbanlar alacak Dava.
Bizi kuşkunun azabından kurtarır Hasan Sabbah,
bizim adımıza düşünür o
bizim adımıza karar verir

şüphesiz o, en iyi bilendir. (s. 64)

3.10.3.1. Yan Temalar

Bilim, inançlardan üstündür.

Güngör Dilmen, inanç ve bilim çatışmasını eserlerinde oldukça fazla kullanır. Yazar, bilimi akıl ve kuşkuyla desteklerken inanç meselesini sorgulanmazlığıyla özdeşleştirir. Bilimi her zaman ön plana çıkaran yazar, toplumların çıkışının bilim ve akılla gerçekleştireceğine inanır. Hasan Sabbah adlı oyunda inanç sömürüsü ana tema olarak belirlenirken inancın karşına bilim konulur.

Hasan Sabbah, hayatı boyunca pek çok farklı ülke ve kültür tanımış bilge bir kişiliktir. Sabbah, insan psikolojisini iyi bilir ve insanın inanma içgüdüsünü kullanmak ister. Koşulsuz inancın içinde kuşkuya yer olmadığını bilen Sabbah, kendine pek çok mürit edinir. Hasan Sabbah, müritlerine gösterdiği yüzün aksine her türlü inanca karşıdır. Sabbah, arkadaşı Hayyam gibi bilimin gücüne inanır.

Sabbah - İnsanın en büyük erinci

sağlam kalıplara dökülebilmek inancı.

Ne güzeldir üçgenler, dikdörtgenler, değirmiler

güven verir, korur aklımızı.

Ama bir de bu kalıplar çatırdamaya görsün

dağda kurtların günü başlar ve yalvaçların. (s. 56)

Güngör Dilmen, bilimin ve aklın olmadığı yerde din sömürücülerinin devreye gireceğini bizzat Hasan Sabbah'ın ağzından vermekle okuyucuya vermek istediği iletiyi daha güçlü kılar.

3.11. AŞKIMIZ AKSARAY'IN EN BÜYÜK YANGINI

3.11.1. Eserin Özeti

Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını, 19. yüzyılın sonlarında geçmektedir. Mahitab Hanım, saraydan çırağ edilmiş orta yaşlı bir kadındır. Aksaray'ın ismi verilmeyen bir mahallesindeki eski konak denilen bir köşke taşınır. Firuz Bey ise, davranışları ve konuşmaları ile bir İstanbul beyefendisidir ve okumaya oldukça meraklıdır. Hatta gazetelere gönderdiği bazı yazılar yayınlanmaktadır. Firuz Bey, Batı kültürünü takip eder ve beğenir. Mahallede Artin Bey adında genç, yakışıklı bir genç bulunur. Artin, Beyoğlu'nda keman çalar ve herkesin saygı duyduğu bir gençtir. Firuz Bey, Mahitab ile Artin'i birbirlerine yakıştırır. Ona göre, Artin'in Mahitab'la izdivacı, Artin'in geleceğinin teminatı olacaktır. Firuz Bey, Mahitab ile Artin'in kanına girer ve mektuplaşmalarını sağlar. Artin, Yahudi bir genç olmasından dolayı Mahitab'la evlenebilmek için sünnet olur. Evlilikleri yolunda giderken Mahitab'ın saraydan aldığı ödenek kesilir. Ekonomik buhrana giren Mahitab'a Artin'in ilgisi azalmıştır. Buna dayanamayan Mahitab, evi kömürle doldurur. Artin eve geldiğinde ateşe verir. Yangın bütün Aksaray'ı ele geçirir. Artin, tulumbacıların yardımıyla yangından kurtulur. Mahitab ise, saplantılı aşkı ve gururu uğruna canını ateşler içinde verir.

3.11.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2008). *Toplu Oyunları 2*, İkinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.11.3. Tema

Bireyin tutkusu olumsuz sonuçlara yol açar.

Saraydan çırağ edilerek gönderilen Mahitab, duygusal ve aşkı arayan bir kadındır. Mahitab sarayda doğar ve büyür. Güzelliğiyle bilinen annesi, babası tarafından aldatılınca ince hastalıktan ölür. Mahitab, bir prensle evlendirilmek istenmiştir ancak bu evlilik gerçekleşmemiştir. Mahitab'ı başka erkekler de istemesine rağmen onun aradığı tutkulu bir aşktır. Firuz Bey, Mahitab'ın hoşuna gidebilecek cümleleri kullanarak Artin'le arasını yapmaya çalışır ve onunla mektuplaşmalarını sağlar. Artin, Firuz'un ön ayak olmasıyla Naneci Halis'in aşk manileriyle süslediği mektuplar yazar. Bu mektuplar, Mahitab'ın gönlünü fetheder ve Artin'e aşık olur.

Artin, Mahitab ile sünnet olarak evlenir. Evliliklerinde her şey güzel ilerlerken Mahitab'ın saraydan gelen maaşı gecikmeye başlar. Artin ise, Mızıkai Hümayun'dan bir

görev beklemektedir. Bir akşam, saraydan mektup gelir. Artin, kendisi için bir görevlendirme yazısını olduğunu düşünerek sevinir. Mektupta, Mahitap'ın saray ayılığının kesildiği tebliğ edilir. Bu duruma Artin, Mahitap'tan daha çok üzülür. Artin'in önündeki parlak gelecek hayalleri suya düşmüştür. Mahitap, aşkları önünde hiçbir şeyin duramayacağını söyleyerek Artin'i teselli etmeye çalışsa da başarılı olamaz. Artin, zamanla Mahitap'tan uzaklaşmıştır. Mahitap, Artin'in ceketinde iki tel sarı saç bulur. Firuz Bey'den gerçekleri görmek için büyüteçli gözlüğünü ister. Büyüteçte sarı saçlı bir kadınla birlikte olan Artin'i görür.

Mahitap -

Şakaya gelmez kutsal bir kavram benim için aşk.

Seven bir kadının gururuyla oynamak,

Ah, bu tehlikeli, çok tehlikeli

Bundan korkulmalı!

Benim şimdi kafamın içinde oluşan düşüncelerimden korktuğum gibi! (s. 277)

Mahitap gururlu ve tutkulu bir kadındır. Aldatılmayı kendine yediremez. Evini dolduracak kadar kömür satın alır. Artin, o akşam eve sarhoş bir halde gelir ve yaz ortasında evi kömürle dolduran Mahitap'ı garipsir. Mahitap, Artin'in kendisine soğuk davranışları üzerine kapıları kilitler. Mahitap, Artin'e kendisi için aşk ateşinde yanıp yanmayacağını sorar. Artin, oyun oynadığını düşünerek yanacağını söyler. Mahitap, birden gazlı kömürleri tutuşturur ve her yer alev alır. Mahitap, aşkın bir çılgınlık olduğunu, ateşin de tüm günahlardan arındırdığını söyler. Artin, tüm mahallenin yanacağı korkusuna düşer. Mahitap'ın son sözleri yine aşk üzerinedir.

Mahitap - Aşkımız Aksaray'ın en büyük yangını! (s. 286)

3.11.3.1. Yan Temalar

Abartılı Batı hayranlığı eleştirilmelidir.

Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını adlı oyunda batı dünyasına duyulan abartılı ve mesnetsiz hayranlık Firuz Bey karakterinde açıkça görülmektedir. Firuz Bey, batı kültürünü beğenen ve örnek alan bir karakter olmasına rağmen batı kültürünü yüzeysel olarak tanır ve bu kültürün derinliklerine inemez. Mahallenin gençlerinden Artin Bey'i mahalleye yeni taşınan, saraydan çırağ edilmiş Mahitap Hanım'la birbirlerine yakıştıran Firuz Bey, Artin'in Mahitap'ın maddi imkanlarından yararlanarak sanatını geliştirebileceğine inanır. Artin'i bu

evliliğe ikna etmeye çalışan Firuz Bey, Artin'e Batıda yeni çıkan bir akım olan "pragmatizm"i tanıtmaya çalışır.

Firuz Bey - Birbirleriyle çelişen gerçekler mi var? Hangisi senin işine geliyorsa,
hangisi senin yararınaysa ona tutun, o öbür gerçeklerden daha iyidir, doğrudur,
güzelidir, daha gerçektir! (s. 230)

Artin, pragmatizme anlam veremez, bunun bir çıkarıcılık olduğunu düşünür. Ona göre, terimin adı yabancı olsa da bu şekilde davranmak çıkarıcılıktan başka bir şey değildir.

Firuz Bey, hem Mahitap'ı hem de Artin'i evlilik için ikna etme çabasındadır. Firuz Bey, Artin'i Avrupalı bir genç olarak görmek ister. Mahitap, Firuz Bey gibi Batı hayranı bir insan değildir ve kendisi için her şeyin Avrupalı olması gerekmediğini söyler. Mahitap'ın değer gösterdiği tek şey aşktır.

Halk bilinçlenmelidir

Aşkımız Aksaray'ın En büyük Yangını adlı oyunda halkın, ülkenin geleceğinden habersiz bir şekilde günlerini geçirmeleri günlük hayattan bir sahne içinde canlandırılır. Mahallenin kadınları, bir taraftan sokaktaki hayatlarına devam ederken Firuz Bey gazetesini okumaktadır. Kadınlardan biri Firuz Bey'den haberlerden bahsetmesini ister. Alman İmparatoru İkinci Wilhelm'in İstanbul'a gelişini haber veren Firuz Bey, kadınların sevinmesi karşısında şaşırır. Kadınlar şehirde şenliklerin başlayacağını, bayraklar, havai fişekler ve fener alaylarının onlara bedava eğlence olacağını ve Alman İmparatorunun Türkleri sevdiğini söylerler. Firuz Bey, daha bilinçli bir karakterdir. Alman İmparatorunun, onları çok sevdiği için değil menfaati için bu şekilde davrandığını anlatır. Ona göre; Alman İmparatoru Bağdat demiryolu ile Osmanlı'yı kullanarak Orta Doğu'ya yerleşmek istemektedir. Kadınlar, Firuz Bey'in ne anlattığını bile anlamamışlardır. Onların dikkatini İmparatorun Müslümanlığa döndüğü asparagasları daha çok çeker.

Birey, öncelikle kendi emeğine güvenmelidir.

Artin, sanat üzerine yeteneği olan bir müzisyendir. Yaptığı işte gelecek vaat eden Artin, ekmeğini keman çalarak kazanır. Firuz Bey, Artin'in yeteneğini bilmektedir. Artin'de kendi gençliğini gören Firuz Bey, samimiyetle onun iyiliği için uğraşır. Firuz Bey'e göre, Artin, Mahitap'ın maddi kaynaklarından faydalanarak kendi önünü açabilecektir. Artin, Firuz Bey'in fikirlerinden etkilenir ve Mahitap'la evlenir. Evliliği yolunda giden Artin ve Firuz

Bey, bir meyhanede buluşurlar. Artin, mutluluğuna sebebin Firuz Bey olduğunu söyleyerek ona teşekkür eder. Kendisini azimle beste çalışmalarına verdiğini söyler. Firuz Bey, ondan kendisine güvenmesini ister.

Artin - Ben en çok kendime güvenirdim eskiden. (s. 252)

Artin, karısının parasına güvenerek yola çıktığı için içten içe karmaşıktır. Firuz Bey, gazetede yazısından bölümler okur. Artin en çok “insanlarımızın gözünü hırs bürümüş” cümlesini beğendiğini söyler. Artin, bu cümleyle kendini sorgular. Artin, kendi içinde kendini savunurcasına, ilerleyebilmek için hırsın şart olduğunu söyler.

Firuz Bey -

İki ayrı şey, Artin

Gözünü hırs bürümüş çirkin.

Yüreğinde bir tutku güzel. (s. 258)

Mahitap’ın aylığı, zengin bir müzisyenle evlendiği gerekçesiyle kesildikten sonra Artin’in aklı başına gelir. Artin, bütün parasını Mahitap’a güvenerek düğün için harcamıştır. Mahitap, bestelerinin geliriyle geçinebileceklerini söyler.

Artin - Naneci Halis ne kadar şairse, ben de o kadar besteciyim. (s. 269)

Artin, Mahitap’la evlenebilmek için kendi inancı olan Hıristiyanlığı bırakıp Müslüman olmuştur. Bu kararından da pişman olan Artin, ne Müslüman olabildiğini ne Hıristiyan kalabildiğini söyler. Artin, Üç Horon Kilsesi’ne kendisine sağlayacağı Paris bursunu da kaybetmiştir. kendi yolunda ve emek sarf ederek çalışmayı bırakan Artin, karısının parasına güvenerek sanat yapmayı düşündüğü için pişmanlık içindedir. Mızıka-i Hümayun’da çalma hayalleri kurarken elindeki işinden de olmuştur.

Artin - ... (Kendi kendini inandırmak ister)

Sıradan bir kemancı olmanın ötesinde

Yeteneğimi zorlamak, Firuz Bey’in dediği gibi...

(Sözcüğü güçlkle söyler)

Gerçek bir sanatçı olabilmek yani.

(Kendini toparlar.)

Yine Firuz Amcanın sularına kapıldım.

Artin, kendine gel evladım!

Durduk yerde bu aşk nerden çıktı?

Yeteneğini niye kendi dışında aradın?

...

Tanrım, ben oh olsun diyorum kendime

Ama yalvarırım sen öyle deme.

Nasıl döneceğim kendime? (s. 271)

Görücü usulü evlilik eleştirilmelidir.

Artin ve Mahitap'ın evliliğinin temeli, Firuz Bey'in iki genci birbirlerine yakıştırmaları ile atılmıştır. Firuz Bey, bir yandan Mahitap'ı evliliğe ikna etmeye çalışırken, diğer yanda Artin'i bu evliliğin kendisi için bir kurtuluş olacağına inandırmaya çalışır. Firuz Bey, Artin'i romantik ve kendisine çok aşık bir insan olarak tanıtır. Artin'in çok iyi bir besteci olduğuna Mahitap'ı inandırır. Halbuki, Artin romantik bir adam olmadığı gibi Mahitap'a da herhangi bir ilgisi yoktur. Naneci Halis'in manilerini yazdığı aşk mektuplarını okuyan Mahitap, hayatı boyunca beklediği aşk dolu bir evlilik yapacağına inanır. Mahitap'ın saray aylığı kesilince bütün gerçekler ortaya çıkar. Mahitap, Firuz Bey'e mektup tomarını verir ve kendisinin iyi bir yazar olduğunu söyler.

Mahitap - Bir aşkın gerçek hikayesini en iyi siz yazarsınız. (s. 283)

Firuz Bey'in görücülüğünde başlayan bu evlilik süreci hem Artin hem de Mahitap için büyük bir hüsrana ve trajediyle biter.

Toplumsal dayanışma önemlidir.

Güngör Dilmen, eserinde sosyal konularda toplumsal dayanışmanın önemine vurgu yapmıştır. Tulumbacılar, yangın söndürme işlerinde çalışan gönüllü kimselerdir. Oyunun birinci bölümünün girişinde anlatıcı göreviyle sahnede bulunurlar.

Firuz Bey ve Artin'in gittiği meyhanede Tulumbacılar da vardır. Tulumbacılar, Artin'den kendilerine katılmasını ister. Artin ise, keman çalmak için parmaklarının kütlenmemesi gerektiği için onlara katılamayacağını söyler. Bu durum, tulumbacıları

gücendirse de Artin'e tepki göstermemişlerdir. Alkolün bünyelerindeki etkisi artmaya başladıkça Artin'in sözüne takılan Tulumbacıların başı Abidin, yan masadaki Artin'e laf atmaya başlar. Abidin, her gencin bu işe destek vermesi gerektiğini, imece usulü bir gönüllükle bu işi götürmeleri gerektiğini anlatır. Abidin, Artin'in idolü müzisyen Paganini'ye küfür edince aralarında kavga çıkar ve Abidin dayak yer. Abidin bu durumu gururuna yediremediği için Tulumbacıların başkanlığından istifa etmek istese de Tulumbacılar buna müsaade etmez.

Mahitap, aldatılıp aşkından ve gururundan evini ateşe verir. Yangın, bütün mahalleyi sarmıştır. Tulumbacılar, sandıklarını omuzlarına alıp yangını söndürmeye koşarlar. Yangın, o kadar şiddetlidir ki tulumbacılar bile çare olamaz. Mahalleli, evlerinden alabildikleri eşyayı alıp kaçar. Abidin ise, alevler arasında kaybolmuştur. Tulumbacılar, Abidin'in öldüğünü zannettikleri sırada Abidin kollarında Artin ile çıkagelir. İki de bitkin halde birbirlerine sarılırlar. Abidin, Tulumbacıları küçümsediğini düşündüğü için kavga ettiği Artin'i canı pahasına kurtarmıştır.

3.12.DEVLET VE İNSAN

3.12.1. Eserin Özeti

Devlet ve İnsan oyunu Mithat Paşa ve Padişah Abdülhamit arasında yaşanan çekişmeler ve bu çekişmelerin devlete olan etkisi üzerine ele alınmıştır. Mithat Paşa, devlet yönetimi üzerinde oldukça fazla yetkiye sahip bir devlet adamıdır. Mithat Paşa, Padişah 5. Murat'ın akli dengesinin yerinde olmamasını kullanarak yerine Abdülhamit'i getirmeyi planlamaktadır. Ancak, Abdülhamit ile ilgili bazı çekinceleri vardır. Mithat Paşa, Abdülhamit'i daha yakından tanımak amacıyla Maslak'taki çiftliğine gider. Mithat Paşa, henüz veliaht olan Abdülhamit ile tanışmaya gittiğinde Abdülhamit'in kütüphanesinde gördüğü Jean Jacques Rousseau, Voltaire gibi isimlerin eserlerini gördüğünde şaşırır ve Abdülhamit'i sınamak amacıyla bu eserlerdeki düşüncelerin Osmanlılar için sakıncalı olup olmadığını sorar. Abdülhamit asıl sakıncalı olanın bu düşünce akımlarının dışında kalmak olduğunu belirterek Rönesans akımından uzak kalmadığını belli eder. Mithat Paşa, bu kısa sohbetin sonucunda, Abdülhamit ile Meşrutiyet'i ilan etme konusunda anlaşacaklarını düşünür. 5. Murat tahttan indirilerek yerine Abdülhamit padişah ilan edilir.

Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla Meşrutiyet yanlısı paşalar arasında tartışma ve anlaşmazlıklar çıkar. Cevdet Paşa, devletin Tanzimat kanunlarıyla yönetilebileceğini savunurken Mithat Paşa halkın onlardan yeni bir atılım beklediğini iddia eder. Cevdet Paşa, Meşrutiyet yönetiminin devletin yapısına uygun olmadığını düşüncesindedir. Ona göre, Avrupa'yı yüzeysel olarak örnek almak halkın benliğini hiçe saymak olacaktır.

Paşalar Meşrutiyet hakkında tartışırken sahnenin diğer kısmında Abdülhamit ile Damat Mahmut, paşaların konuşmalarını yorumlamaktadırlar. Abdülhamit, Mithat Paşa'ya tuzak kurarak Sultan Aziz'i öldürdüğü iddiasını ortaya atar. Mithat Paşa, suçlamaları kabul etmese de sürgüne gönderilir. Abdülhamit, Mithat Paşa'yı sürgünde hapisten boğdurarak öldürür.

3.12.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2003). *Toplu Oyunları 6*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.12.3.Tema

İktidar tutkusu olumsuz sonuçlara yol açar.

Güngör Dilmen, eserlerinde iktidar tutkusunun devletler ve bireyler için olumsuz sonuçlanacağını sıkça işler. İktidar tutkusuna hapsolan yöneticiler, devletin menfaati için çalışmaktan vazgeçerek kişisel hırslarına yenik düşerler.

Devlet ve İnsan adlı eserde Mithat Paşa ve Abdülhamit arasında bir çekişme yaşanmaktadır. Abdülhamit bir oyun kurarak Mithat Paşa'yı Sultan Aziz'i öldürmekle suçlar. Bu oyuna kardeşi Cemile Sultan ve damadı Mahmut Celalettin'i de dahil eder. Mahmut Celalettin'in cinayeti itiraf ettiği ve bu cinayete Mithat Paşa'nın da dahil olduğunu belirten sahte bir mektup yazılır. Abdülhamit inandırıcılık sağlamak için damadını da kurban ederek bu yola başvurmuştur. Cemile Sultan bu olay sonrasında Padişahın huzuruna çıkar ve bütün bunların bir oyun olduğunu ve bu suçu kocasına yüklememesini, onu kurban etmemesini söyler. Oysa ki, Mithat Paşa'ya karşı bu cinayet kumpasını Abdülhamit'in aklına sokan yine kız kardeşi Cemile Sultan'dır. Cemile Sultan'ın iktidar hırsıyla iftira atmasının sonucunda kendisi de bedel ödemiştir. Abdülhamit, kardeşine kocasını unutmamasını, boşamasını söylese de Cemile Sultan yeryüzünde sevgi diye bir şey varsa bunun olmayacağını söyler. Abdülhamit'in cevabı Cemile Sultan'ın tutkuları için bir ders niteliği taşımaktadır:

Abdülhamit - Ben bir hükümdar olarak bütün sevgileri, nefretleri devletimin yararına kullanmak isterim. Mithat Paşa'nın da sevgili bir ailesi olabileceğini hiç düşündünüz mü? (s. 45)

3.12.3.1. Yan Temalar

Aydınlar, halktan kopuk olmamalıdır.

Güngör Dilmen'in eserlerinde aydınlar, sanatçılar, bilim adamları çeşitli açılardan eleştiriye uğrar. *Devlet ve İnsan* oyununda Cevdet Paşa, Abdülhamit'i destekleyen bir devlet adamıdır. Cevdet Paşa, Abdülhamit'in padişah olmasıyla birlikte yeni bir yönetime, yani Meşrutiyet'e gerek kalmadığını savunur. Ona göre, Abdülhamit akıllı ve başarılı bir devlet adamıdır. Cevdet Paşa'nın eleştirisi, Meşrutiyet'i savunanların körü körüne Avrupa'yı örnek almasıdır. Çünkü ona göre bu yapı Osmanlı'nın devlet yönetimine uymamaktadır ve halkı öne sürerek Meşrutiyeti savunanlar, aslında halkın benliğini hiçe sayarak kendi isteklerini gerçekleştirmeye çalışanlardır. Cevdet Paşa'nın bu tutumu Meşrutiyeti savunan bir devlet adamı olan Mithat Paşa tarafından sert tepkiyle karşılanır. Mithat Paşa'nın Cevdet Paşa'ya eleştirisi ise hem tarihçi kimliği hem de devlet adamlığı üzerinedir.

Mithat Paşa - Hangi halk ama? Bizim insanımız kulluğa alıştırmış. Vatan yok, Padişah'ın mülkü var. Tarihçilerimiz bile padişah hikayelerinden öteye gidemiyorlar, insana varamıyorlar. (s. 22)

Cevdet Paşa, tarihin özünün devlet olduğunu ileri sürerken Mithat Paşa ise devletin sadece insan için var olduğunu ve bu anlayışın halk arasında değişmesi gerektiğini belirtir.

Mithat Paşa ile Cevdet Paşa'nın fikir ayrılıklarından dolayı tartışmaları Mithat Paşa'nın yargılandığı sahnede de devam eder. Mithat Paşa üzerine yıkılmaya çalışılan Sultan Abdülaziz'i öldürme suçundan yargılanırken Cevdet Paşa savcı kimliğindedir. Cevdet Paşa, iddia ortaya çıktığında Mithat Paşa'nın Fransız Konsolosluğuna sığınmasının sebebini, işlemekle suçlandığı cinayetin açığa çıkmış olmasından korkması olarak görür. Mithat Paşa, bu suçu işlemediğini ve bunu doktorların bildiğini söyler. Sultan Abdülaziz öldüğünde doktorlar onun ölüm raporunu tutmuşlardır. Bunun üzerine raporun üzerinde imzası bulunan on dokuz doktordan biri olan Marko Paşa mahkemeye katılır. Marko Paşa, aslında Sultan'ı muayene etmediğini, diğer doktorların görüşlerinin altına imza attığını söyler. Mithat Paşa çaresiz kalmıştır ve Cevdet Paşa'nın hem hukukçu hem de tarihçi kimliğini eleştirir. Onun bir hukukçu olduğunu ancak hukuku kendi hincına oyuncak ettiğini, yine aynı şekilde tarihçi olmasına rağmen tarihi çarpıttığını söyler.

Aşırı Batı hayranlığı eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen eserlerinde yanlış Batılılaşmayı ve yabancı hayranlığını çokça işlemiştir. Yazar, körü körüne Batıyı taklit etmeye karşıdır.

Devlet ve İnsan adlı oyunda devlet adamlarından Mithat Paşa'yı Avrupa sevdası nedeniyle eleştiren tarihçi ve devlet adamı Cevdet Paşa, Avrupa'yı yüzeysel olarak taklit etmenin yararının olmadığını ve bu tavırların halkı hiçe saymak olduğunu düşünür. Meşrutiyeti savunan Mithat Paşa'yı eleştiren Cevdet Paşa'ya göre bu yapı devlet yönetimine uymamaktadır. Özlerini reddederek Avrupa'yı örnek alanların benliklerini unutacaklarını söyler.

Mithat Paşa, henüz veliaht olan Abdülhamit ile tanışmaya gittiğinde Abdülhamit'in kütüphanesinde gördüğü Jean Jacques Rousseau, Voltaire gibi isimlerin eserlerini gördüğünde şaşırır ve Abdülhamit'e şaka yollu olarak bu eserlerdeki düşüncelerin Osmanlılar için sakıncalı olup olmadığını sorar. Abdülhamit asıl sakıncalı olanın bu düşünce akımlarının dışında kalmak olduğunu belirterek Rönesans akımından uzak kalmadığını belli eder.

Düşünce ve basın özgürlüğü savunulmalıdır.

Güngör Dilmen, düşünce ve basın özgürlüğüne önem vermektedir. Eserlerinde sıkça basın ve düşünce özgürlüğü temasını işleyen yazar, yöneticilerin özgürlükler konusunda daha özenli davranmalarını önemli bulur.

Devlet ve İnsan'da gazeteci Theodor Kasap Efendi'nin Diyojen dergisinde bir karikatürle Meşrutiyet Anayasası'nın 113. Maddesini eleştirmesi Meşrutiyetin en önemli ismi olan Mithat Paşa'nın dikkatinden kaçmamıştır. Mithat Paşa basın özgürlüğünü savunan bir devlet adamı olarak kendisini eleştirmesine rağmen düşüncelerini bu kadar açık beyan ettiği için Theodor Kasap Efendi'den övgüyle bahseder. Mithat Paşa, basın özgürlüğünü savunurken bunu hayal etmiştir ve ona göre hürriyetin tanımı tam olarak budur. Marko Paşa, Mithat Paşa'yı Padişahın da düşündüğünün bu olması temennisiyle padişahın tutumu konusunda bir nevi onu uyarır. Mithat Paşa, Marko Paşa ile sohbeti esnasında eşinin onu dilini biraz tutması hususunda uyardığını söyler. Paşa ise, asıl uzak durulması gereken konunun bu olduğunu, herkesin dilediği fikri hiçbir korkuya kapılmadan açık açık belirtirse hürriyet ortamının oluşabileceğini belirtir. Aksi takdirde Meşrutiyet ortamının fazla uzun sürmeyeceğini ve bu işte öncelikli olarak kendilerinin düşünce ve ifade özgürlüğünden yana hareket etmeleri gerektiğini belirtir.

Halk bilinçlenmelidir.

Güngör Dilmen, eserlerinde devlet yönetimlerini eleştirirken halkın tutumlarına da kayıtsız kalmamıştır. Halkın, yaşamlarını büyük ölçüde etkileyecek olaylara karşı umarsızlığı, tepkisizliği, kaderlerini başka kişilerin eline bırakıp bilinçsizce davranması ve hatta ikiyüzlülüğe varan tutumu yazarın eleştirdiği başlıca konulardır.

Güngör Dilmen, *Devlet ve İnsan* adlı oyununda Mithat Paşa ve evindeki hizmetlisi Arif arasında geçen diyalogta Mithat Paşa'nın Arif'i halk olarak tanımlayıp ona padişahı tahttan indirme konusundaki fikrini sorar. Arif, fikrine önem verildiğini düşündüğü için kendisine bu sorunun sorulmasından hoşnut olur. Ancak daha sonra birden değişir ve sonrasında olacaklardan haberdar etmek ister gibi halka güvenmemesini ve halkın onu ortada bırakıvereceğini söyler. Mithat Paşa ise Arif'le aynı görüşte değildir. Onun kendine ve halka haksızlık ettiğini söyler. Ne var ki Arif haklı çıkmıştır. Mithat Paşa, aslında işlemediği bir suç olan Sultan Abdülaziz cinayetiyle hüküm giyip sürgüne gönderilirken halkın tepki gösterip onu kurtaracağını düşünse de bu karara birkaç cılız sestten başka önemli bir tepki oluşmamıştır. Abdülhamit, olası tepkilere karşı sürgüne gidecekleri taşıyacak olan İzzettin vapurunu bekletmiştir. Halk tepki gösterirse vapur İstanbul'a geri dönecektir ama halk Arif'in başta belirttiği gibi Mithat Paşa'yı ortada bırakmıştır. Abdülhamit bu durumu şöyle özetler:

Abdülhamit - İzzettin vapuru yoluna devam etsin. İbret verici bir görünüm: Halk, kendisine özgürlük bağışlayan bir velinimetin sürülmesine karşı susuyor, aydınları bana teşekkür ediyor. Böyle bir toplumun özgürlüğe ne kadar layık olduğunu tarih takdir etsin. (s. 35)

Savaş, toplumların felaketidir.

Güngör Dilmen, eserinde savaş karşıtı bir duruş sergiler. İstilacı devletlerin, diğer ülkelere savaş açmak için bahane aradığını öne süren yazar, halkın savaşlar neticesinde büyük bir yıkıma uğradığını gözler önüne serer.

Mithat Paşa ve Abdülhamit'in Tersane Konferansı hakkındaki istişareleri Güngör Dilmen'in savaş karşıtlığı konusundaki fikrini işlediği sahnelerden biridir. Mithat Paşa, Avrupa devletlerinin temsilcilerinin Osmanlı hakkında kararlar almak için toplanmasını tarihte eşî benzeri görülmemiş bir aşağılama olarak görür. Abdülhamit, Güngör Dilmen'in diğer eserlerinde de görebileceğimiz bir fikir olarak "*minare hırsızlarının hazırladıkları kılıf ne?*" (s. 26) diye sorar. Dilmen'e göre devletler savaş için öncelikli bir bahane ararlar. Asıl amaçlarını ve gizli beklentilerini örtüp kendilerini o bölgeye dirlik getirme bahanesi altında işgalci bir politika sergilerler. Bu eserde de; Mithat Paşa'ya göre yabancı devletler Hıristiyanların haklarını korumayı bahane olarak seçmişlerdir. Ancak asıl amaçları yurdu kendi aralarında parçalamak ve paylaşmaktır. Fransa Cezayir'e, Rusya Boğazlara ve Balkanlara hakim olmak istemektedir. Ancak İngilizler zaten Mısır'da dolaylı hakimiyetlerini kurmuşlardır ve Irak'a, Arabistan'a sarmak istemektedirler. Abdülhamit'in sorusu ironiktir ve "*Müslümanların haklarını korumak için herhalde?*" (s. 27) diye sorar.

Mithat Paşa - Petrolü ele geçirmek için Padişahım. Saraylarınızı, bizim evlerimizi aydınlatan şu gazyağı onun sadece yoksul bir görünümü. Petrol çağındayız, geleceğin dünya dengesi bir ölçüde petrol üstüne kurulabilir, petrol savaşları olabilir. (s.27)

3.13. HAKİMİYET-İ MİLLİYE AŞEVİ

3.13.1. Eserin Özeti

Hakimiyet-i Milliye Aşevi, Kurtuluş Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na uzanan günleri konu almaktadır. Hakimiyet-i Milliye Aşevi, savaş günlerinin yoksullukla mücadele eden Ankara'sında milletvekillerinin yemeklerini yedikleri ve siyasi sohbetler yaptıkları bir mekandır. Bu aşevi, aynı zamanda meclisteki gündemle ilgili dedikoduların yapıldığı yerdir. Tiyatrodaki kişi seçimleri İsmet Paşa, Rauf Bey, Halide Edip, Dr. Adnan, Yunus Nadi gibi isimlerdir.

Olaylar, önce katiplik için iş başvurusunda bulunan Hıfzı adlı gencin Tevfik Bey'le olan konuşmaları, ardından eski milletvekillerinden olan Mehmet Nadir'in komiser Dilaver Bey'e vatan hainliği suçuyla ifade verme süreciyle geçer. Mehmet Nadir, İtalyanları Isparta'yı işgale davet etmiştir. Bu suçunun savunması olarak, devlet adına güvenilir bir kurumun kalmamış olması, namuslarını ve mallarını korumak için yaptığını açıklar. Onlara göre; İtalyanlar, Yunanların aksine gittikleri yerlerde halkın mallarına ve namuslarına göz koymamışlardır. Bu sebepten Yunan işgaline karşı İtalyanları tercih etmişlerdir. Bir diğer ifade veren kişi ise *"milletvekili kaçağı"* Selami Bey'dir. Selami Bey, halkın onu Urfa milletvekili seçmesini padişaha karşı isyan olarak yorumlamış ve Konya'ya giderek bu görevden kaçmıştır. Agapios adlı gencin ise casus olup olmadığı sorgulanmaktadır. Agapios, Zübeyde Hanım'ın mektubunu Mustafa Kemal Paşa'ya iletmek göreviyle geldiğini anlatır. Sorguyu yapan Dilaver Bey, Mehmet Nadir'in, Selami Bey'in ve Agapios'un savunmalarını *"herkes pırpak bu memlekette, kimsenin suçu yok"* (s. 221) diyerek alaycı bir ifadeyle karşılar.

Halide Edip, Dr. Adnan, Yunus Nadi, Reşit Bey ve İsmet Bey birlikte geldikleri aşevinde Ankara yolculuklarından bahsederler. Padişahın onlar için çıkarttığı idam kararını ve bunun halkta uyandırabileceği olumlu veya olumsuz sonuçları irdelemeye çalışırlar. Masada konuşulan bir diğer konu, halkın işgaller karşısındaki tutumu ve bu tutumu devletin lehine çevirmek için yapılması gerekenler olmuştur. Oyun, döneminde Mustafa Kemal' e muhalif olanların seslerini de taşır. Mustafa Kemal'den Reis Paşa olarak bahsedilir. Reşit Bey, Reis Paşa'nın en büyük amacının şan, şeref olduğunu iddia eder. İsmet Bey, henüz kazandıkları bir şey olmadığını, nihayetinde ülke kurtuluşa ererse tarihin paylarına düşen neyse onu vereceğini söyler.

Kararan sahne sonrasında Halide Edip, eşi Dr. Adnan'a cepheye gitmek istediğini belirtir.

Halide Edip - Milletimin içinde erimek istiyorum, onu kendi gövdemde duymak istiyorum. Biraz tasavvuf kokuyor, değil mi? Ya da şöyle söyleyeyim: Tarihin odak noktasında bulunmak istiyorum. (s. 243)

Savaş muhabiri Recep Zühtü Bey'den gelen telgrafı okuyan Yunus Nadi, bütün cephelerde saldırıların bertaraf edildiğini ve düşmanın geri çekildiği haberini verir. Sevinçten yere yıkılan Yunus Nadi ile birlikte oyunun ilk perdesi sona erer.

İkinci perdede masalarda konuşulanlar, Lozan'a kimin gideceğine dair tahminler üzerinedir. Lozan Antlaşması için en uygun ismin kim olacağı, Mustafa Kemal'in bundan sonraki hamlelerinin neler olabileceği tartışılır. Lozan'a hem İstanbul hükümetinin hem de meclis heyetinin birden katılmaması için saltanatın kaldırılması ve bu durumun olası yankıları, Mustafa Kemal'e muhalefet olan Rasih Hoca tarafından hoş karşılanmaz.

Mustafa Kemal'in, Lozan'a gidecek olan ismin İsmet Bey olacağına karar vermesi ise İsmet Paşa'yı pek memnun etmemiştir. İsmet Bey, kendisini diplomasiden anlamayan, yalnızca bir asker olarak tanımlar. Paşa'nın, oyunun başından beri yalnızca er üniforması giymiş olmasının sebebi de bu duruma gönderme yapmaktır. Oyunun son bölümünde İsmet Paşa için bir terzi gelir ve hüznle formasını çıkarır. Durumla bağdaşmayan şekilde, sivil giysileri ve melon şapkayı hafif çocuksu tavırla garipseyerek başına geçirir ve "Ama aslolan, sivil yaşam!" (s. 278) der.

3.13.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2003). *Toplu Oyunları 6*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.13.3. Tema

Devlet düzeni, toplumun her kesimi tarafından benimsenebilir nitelikte olmalıdır.

Hakimiyet-i Milliye Aşevi'nde, kültürlerin sentezi fikri üzerinde durulur. Kendisini Bolşevik olarak tanımlayan Hakkı Behiç, İsmet Paşa ile aralarında geçen konuşmada getirdiği öneride Bolşevikliğin Müslüman bir halkta uygulanabilmesi için bir sentezin yapılması gerektiğini ve bunun Türk İslam Sosyalizmi olarak adlandırılabilceğini söyler. Devlet meselelerinde yeniliklere karşı mesafeli ve dindar bir milletvekili olarak tanınan Rasih Hoca ise eskide kalmayı istemediğini, ilerlemenin şart olduğunu yalnız yüzyıllık miras olan din

devlet işlerini birlikte yürütmenin şart olduğunu belirtir. Rasih Hoca, Hakkı Behiç'le olan tartışmasında devletin geri kalmışlığının sebebinin dinden kopmuş olmak olduğunu söylerken Hakkı Behiç asıl sebebin dine dolanıp kalmak olduğunu söyler. Doktor Adnan ise Osmanlı'nın bilimsel düşünceye kapalı kaldığı, yeniliklere ayak uyduramadığı fikrindedir ve Osmanlı ulemasının hep dinden, şeriattan, öte dünyadan bahsederek tek bir buluş, icat gerçekleştiremediklerini belirtir.

3.13.3.1. Yan Temalar

Aydınlar, halktan kopuk olmamalıdır.

Güngör Dilmen, aydınların halktan uzak olmasını eleştirir. Aydınların halktan kopuk olması, halk üzerinde etkili olmasının önündeki engeldir. Halk üzerinde aydınların etkisi olması gerekirken din adamları ve tüccarların etkili olması, yazarın eleştiri konusudur.

Hakimiyet-i Milliye Aşevi oyununda aydın sınıfının halkın ileri gelen kesiminden olmamasının sebebi İsmet Bey'in tespitiyle verilir. Bağımsızlık mücadelesinde halkın desteğini alabilmek için öncelikle halkın ileri gelenlerinin desteğini kazanmak şarttır. Aydınlar, halk üzerinde en etkili kesim olmalı iken durum bu şekilde değildir. Halkın eşraf kesimi toprak ağaları, aşiret reisleri, tüccar ve din adamlarıyken bu gruba dahil olması gereken aydın kesimi köksüz olarak tabir edilir. Yazar, aydın kesimin kendi kabuğunda yaşayıp halkla bağ kurmamasını eleştirir.

İsmet Bey - Ah, nasıl söyleyeyim? Toprak ... evet toprak! Eşraf toprağa kök salmış, aydın dediğiniz köksüz. Aydın takımı bizde hep yanaşma gibi. (s. 229)

Düşünce ve basın özgürlüğü savunulmalıdır.

Güngör Dilmen, konu ne olursa olsun basına sansür koymanın karşısındadır. Yazar, halkın haber alma özgürlüğünün altını çizer.

Hakimiyet-i Milliye Aşevi'nde Halide Edip, Dr. Adnan ve İsmet Bey haklarında İstanbul hükümetinin çıkardığı idam kararının kendilerine avantaj sağlayıp sağlamayacağını irdelerlerken İsmet Paşa, konunun halktan saklanmasıyla doğruluğunu savunur. Halide Edip, bunun basına sansür olacağı konusunda uyarır. Halkın desteğinin önemini böylesine söz konusu olduğu bir durumda bile Halide Edip'in basın özgürlüğünü savunması İsmet Paşa'nın dikkatini çeker. Ancak İsmet Paşa bu durumdan hoşlanmamıştır ve onu "Hanımefendinin düşünce düzeyi Amerikan demokrasisi olunca anlaşmak güçleşiyor." (s. 227) diyerek ironik

bir şekilde eleştirir. Yunus Nadi, gazeteci olarak halkın moralini yüksek tutmak amacıyla kendi gazetesine sansür uyguladığını ve kazanılan toprakların haberini büyük başlıklarla verirken kaybedilen toprakların haberini yapmadığını itiraf eder. Bir gazetecinin bu konuda fikrini beyan etmiş olması önemlidir.

Halk bilinçlenmelidir.

Hakimiyet-i Milliye Aşevi adlı oyunda, eskiden milletvekili olan Mehmet Nadir Bey İstiklal Mahkemesi'nce vatan hainliği suçuyla yargılanacaktır. Ankara Emniyet Müdürü Dilaver Bey, aşevinde sorgusunu yaparken Mehmet Nadir Bey' e İtalyanları Isparta'yı işgal için buyur etmelerinin sebebini sorar. Mehmet Nadir'in cevabı ise oldukça ilginçtir. Türk devleti adına bir şey kalmadığını düşünen halk ile birlikte bu kararı verdiklerini, bunun sebebini İtalyanların geldikleri yerde Yunanlılar gibi zulüm, yağma gibi şeyler yapmadıklarını söyler. Oyunun ilerleyen bölümlerinde Hakkı Behiç ile İsmet Paşa'nın arasında geçen konuşma bu olayın açıklaması gibidir. Hakkı Behiç, halkın canının yanmasının ve gözünün açılmasının sebebini mallarının yağmalanması olduğunu söyler. İsmet Bey, bu durumu yurtseverliğe dönüştürmek, yani köylüye toprak edindiren halkın bunları kaybetme korkusuyla gücünü toplama fikrindedir. Halkın kaybedecek bir şeyi olmadığına yurtseverliğin bile havada kalacağını söyler.

3.14. AFYON SAVAŞI

3.14.1. Eserin Özeti

Güngör Dilmen'in *Afyon Savaşı* adlı eseri İngiltere ve Çin arasında yaşanan Afyon Savaşlarını konu alır. İngiltere Kraliçesi Yabancı Şeytanların Kraliçesi olarak adlandırılırken danışmanı Elçi/Yabancı Şeytan olarak eserde yer alır. Afyon Tüccarı, Köylü Çing, Lin ve Lü diğer kişilerdir. İngiltere, sömürgesi Hindistan'da çokça afyon yetiştirmektedir. Yetiştirilen afyonu pazarlamak isteyen İngilizler nüfusu oldukça kalabalık olan Çin'i afyon pazarına dönüştürmek istemektedir. Bu konuda Afyon Tüccarı ile anlaşan Elçi, Çin İmparatoru'nun sarayına afyonu sokar ve saraydakileri afyon bağımlısı yapar. Bir süre sonra saraydakilerle yetinmeyen İngilizler, afyonu halkın arasına sokmak isterler. Afyon Tüccarı, bu işi karlı bularak afyonu halk arasında yaygınlaştırır. Çing, Çin'in köylerinden birinde çiftçilik yapmaktadır. Afyona alışan Çing'in beyni uyuşur, düşünemez ve çalışamaz duruma gelir. İngilizler, afyona alışan halkın çalışamaz duruma gelmesinden memnundur. Çinliler, beyinleri afyonla uyuşmuş olduğu için İngiltere'nin buyruğundan kaçamaz hale gelmiştir. Halkın arasından çıkan Lin adlı bir Çinli, durumun farkına varır. Devlet yöneticilerini, afyon tuzağı konusunda uyarır. Prenses Lü, bezgin bir şekilde Lin'e katılır. Afyon, Çin'de yasaklanır, Hindistan'dan gelen afyon gemileri limanda yakılır. İngiltere Kraliçesi, afyon ticareti konusunda kolay pes etmez. Kraliçe, afyon karşılığında Çinlilerin ödemeyi altın, gümüş, tarihi eser gibi maddelerle yapmasını söyler. Tüccarları korumak ve Çin'i baskı altında tutmak amacıyla savaş gemilerini Çin kıyılarına ulaştırır. Çin, İngiltere'nin afyon tuzağında beyinleri uyuşmuş şekilde yaşarken nüfus gücünü kullanamaz ve İngiltere'nin buyruğu altında yaşamaya devam eder.

3.14.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mito Boyut Yayınları.

3.14.3.Tema

Batı dünyası ikiye bölünmüş davranışlar sergilemektedir.

Güngör Dilmen, eserlerinde Avrupalıların ikiye bölünmüş davranışlarını eleştirir. Yazar, Afyon Savaşı adlı eserde İngilizlerin diğer devletleri kendi maddi amaçları doğrultusunda ikiye bölünmüş davranarak baskı altında tuttuğunu işler. İngilizler, sömürgesi Hindistan'da oldukça fazla miktarda afyon yetiştirmektedir. Yetiştirdikleri afyonu, kendi halkına zarar

vermemesi için kendi ülkelerine sokmadan başka ülkelere satarak maddi kazanç elde etmek isterler. İngiliz Kraliçesi ve Elçi, afyon pazarı hakkında konuşurlarken afyonu İngiltere'ye sokmanın dinlerine uygun olmadığını söyler. Afyonla başka ülkelerdeki insanları zehirlemeleri de dine aykırı olmasına rağmen maddi kazanç sağlayacak olmaları, onlar için öncelikli hedeftir.

Kraliçe - Bu afyonu elbet küçük adamıza sokamayız.

Elçi - Sokamayız.

Kraliçe - Bu çok gayri Hıristiyanca bir şey olur...

Elçi - Hem de gayri iktisadi. (s. 88)

İngilizler, afyon satın para kazanmak için nüfusu çok kalabalık olan Çin'i seçerler. İngilizler Çinlilere afyon satmakla hem para kazanır hem de Çinliler düşünemez ve çalışamaz duruma geldikleri için İngilizlere karşı tehdit olmaktan çıkarlar. Çinliler afyon tuzağına düşerek nüfusunu etkin kullanamaz ve güçlü bir devlet olamazlar. Çinli Lin, ülkenin durumunun farkına vararak büyük çabalar göstererek afyonun ülkeye sokulmaması kararını çıkarttırır. Yazar, Çin İmparator'unun Kraliçe Victoria'ya yazdığı mektubu Lin'e bir replik olarak söyleterek duruma hem gerçekliği sokar hem de Batı dünyasının ikiyüzlülüğünü gözler önüne serer.

Lin - Ey, Ak Barbarların Ecesi, işitiriz, senin ülkende afyon kullanmak yasalarla önlenmiştir. Demek, afyonun ne denli zararlı olduğu sizce de pek iyi biliniyor. Ama gemilerinizle Çin'e kaçak olarak sokmakta bir sakınca görmüyorsunuz. Bu davranışınız kendi sağlığınıza nice önem verdiğinizizi ancak başka insanların yaşamını hiçe saydığınızı gösterir. Kazanç uğruna, başkalarına vereceğiniz zararlara göz yumuyorsunuz. Bu hangi töre, hangi inanca sığar? İtici geliyor insan duyarlığına. Sizden bin yıl önce biliriz ki uygarlık bu değildir. (s. 97)

Kraliçe Lin'e insanların zevklerine ve yaşayış tercihlerine saygılı olmaları gerektiğini ve özgürlüklerine saygılı olmalarını gerektiğini söyler. Kraliçe'nin umrunda olan yalnızca maddi kazanç iken Çin halkının özgürlüğünü ileri sürmesi Avrupalıların ikiyüzlü davranışlarından yalnızca birisidir.

3.14.3.1. Yan Temalar

Kültür emperyalizmi eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen, eserlerinde toplumların kültürlerini koruması gerektiğini tezini ileri sürerken kültür emperyalizmi yapan ülkeleri eleştirir. *Afyon Savaşı* adlı eserde, İngiltere'nin önemsiz sayılabilecek tarihi olgularını bile sahiplenirken diğer ülkelerin kültürlerine saygısızca yaklaşımı gözler önüne serilir. Kraliçe, afyon ticareti konusundaki başarısından dolayı Elçi'ye nişan verir. Nişanın adı Dizbağı Nişanı'dır. Elçi, bu nişanın ne anlama geldiğini bilmemektedir. Kraliçe, Elçi'yi kendi tarihini bilmediği için eleştirir.

Kraliçe - Kültürsüz bir emperyalizmin soluğu çabuk kesilir. (s. 92)

Kraliçe, nişanın adının bir balodaki kızlardan birinin düşen jartiyer bağını alan Kral'ın anısından yola çıkarak verildiğini anlatır. Böylesine önemsiz bir olayı bile tarihlerinin ve kültürlerinin bir parçası haline getiren İngilizler, Çin'den afyona karşılık tarihi eserlerini isterler. Kendi kültürlerini koruyan İngilizler, Çinlilerin tarihi miraslarına göz koyarlar. İngilizler, yaptıkları kültür emperyalizmini güç kendilerinde olduğu için hak görürler.

Kraliçe - Kimi insanların kimi insanlara buyurması doğal haklarıdır.

Lin - Hangi insanların hangi insanlara?

Kraliçe - Güçlülerin güçsüzlere. (s. 101)

3.15. AVCI KARKAP

3.15.1. Eserin Özeti

Avcı Karkap adlı oyunda Anlatıcı, Avcı Karkap'ın av hikayelerini ve avın Karkap üzerindeki etkilerini anlatır. Avcı Karkap bir kafesin içindedir. Karkap'ın bir omzunda kaplan bir omzunda karaca postu vardır. Karkap, eskiden diğer avcılar gibi av hikayelerini kendisinin anlattığını söyler. Karkap, bir avı sırasında karaca ve kaplanı öldürdüğü esnada bir aydınlanma yaşar. Karkap, kendisini avcı olarak görmekten çıkar ve avlarıyla kendini aynı benlikte hisseder. Avcı Karkap, hem kaplan hem karaca olur. Karkap adını kaplan ve karacanın isimlerinin birleşiminden alır.

3.15.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.15.3.Tema

Benlik, evrenle bütünleşme çabasıdır.

Güngör Dilmen, eserinde felsefi düşüncelerden yola çıkarak bireyin evrenle bütünleşme çabasını işler. Yazar, insanoğlunun evrenle uyum içine girme sürecini av-avcı örenği ile işler. Avcı Karkap, ava çıktığı sırada kaplanın karacayı öldürmek üzere olduğunu görür. Karkap, hem karacayı hem kaplanı öldürür. Karkap, bu avında kendini avlarıyla bir olarak görür. Karkap, kendi benliğinden sıyrılmıştır. Yazar, Karkap'ı kendi benliğini dış evrenle bütünleştirmeye çalışan insanın bir örneği olarak görür. Karkap için, av-avcı gibi ayrımlar kalmadığı gibi benliğini evrenle bütünlemek isteyen insan için de kendi benliği dış dünyada erimelidir. Karkap'ın kafeste olması, insanın kendi benliğinde hapsolmasını göstermektedir.

Anlatıcı:(*Karkap kafesi zorlamaktadır.*)

Bu demir kafes mi? Karkap'ın özgürlüğünü koruyor dış acuna karşı. (s. 42)

3.16. AYAK PARMAKLARI

3.16.1. Eserin Özeti

Adam, bir sabah yatağında ters dönmüş şekilde, ayakları yastığının üzerinde zorlukla uyanır. Ayak parmaklarını gören Adam, onları uzun zamandır fark etmediğini anımsar. Parmaklar, Adam'ın kendisiyle ilgilenmesinden hoşnuttur. Adam, ayak parmaklarının el parmakları kadar gelişmediğini ve “güdük” kaldığını söyler. Parmaklar, Adam'ın kendisini hor gördüğünü düşünerek üzülseler de ilgiyi çekmeye devam etmek isterler. Parmaklar, ahenkle hareket ederler. Adam, o gün işe gitmemesi gerektiğini düşünür. Adam'ın işe gitmemesi, Müdür'ün hoşuna gitmeyecek olmasına rağmen Adam'ın kararı kesindir. Parmaklar da, ayakkabıya girmeyecek olmalarından dolayı mutludur. Adam, ayak parmaklarıyla konuşmaya devam eder. Parmakların kendisiyle irtibatı kesmesi için onlara yanıtlayamayacakları sorular sorar. Parmaklar, Adam'ın tuzağına düşmezler ve sorulara karmaşık yanıtlar verirler. Adam'ın kafası karışınca iki ayağını bir ayakkabıya sokar. Parmaklar isyan edince ayakkabıyı zorla çıkarıp atar. Adam korkuyla yere yığılır ve kaskatı kesilir.

3.16.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.16.3.Tema

Birey, iş dünyasına hapsolmuş ve özgürlük hayalinden uzaklaşmıştır.

Güngör Dilmen, iş gücünü yürüten mekanizmanın bir sembolü olarak el parmaklarını seçer. Ayak parmakları ise, insanoğlunun iç dünyasında hep aradığı, çalışma hayatından dolayı sürekli vazgeçmek zorunda kaldığı özgürlük hayalidir.

Adam, bir sabah uyandığında ayak parmaklarını yastığında görür. Çalışmaktan bitap düşmüş olan Adam, gece yatağında ters dönerek uyumuştur. Uzun zamandır ayak parmaklarını görmediğini fark eden Adam, o gün işe gitmemeye karar verir. Parmaklar, o gün ayakkabıya girmeden, özgürce hareket edebilecek olmalarından dolayı mutludurlar.

4. parmak - Yaşasın özgürlük, yarın sabaha dek pabuca girme yok. (s. 47)

Yazar, iş dünyasının acımasız emek sömürsünü, Adam'ın Müdür'ün sesini kulaklarında duymasıyla yansıtır. Sahnede Müdür yoktur ancak, Müdür'ün Adam üzerindeki baskısı

hissedilir. Adam, devamlı Müdür'ün sertliğinden ve işe gitmeyecek olmasından dolayı göstereceği tepkilerden bahseder.

Adam, ayak parmaklarıyla el parmaklarını kıyaslamaya başlar. El parmaklarını çalışma hayatında çok işe yaradıklarından dolayı üstün tutar. Ayak parmaklarını ise, gelişmemiş bulur.

Adam - Zavallı ayak parmaklarım gelişmemişler, güdük kalmışlar, bir yere dek gelmişler orada durmuşlar. Örneğin el parmaklarım buradaysa onlar ta nerelerde kalmışlar. Karanlık bir süre var arada. Sanki bir uçurumdan sıçramışım da el parmaklarım uçurumun bu kıyısına erişmiş... ayak parmaklarım öte yanda kalmış. (s. 48)

Adam, iç dünyasına ne kadar uzak kaldığının farkında bile değildir. Parmaklar, bunun sebebinin çalışma hayatı olduğunun bilincindedir.

3.parmak - O daireye dosya şefi olduktan yıllar sonra bu sabah fark etti bizi. (s. 50)

Adam, ayak parmaklarını susturup hayatına devam etmek ister. Parmaklar inatla kendilerini Adam'a anlatmak isterler. Adam, parmakları susturabilmek için onlara yanıtlayamayacaklarını düşündüğü sorular sorar. Parmaklar, Adam'ın kafasını karıştırırlar. Adam, onları susturamayacağını anladığında ayaklarını bir ayakkabıya sokar. Yazar, iş hayatının kendi iç dünyasına dönmesi için bir zaman bırakmadığına dikkat çekmek amacıyla “iki ayağını bir pabuca sokma” deyimine atıfta bulunur.

Adam - Yeter diyorum. Ben mi ayak parmaklarıma buyuracağım, ayak parmaklarım mı bana? Gövdemin dirliğini bozuyorsunuz. Hadi bakalım, pabuca, pabuca. (s. 60)

3.17. GALATEA VE PİGMALİON

3.17.1. Eserin Özeti

Pigmalion, bir mermer yontucusudur. Pek çok kızla gönül bağı olan Pigmalion'un ilişkileri bir türlü olumlu sonuçlanmaz. Pigmalion, bir gün kendi beğenilerini yansıttığı bir kadın heykeli yapmaya karar verir. Pigmalion'un heykeli çok güzeldir ve adını Galatea koyar. Pigmalion, Galatea'ya aşık olur. Pigmalion, Sevi Tanrıça'ya giderek Galatea'ya aşkını anlatır ve heykelin canlanmasını ister. Sevi Tanrıça, Pigmalion'a Galatea'ya sevgi göstermesini ve onu defalarca öpmesini söyler. Pigmalion, Galatea'yı binlerce kez öper ve Galatea uyanır.

3.17.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.17.3.Tema

Sevgi, emekle yücelir.

Güngör Dilmen, eserinde sevgi uğruna verilen emeğin aşkı yüceltmesini anlatır. Pigmalion, pek çok kadınla birlikte olmasına rağmen hiçbirine bağlanamaz ve ilişkileri biter. Pigmalion, emek vererek yaptığı heykeline ise tutkuyla bağlanır. Heykelin canlanması için Sevi Tanrıça'ya gitmesi, heykelin sevgisini kazanmak için gösterdiği çabalardan biri olmasına rağmen yeterli değildir. Sevi Tanrıça, Pigmalion'a heykeli binlerce öpücükle uyandırabileceğini söyler. Pigmalion, defalarca kez sevgiyle Galatea'yı öper. Emeklerinin ve sevgisinin karşısında heykel canlanır. Pigmalion sevgisine verdiği emeğin karşılığını alır.

3.18. KÜP HAMİT

3.18.1. Eserin Özeti

Hamit, testi yaparak hayatını sürdüren bir toprak sanatçısıdır. Hamit'in Yusuf adlı bir çırağı vardır. Hamit, ellerinden gövdesine yayılan bir soğukluk hissetmektedir. Hamit, testi yaptığı çarkın başına geçtiğinde ellerindeki çamurdan yayılan bir soğuklukla kendisinin çamura dönüştüğünü Yusuf'a anlatmak ister. Yusuf, Hamit'in anlatmak istediğini anlamaz. Hamit, durumunu anlatmak için Yusuf'a üstelemez. Yusuf, testileri çarşıda satıp dükkana döndüğünde kendisini ne durumda bulursa bulsun bir örtüyle örtmesini ister. Yusuf gittiğinde Hamit küpe dönüşür. Hamit, Yusuf'a kendisini öncelikle güneşlendirip kurutmasını ardından fırınlamasını ister. Yusuf, ustasının istediklerini yapar. Hamit, fırımlandığında ateşler içinde bağırırken Yusuf, ustasının sesini duymamak için yerlerde kıvrılır. Hamit, nihayetinde sağlam bir küp olur. Hamit'in öldüğünü düşünen cemaat, dükkana gelerek cenazenin yıkayıp namazının kılınmasını ister. Yusuf, ustasının ölmediğini söyler ve kanıtlamak için doktor çağırır. Doktor, Hamit'in öldüğünü ve gömülmesinin doğru olacağını söyler. Yusuf, Hamit gömüldükten sonra onu kurtarır. Hamit'in en büyük arzusu bir çağlayanın altında, doya doya suya kanacağı yerde kalmaktır. Yusuf, Hamit'i çağlayana götürür. Hamit, çağlayanın altına yerleşir.

3.18.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.18.3.Tema

Sanat ve sanatçı ölümsüzdür.

Güngör Dilmen, *Küp Hamit* adlı oyunda çömlekçilik yapan bir sanatçının eserine dönüşerek ölümsüzleşmesini işler. Hamit, oyunun henüz başında Tanrı'nın insanı yaratma sürecini kendi düşüncesine göre yorumlayarak anlatır. Hamit, Tanrı'yı bir sanatçı olarak görür. Sanatçıların da, tıpkı Tanrı gibi eserinde kendini kaybettiğini ve eseriyle bir bütün olduğunu anlatır.

Hamit - ...Çark her zamankinden hızlı dönüyordu ne olduysa o gün oldu işte, kitapların yazmadığı. Kendine denk olanı yaratmaya çalışırken gözleri karardı, kendini çarka kaptırdı. Öyle diyelim. Yaratığının uçurumuna düştü. Tanrı onun içinde unuttu kendini. (s. 7)

Hamit, insanoğlunun yaratım süreci ile ilgili düşüncelerini anlattıktan sonra kendisinin ellerinden vücuduna doğru yayılan bir soğuklukla “küpleşme”ye başladığını hisseder. Hamit, gerçek bir sanatçı olarak eseriyle bütünleşmektedir.

Hamit, çırağı Yusuf’a çarşıdan dükkana döndüğünde kendisine ne durumda görürse görsün beyaz bir bezle örtmesini ister. Yusuf gittiğinde Hamit küpe dönüşür. Hamit, Yusuf’a kendisini öncelikle güneşlendirip kurutmasını ardından fırınlamasını ister. Yusuf, ustasının istediklerini yapar. Hamit, fırınlandığında ateşler içinde bağırırken Yusuf, ustasının sesini duymamak için yerlerde kıvrılır. Hamit, nihayetinde sağlam bir küp olur. Yazar, sanatçının eseriyle bütünleşip bir sanat eseri yaratmasının sancılı bir süreç olduğunu belirtmek istemiştir.

Cemaat, Hamit’in öldüğünü düşünerek onu gömer. Yusuf, ustasının ölmediğini bilir. Yusuf, sanattan anlayan bir kişi olarak Yusuf’u gömüldüğü yerden çıkarır. Hamit’in isteği üzerine bir çağlayana götürür. Hamit, çağlayanın altında kana kana su içerek ölümsüzlüğüne kavuşur.

Hamit - Yusuf, görüyor musun, nasıl içiyorum çağlayanı.

Yusuf - Görüyorum usta, tam dediğin gibi bir türlü ağzına kadar dolduramıyor seni, hep taşıyorsun. (s. 26, 27)

3.18.3.1. Yan Temalar

Toplumun sanata maddi bakış açısı eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen, eserinde toplumun sanata ve sanatçıya maddi olarak yaklaşılmasını eleştirir. Yazara göre, sanatın maddi olarak bir karşılığı yoktur. Hamit, sanatını gerçekleştirirken dükkanına gelen tüccar Mamit ondan kendisine bir küp yapmasını ister. Mamit, dereden topladığı kurbağaları İtalyanlara yüksek fiyata satmayı amaçlamaktadır. Mamit’in kurbağaları koymak için bir testiye ihtiyacı vardır. Hamit ona cevap vermez. Mamit, bir süre sonra testiye almak üzere dükkana geldiğinde Hamit küp olmuştur. Yusuf, küpü Mamit’e vermek istemez. Yusuf, bir sanat eseri olan küpün değer görmemesini kaldıramaz.

Yusuf - Ben ustamın küpüne kurbağa doldurtmam. (s. 16)

Hamit, küpe dönüşmeden önce Hoca kendisinden cami için bir küp yapmasını istese de Hamit, Hoca’ya kesin bir cevap vermez. Hamit küp olduktan sonra Hoca küpü camiye gömer. Hamit, eserinin yeterli değeri görmemesinden dolayı mutsuzdur.

Hoca - Ya Hamit Usta, hayli zorluk çıkardın, ama sonunda gömdük seni. Bir küpü esirgiyordun bizden.

Hamit - Ben içime acı bayat sular doldurasınız diye küp olmadım. (s. 23)

3.19. MİSYONER

3.19.1. Eserin Özeti

Misyoner adlı oyunda Misyoner ve Yerliler yer alırlar. Misyoner, içinde bulunan gemi batarken boyu kadar olan haçına sarılarak bir adaya çıkar. Adada ayak izleri ve bazı kemikler bulan Misyoner, adada “karaderililer” (s. 79) in yaşadığını anlar. Bu esnada Yerliler’in sesi duyulur. Yerliler ve Misyoner karşı karşıya gelirler. Misyoner, Yerlilere Tanrı’nın onları Hıristiyan yapması için onu batmaktan kurtardığını söyler. Yerliler, Hıristiyan olmak istemediklerini bildirirler. Misyoner, onların insan yiyip yemediklerini öğrenmek ister. Yerliler, insan yemediklerini söyler. Misyoner, onları Hıristiyan yapmak için ısrar edince Yerliler bir kazan getirerek Misyoner’i pişirirler.

3.19.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.19.3.Tema

Toplumlar, kültürlerinin tahrip edilmesine izin vermemelidir.

Güngör Dilmen, eserinde kültür erozyonuna uğramamış bir topluluk olan Yerlileri kahraman olarak seçer. Misyoner, bir din adamıdır ve Yerlileri inançlarından ve kültürlerinden arındırarak başka bir kimliğe dönüştürmek ister. Yazar, kültür istilasını doğru bulmaz. Kendi inanç ve kültürlerini koruyarak yaşamlarını sürdüren topluluğun dış etkenlerden etkilenmesini istemez.

Misyoner - Size İsa'nın ışığını getiriyorum.

Yerliler - Güneşin ışığı bize yeter.

Misyoner - Size uygarlık getiriyorum.

Yerliler - Bizim uygarlığımız bize yeter.

Misyoner - Yetmez, yetmez,

sizi de kendime benzetmeden

benim içim rahat etmez. (s. 81)

Misyoner, Yerlilerin insan yediğini iddia ettiğinde Yerliler bu durumun çok eskiden atalarının yapmış olabileceğini ancak, kendilerinin insan yemediğini söyler. Yerliler,

kültürlerini Misyoner'den korumak için Misyoner'i kazanda pişirerek kendi inançlarını sürdürürler.

3.20. TOPLAR VE PAŞALAR

3.20.1. Eserin Özeti

Toplar ve Paşalar oyununda Paşa, 17. Urban, Silindir Şapkalı ve Bileyci kişileri yer alır. Paşa, 17. Urban'a iç düşmanlarını yok etmek amacıyla top siparişi verir. 17. Urban, topları hazırlayıp getirir. Silindir Şapkalı, Paşa'nın yardımcısıdır. Topun açılışını gerçekleştirmek isteyen Paşa'nın kılıcı paslanmıştır. Silindir Şapkalı, durumu tahmin ettiği için Bileyci'yi çağırtmıştır. Topun açılışı gerçekleştirilir. Topu incelemek isteyen Paşa, kafasını namludan içeri sokar. Paşa'nın kafası namluya sıkışır. Paşa, Silindir Paşa'nın gizli dosyalarını beşinci Abdülrecim'e verdiğini söyleyerek kendisini çıkarmazlarsa dosyaları açığa çıkarmakla tehdit eder. Bileyci, testereyle topu kemeyi teklif eder. Ya topu ya da Paşa'yı kurtarabileceklerdir. Yazı tura attıkları sırada namlu ateş alır. Silindir Şapkalı, 17. Urban ve Paşa ölürlür.

3.20.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.20.3. Tema

Demokrasi, ülkenin ve yöneticilerin teminatıdır.

Güngör Dilmen, eserinde iç savaş çıkararak iktidarını korumak isteyen Paşa'nın demokrasi yolundan ayrıldığı için başına gelen felaketi anlatır. Paşa, topları ülkedeki diğer partilere karşı kullanmak hazırlığındadır. Paşa'nın hedefinde asıl sol partileri bitirmek vardır.

Silindir Şapkalı - Bütün dahice taktikler basittir.

Paşa- Yabancı değilsin. Sağa biraz kuru sıkı gümbürdetiyoruz, sonra var gücümüzle, topun var gücüyle yani sola çullanıyoruz. Ortalık bize kalıyor. (s. 71)

Silindir Şapkalı, Paşa'nın iktidarı uğruna çıkarılmak istenen iç savaş için bahanesini topun şeklinden ilham alarak bulur. Güllelerin üzerinde bazı kişilerin suretleri vardır. Silindir Şapkalı, bu suretlerden yola çıkarak iç savaşı, demokrasinin izin verdiği düşünce çarpışmalarıyla özdeşleştirmek ister.

17. Urban - Bunlar kellesele gülleler.

Silindir Şapkalı - Böylece, bir düşünce savaşı verdiğimizize de inandırabiliriz dünyayı. (s. 73)

Topun açılışını yaptıktan sonra Paşa, topu incelemek üzere kafasını namluya sokar. Kafası namluya sıkışan Paşa, en yakın siyasi arkadaşını ve yardımcısını usulsüzlük yaptığı dosyalarla tehdit eder. Paşa, yardımcısının yolsuzluklarını bilmesine rağmen menfaati uğruna o zamana değin sesini çıkarmamıştır. Demokrasi yolundan ayrılıp ülkeyi iç savaşa sürüklemek isteyen Paşa, topun patlaması ile canından olur. Yazar, ülkeyi demokrasi çarkından çıkarmak isteyenlerin sonunun felaket olacağını ima etmek istemiştir.

3.20.3.1. Yan Temalar

Etnik ve dinsel ayrımcılığa izin verilmemelidir.

Güngör Dilmen, eserlerinde çok kez etnik ve dinsel ayrımcılığı reddeder. Paşa, Silindir Şapkalı'dan top yaptırmasını istediğinde 17. Urban'ı bulur. 17. Urban, Fatih'in toplarını yapan Urban'ın torunudur. Osmanlı'dan bu yana ülke adına emek veren bir ailenin evladıdır. Buna rağmen, kendisi "gavur" (s.70) olarak görülmektedir. Bu sebeple 17. Urban, kendi soy ağacının olduğu bir kağıdı göğsünden çıkararak Paşa'ya gösterir. Yazar, azınlıkların yabancı olarak görünmeleri sonucunda kendi benliklerini ispat etmek amacı taşıdıklarını soy ağacı kağıdı ile göstermek istemiştir.

3.21. KUZGUNCUK TÜRKÜSÜ

3.21.1. Eserin Özeti

Kuzguncuk Türküsü oyunu, 6-7 Eylül olaylarının Kuzguncuk semtindeki yaşama etkilerinin dramatik bir şekilde anlatıldığı bir oyundur. Oyunda kişiler Saranda adlı bir öğretmen, Eudoksia adlı bir genç kız, Todori adlı bir papaz, Can Yücel ve Marko Paşa'dır. Mahallede yaşayan bazı kişiler oyunda kısa roller üstlenirler. Oyunda zaman iç içedir. Marko Paşa'nın oyuna dahil olduğu bölümlerde zaman 1876'ya giderken, diğer bölümler 1955 yılında geçer.

Güngör Dilmen, oyunun uzun bir bölümünü Kuzguncuk semtindeki olağan yaşamı sahnelemeye ayırır. Müslümanlar ve gayrimüslimler huzur içinde yaşamaktadırlar. Semtin Türk, Rum ve Ermeni gençleri Nakkaştepe Korusu'nda bülbül sesleri dinlemeye çıkarlar. Semtin yetişkinleri, çarşıda çeşitli dükkanlar işletirler. Hallaç, Pabuççu, Terzi, Bileyci, Kalaycı, Marangoz birbirinden farklı kimlikleriyle birlikte ahenk ve huzur içinde çalışırlar. Komşular birbirlerine saygı ve sevgi dolu olarak yaklaşır. Can Yücel, oyunda genellikle olayları yorumlar. Can Yücel, semtte olağan bir gün yaşanırken vapura binmekte olan Marko Paşa'yı görür ve onunla sohbet eder. O esnada Aziz Nesin, "Marko Paşa" diye bağıarak gazetesini satmaktadır. Gazetede Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba konulduğu yazmaktadır. Marko Paşa ayrılırken Can, Marko Paşa'ya Sultan Aziz'in intiharına cinayet süsü vererek Mithat Paşa'yı suçlayabilecekleri konusunda uyarır. Marko Paşa ise Can'ı aynı mantıkla bomba konusunda masum kişilerin suçlanabileceği konusunda uyarır. Yazar, suçsuz insanların bedel ödemesini tarihten günümüze örneklendirmiştir.

Emniyet Müdürü Nail, gençlerin Rumlara karşı infial çıkaracağını ancak emniyetin bu ayaklanmanın karşısına çıkmaması gerektiği emrini alır. Emniyet güçleri, tahribatın önüne geçmeyecektir. Devlet, gençlerin azınlıklara karşı ayaklanmasını desteklemektedir.

Türk halkının bazı kesimi, Rum azınlığa karşı ayaklanma çıkarır. Kuzguncuk semtinin azınlıkları, kendilerine destekçi olan bazı Türk komşularıyla birlikte ayaklanmaya direnir. Kuzguncuk'taki olaylar çok büyümeden bastırılır. Bazı semtler, Kuzguncuk kadar şanslı olamamıştır. 6-7 Eylül olaylarının sonucu hayatlarını kaybedenler ve yaralananlar olmuştur.

6-7 Eylül olayları sonucu Kuzguncuk'taki azınlık halk, evlerini satarak kendi memleketlerine dönme kararı alır. Azınlıkların yaşadığı buhranı fırsata çevirmek isteyen

müteahhitler, Kuzguncuk'da apartmanlar diker. Müteahhitler bir süre sonra Kuzguncuk'dan diğer semtlere akın eder. Kuzguncuk, sanatçıların semti olur.

3.21.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2000). *Toplu Oyunları 5*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.21.3.Tema

Azınlıklar toplumdan ayrıştırılmamalıdır.

Güngör Dilmen, *Kuzguncuk Türküsü* oyununda azınlıkların yaşadığı sorunları işler. Çeşitli milliyetlerden insanlar bir arada huzur ve saygı ortamında yaşamaktadırlar. Öğretmenlik yapan Saranda, bu çeşitliliği sokakta macun satan adamın tablasına benzetir.

Saranda - Bütün bu renkler beyaza kesilir.

Bakin şurda hepimiz renk renk Rumu, Ermenisi, Türkü, Yahudisi; Tanrının eli şöyle fırıl çevirdi mi bizi ki çeviriyor da aslında.

Biz, Rum, Ermeni, Yahudi, Türk olmaktan önce

İnsanızdır. (s. 28)

Kişiler arasındaki tartışmalar, milliyetin dışında kişisel sürtüşmelerdir. Ancak, Türk olmayanlara gavur denilse bile azınlıklar bu duruma alışmışlardır. Komşular, arkadaşlıklar, aşkların saygı çerçevesinde yürütüldüğü bir dönem olması, yazarın oyunda özellikle altını çizdiği bir noktadır. Yazar, halkın günlük yaşamındaki adil düzenin aksine yasaların uygulanması hususunda adil olunmadığı ve azınlıkların haksızlığa uğradığı fikrindedir. İmam Efendi'nin cübbesiyle dolaşması hoşgörülürken Papaz Todori'nin cübbe giymesi göze batar. Din adamlarının cübbeleriyle günlük hayatlarını sürdürmeleri kıyafet yasasına aykırıdır.

Todori - Yasa ikimiz için de geçerli değil mi?

Saranda - Gerçekçi ol Todori, biz azınlığız bu ülkede. (s. 25)

Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve Yunanların bomba koyduğu haberi ülkedeki huzur ve güven ortamının bozulması sonucunu doğurur. Devletin göz yumması ve basının tahrikleriyle bazı gençler azınlıklara karşı ayaklanır. Türk halkının bir kısmı birlikte yaşadıkları komşularına sırtını dönmez ve kendilerini korumalarına yardımcı olur.

Saranda: (*Yaklaşan Uğultular*)

Kurt sürüleri gibiydi

Ancak biz de koyun kuzu değildik. Rumu, Yahudisi, Ermenisi ve Türkü...

Türkler ikiye ayırmış demek:

Saldırganlar...Savunganlar!

Kuzguncuk Savunması başladı... (s. 50)

Yaşanan 6-7 Eylül olayları sonrasında azınlıklar, memleketleri bildikleri Türkiye'den asıl yurtlarına dönmeyi düşünürler. Azınlıklar, kendilerinin hiçbir suçu olmamasına rağmen saldırıya uğramışlardır. Canlarının tehlike altında gören azınlıklar, evlerinden, işlerinden ayrılarak kendi memleketlerine dönme kararı alırlar. Türkiye'yi memleketi gibi görmüş azınlıkların evlerinden, komşularından, işlerinden ayrılması trajik görüntülere sahne olur. Azınlıkların düştüğü zor durumdan faydalanmak isteyen müteahhitler, azınlıkların evlerini ucuza alıp apartmanlar yapmak isterler. Kuzguncuk, bir süre sonra müteahhitlere dar gelmeye başlar ve başka semtlere dadanırlar. Kuzguncuk, sanatçıların merkezi haline gelir. Saranda, Kuzguncuk'u sanat ortamı haline getirenin Cengiz Bektaş olduğunu ileri sürer. Cengiz Bektaş'ın 'Hoşgörünün öteki adı: Kuzguncuk' kitabındaki "hoşgörü" kelimesine takılıp kalan Saranda, hoşgörünün tanımı üzerine Bektaş ile bir sohbet gerçekleştirirler. Saranda, azınlık halktan biri olarak "hogörü" kelimelerinin onda uyandırdığı duyguları paylaşır.

Saranda - Peki lütfen söyler misiniz, benim neyimi hoşgöreceksiniz?

Şurada evimle işim arasında gidip geliyorum,

kimsenin ruhu duymuyor varlığımı.

Neyimi hogörüyor, neye katlanıyorsunuz?

Sabah saat sekizde, ya da akşam beşte

ürkek çan seslerine mi?

Vaftiz, düğün ne söz!

Ölüm çanları da seyrekleşti.

Hoşgörü bizden efendim.

Hoşgörmeyip de ne yapacağız, katlanamayan gider.

İşte pankartlar asmışlar: "Ya sev, ya git!" diyorlar.

Bu kadar basit. (s. 68, 69)

Saranda, azınlıkları ülkeler arasında kalmış bir yumurta olarak değerlendirir. İki ülkeden biri hafif hareketlenince, arada kalanın suçsuz azınlıklar olduğunu belirtir.

3.21.3.1. Yan Temalar

Devlet, halkına zorbalık yapmamalıdır.

Güngör Dilmen, 6-7 Eylül olaylarının perde arkasında devletin olduğu fikrini eserine yansıtır. Can Yücel ve Marko Paşa, Yunan felsefesindeki “panta rhei (her şey akıyor)” (s. 21)üzerine konuşmaktadırlar. Can, bu değişim içinde Marko Paşa’yı Sultan Aziz’in ölümü hakkında uyarır. Can, Sultan Aziz’in ölümüne cinayet süsü vererek Mithat Paşa gibi masum birine suç yüklenebileceğini söyler. Marko Paşa ise Can’ı Atatürk’ün evine atılan bomba hakkında uyarır.

Marko Paşa - Aynı mantıkla ben de seni uyarırım, Bican Bey.

Selanik’te bir... Türkün-

Can - Atatürk’ün-

Marko Paşa - Doğduğu eve bomba koymuş. Hah! Bunda bir bit yeniği var!

Can - MİT yeniği var! (s. 22)

Yazar, Sultan Aziz’in bugün bile gizemi çözülemeyen ölümü ile Atatürk’ün evine bomba koyulması hadisesini benzer bulur. Atatürk’ün evine suikast düzenleme operasyonunun Mit tarafından gerçekleştirildiğine inanan Can, Marko Paşa dergisinin kapak yazısında “Bu alçakça bir tertiptir.” başlığını okur. Can, devletin suikastın arkasında olduğu tezinde yalnız değildir.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nde Komiser Nail’e devlet büyüklerinden bir telefon gelir. Telefon, İstanbul’da bir grup gencin, Atamızın evine yapılan saldırıyı kınamak adına sokaklara çıkacağını bildirir. Gençlerin etrafa vereceği hafif zararların emniyet mensuplarınca hoş görülmesi emri verilir. Sivil polisler birbirlerini tanıyabilmek için ellerindeki özel soplalarla operasyonu sürdürürler.

Can - Devlet gücünü sokağa devretmiş!.. (s. 50)

6-7 Eylül olaylarının sonucu çok ağır olmuştur. 3 ölü ve 30 yaralı ile sonuçlanan olaylarda birçok kilise, manastır ve sinagog yakılmış, azınlıkların işyeri ve evleri talan

edilmiştir. Azınlıkların devlete olan inancı kökünden sarsılmıştır. Devlet yönetimi Amerika'nın verdiği akılla olayların sorumlusunun komünistler olarak gösterir.

Can - Sıkıyönetim komutanı Aknoz Paşa'nın çözümü hazırdı:

“Meydanlarda salkım salkım insanların asılı olduğunu görmek istiyorum.”

Asmalı, asmalı,

Paşakapısı'nda asmalı, Asmalımescit'te asmalı!..

Aknoz kafası çok değişti mi?

Çeyrek yüzyıl sonra da... 'netekim' başka bir paşa

“Asmayalım da besleyelim mi?” diyecekti. (s. 55)

6-7 Eylül olaylarının sonuçlarından biri de, azınlıkların devlete duyduğu güvenin sarsılması olmuştur. Canlarını ve mallarını tehlikede gören azınlıklar, memleketlerine dönmeye karar veririler. Evlerini ve işyerlerini yok pahasına satan azınlıkların zor durumundan müteahhitler faydalanır. Birçok insan yuvası bildiği evini satarak Türkiye'den gider. Yazar, 6-7 Eylül olaylarının çıkartılmasının sebebinin memleketteki azınlıkların mallarının üzerine konmak olduğunu düşünür.

Can - ...6-7 Eylül'ün amacı gerçekleşti. Amaç: Azınlıkların elindeki iş alanlarını ele geçirmek, onları göçe zorlayıp mal varlıklarına ucuza konmak.

Ve bunu Özel Harp Dairesi Başkanı övünerek söylüyordu:

“Muhteşem bir sonuca varılmıştır.” (s. 61)

Basının riyakarlığı eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen, 6-7 Eylül olaylarının arkasında devlet gücü olduğuna inanır. Basın, devletin ayrımcı politika yürütmesine aracılık yapar. Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba koyulduğu haberini halkın arasında infial yaratmak amacıyla işleyen gazeteler yazarın hedefindedir. Olayları, komplo olarak değerlendiren Marko Paşa gazetesi dışındaki gazeteler olayları 'Gençliğin asil heyecanı' olarak yorumlamaktadır. Devlet yönetimi, Amerika'dan uyarılar alınca gazetelerin konu hakkındaki yorumları değişir. “Gençliğin asil heyecanı” (s. 55) olarak gösterilen olaylar, komünistlerin çıkardığı olaylar şeklinde gösterilir. Milli servetin talan edildiği ve yaşanan olayların utanç verici olduğu yönünde yorumlar yapılır. Basın,

yaşanan olayları olduğu gibi halka yansıtmak yerine devletin yönlendirdiği şekilde haberler yazar. Yazar, basın bu ikiyüzlü tutumunu açıkça eleştirir.

Kültür tahribatına izin verilmemelidir.

6-7 Eylül olayları, Kuzguncuk'ta ve azınlıkların yaşadığı diğer semtlerde kültür tahribatına sebep olur. Azınlıklar ve yerli halk saygı ve sevgi içerisinde yaşarken, Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalanmasıyla halkın huzur ortamı bozulur. Yaşanan olaylar neticesinde azınlıklar devlete olan güvenlerini yitirirler ve memleketlerine dönmeye hazırlanırlar. Azınlıklar, evlerini düşük fiyata satarak bir an önce ülkeyi terk etmek isterler. Azınlıkların zor durumundan faydalanmak isteyen müteahhitler, ucuz fiyata aldıkları evlerin yerlerine pek çok apartman dikerler. Kuzguncuk, bir süre sonra müteahhitlere yeterli gelmez ve başka semtlere dadanırlar. Semtte kalan son yeşil alan Bostan'a göz koyanlar, oraya bir hastane ve okul yaptırmak isterler.

Can - Hastane olmadı, yapalım bir okul

ille bir kar hane

Adam yanıp tutuşuyor millete

Hizmet aşkıyanan. (s. 74)

3.22. ŞAN ŞEREF ÜN: AMFİTRÜON

3.22.1. Eserin Özeti

Şan, Şeref, Ün=Amfitrion oyununda Tanrı Zeus, Amfitrion'un karısı Alkmene'den çok etkilenir ve onunla birlikte olabilmek için oğlu Hermes'le plan yapar. Alkmene'ye yaklaşabilmek için öncelikle kocası Amfitrion'dan kurtulması gerekir. İnsanın "hamartia"sı iktidar tutkusunu kullanan Zeus, Amfitrion'un komşu ülkeyi fethetmesi için oyun kurar. Zeus, Amfitrion; Hermes ise yardımcısı Sosios kılığında Alkmene ve Bromia'ya görüneceklerdir. Zeus ve Hermes, Alkmene ve Bromia ile vakit geçirirken Amfitrion savaşta olduğu Teleboi'nine Kralının kendini zehirleyerek öldürdüğü kupayı Sosios'la birlikte eve gönderir. Sosios, kapıda Sosios kılığına giren Hermes ile konuşur. Hermes, onun kafasını karıştırarak Amfitrion'un yanına geri göndermeyi başarır. Bu esnada Zeus'un karısı Hera yeryüzüne iner ve Zeus'la Alkmene'ye tepki gösterir. Alkmene, günlerdir birlikte olduğu adamın Zeus olduğunu anlamaz ve onu Amfitrion sanmaya devam eder. Amfitrion ve Sosios, Hera'yla yaşanan tartışma üzerine gelirler ve olayı anlarlar. Alkmene yaşadıklarından dolayı üzülür. Zeus, Alkmene'den bir oğlu olacağını ve onun erkekliğin simgesi olacağını söyleyerek Herkül'ün haberini verir. Amfitrion, Zeus'u onu fetih için kışkırtmış olmasından dolayı suçlar. Zeus ise onun şan, şeref ve ün için bunu yaptığı için utanması gerektiğini söyler. Oyun, felsefeci İonna Kuçuradi'nin yontusu inerken biter. Kuçuradi'nin elinde etik kitabı vardır.

3.22.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2000). *Toplu Oyunları 5*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.22.3. Tema

Aşırı hırs olumsuz sonuçlar doğurur.

Güngör Dilmen, eserinde tema olarak insanların "hamartia"larından olan iktidar tutkusu ve aşırı hırs temalarını işler. "Hamartia" Yunan Tragedyasında kullanılan ve insanların zaafalarını karşılayan bir terim olarak kullanılır.

Aristoteles - Kişinin ruhunda ufak bir kırık

Aşırı gurur, kıskançlık, iktidar tutkusu olabilir.

Zeus - Bu zaaf herkeste, az ya da çok yok mudur, öğretmenim?

Aristoteles - Günlük yaşamımızda bu zaafı denetleyebileceğimiz sürece sorun yok. Bize güç bile verebilir. Ancak bu zaaf, hele birilerince kışkırtılıp denetimden çıkarsa iş değişir. (s. 98)

Güngör Dilmen, eserinde Amfitrion'un iktidar tutkusunu "hamartia" olarak nitelendirir. (s. 100) Amfitrion, içinde fetih arzusu bulunan bir hükümdardır. Barış döneminde hükümdarlık yapan Amfitrion'un fetih arzusunu fark eden Zeus, onun bu zaafından faydalanmak ister. Komşu ülke Teleboi'de karışıklık çıkarmak isteyen Zeus, Amfitrion'un ülkeye sefer yapmasını kışkırtır. "Şan, şeref, ün" kazanmak isteyen Amfitrion, barış içinde yaşayan ülkeleri yok sayarak, Teleboi'ye barış getirmek bahanesiyle savaş açar. Amfitrion, savaşa gittiğinde Zeus, Amfitrion'un kılığına girerek eşi Alkmene'yle birlikte olur. Amfitrion, savaşı kazanıp geldiğinde eşini Zeus'la birlikte bulur. Eşi Alkmene, Zeus'un doğacak çocuğu Herkül'e hamiledir. Öğrendikleriyle yıkılan Amfitrion, iktidar hırsının sebep olduğu savaşta ölen binlerce masum insanın dışında kendisi de çok ağır bir bedel öder. Amfitrion, kendileriyle hiçbir problemi olmayan bir ülkeye savaş açtığı için pişmandır. Amfitrion, kendisini kışkırttığı için Zeus'un utanması söyler.

Zeus - Sen kışkırtılmış olmaktan utanmıyor musun?

Bunu Şan, Şeref, Ün için yaptın.

Binlerce masum Teleboili oklandı, kılıçlandı;

Binlerce kadın kızın ırzına geçildi.

Sen şimdi eve gelir, "Benim namusum?" dersin. (s. 134)

3.22.3.1. Yan Temalar

Bireylerin sosyal statüsüne göre etik anlayışı olmamalıdır.

Güngör Dilmen, Aristoteles'in sosyal sınıflara göz önünde bulundurarak yaptığı etik anlayışını eleştirir. Amfitrion'un kölesi Sosios, okumayı çok seven bir kişidir. Amfitrion, onu Aristoteles'in okuluna gönderir. Sosios, Aristoteles'in köleliğin bulunduğu devlet anlayışını savunmasını eleştirir. Aristoteles, köleliğin mutlaka gerekli olduğunu savunur. Aristoteles, özgür insanların felsefeyle ilgilenebilmesi için kölelerin ağır işleri yapmasının gerekli olduğunu vurgular. Yaratıcı felsefeyi yalnızca özgür insanların gerçekleştirebileceğini söyleyen Aristoteles, kölelerin düşünmeye başladıklarında özgürlük fikrine kapılabileceklerini söyler. Sosios, kölelik kurumunun Aristoteles'in etiğiyle bağdaşmadığını hatırlatır.

Aristoteles - Bağdaşmıyor. Etik, özgür insanlar içindir.

Bir bakıma köleler karlı bu işte.

Etik özgür yurttaşlar için ayak bağıdır çoğu zaman

Köleler için durum başkaca.

Köle bir hırsızlık yapsa, uğursuzluk işlese

Cezalandırılır elbet,

Ama ayıplanmaz, etikle tartılmaz,

Köledir, çalar da çırpır da. (s. 92, 93)

3.23. TROYA İÇİNDE VURDULAR BENİ

3.23.1. Eserin Özeti

Troya İçinde Vurdular Beni, Güngör Dilmen'in tarih ve mitolojiyi birlikte sunduğu bir eserdir. Truva Savaşı'nı konu alan eser, günümüzdeki savaflara da göndermelerde bulunur. Troyalılar, Akhalılar ve tanrıların bir arada olduğu oyun kırbaç sahnesiyle başlar. Tutsak edilen Troyalı kadınların iniltisi atmosfere hâkimdir. Cassandra'nın günlüğünden okunan oyunun ilk kısmında, Troya Kralı Priamos ve Hekabe'nin doğacak çocuklarının ülkenin sonunu hazırlayacak bir prens olacağı kehanetini rüyalarında görmesi anlatılır. Hekabe ve Priamos, Paris adındaki çocuklarını dağda ölüme terk ederler. Paris'i bulan bir ayı ona annelik yaparak büyütür. Paris, büyür ve yakışıklı bir genç olur. Paris'in Oynone adında bir sevgilisi vardır. Birbirlerini çok seven iki genç ayrılmamak için sözler verirler. Bir gün Tanrıçalar Hera, Athena ve Afrodite güzellik yarışına girerler. Paris'i 'yargıcı' seçerler. Tanrıça Hera, kendisini seçmesi karşılığında güç, Athena bilgelik, Afrodite ise dünyanın en güzel kadını Helena'yı vaat eder. Paris, Akhaların Prensi Menelaus'un eşi olan Helena'nın yasak aşkına kendini kaptırır. Paris, Afrodite'i birinci seçer. Paris'i Akhaların sarayına gönderen Afrodite, Helena'yı Paris'e aşık eder. Paris ve Helena, kaçarak Troya'ya gelirler. Talthübios ile Agamemnon Troya'nın hazinelerini elde etmek için bu aşkı bahane ederek Troya'ya saldırırlar. Truva Savaşı, Troyalılarla Akhalar arasında geçmektedir Savaş yaşanırken Tanrılar Zeus, Hera, Afrodite, Athena, Hermes, Hefaistos, Apollon ve Poseidon savaşı adeta seyirlik oyun gibi izlemektedirler. İnsanların yaşadığı acılar onlar için bir şey ifade etmemektedir. Hephaistos durmaksızın silah üretir. Hektor ve Akhilleus'un teke tek dövüşü tanrılar için seyrine doyulmaz bir maçtır. Hektor, dövüşü kaybeder ve ölür. Priamos oğlunun ölüsünü Akhilleus'tan teslim alır. Paris, yaralı bir şekilde Oynone'nin yanına gider ve orada ölür. Odysseus'un tahta at hilesiyle Troya düşer. . Oyunun en trajik bölümü savaşın başlayabilmesi için Akhalardan Agamemnon'un kızı İfigenia'nın, savaşın bitmesi için ise Troyalılardan Polüksena'nın kurban edildiği sahnelerdir. Troyalı kadınlar kura ile paylaşılır. Agamemnon Cassandra'yı seçer. Ona geleceği sorduğunda, duyduklarına inanmaz. Cassandra, Agamemnon'un karısı Klütaimestra'nın kızı İfigenia'nın intikamını almak için onun eve dönüşünü beklediğini söyler. Klütaimestra, kızı İfigenia'yı kurban eden kocası Agamemnon'u baltayla öldürür. Hektor ve Andromakhe'nin küçük oğlu, ileride intikam alabileceği düşüncesiyle Talthübios tarafından annesinin gözü önünde öldürülür.

3.23.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2000). *Toplu Oyunları 5*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.23.3. Tema

Büyük devletler savaşları kışkırtmaktadır.

Güngör Dilmen, oyunda mitolojik öğeleri kullanarak günümüz savaşlarını ve etkilerini göstermek ister. Oyunda Tanrıları büyük devletlerle özleştiren yazar, Troya ve Akha gibi devletlerin kışkırtmalar sonucunda yaşadığı yıkımları örnekler.

Akhalılar ve Troyalıların arasındaki savaşın temelleri, Tanrıçaların güzellik yarışmasına girmesiyle atılır. Paris, evli olduğunu bilerek Helana'yı Troya'ya kaçıır ve Akhalılar, bu kaçıışı bir savaş sebebi olarak kullanılırlar. Yazar, mitoloji perdesinin arkasında güçlü devletleri küçük devletler arasındaki savaş için ilk kıvılcımları yaktığını anlatmak ister.

Akhalıların Troya'ya gidebilmesi için gemilerinin ihtiyacı olan rüzgar bir türlü çıkmaz. Tanrı Zeus, rüzgarın çıkması için Agamemnon'un kendi kızı İfigenia'yı kurban etmesini ister. Agamemnon, Kızı İfigenia'yı kurban eder ve gemiler yelken açar. Tanrı Zeus, bu isteğinin Agamemnon'u vazgeçirmek için yaptığını söylese de amacı, nefret duygusunu arttırarak savaşı körüklemektir.

Tanrılar, Troya Savaşı'nı gökyüzünden izlerler. Maç izler gibi tezahürat ederler ve içki içerler. Yeryüzünde yaşanan dram, Tanrılar için bir eğlence halini alır.

Zeus - Seyrediyoruz ama acıyoruz da en azından.

Şu ölümlüler olmasaydı çok yavan olurdu

Bizim ölümsüzlüğümüz... (s. 160)

Tanrılar, savaşlar esnasında büyük devletlerin içinde bulunduğu aymazlık halini alır. Tanrılar gibi büyük devletler de savaşta yaşanan dramlara uzaktan acılamakla yetinirler. Tıpkı Tanrıların savaşa sebep olduğu gibi büyük devletler de savaşlara sebep olurlar ve yalnızca uzaktan seyretmekle yetinirler. Yazar, mitolojiden faydalanarak günümüzdeki savaşların bir izdüşümünü yansıtır.

Athena - Hem bu savaşa neden ol, hem de savaş kavramına karşı çık! (s. 161)

Yazarın büyük devletleri eleştirdiği bir başka konu, savaş konusundaki ikiyüzlülüktür. Medeni ve şiddete karşı görüşler belirten devletlerin, aslında savaşları çıkaran sebepleri yaratan devletler olduğunu gösterir.

3.23.3.1. Yan Temalar

Savaşlara meşru sebep arayan devletler ikiyüzlüdür.

Paris ve Menelaus'un karısı Helena birbirlerine aşık olur ve Akha'dan Troya'ya kaçarlar. Kral Agamemnon, bunun sorumlusu olarak Menelaus'u görür. Menelaus'un, karısı Helena ve Paris'i yalnız bırakarak cenazeye gitmesini yanlış bulur. Akha Komutanı Talthübios, bu kaçıışı bir savaş sebebi olarak kullanabilecekleri konusunda Agamemnon'u ikna eder.

Agamemnon - Durup dururken savaş mı çıkaracağız?

Talthübios - Durup dururken değil elbet. Bir 'casus belli' gerekli.

Agamemnon - Neymiş o?

Talthübios - Savaş dilinde 'savaş nedeni.'

...

Her şeyin bir yordamı var,

Öyle bir suçlama gerekli ki- (s. 148, 149)

Troya, zengin, medeni ve stratejik bir ülke konumundadır. Ayrıca, Troya komşu ülkelerle iyi geçinmektedir. Troya'nın gücünden rahatsız olan Talthübios, Menealus'un kişisel problemini Akhalıların şerefine saldırı olarak nitelendirerek halka savaşmak için bir amaç sunar. Akhalar, Savaş Tanrısının huzuruna çıkararak nefretle dolmak için bir tören düzenlerler. Talthübios, amacına ulaşarak Troya'nın hazinelerini elde edebilmek için gerekli olan savaş sebebini yaratmış ve halkı galeyana getirerek savaş için gerekli desteği sağlamıştır.

Savaşlar, masum kurbanlar verir.

Güngör Dilmen, savaşların ve çekişmelerin masum kurbanları temasını pek çok oyununda işlemiştir. Troya Savaşı on yıl sürse de savaşın kazananı olmaz. Akhalardan Odüsseus, şehri kuşatmak için bir plan yapar. Devasa büyüklükte tahta bir at yapan Akhalar, Troya'yı tuzağa düşürür. Troyalılar, bir sabah uyandıklarında Akhaları göremez ve şehri terk ettiklerini düşünür. Akhaların tahta atı bir sembol olarak bıraktıklarını düşünen Troyalılar, atı

şehre sokarlar. Yıllarca savaşarak alamadıkları Troya'yı kurdukları tuzakla ele geçiren Akhalar şehri yağmalarlar. Savaşta pek çok insan ölür. Troyalı kadınlar esir alınarak erlere kurayla dağıtılır. Priamos ile Ece Hekabe'nine kızı Prenses Polüksena, esir alınan kadınlardan biridir. 3. Er'e kurada Polüksena çıkar. Agamemnon, Polüksena'yı 3. Er'in elinden alır. Agamemnon, Polüksena'da kurban ettiği kızı İfigenia'yı görür.

Agamemnon - Troya Savaşı nasıl İfigenia'nın

Kurban edilmesiyle başladıysa

Polüksena'nın kurbanıyla sona erecek. (s. 184)

Agamemnon, kızı İfigenia'nın acısını on yıl boyunca yaşamıştır. Savaşın sona erebilmesi için İfigenia'ya denk bir canın katledilişini görmek ister. Yazar, savaşta kazananın olmadığını ve savaşın her iki tarafa da korkunç acılar getirdiğini vurgulamak ister.

Agamemnon - Biri öbürüne naziredir. Ve herkes bilsin

bütün savaşlarda,

masum bir İfigenia'nın acısı

masum bir Polüksena'ya erişir. (s. 189)

Akha 2. Komutanı Odüsseus, Hektor'un karısı Andromakhe'yi esir olarak seçer. Talthübios, Andromakhe'ye küçük oğlunu yanında götürmeyeceğini söyler. Andromakhe, oğlunun öldürüleceğini anlar. Talthübios, Andromakhe'ye oğlunun büyüyünce intikam peşine düşmemesi için infaz edileceğini anlatır. Güngör Dilmen, savaşın acımasız yüzünü göstermek adına bir çocuğun surlardan atılarak öldürülüşünü perdeye yansıtır.

Talthübios - Küçük bir çocuktan kim ne ister canım, küçük bir oç alma

Bir de gerekçesi var, Hektor gibi bir yiğidin oğlu

yaşamamalı diyesiymiş, bizim geleceğe dönük

güvenlik açımızdan. (s. 191)

3.24. OSMANLI DRAM KUMPANYASI

3.24.1. Eserin Özeti

Osmanlı Dram Kumpanyası; Ahmet Fehim'in anılarından yola çıkılarak yazılmış ve dönemin tiyatrocularının içinde buldukları durumları Osmanlının siyasi olarak içinde bulunduğu zorluklarla paralellik gösterecek şekilde anlatan bir oyundur. Tarih sahnesinde yaşananlarla tiyatro sahnesinde yaşananlar eş zamanlı olarak seyirciye sunulur.

Oyun, tarih ve tiyatro sahneleri olarak iki koldan ilerler. Tiyatro sahnesinde Ahmet Fehim, Güllü Agop, Ahmet Vefik Paşa, Mari Nıvart, Şemsettin Sami, Kantocu Seniye, Kavuklu Hamdi, Aleksan Efendi, Tomas Fasulyeciyan, Dikran Çuhacıyan, Ahmet Mithat, Reşat Rıdvan ve Jandarma Şevki yer alır. Tarih sahnesinde ise Mithat Paşa, 2. Abdülhamit, 3. Napolyon, İngiliz Büyükelçisi Canning, İngiliz Aslanı Tekboynuz (Britanya İmparatorluk armasından), Enver Paşa, Almanya Elçisi Wangenheim, Amiral Souchon gibi isimler vardır. Tarih sahnesinde yaşananlarla tiyatro sahnesinde yaşananlar adeta bir neden-sonuç ilişkisini gösterir biçimdedir.

Ahmet Fehim, oyunda kimi zaman anlatıcı rolünü üstlenip yaşananları anlatırken, kimi zaman da oyunun içinde rolünü oynama görevini üstlenmiştir. Ahmet Fehim, Meşrutiyet'in ilan edildiği gün ilk kez oyuncu olarak sahneye çıkar. Ahmet Fehim'in oyuncu olmasında Güllü Agop'un desteği vardır. Oyunun birinci bölümünde tiyatro sahnesinde Şemsettin Sami ile Mari Nıvart arasındaki özel ilişki, Ahmet Fehim'in tiyatro aşamındaki ilginç olaylar, Tuluat Tiyatrosunun çıkışındaki Güllü Agop ve Çuhacıyan'ın etkisinden kısa diyaloglarla bahsedilir. Birinci bölümdeki tarih sahnesinde ise Mithat Paşa'ya 2. Abdülhamit tarafından atılan Sultan Aziz cinayeti suçlaması, Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatro sevgisi nedeniyle yaşadığı siyasi olumsuzluklar, İstanbul Şehremini Rıdvan Paşa'nın keyfi olarak tiyatroyu yasaklaması, İngiliz Elçisi Canning'in Osmanlı ekonomisini çökerten uygulamalarına değinilir. Tiyatro ve tarih sahnesinde yaşanan olaylar eş zamanlı olarak verilir.

Oyunun ikinci bölümünde 2. Meşrutiyet'ten 1. Dünya Savaşı'na giden süreçte tiyatronun ve devletin içinde bulunduğu durumlardan kesitler yer alır. Seniye adlı bir Türk kızının kantocu olmak için Ermeni kılığına girmesi, ekonomik olarak zor zamanlardan geçen tiyatrocuların para kazanmak için gösterdikleri çaba tiyatro sahnesinde yaşanan olaylardır. İkinci bölümde tarih sahnesinde yaşanan olaylar devletin 1. Dünya Savaşı'na giden süreçteki Almanların ve Enver Paşa'nın rollerini gösterir niteliktedir.

3.24.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2002). *Osmanlı Dram Kumpanyası*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.24.3.Tema

Yöneticilerin keyfi uygulamaları topluma zarar verir.

Güngör Dilmen, *Osmanlı Dram Kumpanyası* adlı oyununda ülkede yeni oluşmaya başlayan tiyatronun durumunu Osmanlı'nın yeni yönetim şekli Meşrutiyet ile bağdaştırır. Tiyatronun durumu, Osmanlı Devleti'nin yaşadığı zorluklarla paralel şekilde ilerler. Yazar, tiyatronun ve devletin sorunlarını neden-sonuç ilişkisi içinde yorumlar. Oyunda, devletin zor duruma düşmesinin sebebi olarak görülen yöneticilerin eleştirisi teması ön plandadır.

Güngör Dilmen, Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve Ahmet Fehim'in oyunculuğa başlamasını eş zamanlı olarak vererek ülkede yaşanan coşkıyı Ahmet Fehim'in oyunculuğunun alkışlanması ile ilişkilendirir. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle halk sevinç gösterilerinde bulunur. "Hürriyet" ortamını sağlamaya çalışan Meşrutiyet Anayasasındaki 113. Madde, padişahın keyfi yönetimini devam ettirmesi için fırsat sunmaktadır.

Ahmet Fehim - ...

Ancak, Anayasamızın bir 113. Maddesi vardı ki, evlere şenlik

Meşrutiyet ruhuyla hiç bağdaşmıyordu:

(Okur)

'Padişah Devletin varlığı için sakıncalı gördüğü kişiyi, rütbesi, görevi ne olursa olsun ülkeden uzaklaştırabilir.' (s. 10)

2. Abdülhamit, padişah olduktan sonra bu maddeyi işleterek Mithat Paşa'yı görevinden uzaklaştırır. Yazar, yöneticilerin keyfi tutumlarını eleştirmek için yeniden tiyatro düzlemine geçerek Ahmet Fehim ve Koro, Şemsettin Sami'nin *Gave* adlı oyunundan repliklerini 2. Abdülhamit'e ve Meşrutiyet ortamının bitişine nazire olarak sunarlar. İran'da yapılan Nevruz kutlamaları, Meşrutiyet şenlikleriyle bağdaştırılırken İran'ın başına gelen Dahhak, 2. Abdülhamit'le özdeşleştirilir. Dahhak, ülkenin başına geçince Nevruz kutlamalarını yasaklar ve yerine Dahhak törenlerini koyar. Yazar, yöneticilerin halkın düşüncelerini ve ihtiyaçlarını

yok sayarak keyfi olarak ülkeleri yönetmesini iki örneği birbirinin içinde eriterek seyirciye aktarma yoluna gitmiştir.

Mari - Bizim Dahhak da Abdülhamit olmalı.

Şemsettin - (*Korkmuş gibi*) Aman Mari Hanım! (s. 14)

Güngör Dilmen, ülkenin durumunu ve yöneticilerin eleştirisini tiyatro düzleminde yapmaya Ahmet Fehim'in tiyatroya ilişkin anılarıyla devam eder. Tiyatroya özel ilgisi olan Bahriye Nazırı Hasan Rami Paşa, Ahmet Fehim'in kumpanyasını Çanakkale'ye çağırır. Ahmet Fehim, Çanakkale'de donanmanın halini görünce şaşırır. Donanma, harap ve kullanılamaz haldedir. Gemilerin güvertelerinde ördek ve kaz beslenirken bir bölük asker balık tutar. Hasan Paşa, devletin imkanlarını kendi özel zevkleri için kullanan ve devletin menfaatini önemsemeyen bir yöneticidir.

Ahmet Fehim - Ulu Hakan, Osmanlı donanmasının bir bölümünü Haliç'te çürütürken, bir bölümünü de Çanakkale'de H. Rami Paşa'ya emanet etmişti. Osmanlı donanmasının böyle uslu uslu Haliç'te, Dardanel'de yatması Avrupa Devletlerince... büyük takdirle karşılanıyordu... (s. 20)

Ahmet Fehim ve kumpanyası askerlere sahneledikleri oyunlar karşılığında büyük paralar kazanırlar. H. Rami, Ahmet Fehim'i yanına çağırarak kağıt parasının kalmadığını, ücretlerini "Sarı mı, demir mi?" (s. 21) olarak istediklerini sorar. Ahmet Fehim, H. Rami'nin sarı olarak altın teklif ettiğini düşünerek sarıyı tercih eder. H. Rami, tiyatrocuların ücretlerini gemileri parçalatarak parçalarını sarı, demir, çelik olarak verir. H. Rami, gemilerin enkazını satarak paraya çevirir.

Ahmet Fehim - "Devletin malı deniz, yemeyen..." diye başlayan atasözümüz Çanakkale dar denizinde yaratılmıştır. (s. 22)

Güngör Dilmen'in devlet yöneticilerini eleştirdiği bir diğer konu, devlet büyüklerinin diledikleri kişilere verdikleri ayrıcalıklardır. Ali Paşa, Güllü Agop'a ayrıcalık göstererek Klasik oyunların yalnızca Gedikpaşa sahnesinde oynanmasına karar verir. Bu karar, tiyatronun Güllü Agop'un tekelinde olmasına sebep olur.

Devlet yöneticilerinin keyfi olarak karar almaları, tiyatroların İstanbul'da yasaklanmasına sebep olur. İstanbul Şehremini Rıdvan Paşa'nın oğlu Reşat tiyatrocusu olmak istese de Rıdvan Paşa buna müsaade etmez. Reşat, tiyatro sevdasından geri dönmeyince İstanbul'da tiyatrolar yasaklanır.

Güngör Dilmen, devlet adamlarının eleştirisini en geniş boyutta Baltalimanı Anlaşması dolayısıyla yapar. İngiliz bayrağının üzerindeki armalar olan Aslan ve Tekboynuz, Osmanlı Devleti ile ilgili bir plan oluştururlar.

Tekboynuz - Osman bizi Bosfor'a İnek Geçidi'ne çağırsın

Bir güzel halvet olalım.

Aslan - En kurnaz tilkilerimizden biri orada zaten-

Büyükelçimiz Canning the Cunning. (s. 41)

Yazar, Baltalimanı Anlaşmasının henüz yeni oluşmaya başlayan sanayileşme hamlesine büyük bir darbe vurduğunu gösterir. Devlet yöneticileri, bu anlaşma ile ülkenin tüm ham maddesinin, işleyip para kazanmadan yurt dışına gitmesine göz yummuşlardır.

Canning - Bana yünü koyundan kırktığın gibi ver...

Osman - Yıkayım, tarayım, eğireyim, iplik edip öyle satayım.

Canning - Sen hiç zahmet etme, ben onu mançester'de iplik eder, bir güzel tweed kumaş dokur sana öyle satarım. Osman sen bana ham pamuğu ver, çıçırdan geçirmeden çığıtiyle ver, eğirmeden ver. (s. 42)

Ahmet Fehim, ülkenin yeraltı ve yerüstü tüm zenginliğinin ham madde olarak Avrupa'ya gönderildiğini örnekleriyle anlatır. Yazar, günümüze de ışık tutarak geçmişten dersleri seyirciye sunar.

Ahmet Fehim - Bir ülke kendi kaynaklarını kendi değerlendiremiyorsa...

'Geri Kalmış Ülkeler' arasında alır şaşmaz yerini

Bir Bilge: 'Yerine konmayacak tek ham madde zamandır' demiş.

Biz değil on yılları yüzyılları böyle tükettik.

Osmanlı Kumpanyası'nın en acı dramı bu. (s. 43)

Ahmet Fehim, Avrupalılaşma hareketinin öncüsü olarak Sultan Abdülmecit'i görür. Mecidiye Köşkü Sultan'a Avrupalı gelmediği için Dolmabahçe Sarayı'nı yaptırdığını iddia eder. Dışardan borç alınan paraların Avrupalılaşma uğruna israf edildiğini düşünen Fehim, ekonominin durumunu şöyle özetler:

Ahmet Fehim - Yeni ekonominin adı borçlanmaydı.

O pek hoş “Hey Corç, versene borç!”

dönemi bu günlerde başladı.

‘Borç yiğidin kamçısıdır’

‘Borç bini geçince insanın canı keklik ister.’

Demeye başladı atalarımız.

Gerçi içlerinden biri de ‘ayağını yorganına göre uzat’ demiş.

Ama onu kim dinler!

Bir memleket batacağı zaman

‘Zina ile bina’ çok olurmuş diye bir söz var. (s. 44)

Ülkenin ekonomisi kötüye giderken devlet yöneticileri, birbirlerini alt etme telaşındadır. Abdülhamit, Ahmet Mithat Efendi’yi Mithat Paşa aleyhinde yazılar yazmaya ikna eder. Sultan Aziz’in intihar etmediğini ve Mithat Paşa tarafından öldürüldüğü iddialarıyla kamuoyu yaratmak amacıyla yazılar yazdırır. Devlet adamları, ülkenin kurtuluşu için çalışmak yerine kişisel hırslarıyla davranış göstermektedirler.

3.24.3.1. Yan Temalar

Basın özgürlüğü savunulmalıdır.

Güngör Dilmen, eserlerinin pek çoğunda basın özgürlüğünün önemini vurgulamıştır. *Osmanlı Dram Kumpanyası* adlı oyunda yazar, ülkedeki “hürriyet” ortamının zemini olarak basın özgürlüğünü görmektedir. Marko Paşa, 1. Meşrutiyet’in kurulmasındaki en önemli kişilerden olan Mithat Paşa’yı emeklerinden dolayı kutlar. Ülkede Meşrutiyet şenlikleri düzenlenirken Diyojen dergisinde Mithat Paşa ile ilgili bir karikatür çıkar. Mithat Paşa, Marko Paşa’ya bu karikatürün ne anlama gelmiş olabileceğini sorar. Karikatürde Mithat Paşa, Akhilleus gibi çizilmiştir. Karikatürün çizeri Theodor Kasap Efendi, Mithat Paşa’nın topuğuna 113 sayısını koymuş ve karikatürün altına ‘Akhilleus’un topuğu’ yazmıştır. Marko Paşa, Akhilleus’un ölümsüz olduğunu ancak topuğundan vurulması halinde can verdiğini hatırlatır. Theodor Kasap Efendi, yeni Anayasa’nın 113. Maddesi olan ‘Padişah Devletin varlığı için sakıncalı gördüğü kişiyi, görevi ne olursa olsun ülkeden uzaklaştırabilir.’ Yetkisinin Mithat Paşa’nın sonu olacağını öngörmektedir.

Mithat Paşa - (*Şakacı bir öfkeyle*)

Yani ben basın özgürlüğü falan dememiş olsaydım.

Theodor Kasap'ı tutup-

Marko Paşa - Ne yaptınız?

Mithat Paşa - Alnının ortasından şap diye öperdim. Benim düşündüğüm düşlediğim budur, Marko Paşa. Göklerde uçuşan 'Hürriyet' sözcüğünün anlamı budur. Özü budur. (s. 11)

Güngör Dilmen, basın özgürlüğünü ülkenin gerçek hürriyet temellerine oturması bakımından öncelikli olarak görür. Kendisi hakkında olumsuz olabilecek bir karikatürü soğukkanlılık ve anlayışla karşılayan Mithat Paşa, yeni dönemin getirdiği 'Hürriyet' ortamına öncülük etmektedir.

Abdülhamit, Sultan Abdülaziz'in intihar etmediği, Mithat Paşa tarafından öldürüldüğüne dair kamuoyu yaratmak için basın yolunu kullanır. Abdülhamit, gazeteci Ahmet Mithat ile Mithat Paşa aleyhine yazı yazması için anlaşır. Abdülhamit, Ahmet Mithat ile anlaşırken tehditkar bir dil kullanır. Abdülhamit, bu uygulamasıyla Mithat Paşa'nın aksi doğrultuda hareket eder ve basın özgürlüğünü yok sayar. Teodor Kasap'ın karikatüründe olduğu gibi Mithat Paşa, 113. Madde gereğince Abdülhamit tarafından sürgüne gönderilir.

Halk bilinçlenmelidir.

Güngör Dilmen, eserlerinde yalnızca devlet adamlarını eleştirmekle yetinmez, halkın eleştirisini de yapar. Yazarın halkı en çok eleştirdiği konu, bilinçsizliği ve durumlar karşısında verdiği ikiyüzlü tepkilerdir.

Yazar, Ahmet Fehim'in tiyatro ile ilgili anılarından yola çıkarak halkın eleştirisini yapar. Ahmet Fehim ve kumpanyası Çanakkale'de H. Rami Paşa'nın isteği ile Çanakkale'de oyunlar sergilerken Paşa oyuncuların paralarını bir süre sonra donanmadaki gemilerin parçalarını satarak öder. Oyuncuların ve halkın, yöneticilerin devletin malını kendi zevkleri doğrultusunda harcamasına tepkisiz kalışını eleştirir.

Ahmet Fehim - "N'olcak bu memleketin halı" diye eftarlanıyorsak da

Burnumuzun ucundan ötesi bize ait değildi.

Nice Osmanlı marşını coşkuyla söylesek de

o günler bu güzelim ülkeyi kendi gövdemiz gibi duyumsayamıyorduk.

Devlet malı yemeyen domuzlar dışında

herkes ulusal soygundan birer pay kapınca

bir tür eşitlik sağlamıyor gibiydi toplumda,

kimin kimi yağmaladığı belli olmayan bir dünyada... (s. 22, 23)

Güngör Dilmen, halkın bilinçsizliğini göstermek amacıyla Bayramiç'te Ahmet Fehim'in yaşadığı olayı sahneler. Bayramiç halkının hanımları oyuncularını oyun dışında görmek ister. Oyuncuları inceleyen halk, ülkenin gerçek sorunlarıyla ilgilenmek yerine oyuncuların görünüşleriyle ilgilenir. Yazar, halkın bilinçsizliğini iki olayı arka arkaya seyirciye sunarak mesajını iletir.

Güngör Dilmen'in halkı eleştirdiği bir diğer konu, halkın Batılılaşma yolunda bilinçsiz davranmasıdır. Baltalimanı Anlaşması'nı eleştiren yazar, İngiliz armasındaki Aslan ve Tekboynuz'u konuşarak Osmanlı'yı dışardan bir gözle eleştirir. Osmanlı Devleti'ni ekonomik olarak çökerten Baltalimanı Anlaşması'nı doğuran sebeplerin başında halkın kendi medeniyetine sahip çıkamamış olması görülür.

Tekboynuz - 'Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar'

Aslan - Yani ya?

Tekboynuz - Kendi uygarlığına sahip çıkamamış toplumların zavalıca bir çığılığı. (s. 41)

Baltalimanı Anlaşması ile ülkedeki ham madde işlenip üzerinden para kazanmadan İngilizlere verilir. Böylece ekonomik olarak Avrupa'ya gebe kalan ülkede, tüketilen tüm mallar yurt dışından gelir. Halk, Batıdan gelen malların kalitesi ile övünür ve Batının ürettiği malları tüketen halk bununla övünür. Yazar, ulusçu anlayışı terk eden halkı eleştirir.

Ahmet Fehim - 'Asılacaksan İngiliz ipiyle asıl'

demeye başlamış atalarımız

ipin bile dışardan geldiği başladığı bir ülkede.

kim ipler ulus olmanın onurunu? (s. 44)

3.25. İTTİHAT VE TERAKKİ

3.25.1. Eserin Özeti

İttihat ve Terakki oyununun birinci bölümünde İttihat ve Terakki'nin gizli bir cemiyetken 2. Meşrutiyet'i ilan ederek iktidara sahip olma serüveni işlenir. Talat, Padişaha gelen jurnal mektuplarını Yıldız Sarayı'na gönderen bir memurdur ve gizli bir İttihat ve Terakki üyesidir. Padişaha gelen jurnalleri, derneğin menfaatine göre saraya gönderir. Enver, Yakup Cemil'i İttihat üyesi olması için derneğe yemin etmesi için getirir. Yakup Cemil, derneğin suikastçısı olur. Yakup Cemil, derneğin menfaatlerinin aleyhinde çalışanları öldürmekle görevlendirilir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, 2. Meşrutiyet'i ilan etmek için çalışırken Abdülhamit ve yabancı devletler buna karşı dururlar. İttihat ve Terakki, Abdülhamit'i köşeye sıkıştırarak 2. Meşrutiyet'i ilan ettirirler. İttihat ve Terakki, 2. Meşrutiyet'i ilan ettirmek için yola çıkarken ortaya belli prensipler koymadıkları için kişiler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Talat bu durumun farkındadır. Gerçek üstü olarak hazırlanan bir sahneyle Talat ve Abdülhamit konuyu tartışırlar. Köhne bir malikaneyi ayakta tutmanın yollarını konuşurlarmış gibi Osmanlının geleceğini tartışırlar. Abdülhamit elinde bir çekülle duvarları ölçer. Malikanenin duvarları ve yerler çökmektedir ve Abdülhamit bu yapıyı nasıl kurtaracağını ölçüp biçer. Talat Bey'i durduğu yerin de çökeceği konusunda uyarır ve Talat son anda kendini durduğu yerden atar. Abdülhamit, çökmelerin özgürlük kavramıyla başladığını söyler. Abdülhamit'e göre; kubbe, özgürlüğün ağırlığını taşıyamayacaktır. Talat kubbeyi de duvarları da onaracaklarını söyler. Abdülhamit, Talat'ı onu tahtan indirdikleri takdirde onların da git gide kendine benzeyecekleri konusunda uyarır. Talat'ın İttihat ve Terakki toplantısında topluluğun içinde kişisel tutkulara yer olmadığına dair yaptığı konuşmayı hatırlatarak bu konuda yanılacaklarını ve zaman içinde yaptıkları devrimin Abdülhamit devrinin kopyası olacağını iddia eder. Nitekim öyle olur ve iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki kişisel tutkulara kapılır.

İttihat ve Terakki oyununun ikinci bölümü 1. Dünya Savaşı yenilgisini hazırlayan sebepler ve kişiler üzerine yoğunlaşır. 2. Meşrutiyet ilan edildikten sonra Abdülhamit Selanik'e gönderilir ve yerine Sultan Reşat Padişah olur. Bir yandan Osmanlı'nın Balkanlardaki kayıpları devam ederken İttihat ve Terakki içinde tartışmalar da büyümektedir. Yabancı Devletler Balkanlar üzerinde planlar yaparlar. İttihat ve Terakki, iktidardan kısa süreliğine çekilse de Edirne'nin kaybı üzerine tekrar iktidara gelirler. Enver Bey, Padişahın yeğeniyle evlenir ve saraya damat olur. Enver Paşa, Alman hayranı ve tutkulu bir subaydır. Alman elçisi Wangenheim, Paşa'nın bu karakterinin üzerine oynayarak onu Almanya'nın yanında savaşa

çekmek ister. İhtiraslarına yenik düşen Enver Paşa, kahraman olmak hayaliyle Almanların isteklerini kabul eder. Enver Paşa hayallerle Sarıkamış'a çıkarken kahraman olma hırsı onun gözünü perdelemiştir. Beklenen şiddetli kara aldırış etmeden, elindeki imkanları ölçüp tartmadan gerçekleştirmek istediği fetih onun ve binlerce askerin sonunu hazırlar. İttihat ve Terakkici Talat ve Enver bir gemiyle yurdu terk ederler.

3.25.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2003). *Toplu Oyunları 6*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.25.3. Tema

Devlet idaresi özgürlüğe dayanmalıdır.

Güngör Dilmen, eserinde devlet idaresinin sağlıklı yürümesinin ön şartı olarak özgürlüklerin tanınmasını koşar. Devlet idaresi, yabancı devletlerden alıntı yapılarak yerleştirilmeye çalışılan değerler yerine, mevcut yönetim tarzının özgürlüklerle yoğrulması ile ideale ulaştırılabilir. Özgürlüklerin yerleştiği ülke yönetiminde, kişisel hırslara ve yolsuzluklara meydan verilmez.

İttihat ve Terakki oyununda, Abdülhamit ve Talat Bey'in Osmanlının geleceği hakkındaki konuşmaları sahnenin gerçeküstü bir alana dönüştürülmesiyle yapılır. Köhne bir malikaneyi ayakta tutmanın yollarını konuşurlarmış gibi Osmanlının geleceğini tartışırlar. Abdülhamit elinde bir çekülle duvarları ölçer. Malikanenin duvarları ve yerler çökmektedir ve Abdülhamit bu yapıyı nasıl kurtaracağını ölçüp biçer. Talat Bey'i durduğu yerin de çökeceği konusunda uyarır ve Talat son anda kendini durduğu yerden atar. Talat'ın göçmelerin nerden başladığı sorusuna "Avrupa'dan getirttiğiniz özgürlük denen şu ağır kristal avizeyi kubbeye asarsanız böyle olur işte." (s. 117) der. Talat ise, o avizenin ışığıyla halkın aydınlanacağını söyler ama Abdülhamit'e göre kubbe bu ağırlığı taşıyamayacaktır. Talat kubbeyi de duvarları da onaracaklarını söyler. Abdülhamit, Talat'ı onu tahtan indirdikleri takdirde onların da git gide kendine benzeyecekleri konusunda uyarır. Talat'ın İttihat ve Terakki toplantısında topluluğun içinde kişisel tutkulara yer olmadığına dair yaptığı konuşmayı hatırlatarak bu konuda yanılacaklarını ve zaman içinde yaptıkları devrimin Abdülhamit devrinin kopyası olacağını iddia eder. Nitekim öyle olmuştur ve iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki kişisel tutkulara tutsak olmuştur.

Babıali baskının ardından tahta geçirilen Sultan Reşat tahtta kalabilmek için İttihat ve Terakki'nin kararlarını uygular. Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın suikaste kurban gitmesinin ardından Enver Paşa'nın isteğiyle Mahmut Şevket Paşa sadrazamlığa seçilir. Abdülhamit'in daha önceden işaret ettiği gibi bu durumdan Talat Bey memnun olmaz. Halbuki yola çıkarken kişisel çıkarları devletin çıkarlarının önüne geçirmemenin en ateşli savunucusu olan Talat Bey, Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenler.

Reşat Sultan, Mahmut Şevket Paşa'nın suikaste kurban gidişini “çok Avrupai bir cinayet” (s. 149) olarak tanımlar. İktidarda kalmak için güç kimdeyse onun yanında duran Sultan Reşat eleştirilmektedir. İttihat ve Terakki ise yola çıkış söyleminden sapmış tamamen kişisel menfaat yuvası olmuştur. Abdülhamit'in uyarıları haklı çıkmış ve devlet adamları devleti kurtaracakları yerde birbirlerine düşmüşlerdir. Kendilerine karşı olan herkesi ya idam ettirecekler ya da sürgüne göndereceklerdir. Abdülhamit sahneye gelir ve “Öyleyse gelsin sendin bendim kavgaları. Özveri çağı kapandı, partinin nimetlerini derme çağı başladı.” (s. 149, 150) diyerek durumu özetler. Devlet adamlarının ayrılığa düşmesi yabancı devletlerin işine gelir ve durumu kışkırtırlar.

İttihat ve Terakki oyununda eleştirilen bir konu da rüşvet meselesidir. Sultan Reşat, Abdülhamit tahttan indirildikten sonra tahta geçebilmek için Prens Sabahattin'in rüşvet talebiyle karşılaşmıştır. Prens Sabahattin, Reşat'a İngiliz bankerden elli bin altın borç alıp ona vermesini ve tahta geçince devlet hazinesinden geri ödemesini ister. İttihat ve Terakki'nin Sultan Reşat'ı tahta geçirmesiyle rüşvet vermesine gerek kalmayan Reşat bu duruma şükreder.

Osmanlı'nın bu döneminde rüşvet meselesi devlet işlerinin yürümesi için olağan duruma gelir. Öyle ki yokluk içinde savaşan askerler için gönderilecek zeytinyağı için bile rüşvet döner. Talat Bey, Enver Paşa'ya askerler açlık ve sefalet içinde savaşırken aldığı rüşvetlerle zengin olan İsmail Hakkı'yı kovmasını ister. Enver Paşa ise, içinde buldukları durumun hiçbir değişikliğe müsait olmadığını belirtir. Abdülhamit yeniden sahneye gelir ve namuslu bir insan ararken kurulu düzenin bozulmamasını gerektiğini ve yüzyıllardır devam eden bu çarkın işletilmesi gerektiğini söyler.

Abdülhamit - ...devlet hizmeti bir rüşvetler sisteminin düzenli çalışması demektir. İsmail Hakkı Paşa'nın tuttuğu, güvendiği adamlar vardır, bu adamların adamları vardır, onların dahi adamları vardır. Ve rüşvetler bu silsile-i meratip boyunca alınıp verilir. Usulünce, töresince üleşilir ve bu arada büyük ölçüde çalınmış da olsa Mehmetçiğin eline ulaşır biraz ekmek. (s. 176)

Yakup Cemil, Enver Paşa'ya kendisine verilmeyen görevlerden dolayı memnuniyetsizliklerini iletmek için gittiğinde yağ toplayıcı Hacı Emin gelir. Enver Paşa'nın yardımcısı Kara Kemal'le konuştuğunu zanneden Hacı Emin onu İsmail Hakkı Bey'in gönderdiğini ve askerinin tek yağ temin edicisinin kendilerinin olacağını ve onlara da bu işin sonunda belli pay düşeceklerini söyler. Yakup Cemil durumu hiç bozmadan onlarla rüşvet pazarlığı yapar. Anlaşmaya vardıklarını düşünen Hacı Emin belgelerin hemen imzalanmasını ister. Yakup Cemil'in imzası ise silahıdır. Silahını Hacı Emin'e doğrultur ve oracıkta onu öldürür. Talat bir hukuk devleti olduklarını ve eğer Hacı Emin bir suç işlediyse bunun cezasını yargıların vermesi gerektiğini söyler. Halbuki bu sözleri söyledikleri kişi İttihat ve Terakki'nin suikastlerini gerçekleştiren kişidir. İkiyüzlüce bu tutuma karşı Yakup Cemil, elini yağa bulamaktansa kana bulamayı tercih ettiğini söyler.

Yakup Cemil'in Enver Paşa'ya asıl geliş amacı, bağımsız bir kuvvetin başına verilip savaşa gitmek için izin almaktır. Enver Paşa bu isteği kabul etmediğinde Yakup Cemil'in cevabı Enver Paşa'nın devlet kademesinde gerçekleştirdiği torpilleri açıklar niteliktedir.

Yakup Cemil - 'Yaparsın yasayı olur yasa' diyen sen değil miydin? Kardeşin Nuri'yi binbaşılıktan paşalığa yükselttin, yasa vardı elinde. Amcan Halil'i paşa yaptın, yasa vardır elinde. Sen kendin aynı ay içinde yarbaylıktan paşalığa yükseldin –albaylık ne oldu arada?- yasa vardı eline. Biz ki soysuz soyluları alaşağı etmek için giriştik bu devrime, sen damat oldun saraya. (s. 182)

Güngör Dilmen'in eserlerinde, baskıcı yönetimler eleştirilen konulardan biri olmuştur. İttihat ve Terakki oyununda İttihat ve Terakki yöneticilerinden Talat Bey'in partiyi tutmayan memurların işlerinden atılacaklarını söylemesi diğer bir yönetici olan Mithat Şükrü Bey tarafından doğru bulunmaz. İçlerinde benimsemeden yalnızca dış görünüşte İttihatçı görünen insanların bir işlerine yaramayacağını söyler. Talat Bey düşüncelerini şöyle savunur:

Talat Bey -Memur yüzyıllardan beri yalnız midesiyle bağlıdır bir yönetime. Ekmeği değil mi biz veriyoruz... biz de kendimize bağlı memurlar isteriz kendimize. (s. 193)

3.25.3.1. Yan Temalar

Yayılmacı devlet anlayışı, toplumların özgürlüklerini kısıtlar.

Güngör Dilmen, eserini oyunun teması paralelinde yan temalarla zenginleştirir. Özgürlüklerin savunulduğu eserde yazar, sömürgeciliğin karşısında durur.

İttihat ve Terakki oyununda anti sömürgecilik, Araplar nezdinde ele alınır. Arapların İngiliz himayesine tabii olmaları durumunda, İngilizlerin petrol kaynaklarına sahip olması ile

birlikte Arapların özgürlüklerini yitirecek olmasının altı çizilir. Hem Osmanlı hem İngilizler için önemi bulunan Arap desteği, Osmanlı'nın bu konuda görevlendirdiği Cemal Bey ve İngilizlerin elçisi Lawrence arasında bir çekişmeye sebep olur. Her iki devlet adamının amacı da çeşitli vaatlerle Arapların desteğini sağlamaktır. Cemal, Arap şeyhine İngilizlerin gözlerinin Arap petrolünde olduğunu ve bunun yüzünden özgürlüklerini kaybedeceklerini iddia eder. Lawrence ise, onun özgürlükten bahsetmesinin doğru olmadığını ve Arap yurtseverlerini bizzat onun idam ettirdiğini söyler. Cemal onların yargılanıp suçlu bulunduğunu hatırlatsa da Lawrence “ Zorba efendinin dilinde hainliktir yurtseverliğin adı” (s. 173) diyerek Cemal Bey'in haksız olduğunu iddia eder. Cemal Bey, vaatlerine Arap ülkelerinde bilim ve sanat alanlarında köklü değişimler üzerine çalışacakları hususunda devam eder. Lawrence'ın bu vaade verecek cevabı da hazırdır. Ona göre yüzyıllardır kendi dilini görmezden gelip Arap ve Fars kültürüne bağlanan bir anlayışın Arap kültürüne katacak hiçbir şeyi olamayacaktır. Cemal Bey, onun yönettiği topraklarda asla ayaklanma olamayacağını, en ufak hareketlenmenin başının hemen ezileceğini söylediğinde Lawrence, Cemal Bey'in özüne döndüğünü ve onun gerçek amacının Arabistan yarımadasının kralı olmak olduğunu söyler. Hicaz Emiri Şerif Hüseyin çadırında karara vardıldıktan sonra Türklere savaş açar.

Düşünce ve basın özgürlüğünü savunulmalıdır.

Güngör Dilmen, oyununda devlet idaresinde özgürlükçülüğün yanında düşünce ve basın özgürlüğünü de esas alır. Yazar, iktidarda bulunan ülke yöneticilerinin kişisel menfaatlerini öne sürmeden basının özgürlüğünü korumaları gerektiğinin altını çizer.

İttihat ve Terakki oyununda özgürlükçü ideallerle yola koyulan İttihat ve Terakki topluluğunda iktidarı ele geçirinca zamanla oluşan baskıcı isteklerin basın özgürlüğü adı altında basının susturulmasını konu edinen bölümlerden biri İttihatçılardan Yakup Cemil ve Mustafa Necip diyalogunda göze çarpmaktadır. Yakup Cemil, karşıt gazeteleri okurken sinirlenir ve bu gazetelerin kapatılmasını ister. Talat'a bu fikrini açmıştır ancak bunu basın özgürlüğüne aykırı bulan Talat gazetesinin kapatılmasını uygun bulmamıştır. Talat'a göre “basın özgürlüğünden doğan kötülöklere karşı koymanın en iyi yolu yine basın özgürlüğü” (s. 132) dür. Yakup Cemil ve Mustafa Necip'in bu duruma çözümü ‘basın özgürlüğünü incitmeden’ (s. 134) gazetecilere suikastler yapmak olmuştur. Yazar suikastleri, gazeteci çocuğun ağzından gazete haberi olarak iletmesiyle zaman geçimi sağlamıştır. Hemen akabinde Yakup Cemil ve Mithat Şükrü durumu değerlendirirken Mithat Şükrü, bu suikastleri

Yakup Cemil'in gerçekleştirdiğini bilmeyerek bu konuda Millet Meclisi'nde ortamın gerileceğini söyler. Yakup Cemil, Millet Meclisi'ni de gözünün tutmadığını söylediğinde Mithat Şükrü bu meclisin en ateşli taraftarlarından birinin de o olduğunu hatırlatır. Yakup Cemil açıkça eskiden olmayan bir şeyi savunmanın ona daha uygun olduğunu, var olan bir şeyin savunmaya ihtiyacı olmadığını iddia eder. Yakup Cemil sözlerine hep hayal edilen, istenen ancak asla gerçekleşmeyecek bir ideal olan özgürlüğü savunduğunu söyler. Yakup Cemil'e göre meclis her kafadan bir sesin çıktığı bir ortamdır ve böyle bir meclisi kabul etmez. Halbuki özgürlük ortamının oluşması için her birey düşüncesini açıklamakta özgürdür. Mithat Şükrü'nün kullandığı "Gerçeğin yıldırımını fikirlerin çatışmasından doğar." (s. 134) deyiimi bile Yakup Cemil'in fikrini değiştirmeye yetmemiştir.

İttihat ve Terakki oyununda basın özgürlüğü konusu, Enver Paşa'nın alınan savaş yenilgileri üzerine sansür koyma emri dolayısıyla işlenmiştir. Alınan mağlubiyetler üzerine sıkıyönetim şartları getirilmiştir. Özgürlükçü bir ideale yola çıkan İttihat ve Terakki, eskiden eleştirdikleri yönetimlere benzeyerek ve halkın hakkı olan haber alma özgürlüğünü yok sayarak haberlerin gazetelerde çıkmasına engel olmuşlardır. Enver Paşa, daha da ileri giderek kişisel ihtirasları sebebiyle de basın özgürlüğünü zedelemiştir. Bir dergide Mustafa Kemal'in Anafartalar ve Conk Bayırı kahramanı olarak resmi basılarak hakkında övgü dolu bir yazının çıkmasını hazmedemeyerek yazının derhal kaldırılmasını emreder. Enver Paşa, Mustafa Kemal'in böyle övgüleri sindiremeyip şımaracağını bahane etse de içinde ona karşı biriktirdiği kıskançlığa mani olamamaktadır.

Halk bilinçlenmelidir.

Güngör Dilmen, eserlerinde yalnızca yönetsel erki eleştirmekle yetinmez. Yazarın bir diğer eleştiri unsuru halkın bilinçsizliğidir. Halk, bilinçsiz ve eğitimsiz olduğu için yöneticilerin yanlış yönetimlerini değerlendiremez.

İttihat ve Terakki oyununda, Talat ve Hüsnü karakterleri arasındaki konuşma halkın bilinçsizliğinden dolayı etkisiz kalmasının eleştirisidir. Sadrazam ve İttihat ve Terakki'nin önemli adamlarından olan Talat, fotoğraflarını çeken Hüsnü Efendi'ye halk olarak ülkenin gidişini nasıl gördüklerini sorar. Hüsnü ise, ittihat ve Terakki'nin halk adına düşündüğünü ve düşünmenin halka düşmediğini söyler. Talat kendini halktan ayırmadığını söylese de Hüsnü onu halktan biri olarak görmediğini söyler. Ona göre, Talat, neyin ne olduğunu nereye gittiğini bilmektedir. Oysa ki halk, hiçbir şeyin farkında değildir. Hüsnü, halkın olanlara

katlanabilmesinin sebebinin kendini bilmezlik olduğunu, eğer bilseydi olanlara katlanamayacağını söylerken hem halkı hem yöneticileri incelikle eleştirir.

İktidar tutkusu olumsuz sonuçlar doğurur.

Güngör Dilmen eserlerinde iktidar tutkusuyla hareket eden bireylerin olumsuz sonuçlanan hikayelerine örnekler sunar. *İttihat ve Terakki* oyununda Enver Paşa hırsları ve iktidar tutkularıyla mantığına söz geçiremeyen bir profil çizmektedir. Alman elçisi Wangenheim, Paşa'nın bu karakterinin üzerine oynayarak onu Almanya'nın yanında savaşa çekmek ister. İhtiraslarına yenik düşen Enver Paşa, kahraman olmak hayaliyle Almanların isteklerini kabul eder. Halbuki Almanlar için Osmanlının savaşa girmesi cephelerin çoğalması ve Alman ordularının yükünün azalması anlamına gelmektedir.

Enver Paşa - Otuz üç yaşındayım, yükselen altın yıldızım birbirinden güzel zaferler muştuluyor. Bugün de Anadolu'dan Asya'ya yol açıyorum Kafkaslar üzerinden. Bakü ilk adım. Hazer'in mavi kıyılarında dindireceğiz ilk yorgunluğumuzu. Orta Asya'da tavaf edeceğim Timurların, Cengizlerin türbelerini. Bir ordum Sina Çölü'nde bir ordum Gobi'de. (s. 160-161)

Enver Paşa hayallerle Sarıkamış'a çıkarken kahraman olma hırsı onun gözünü perdelemiştir. Beklenen şiddetli kara aldırış etmeden, elindeki imkanları ölçüp tartmadan gerçekleştirmek istediği fetih onun ve binlerce askerin sonunu hazırlar. Rus sözcüsü bu olayı "muhteşem bir intihar" (s. 164) olarak değerlendirir. Bu felaketin sorumlusu olarak Enver Paşa Savaş Divanına verilecektir. Enver Paşa ise girişiminin doğru olduğunu ve bu askerlerin zaten bir gün öleceğini söyleyerek kendini savunmaya çalışır. Enver, bütün yaşananlara rağmen kendi hırslarını dizginleyememektedir. "Ancak, daha büyük bir yenilgi unutturabilir benimkini" (s. 166) diyerek ülkesinin çıkarlarından önce kendi itibarının peşine düşmüştür. Mustafa Kemal ise Çanakkale'de destan yazmaktadır. Enver Paşa bu durumu kıskanır ve onu öldürmesi için Yakup Cemil'e emir verir. Yakup Cemil, bu yeni suikast görevinden memnun olmamıştır. Yakup Cemil, Mustafa Kemal'i öldürmekten son anda vazgeçecektir.

Yakup Cemil - Anafartalar kahramanının vurulması iyi gelecekmiş Enver'in bozulan sınırlarına. Gölgesi Enver Paşa'nın üstüne düşmeye başlayan herkes tehlikelidir derneğimiz için. (s. 169)

Enver Paşa'nın kompleksi Savaş Dergisi'nin kapağındaki Mustafa Kemal resmine bile tahammül edemeyecek boyuttadır. Enver Paşa, Ömer Naci'ye resmin kaldırılmasını emreder. Ona göre, Mustafa Kemal böyle şeyleri kaldıramaz ve şımarır. Enver Paşa, Mustafa Kemal'in terfiisini bile Ruslara karşı boyunun ölçüsünü alması amacıyla gerçekleştirir. Enver Paşa'ya

göre Mustafa Kemal'in başarıları kendisine gölge düşürmektedir. Kendisinin hayali kahraman olmak iken Mustafa Kemal'in kahraman olarak gösterilmesini kaldıramaz.

Savaşlara karşı durulmalıdır.

Güngör Dilmen, özgürlükleri esas alan yönetimleri savunurken özgürlükleri kısıtlayan başlıca unsur olan savaşların karşısında durur. Savaşlar, toplumları özgürleştirme bahanesi altında halkın felaketine sebep olmaktadır.

İttihat ve Terakki oyununda; Balkan Birliğinin hazır olmasıyla İngiliz sözcüsü, Bulgar sözcüsüne Türklere karşı savaş açmak için bir neden bulmalarını söyler. Bulgar sözcüsü için bu pek zor olmaz. Alışıl gelmiş bahanelerden biri olan Türklerin Trakya'da yaşayan Hıristiyan ve özellikle Bulgar halka zulmettikleri sebebini bulur. İngiliz sözcüsü aslında zulmü Bulgar çetelerinin yaptığını ancak Türk hükümetinin gerçeklerden haberi olmadığı için bu suçlamalara cevap veremediğini söyler. Bulgar sözcüsünün bir sonraki bahanesi Türklerin Trakya'da savaş kışkırtmaları yaptıkları olur. İngiliz sözcüsü, Türk hükümetinin Balkan ülkelerine karşı iyi niyet göstergesi olarak yüz yirmi bin kişilik orduyu terhis ettiğini söyledikten sonra Rus sözcüsü, İngiliz sözcüsü, Fransız sözcüsü ve Balkan sözcüsü Osmanlı Devletine karşı savaş ilan edildiğini açıklamıştır. İkiyüzlüce tavırları sergileyen bu sahnede Osmanlının kaybettiği toprakların başında yabancı devletler birbirlerine düşmüş ve Osmanlı'ya topraklarını geri alabilmek için bir umut doğmuştur.

3.26. BEN ANADOLU

3.26.1. Eserin Özeti

Güngör Dilmen'in *Ben Anadolu* adlı eseri üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan Eskiçağlılar'da Anadolu'nun mitolojik tarihinde Kübele'den beri yer alan mitolojik kadın karakterler yer alır. İkinci Bölüm Osmanlılar adıyla oluşturulur. Osmanlı saraylarındaki kadınlardan Nilüfer Hatun, Hafsa Sultan, Hürrem gibi kişilerin yaşamlarından çeşitli kesitler sunulur. Yazar bu bölümde ayrıca Florence Nightingale, Kantocu Seniye, Şair Nigar, Halide Edip gibi idealist kadınlara yer verir. Üçüncü bölüm olan Cumhuriyetliler kısmında yazar tarihi olayları kadınların gözünden anlatma yoluna girer. Üçüncü bölümde yer yer Prof. Darga anlatıcı rolünü üstlenir.

Ben Anadolu adlı eserde kadınlar, insanlığın ve medeniyetlerin kurucuları olarak görülmüştür. Yazar, her üç bölümün başında yeniden oluşan medeniyetlerin temelini kadına bağlar. Birinci bölümde Tanrıça Kübele, Anadolu'dakik Frig medeniyetini oluşturarak sonraki bölümlere yol açar. İkinci bölümde, Bizans kızı Nilüfer Hatun'un Osmanlı gelini olması ve Osmanlı'nın geleceği olan iki çocuğunu doğurarak yeni bir medeniyetin öncülerinden olur. Nilüfer Hatun, Bizans'a dönme imkanı varken dönmemiş ve kendini Osmanlı hissederek kendisine ve toplumuna yeni bir medeniyet yaratmıştır. Üçüncü bölüm Cumhuriyetliler, Nuh Peygamber'in karısı olarak seyirciye sunulan Afet Hanım karakteri ile başlar. Yazar, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişi, Nuh Tufanı'nın etkileriyle özdeşleştirmiştir. Afet Hanım, yeni bir medeniyetin oluşturulmasında bir kadın olarak yine ön plana alınmıştır.

Güngör Dilmen, eserinde Anadolu'nun tarihini mitolojik dönemlere kadar indirerek Anadolu'nun tarihi ve mitolojik kadınlarının yanı sıra kurguladığı kişiliklerle "kadın"ın hayatından çeşitli portreler sunar. Eserde 96 kadının hayatından izler seyirciye sunulur.

3.26.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2017). *Ben Anadolu*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.26.3. Tema

Kadın, toplum üzerindeki görünmez liderdir.

Güngör Dilmen, *Ben Anadolu* adlı eserinde kadınların ön planda olan erkekleri yöneterek topluma geriden liderlik etmelerini işler. Güngör Dilmen, kadınları insanlığın ve toplumların

yaratıcısı ve yöneticisi olarak görür. Toplum, kadını lider olarak görmek istememiştir. Kadın, yönetme arzusunu bir erkeğin gerisinde kalmayı tercih ederek gerçekleştirir. Tanrı Kübele, kadının erkeğin gerisinde kalarak topluma liderlik etmesini şöyle açıklar.

Kübele - Bizde, Tanrıça olsun olmasın

bir şeyler yapmak isteyen bir kadın

güçlü bir kocaya yamanır toplum içinde... koşar onu arabasına...

(*Kağnı gıcirtısı*)

Güder onu hiç sezdirmeden. (s. 7)

Tanrı Kübele, kocası Gordios'un gerisinde durarak topluma liderlik eder. Hitit Uygarlığı yıkılınca çöken toplumu Frigya adıyla yeniden inşa eder ve bir medeniyet kurar.

Güngör Dilmen, eserinde kadını toplumların yaratıcısı olarak göstermek ister. Tanrı Kübele ile başlatılan Anadolu medeniyetinde, Bizans tarihine geçilirken köprüyü yine bir kadın karakter oluşturur. Efesli Artemis, İsa'nın ortaya çıkmasıyla eski Tanrıların önemini yitirdiğini ve kendisinin Meryem Ana'ya dönüştüğünü anlatır. Medeniyetler değişirken kadınlar yeniden başrolde. Konstantinopolis'de büyük bir halk ayaklanması çıktığında İmparator Justinianus, gemiyle kaçmak ister. Kraliçe Theodora, buna izin vermez. Komutanlara emirler yağdırarak ayaklanmayı bastırır. Theodora, ayaklanmanın bastırılmasında en önemli isimdir. Theodora'nın kocası Justinianus, sonraları " Büyük Justinianus" olarak anılır. Bizans'ta gizli liderlerden bir tanesi de Anna Komnena olur. Anna Komnena, ilk kadın tarihçidir. Bizans İmparator'unun kızı olan Anna, kardeşine karşı ayaklanma çıkararak tahta kocasını geçirmek ister. Kardeşine karşı savaşı kaybeden Anna, bunun sebebini kocasının "kof" luğu olarak görür. İmparator, ablasını bağışlayarak yeni kitabını bitirebilmesi için manastıra kapanmasını ister. Anna Komnena, yalnızca tutkularının esiri olarak İmparatoriçe olmak istemiştir. Kusursuz bir eğitim gören Anna, iktidarı eline geçirebilecek güçte olmasına rağmen kocasının zayıflığı sebebiyle kaybeder. Yazar, kadının kendi gücüyle iktidarı elde edebilecekken toplumun erkeği lider görmek istemesini eleştirir.

Güngör Dilmen, *Ben Anadolu* adlı eserinin Osmanlılar bölümünü Nilüfer Hatun'la başlatır. Tutsak olarak alınmadan önce Bizans kızı olan Nilüfer Hatun, Orhan Bey'le evlendirilerek Osmanlı gelini olur. Kimlik bunalımı yaşayan Nilüfer Hatun'u Orhan Bey salıverse de gidemez. Nilüfer Hatun, bir süre sonra kendi Türkmen olarak hissetmiştir.

Osmanlı'nın geleceği olan Murat ve Süleyman'ı doğurur. Osmanlı'nın geleceğini hazırlayan Nilüfer Hatun, bir medeniyete öncülük etmiştir.

Güngör Dilmen, kadının gizli liderliğini Nasreddin Hoca'nın Karısı adlı bölümde açıkça ortaya koyar. Nasreddin Hoca'nın Karısı'nın adının zikredilmeyip kocası üzerinden tanımlanması yazarın amacının en net göstergesidir. Nasreddin Hoca'nın Karısı, toplumun kendi benliğinin dışında Hoca'nın karısı olarak anılmasından rahatsızlık duyar ve rahatsızlığını kocasıyla paylaşır.

-Hanım, çok haklısın, dedi. Sana söz, bundan sonra kim benim adımlı sorsa... Nasreddin Hoca'nın karısının kocasıym, diyeceğim.

Anadolu'da, akıllı uslu bir kadın uysalca izler kocasını...ve güder onu istediği yönde. (s. 60)

Kadının gizli liderliğinin Osmanlı tarihindeki en güçlü temsilcilerinden biri Hürrem Sultan'dır. Kendi çocuklarından birini tahta çıkarmak isteyen Hürrem, Şehzade Mustafa'ya tuzak kurarak Kanuni Sultan Süleyman'a öldürtür. Osmanlı tarihinin en trajik olaylarından birini işleyen yazar, kadının tutkularıyla medeniyetlerin geleceği üzerindeki etkisini gözler önüne serer.

Osmanlılar Döneminde devlet yönetimi üzerinde gizli liderliği olan isimlerden bir tanesi de Safiye Sultan'dır. Safiye Sultan'ın sırdaşı Ester Kira, Avusturya Alman İmparatorluğu'nun İstanbul Elçisi ile Safiye Sultan'ın emriyle pazarlık eder. Safiye Sultan, belli bir ücret karşılığında savaş bilgilerini verir. Savaşı Osmanlı'nın kaybetmesiyle kendi adamlarını iktidara getiren Safiye Sultan hem mal varlığını genişletir hem de devlet yönetimi üzerindeki iktidarını sağlamlaştırır.

Kadının gizli liderliği, yalnızca saray kadınlarıyla işlenmemiştir. Yazar, toplumun en küçük yapı taşı olan ailelerde de gizli liderliği yapan kadınlar olduğunu anlatır. Köyden kente taşınmış kapıcılık yapan bir ailede Hacer, kocasını idare etmektedir. Kapıcı Hacer, eşinin aksine kente uyum sağlamıştır. Hacer, apartmandaki insanları kullanarak geçimini sürdürür. Apartmanda çeşitli işler yaparak para biriktiren Hacer, kocasını razı ederek kızını okutur.

3.26.3.1. Yan Temalar

Kadınların zorla evlendirilmesi eleştirilmelidir.

Güngör Dilmen, tarih boyunca ülkelerin barışını ve gelişimini sağlamak amacıyla iki ülkenin çocuklarının evlendirilmesini konusunu işlemiştir. Hitit Kraliçesi Puduhepa, devletin menfaati uğruna Mısır Firavunu Ramses’le evlendirmek istemektedir. Puduhepa’nın kızı, sevmediği Ramses’le evlenmek istemese de ülkenin refahı için annesinin baskısına boyun eğmek zorunda kalır. Güngör Dilmen, kadının ülke menfaati adına çaresizliğini yansıtmak ister.

Puduhepa:

Ülkelerimizde barışın sürmesi için Hitit’in Mısır’la evlenmesi gerekli.

Bu da kral kızı olarak doğmanın bedeli. (s.11)

Devletin menfaati gereği zorla evlendirilen kadınlardan bir diğeri Osmanlılardan Ayşe Sultan’dır. Padişah kızı olan Ayşe Sultan, henüz on yaşında evlendirilir. Kocasını rüşvet aldığı gerekçesiyle öldürülen Ayşe Sultan, sonraları çeşitli gerekçelerle altı kez daha evlendirilir. Ayşe Sultan’ın bütün kocaları ya ölür ya da öldürülür. Ayşe Sultan, bütün evliliklerini kendi tercihi olmadan yapmıştır.

Kadın-Erkek eşitliği savunulmalıdır.

Güngör Dilmen, kadın-erkek haklarının eşitliğini savunmak için ironik bir yaklaşım içine girer. Tarihin en katı kadın feminist topluluğu olan Amazonların, erkekleri yalnızca üremek için kullandığını ve erkeklere toplum yaşantısında bir hak tanımadığını hatırlatır. Yazar, tersinleme yoluyla kadınların yalnızca çocuk doğurdukları için değer görmemesini, toplum yaşantısında erkeklerle aynı değeri görmeleri gerektiğini savunur.

Güngör Dilmen, Ben Anadolu adlı eserinin Cumhuriyetliler bölümünde Mina Urgan’ın anlarından yola çıkarak bir kurgu oluşturur. Dinozor Mina adıyla bahsedilen Mina Urgan’ın Atatürk’le anıları anlatılır. Mina, Atatürk’ün kadın-erkek eşitliğine gösterdiği imtinadan bahseder. Atatürk’ün kadınlara erkeklerle aynı hakları vermesine kadar, tramvaylarda bile kadınların erkeklerle aynı yerde olamadığına ve kadınlarla erkekleri bir perdenin ayırdığını anlatır.

...Mustafa Kemal o perdeyi de, kadınları toplum yaşamından dışlayan tüm perdeleri de yırttı o güzel elleriyle. Kadınların her açıdan erkeklere eşit olduğunu savundu. (s.156)

Dinozor Mina, kendisini “Kemalist” olarak tanımlarken devrimlere şahit olmuş her kadının Kemalist olmamasından başka bir seçeneği olmadığını iddia eder. Mina’nın anıları, Prof. Darga ile devam ederken erkeğin kendini kadından üstün görmesinin eleştirileri yapılır. Mina, Necip Fazıl’la ilgili anısını anlatarak erkeğin üstün olma gayretini kadınların boşa çıkarabileceği tezini ileri sürer. Mina, Necip Fazıl’ın erkekliği ile boş gurura kapıldığını anlatır.

Mina - Hep erkekliğiyle övünürdü.

Darga - Erkektir, övünecek tabi! (s. 162)

Mina, Necip Fazıl’ın erkek olmasından ötürü fiziksel gücüyle övündüğü esnada evde bulunan Halet Çambel adlı olimpiyat sporcusunun Fazıl’ı omzunda döndürüp bırakmamasını anlatır. Necip Fazıl, bu durum karşısında utanır ve kadınları küçümsememeyi öğrenir.

Kadın, annelik vasfıyla yücedir.

Güngör Dilmen, eserinde kadının annelik görevini yüceltir. Hektor’un eşi Andromakhe, kocası Troya Savaşı’nda öldürüldükten sonra esir düşen çocuğunu aramaya başlar. Andromakhe, çocuğunu ararken acılar içindedir. Komutan Odüsseus, çocuğu surlardan atmadan önce Andromakhe onu görür ve çocuğu bırakmasını ister. çocuğuna karşılık kendisine her türlü işkenceyi yapabileceğini ve gerekirse oğlunun canına karşılık kendi canını almasını ister. Yazar, Andromakhe’nin fedakarlığını göstererek kadının anneliğini yüceltir.

Yazar, Çanakkale Boğazı’nın eki adı olan Helle’nin hikayesini seyirciye sunar. Helle’nin annesi, Tanrılara kurban edilecek Helle ve Friksos’u kaçırmak için altın tüylü bir koçun sırtına binerek denizin üzerinde uçarlar. Helle, denize düşer ve boğulur. Helle’nin annesi, çocukları kutsal bir amaç için kurban edilecek olsa bile kaçırmamasıyla anneliğini gösterir.

Ben Anadolu adlı eserin Cumhuriyetliler bölümünde Nazım Hikmet’in annesi Celile Hanım, oğlu açlık grevine girdiğinde özgürlüğüne kavuşması için imza toplamaya başlar. Yazar, zor durumda olan kişilerin annelerinin çocukları için yaptıkları fedakarlıkları gözler önüne sermiştir.

Güngör Dilmen, anneliği bir yandan yüceltirken kadının insancıl bencilliğini de göz ardı etmez. Suat Derviş’in anılarından yola çıkan yazar, ameliyat masasında bebeği ve kendi canı arasında kalan bir annenin iç hesaplaşmasını anlatır. Suat Derviş, doğum yapmak üzere ameliyat masasına alınır. Doktorların konuşmalarını duyan Derviş, ya kendisinin ya da

bebeğinin öleceğini duyar. Bebeğinin alındığını hissederken sesini çıkarmaz. Bebeğinin ölümüyle iç hesaplaşma içine giren Suat Derviş, bebeğinin ölümü için kendini suçlar. Doktorlar, tıp etiğine göre anneyi kurtarmaları gerektiğini, onun bir seçim hakkı olmadığını söylemelerine rağmen Derviş kendini suçlamaktan geri duramaz. Yazar, anneliği kutsallaştırırsa da epik bir hikayeye dönüştürmez.

Kadının tutkulu kişiliği övülmelidir.

Güngör Dilmen, kadının tutkulu kişiliğini çeşitli eserlerinde ön plana çıkarır. Ben Anadolu eserinde özel eğitim görmüş Aspasia adlı bir kızın maceralarından yola çıkarak kadının aklına koyduğu düşünceleri nasıl gerçeğe dönüştürdüğünü gösterir. Aspasia, döneminin güçlü adamlarıyla birlikte olmak için aldığı dans, felsefe ve müzik gibi derslerde başarılı olarak adını duyurur. Perikles, Alkibiades, Fridas gibi başarılı insanlarla birlikte olan Aspasia için Sofokles Antigone tragedyasını yazar. Bir toplantı sırasında Sokrates ile karşılaşan Aspasia, Sokrates'in kendisine sorular sormasına izin vermeden kendisi ona sorular sorar. Sokrates'in düşünce doğurtma tekniği olarak bilinen soru sorma yöntemini Sokrates'e uygulatma şansını vermeyen Aspasia, kendisine hayran bırakır.

Güngör Dilmen, kadının tutkulu kişiliğini savaşçı ruhuyla birleştirerek Karya'nın üç ecesi olan Artemisia, 2. Artemisia ve Ada'yı çeşitli yönleriyle örneklendirir. Artemis, tarihin ilk kadın amiralidir ve çeşitli zaferlerin önderliğini yapar. İkinci Artemis, aşkın tutkusuyla dünyanın yedi harikasından birini yaptırır. Karya'nın üçüncü ecesi Ada, İskender'in eşi olur. Kardeşine tuzak kurarak İskender'le anlaşılan Ada, kardeşinin savaşı kaybetmesine olur. Tutkuyla tahtta pay sahibi olmak isteyen Ada, İskender'in eşi olarak Kraliçe sıfatıyla amacına ulaşır.

Kadının özgürlükleri kısıtlanmamalıdır.

Ben Anadolu adlı eserde kadının özgürlüğü ön planda tutularak özgürlüklerin kısıtlanması eleştirilmiştir. Esirci Raziye adlı kadın köle pazarında esirleri pazarlayan bir kadındır. Çeşitli uygarlıklardan esir gelen kadınları satar. Kadınlar çaresizlik içinde kendilerini esir alacak sahiplerini beklerler. Kadınlar, benlikleri hiçe sayılarak mal olarak görülmektedirler. Yazar, kadınların özgürlüklerinin kısıtlanmasını köle pazarına taşıyarak seyirciye sunar.

Kadının mesleki özgürlüğünün kısıtlanmasını ise, Kantocu Seniye karakterinde görürüz. Seniye adındaki Türk kızı, kantocu olmak için Ermeni kılığına girerek adını Amelya olarak değiştirir. Seniye'yi hamamda tanıyan eski bir komşusu durumu kocasına anlatır. Seniye,

yargılanmak üzere Kadı'nın huzuruna çıkar. Güllü Agop, Seniye'yi kurtarmak için papaz kılığında sahneye gelerek Seniye ile yalandan Ermenice konuşur. Kadı, Seniye'nin Ermeni olduğuna kanaat getirir. Seniye, taşlanarak öldürülmekten son anda kurtulur. Yazar, kadınların toplum baskısından ötürü meslek özgürlüğü olmamasını eleştirir.

Güngör Dilmen, kadının meslek seçimi üzerindeki baskıları Şair Nigar üzerinden seyirciye sunar. Şair Nigar, şair olmasının toplum tarafından kabul görmediğini anlatır. Şair Nigar, benzer eleştirilerini erkek meslektaşlarından aldığı bir şiirle cevap verir:

Kadından şair olmaz buyurmuş üstad

Şiirin ölçüsü erkeklik öyle mi?

Ben derim ki sana, hadım belle kendini

Şiirinde ne tuz var ne de tad... (s.92)

Güngör Dilmen, *Ben Anadolu* eserinde *Midas'ın Kulakları* oyunundaki Berber rolünü bir kadına vererek efsaneyi işler. Berber, Midas'ın gizini öğrenmesini ve sonrasında başına gelenleri anlatır. Yazar, berber rolünü bir kadına vermesiyle kadınlara mesleki ayrımcılık yapılamayacağını gösterir.

Kadın, merhamet duygusuna sahiptir.

Ben Anadolu adlı eserde kadının merhameti, yardımseverliği ve insanı iyi eden gücü üzerinde sıkça durulmuştur.

Florence Nightingale, Kırım Savaşı'nda görevli İngiliz bir hemşiredir. Nightingale, savaş sırasında bir çok Türk ve İngiliz'in yaralarını sararak onlara yardım etmiştir. Hastaları arasında milliyet gözetmeyen Nightingale, insanlığa karşı mesleğini layıkıyla yapmış olmanın ruhani hazzı içindedir.

Başından yaralı bir Türk askeri hemşire diye seslendi bana: Hemşire- kız kardeşim.

O seslenişle yeniden doğdum ben ve mesleğim. (s. 81)

3.27. GALİLEO'NUN GÜNAHLARI?

3.27.1. Eserin Özeti

Güngör Dilmen, *Galileo'nun Günahları?* adlı oyununda, akıl-inanç ve din-bilim çatışmasını işlemiştir. Galileo, Galileo'nun kızı Virginia ve öğrencisi Vincenzo Viviani, oyunun ana karakterleri olarak belirlenmiştir. Kardinal Bellarmino ve Papa 7. Urban, engizisyonu temsil etmektedirler.

Oyun, Virginia ile Galileo'nun topun yere düşüş hızı üzerine hesaplamalar yapmalarıyla başlar. Virginia, topun yere düşmesini farkında olmadan Newton'un yerçekimi kanunu ile açıklar. Vincenzo, sahneye Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne içindeyim zamanın ne de tam dışında" (s. 6) dizesini söyleyerek çıkar. Vincenzo, hem rolü bakımından oyunun içinde hem de anlatıcı olması sebebiyle dışındadır. Galileo, Virginia ve Vincenzo yerçekimi hakkında tartışırken konu, bilimin işlevine gelir. Galileo, bilimin işlevsiz görünmesine rağmen pek çok şeyin temeli olduğunu iddia eder. Bilim, ona göre para da kazandırmalıdır. Galileo, Siena Üniversitesinden gelen konferans teklifini iyi para verdikleri için kabul edecektir. Konferansın amacı, Dante'nin cehennemine bilimsel bir açıklama getirmektir. Galileo, bu yaklaşımı bilime aykırı bulsa da dinleyicilerin kafalarına derin kuşkular sokmak için kabul edecektir. Ona göre; "*Bilimsel kuşku, gerçeği yoz inançlardan arındırır.*" (s. 8) İnsanoğlu kutsallığı sorgulamadan ileri gidemeyecektir. Bir işkence aleti kutsal sayılmaz ancak Hz. İsa'nın işkenceler içinde can verdiği haç kutsal bir simgeye dönüştürülmüştür. Galileo, haçın kutsallaştırılması üzerinden "kutsallık" kavramını tartışmaya açmıştır.

Galileo, Prens Cosimo ile Machiavelli'nin *Prens* yapıtını temel alarak ahlak üzerine bir sohbet gerçekleştirir. Cosimo, Galileo'ya hediye olarak Hollanda'da yapılmış olan bir alet getirir. Bu alet teleskopun geliştirilmeden önceki halidir. Galileo, bu aleti geliştirir ve teleskopu icat eder. Gözlem sonuçları engizisyon mahkemelerinin gözüne batar.

Galileo'nun elde ettiği sonuçlar, dini görüşlerle çatışmaktadır. Engizisyonunda yargılanan Galileo, ya İncil'e karşı geldiğini itiraf edip örnek teşkil edecek bir özeleştirici yapacak veyahut da yakılacaktır. Galileo, buluşlara kapalı olan bir sistemi değiştiremeyeceğini anlar ve İncil'e karşı geldiğini açıklar. Galileo, yılgınlıkla günahlarını itiraf etmiş ve yakılarak infaz edilme cezasından kurtulmuştur.

3.27.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2009). *Galileo'nun Günahları?*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.27.3.Tema

İnanç ve bilim karşıt kavramlardır.

Galileo, inancı ve bilimi karşıt kavramlar olarak görür. İki olgunun dinamiklerinin ve çıkış noktalarının farklılığını özümser. Teleskop, Galileo'nun bilim ve inanç hayatında önemli bir yer tutar. İcat ettiği teleskop sayesinde gökyüzünü gözleme şansı yakalar. Gözlemlerinin sonucunda Dünya'nın Güneş'in etrafında döndüğünü bulur. Bu buluş, dini inançlarla örtüşmemektedir.

“Dünya evrenin merkezi değil, Güneşin çevresinde bir uydu. Kopernikus'un öngördüğü gibi. Ama bu Aristotelesci evren görüşüne aykırı. Kutsal betiklere de aykırı.” (s. 18)

Galileo, Prens Cosimo'nun öğretmenliğini yapmaktadır. Galileo, Cosimo ile olan dersinde Makyavelli'nin Prens adlı eseri üzerinde duracaktır. Makyavelli'nin, Hıristiyanlığın kutsal kitabı İncil'e ters düşebilecek fikirleri üzerine tartışırlar. Makyavelli, devlet yönetiminde hükümdarın tahtını korumak için zalim olabileceğini ve devlet yönetiminin halka karşı gerektiğinde pinti davranması gerektiğini fikrindedir. Makyavelli'nin bu görüşleri İncil'e ters düşmektedir. Cosimo, Makyavelli'nin sözlerini kitaptan ezberlemiştir. Cosimo, kitapta anlamadığı kısımları ezberlediğini itiraf eder. Cosimo, hafızların da konuyu hiç anlayıp özümsemeden, ezbere okuduklarını söyler. Din adamlarının eleştirisini Cosimo yapar.

Cosimo - Hafızlar da kutsal betikleri böyle anlamadan ezberler, okurlar anlamış gibi veed içinde.
(s. 17)

Prens Cosimo, babasının ölümünü ardından Toskana Floransa Dükü olur. Galileo'nun yanına gelerek kendisinden talep edeceklerini kabul edeceğini söyler. Galileo, Floransa Üniversitesi'nde matematik derslerini vermek ve Matematik Profesörü unvanına Felsefe Profesörlüğü unvanını eklemek ister. Galileo, dinci filozofların bilimsel düşünmedikleri için felsefenin gelişmediğini iddia eder.

Galileo: ben matematikçi olduğum kadar bir filozofum. Kimi köktendinciler üniversitelerde felsefe kadrolarını dolduruyor, bilimsel düşüncenin önünü kesiyorlar. (s. 25)

Galileo, arkadaşı Sagredo'nun düzenlediği partide din ve bilim üzerine konuşmalar gerçekleştirir. Galileo, ölümden sonraki yaşamın gerçekliğine inanmamaktadır. Kızı Virginia ise, bu düşüncenin dine aykırı olduğunu hatırlatır. Virginia, ahiret hayatına inanmayanlar için inancın ya da Tanrı'nın bir anlamı olamayacağını ileri sürer. Galileo, evrenin varlığının Tanrı'nın bir sahnesi olduğunu söyler. İnsanlık, evreni çözümlayebildiği kadar varlığını anlamlandırabilecektir.

Galileo - Tanrı'nın sonsuz bir sahnesi var. Uzay diyorlar adına.

Soracağız... sonsuzca sonrasızca.

Biz kimiz bu acunda?

Yaşam, senin ona verebildiğin anlamdır ancak. (s. 47)

Sagredo, Galileo'ya partide takması için güneş maskı hediye eder. Sagredo, Nazım Hikmet'in dizeleri ile "*Dostlar arındayız, güneşin sofrasında*" (s. 48) diyerek Galileo'yu onurlandırır. Bayan Sagredo ise, Galileo'ya bir yerküre verir. Galileo, yerküreyi kendi etrafında döndürmeye başlar. Dünya'nın Güneş etrafında dönmesi, dini düşüncelere aykırı olduğu için din adamlarının hoşuna gitmeyecektir. Galileo, yaptığı hareketin arkasındadır. İncil, bilimin önünde yok oluncaya kadar zayıflayıp geri adım atacağını belirtir. Bilimin dilinin matematik olduğunu ancak bu dili bilmeyenlerin inanç çıkmazında dolandığını düşünür.

Galileo - Bilim kendi inancını yaratır... gerçekten bilim ise.

Evren Betiği apaçık durur, onu okumak isteyenlerin önünde.

Ancak o betiğin dili matematiktir, abecesi üçgenler, kareler, dikdörtgenler, açılar, daireler, doğrusallar, eğrilerdir. Bu dili çözemeyenler, körler gibi dolanırlar varlığın labirentlerinde. (s. 48, 49)

Galileo, Aristoteles'in bir peygamber olmadığını, ayrıca peygamberlerin de yanılabilirliğini iddia eder. Ona göre; İsa Peygamber çarınha gerildiğinde "Tanrım beni niye terk ettin" (s. 49) diyerek Tanrı'nın varlığından şüphe duymuştur. Bu sözler, peygamberlerin de yanılabilirliğinin bir göstergesidir.

Galileo, İncil'in kendisine yalnızca cennete gitme yollarını öğreteceğini söyler. İncil, gökyüzünde hangi bilimsel olayların yaşandığını ve gezegenlerin hareketlerini kendisine öğretmez. Gök cisimlerinin kusursuz maddelerden oluştuğunu bilen Galileo, bu maddeler

üzerinde herhangi bir canlının yetişip yetişemediğini sorgular. Galileo, pek çok nimet veren toprağı en soylu varlık olarak kutsar. Galileo, dolaylı olarak uzayda yaşamın gerçekleşme olasılığını tartmaktadır.

Galileo- Hangi güzelliğı öğretebilir bana İncil

yüreğimin bana daha önce söylemediğı?

İnsan beyninin en ürkünç gizini söylüyorum şimdi:

Din elden gider, us devreye girdi mi...

(Olumsuz uğultu)

Selam size Sezar Borjialar, Lükreşialar

görmekli bir kerhaneye dönüşmüş papalık sarayı

papazların köseleye dönmüş yürekleri

nefretimle kutsuyorum sizleri. (s. 57)

Yazar, sahnedeki din ve bilim karşıtlığını vurgulamak amacıyla halkın şamatalı konuşmalarından yararlanmıştı. Halk, fıkra şeklinde konuşmalar sürdürür. Halkın söylediklerine göre, Papa, Galileo'ya teleskopla göklerde melekleri görüp görmediğini sorar. Galileo, melekleri görmediğini söyler. Bunun üzerine Papa, bunu kimseye söylememesini, yoksa dinin elden gideceğini tembihler. Galileo, aynı soruyu soran Kopernikus'a, melekleri gördüğünü söyler. Kopernikus, bunu kimseye söylememesini, yoksa bilimin elden gideceğini belirtir. Halk, Galileo'nun iddialarının sonunun nereye gideceğini merak etmektedir. Galileo, Sagredo'nun toplantısındaki konuşmalarından sonra bir çok uyarı mektubu alır. Bu uyarılardan bir tanesi de Engizisyon Kardinali Bellarmino'dan gelir. Bellarmino, kiliseye karşı işlediğı suçu işleme koyduğu takdirde Galileo'nun öldürüleceğini belirtir. Galileo'nun işlediğı suçu "bilimsel günah" (s. 59) olarak adlandıran din adamı, Galileo'dan Kopernikus'un adını bir daha ağzına dahi almamasını ister.

Galileo, Söyleşi adlı eserini yazdıktan 17 yıl sonra engizisyon tarafından tutuklanır. Galileo, mahkemede 3 sorgulayıcı tarafından sorgulanır. Galileo, Söyleşi ve *Ölçümler/Deneyler* adlı eserlerinde öne sürdüğü düşünceleriyle yargılanır. Sorgulayıcılar, Galileo'yu suçsuz ilan ettikleri takdirde inanç dünyasının kaybedip bilimin öne çıkacağı fikrinde uzlaşırlar. Galileo'nun İncil'e karşı geldiğı için özür dilemesini, aksi takdirde

cezasının ölüm olduğunu bildirirler. Galileo, yakılarak öldürülmekten kurtulmak için bilimsel olarak kanıtladığı Dünya'nın Güneş etrafında dönüşünü reddeder.

3.27.3.1. Yan Temalar

Bilim, inançlardan üstündür.

Güngör Dilmen, eserinde hurafi inançların karşısında bilimin gerçekliğini işlemiştir. Galileo, hurafi görüşlere inanmasa da evine gelerek horoskopuna bakmasını rica eden Grand Düşes Christina'yı kıramaz. Kocasını Fernando'nun işledikleri hangi günahtan olduğunu sorar. Grand Düşes'in asıl merak ettiği şey, kocasının ne zaman öleceğidir. Galileo, işledikleri hiçbir günahtan dolayı gezegenlerin hareketinin değişmeyeceğini söylese de horoskopa bakmayı kabul eder.

Galileo - Biz insanlar günlük yaşamımızda günahlar işliyoruz diye, Jüpiter'in, Uranus'un, Sirius'un yörüngelerinde sapmalar olacağını sanmıyorum Madam Christina.

Ne de bu gezegenlerin yollarını sapıtmaları yüzünden sizler günah işlemiş olabilirsiniz. (s.20)

Christina, Galileo'ya gelmeden önce falcı bir kadına gitmiştir. Falcı kadın, Fernando'nun üç vakitte öleceğini söylemiştir. Galileo ise, Fernando'nun uzun ve sağlıklı bir hayatı olacağını söylemiştir. Falcı kadın haklı çıkar ve Fernando üç vakitte ölür.

Kutsallık kavramı reddedilmelidir.

Galileo, insanlığın öncelikle kutsallık kavramını sorgulaması gerektiğini ileri sürerek, hangi kavramların kutsal sayılabileceğinin peşine düşer. Bir işkence aletinin asla kutsal sayılamayacağı halde Hz. İsa'nın acılar içinde canını verdiği haçın kutsandığını belirtir. Galileo, bu düşüncesinin ya korkunç bir günah ya da Tanrının gerçek yolunda olduğu konusunda kararsızdır.

Galileo - Ne mene beyin benimki...ürkünç sorular üretiyor

Tanrının başışı mı, Şeytanın ilenci mi? (s. 9)

Galileo, kutsallık kavramının din dışındaki konularda ve çok özenle değerlendirilmesi gerektiğini düşünür. Tanrı'ya kutsal denilemeyeceğini, O'nun kutsallığın üzerinde olduğunu söyler.

Galileo - “Kut” sözcüğüne saygım var benim. Diyelim...Vatan kutsaldır bizim için. Ancak kutsallık çok parsellenmemeli yeryüzünde. Küçüldür, anlamı eksilir. Kutsal sözcüğü dikkatle kullanılmalı ve din dışında. (s. 69)

Bilim insanları kıskanç olmamalıdır.

Galileo ve kızı Virginia, dostları Sagredo'nun kanal üzerindeki evinde düzenlenen bir davete katılırlar. Galileo, takdir edildiği kadar eleştirilen bir bilim insanıdır. Zamanın pek çok bilim insanı, Galileo'nun farklı düşüncelerini ve buluşlarını aykırı bulmuştur. Yazar, bilim dünyasındaki çekememezlikleri ve hasetlikleri “Güneş ve Ay tutulmaları” üzerinden örneklendirmiştir. İngiliz Elçisi Wotton, Galileo'nun kitabını incelediği sırada Güneş'teki lekelerin ne anlama gelebileceğini sorar. Galileo, ilk defa Afrika'da bir kabile tarafından güneş lekelerinin görüldüğünü ancak topluluğun bu lekeleri Güneş'in “*altın tüyleri*” olarak yorumladığını, Ay'ın kendi ışığı olmadığı için Güneş'e balçık attığını anlatır. Kabile, Güneş ve Ay tutulmasının balçık savaşlarından kaynaklandığını düşünür. Salviati, “Güneş balçıkla sıvanmaz” atasözünü anımsatır. Galileo, bilim dünyasındaki insanların hasetliğini ima ederek;

Galileo - Bu masal biz dünyalılar için geçerli. İşin içine kıskançlık ya da çıkarlar girince, güneş balçıkla da sıvanabiliyor. (s.34)

Galileo, bilim insanlarının yalnızca bilime odaklanmadığını düşünür. Ona göre; bilim insanları, yeni buluşlara kapalı hareket etmektedirler ve hocalarının sözü üzerine söz söyleyememektedirler. Galileo, buzun suyun yüzeyinde kalması konusunda Aristoteles ile aynı fikirde değildir. Aristoteles, buzun suyu yaramadığı için suyun üstünde kaldığını belirtir. Galileo, dinleyicilerinin karşısında bir bardak suyun içine buz parçası koyar ve bunu eliyle batırır. Suyun yüzeyini yaran buz, Galileo elini çekince yeniden suyun üzerine çıkar. Galileo, Aristo'nun iddiasını bu şekilde çürütür.

Galileo: Bu adamlar ille bir otoritenin kuyruğuna yapışırlar... Aristoteles böyle söylemiş, Ptolemaios şöyle buyurmuş derler. Kendi düşüncelerine yoktur güvenleri. (s. 53)

Galileo, Aristo'nun bütün bilimsel sırları çözemeyeceğini söyler. Kuzey denizlerinde buz kütlelerinin suyun üzerinde yüzerken, onların buzun sudan ağır olup olmadığını tartışmalarını saçma bulur. Suyun hem ısınınca hem buz tutunca genleşeceğini söyler.

Galileo, bilim insanlarının halkın dilinden ve söyleyişinden uzak kalmayı tercih etmelerini doğru bulmaz. Onun bilim insanlarını eleştirdiği bir diğer konu, üniversite kürsülerinde Latince konuşarak söylediklerini kıymetlendirmeye çalışmalarıdır. Halbuki; onların

düşünceleri, diğer otoritelerden devşirme bilgilerdir. Galileo, onlara öfkelendiği için halkın diliyle yazmaya karar vermiştir.

Bilimin maddi getirisi hesap edilmemelidir.

Galileo, hayatının her anını bilimle ilgilenerek geçirir. Galileo, kızı Virginia ile top oynarken bir yandan da topun yere düşüş hızıyla ilgili notlar almaktadır. Virginia, babasının yeni bir buluş üzerinde çalıştığını bilmektedir. Virginia'nın, bilimin ne olduğu ve ne işe yaradığı hakkında soruları vardır. Galileo, bilimin ilk olarak işlevsiz görünebileceğini, ancak zamanı geldiğinde her şeyi değiştirebilecek gücü olduğunu söyler. Ayrıca, bilimin para kazandırması gerektiğine de vurgu yapar. Bu amaçla Galileo, yeni icatları açölçer ve topçu nişan aletini askeriye satmaya karar verir.

Galileo, Siena Üniversitesi'nden *Dante'nin cehennemi* hakkında konuşma yapmak üzere bir davet alır. Vereceği konferans karşılığında iyi bir para kazanacağını söyleyen Galileo, konferansın içeriğinin bilime aykırı olduğunu düşünür. Ona göre, cennet ve cehennem olguları tek Tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla var olmuştur. Dinleri kaynak alan görüşler, bilimin konusu olmamalıdır. Galileo'nun amacı, para kazanmaktan ziyade konuşmasında dinleyicilerin kafalarında bazı şüpheler uyandırmaktır. Kuşku, gerçeklere ulaşmak için ilk adımdır.

Galileo- İyiyile kötüyle ilgisi yok. Hem, kuşku sormaz ki sana, ne zaman kafanın içine gireceğini.
Bilimsel kuşku, gerçeği yoz inançlardan arındırır. (s. 8)

Yazar, Türklerin geri kalmasının sebebini Avrupalıların bilime verdikleri önem ve bilimsel icatları olarak görmektedir. Galileo, yeni icadı olan teleskopu yalnızca bir bilim aracı olarak görmemektedir. Teleskopu Venedik Doj'una tanıtan Galileo, bu icat sayesinde Türkleri Akdeniz'de alt edeceklerini iddia eder. Doj, ondan Venedik donanması için teleskop üretimi yapmasını ister. Galileo, bu işi maddiyat amaçlı yapmaktadır.

Doj - Bugün aldığımız maaşın iki mislini alacaksınız. Akdenizi Türklere dar edeceğiz. Mare Nostrum- Bundan böyle "Bizim Deniz Akdeniz". (s. 18)

Sanat evrenseldir.

Güngör Dilmen, sanatın ve sanatçının evrenselliği üzerinde durur. Sanatçılar, yalnızca doğdukları ülkeye değil dünyaya mal olmuş kişiliklerdir. Bütün milliyetlerden insanlar, büyük

sanatkarların eserlerinde kendilerine ait bir değer bulurlar. Yazar, bu sanatçılara örnek olarak Shakespeare ve Yunus Emre'yi gösterir.

Galileo, arkadaşı Sagredo'nun düzenlediği toplantıda İngiliz Elçisi Wotton ve Alman bilgin Welser ile tanışır. Welser, partiye Mefistofeles kılığında, Wotton ise Shakespeare kılığında katılır. Galileo, Welser ile tanışmasında espirili bir şekilde kendisinin Faust olmadığını, ruhunu henüz şeytana satmadığını söyler. Welser, Galileo'nun espirili yaklaşımına aynı samimiyetle yanıt verir. Welser, Doktor Faustus'un bir halk masalı olduğunu söyler. Wotton, sohbe dahil olarak o masalı ilk kez bir İngiliz'in tragedya olarak yazdığını hatırlatır. Marlowe'dan bahsedildiğini anlayan Galileo, Marlowe'un genç yaşında bir meyhanede bıçaklanarak öldürüldüğünü anlatır. Marlowe'un yerini Shakespeare'e bıraktığı görüşünde birleşirler. Shakespeare ve Galileo, aynı yıl doğmuş olsalar da Shakespeare yakın bir zamanda ölmüştür. Galileo, Wotton'a taziyelerini sunar. Wotton, bu sebeple partiye İngilizlerin gururu olarak gördüğü Shakespeare kılığıyla katılmak istemiştir. Galileo, Wotton'a karşı çıkararak Shakespeare'in aslında İtalyanların gururu olduğunu iddia eder. Shakespeare'in eserlerinde olayların genellikle İtalya'da geçmesi, kişilerin İtalyan olması Galileo'yu bu düşünceye sokan başlıca sebeplerdir. Galileo'ya göre, Shakespeare'in oyunlarını "kanı soğuk İngilizler" (s. 32) yazmış olamaz. Wotton, Galileo'ya hiç güvenmez ve İspanyolların da Shakespeare'i aynı şekilde benimsediğini söyler.

Galileo - Evrensellik bu olsa gerek. Sen ölüyorsun... insanlık seni paylaşamıyor. Tanrının insanca bir görünümü oluyorsun. (s. 32)

İtalyanların elinde esir olarak bulunan Yeniçeri Ali, Galileo'nun bu sözlerini "Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm" (s. 32) diyerek tamamlar.

Milliyetçilik ve ırkçılık reddedilmelidir.

Güngör Dilmen, *Galileo'nun Günahları?* adlı eserinde milliyetçiğe ve ırkçılığa karşı durmuştur. Ali, İtalyanlara esir düşmüş bir Osmanlı yeniçerisidir. Sagredo'nun toplantısındaki misafirler Ali'nin geçmişini merak ederler. Yeniçerilerin geçmişlerinde Hıristiyan olduklarını duyan misafirler, Ali'ye bunun gerçek olup olmadığını sorarlar. Ali, yalnızca Hıristiyan olarak doğduğunu, biraz büyüdüğünde yeniçeri ağalarının gelip kendisini devşirdiklerini anlatır. Devşirildikten sonra onu sünnet ettirip Müslüman yaptıklarından bahseder. Galileo, Ali'nin şu anda kendini nereye ait hissettiğini merak eder. Welser, söze dahil olarak *vatansız* anlamına gelen *heimatloss* der. Ali, Welser'in söylediği kelimenin anlamını bilir. Almanca karşılık vererek "*vatansız*" olmadığını söyler. Ali, Tevfik Fikret'in şiirinden bir alıntı yaparak

“Yurdum yeryüzü, ulusum insan.” (s. 43) der. Ali, kendisini bir milliyete bağlı olarak görmemektedir. Galileo, Ali’nin verdiği cevabı açmasını ister.

Ali: (Sofradan bir soğan alır, yumruğuyla kırar)

Bu soğan gibi işte...Kaç kat, kaç oylum iç içe.

Hangisi ben hangisi ben değilim ki?

Dış kabuk, soğan cücüğü iç içe.

Ben ben'im... karmaşık bir benlik içinde.

Yurdum yeryüzü dedim ya... Epey gökyüzlü oldum seni tanıdıktan sonra.

(Galileo, Ali’nin kopardığı soğanı alır, öperek bırakır.) (s. 44, 45)

Galileo, renkle, kanla, ülkeyle yapılan ırkçılıktan nefret ettiğini belirtir. Galileo, insanlığı iki büyük ırka ayırdığını söyler. Ona göre, insanlar, inananlar ve inanmayanlar olarak iki gruba ayrılmışlardır.

3.28. GİRİT MASALLARI

3.28.1. Eserin Özeti

Girit Masalları, mitolojik bir üçlemedir. Birinci masal, Pasifae'nin kocası Minos'a rüyasını anlatmasıyla başlar. Pasifae'nin rüyasına bir boğa girmiştir ve ona aşık olmuştur. Minos'un annesi Europa'da eskiden rüyasında bir boğaya aşık olmuştur. Zeus kılık değiştirerek boğa olmuştur ve Europa'yı kendine aşık etmiştir. Minos, annesinin durumunu anımsayarak karısı Pasifae'nin boğa aşkıdan vazgeçmesini ister. Pasifae ise; boğasız yaşayamayacağını söyler. Neticede Pasifae, boğadan Minotor adında bir yaratılış garibesi doğurur ve onu bir dolangaca kapatırlar. İkinci masal, Minos ve Pasifae'nine güzeller güzeli kızı Ariadne ve Theseus'un aşkı bulunur. Oyun, Theseus adlı Atina Prensinin dolangaca girip Minotor'u öldürüp kahraman olmak arzusunu anlatır. Theseus, labirentte Minotor'u bulur, ancak Minotor söylendiği gibi bir canavar değildir. Theseus, Minotor'un ejderha olmadığını görünce onu öldürmeden mağaradan çıkar. Minotor'un kardeşi olan sevgilisi Ariadne ile Atina'ya gidecekken, Theseus onu Naksos sahilinde uyurken terk eder. Ariadne'yi orada Dionüsos bulur. Üçüncü masal İkaros'tur. İkaros ve babası Daidalos, Kral Minos tarafından Minotor'un labirentinin gizini açıklamamaları için alıkonulmuşlardır. Saraydan kaçmak için kanatlar yapan Daidalos, oğlunu çok fazla yükselmemesi için uyarır. Fakat, İkaros da. Girit Masalları, mitolojik bir üçlemedir. Birinci masal, Pasifae'nin kocası Minos'a rüyasına boğanın girdiğini ve ona aşık olduğunu anlatmasıyla başlar. Minos'un annesi Europa'da bir boğaya aşık olmuştur. Neticede Pasifae boğadan Minotor adında bir yaratılış garibesi doğurur ve onu bir dolangaca kapatırlar. İkinci masal, Theseus adlı Atina Prensinin dolangaca girip Minotor'u öldürüp kahraman olmak arzusunu anlatır. Theseus, Minotor'un ejderha olmadığını görünce onu öldürmeden mağaradan çıkar. Minotor'un kardeşi olan sevgilisi Ariadne ile Atina'ya gidecekken, Theseus onu Naksos sahilinde uyurken terk eder. Ariadne'yi orada Dionüsos bulur ve sevgili olurlar. Dionüsos, onu Bakkhalar Korosu'na katar. Üçüncü masal İkaros'tur. İkaros ve babası Daidalos, Kral Minos tarafından Minotor'un labirentinin gizini açıklamamaları için alıkonulmuşlardır. Saraydan kaçmak için kanatlar yapan Daidalos, oğlunu çok fazla yükselmemesi için uyarır. İkaros daha yükseğe uçma tutkusunu yenemez. Güneşe çok yaklaştığı için kanatları tutan balmumları erir. İkaros denize düşer ve boğulur.

3.28.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mito Boyut Yayınları.

3.28.3.Tema

Aşırı hırs olumsuz sonuçlanır.

Girit Masalları üçlemesinde yazar, ilk oyun olan Boğa Aşkları'nı diğer iki oyuna zemin olarak hazırlamıştır. İkinci oyun Dolangaç, insanoğlunun zaaflarından biri olan kahraman olma isteğinin sonuçları anlatılırken üçüncü oyun İkaros'ta aşırı hırsın sonuçları tema olarak işlenir.

Atina Prensi Theseus, Girit'teki labirente bulunan Minotor adlı ejderhayı öldürerek kahraman olma isteği ile Girit'e ulaşır. Minos, Theseus'u karşılamak için kızı Ariadne ile gelir. Ariadne ve Theseus birbirlerine aşık olurlar. Theseus, Ariadne'ne ejderha kardeşini öldürdüğünde onunla Atina'ya gelmesini ister. Ariadne, teklifi kabul eder. Labirente yardımcı olması için ona bir mendil verir ve dönemeçlerde bir düğüm atmasını ister. Theseus, labirente girer ve Minotor'a seslenir. Minotor, ona görünmeden seslenir. Minotor, Theseus'un gerçek bir kahraman olabilmesi için kendini tamamlaması gerektiğini söyler.

Minotor - Sen beni parçalamak değil... Ancak bütünleyebilirsen, bana varabilirsin. (s.120)

Minotor, kendini ejderha olarak görmez. Minotor, yalnızca doğuştan garip görümlü bir yaratıktır. Minotor'un ejderha olmayışı, Theseus'un zaferine gölge düşürecektir.

Minotor - Gerçek bir ejder olmayışım eksiltiyor değil mi senin kahramanlığını?

Ben kurban sen kahraman. (s. 121)

Theseus, labirentten çıktığında ejderhayı öldürdüğünü söylese de kılıcında kan yoktur. Ariadne gerçeği anlar ve kardeşi Minotor'u öldürmediği için çok sevinir. Ariadne ve Theseus, Atina'ya doğru yola çıkarlar. Theseus, Ariadne'yi yolda bırakır. Theseus, Minotor'dan aldığı ders ile evine yalnız döner.

Güngör Dilmen, üçlemenin son oyununda insanoğlunun bir başka zaaf olan aşırı hırsın sonuçlarını ele almıştır. Dolangaç'ın mimarı olan Daidalos ve oğlu İkaros, dolangacın gizini kimseye açıklamaması için Minos tarafından esir alınmışlardır. Daidalos, avladığı kartalların kanatlarıyla uçabilecekleri büyük kanatlar meydana getirmiştir. Daidalos ve İkaros, bu kanatlarla uçarak esirlikten kurtulurlar. Daidalos, oğlunu fazla yukarı uçmaması için uyarır. Daidalos, uçmanın heyecanına kapılıp ihtiraslarıyla düşünmeye başlar.

İkaros - Hep senin gölgede yaşadım. Sadece Büyük Usta Daidalos'un oğlu dediler bana. Bir gün senin çekiminden kurtulup... Daidalos'un oğlu olmanın ötesinde İkaros olmak isterim. (s. 127)

İkaros, bu düşünceyle hareket ederken daha fazla yükselmek ister. Ancak, İkaros'un kanatların nasıl yapılabildiği ve nasıl uçulabileceği hakkında bir bilgisi yoktur. Gittikçe daha fazla yükselen İkaros, Güneş'e yaklaştıkça kanatları tutan bal mumu erir ve İkaros yere çakılır. Yazar, bilgisizlikle çıkılan yolda fazla hırslanmanın bireyin felaketi olabileceğini göstermek ister.

Oynatıcı - Böyleydi buruk öyküsü

İnsanın uçma tutkusunun

simge kişisi ve ilk şehidi

İkaros'un. (s.128)

3.29. HEZARFEN AHMET EFENDİ

3.29.1. Eserin Özeti

Hezarfen Ahmet Efendi, Girit Masalları'nın üçüncüsü olan İkaros'a nazire olarak yazılır. Oyunda oynatıcı ve yordak anlatıcı olarak görev yaparlar. Oynatıcı, Hezarfen Ahmet'in Galata Kulesi'nden Üsküdar'a uçtuğu rivayetini anlatır. Bu rivayet, Evliya Çelebi ve Vakanivüs Vaki adlı kişilerce desteklenir. Yordak, Hezarfen'in uçuşu gerçekleştirebildiğine inanmaz. Yordak, Newton'a yer çekiminin Hezarfen'in uçuşuna izin verip vermeyeceğini sorar. Newton, Hezarfen'in Galata Kulesi'nden kendini aşağıya bıraktığı anda Kuledibi'ne çakılacağını söylemiştir. Padişah 4. Murat, Hezarfen'in uçuşunu önce altınla ödüllendirir. İsmi zikredilmeyen bir şairin doldurmasına gelen 4. Murat, Hezarfen'in önce 40 sopa dayak yemesini ve Cezayir'e sürülmesini emreder. Hezarfen, Padişahın başı üstünde uçtuğu için cezalandırılmıştır.

3.29.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.29.3.Tema

Bilim, inançlardan üstündür.

Güngör Dilmen, Osmanlı'daki keşifleri bilimsel gerçeklere uygunluk, dine uygunluk ve Padişahın isteklerine uygunluğu konusunda ele alır. Yazar, eserlerinde bilimi, inançlara üstün tutarak bilimi ve aklı yüceltir.

Güngör Dilmen, bir rivayet olarak bilinen Hezarfen Ahmet Efendi'nin Galata Kulesi'nden uçuşu olayını temel alır. Hezarfen Ahmet Efendi'nin herhangi bir fen okulunu bitirmeden, mühendislik gerektiren kanat yapma işlemini gerçekleştiremeyeceği düşünülür. Hezarfen Ahmet'in uçtuğu iddiasını Newton'un yer çekimi kanununun da izin vermeyeceğine dikkat çekilir. Hezarfen Ahmet'in ilk uçuşu yaptığına inanan "*Neo Osmanlılar*", bilimsel gerçekliğe davet edilir. Rivayetlerin öncelikli olarak bilimin doğruları tarafından incelenmesi, bilimin her konuda üstün kılınmasını sağlar.

Yazarın eleştirdiği bir başka konu, bir keşif peşinde olan Hezarfen'in Şeyhülislam'dan izin alması gerekliliğidir.

Yordak - Başından çarpık ya...Doğrultalım konuyu.

Hezarfen Efendi, selamsız sabahsız

Ve Şeyhülislam'dan almadan fetva

Galata Kulesi'nden kanat açtı karşı kıyıya

Karşı kıyı Asya. (s. 132)

Oynatıcı, Hezarfen'in uçuşunu duyan Padişah 4. Murat'ın gururlanarak Hezarfen'i ödüllendirdiğini anlatır. Padişah'a sinsice yaranarak kendine menfaat sağlayan bir şair, Padişah'ı doldurarak Hezarfen'in ceza almasını sağlar. Yazar, Hezarfen'in keşfini desteklemesi gereken Padişahın, kıskançlıklar ve entrikalarla önüne geçmesini eleştirir.

4. Murat - Yerden yekini gökyüzüne uçmalar kimin haddine?

Ben ki bir hayli eksilmiş de olsa bir cihan padişahıyım hala Tanrının gölgesi yeryüzünde.

Bugün gökyüzünde uçan adem, bilinmez yarın ne bela getirir başıma. (s. 133)

3.30. İLSE KOCH

3.30.1. Eserin Özeti

“İlse Koch”, Nazi Almanyası’nda bir toplama kampında komutan olan Karl Koch’un eşidir. İlse Koch, esirlerin dövmelelerini derilerinden yüzerek albümler yapmasına ilham veren Josef adlı esirle yaşadığı macerayı anlatır. Josef, Buchenwald toplama kampında bulunan esirlerden biridir ve İlse Koch’un hizmetine bakmakla yükümlüdür. Josef, İlse Koch’un çizmelerini silerken ona kamptaki esirlerle ilgili bilgiler verir. İlse Koch’un dikkatini Josef’in dövmesi çeker. Josef’in dövmesinde eski sevgilisi Lorelei’in ismi yazmaktadır. Josef ve Lorelei, Alman ırkçılığının başladığı yıllarda Josef’in Yahudi olması sebebiyle zorunlu olarak ayrılmak durumunda kalmışlardır. Josef, başka bir kadınla evlenmiştir. Josef’in karısı da başka bir toplama kampında esirdir. Josef, dövmesinin hikayesini merak eden İlse Koch’a tüm samimiyeti ile yaşadıklarını anlatır. Yeni bir hobi peşinde olan İlse Koch, Josef’tan kamptaki dövmeleli esirleri seçmesini buyurur. Kamptaki dövmeleli esirler toplatılarak büyük bir ziyafet verilir. İlse Koch, Josef’ı bir iğneyle zehir vererek öldürür. Dövmeleli deriyi keserek kendine abajur yaptırır. İlse Koch, diğer esirlerin dövmeleli derilerini de yüzerek kendine özel eşyalar yaptırır.

3.30.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.30.3. Tema

İrkçılık, insanlık suçudur.

Güngör Dilmen, *İlse Koch* adlı oyununda Nazi Almanyası’nda yaşamış gerçek bir karakter olan İlse Koch’u ana karakter olarak işlemiştir. Yazar, İlse Koch’un sadist kişiliğini savaşın soğuk yüzünü göstermek amacıyla kullanır. İrkçılık, yazarın eleştirdiği ana temadır.

Nazi komutanlarından birinin eşi olan İlse Koch, esir Josef’in dövmesinin sırrını merak eder. Josef’in dövmesinde eski sevgilisi Lorelei’in adı yazmaktadır. İlse, Lorelei ile ilgili daha fazla şey merak ettikçe Josef anlatmaya devam eder. Lorelei, Alman bir kızdır ve Yahudi değildir. Lorelei ve Josef, birbirlerini çok sevmişlerdir. Almanya’da ırkçılık arttıkça Lorelei yavaş yavaş Josef’tan uzaklaşır. Josef, ırkçılığın artma sebebini Yahudiliğin yükselişi ve Yahudilerin elde ettikleri başarılar olarak görür.

Josef - Bizim ilk günlerimizde Yahudilik o denli sakıncalı değildi. Önemli bir Fransız söylemiş :”Bir ülkenin kültür düzeyi, yetiştirdiği büyük Yahudilerle ölçülür,” diye.

...

Dünyanın en büyük dâhileri Yahudiler arasından çıkıyorsa... Biz sakıncalı ırkız demektir. Karl Marx, Freud, Einstein. Her biri de kendi alanında dünyayı değiştiriyor ve de evreni... (s. 84)

İlse Koch, Josef’ın Lorelei dövmesini şairane bulur. Alman şair, Goethe’nin sık sık Buchenwald’a gelerek yakınlarındaki meşe ağacının altında şiir yazdığını hatırlatır. Josef, o ağacın artık inançlarından dolayı insanların asıldığı bir yer olduğunu söyler. İlse Koch, vurdumduymaz şekilde o ağaçta değil başka ağaçlarda insanları öldürmenin daha doğru olduğunu söyleyerek insan öldürmeyi olağan karşılar.

İlse Koch, Josef’in Goethe’den çok Yahudi olduğu için Heine’yi beğendiğini iddia eder. Josef, Heine’yi tutmaktan ziyade ona tutunduğunu söyler. Josef, Alman askerleri onu almaya geldiklerinde alelacele Heine’nin bir kitabını yanına aldığını anlatır. Yazar, sanatçının inancının ve ırkının dışında sanatının değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini Josef’in repliği ile seyirciye sunar.

Josef - ...Darda kaldığım zaman Heine’yi çıkarıp :” Bakın, Alman şiirinin büyük ustası Heine de Yahudiydi, ” diyorum. İştin, Almanya’yı birleştiren Bismarck ona dil uzatanlara karşı nasıl savunuyor Heine’yi :”Adının ancak Goethe’nine yanı sıra anılabileceğini, şiirinin katıksız Alman şiiri olduğunu bu baylar nasıl unutabilirler?” (s. 86)

Josef, Heine’nine Yahudilikten Hıristiyanlığa geçiş sürecini İlse’ye anlatır. Heine, Hukuk Fakültesi’ni bitirdikten sonra Yahudi olduğu için iş bulamaz ve Hıristiyan olur. Heine, Yahudilere karşı olmalarıyla bilinen Protestanlık mezhebini seçer ve kendi deyimi ile “*Avrupa kültürüne bir Giriş bileti*” (s. 86) alır. Josef, kendisi de din değiştirerek Katolik olmasına rağmen Almanya’da esir olur. Josef, din değiştirse bile dövmesinin kalıcılığı kadar kalıcı olan ırkını değiştiremediğini söyler. Josef, esir kampında inançlarını kaybederek ateist olduğunu beyan eder.

Josef - Yapıştırdılar işte yüreğimin üstüne şu Davut yıldızını. Şu haçım oldum ben Hıristiyan bir Yahudi. İsa da Musa da dışladı beni. (s. 87, 88)

Yazar, ırkçılığın eleştirisinde bulunduğu gibi insanların her türlü kategorizasyonuna da karşı çıkar. Josef, her dilden adının karşılığı olan insanları dağarcığında toplamaya çalışır. Bu şekilde kendini ve insanlığını çoğalttığını düşünür.

İlse -Adım inancından daha önemli senin için. İlginç.

...

Jozef - Uzaktan, gaipen adaşlarım seslenmeye başladı bana Jozef, Jozef, Yosip, Guiseppe, Yusuf... Ve ben o günden sonra Jozef adaşlarımı biriktirmeye başladım. (s. 93)

Güngör Dilmen, insanlığın dininden, ırkından, milliyetinden dolayı gruplara ayırmaktan sakınır. Yazara göre; insanlar öncelikli olarak insan olduğu için eşit olmalı ve bireyler toplumlara katkılarıyla öne çıkmalıdırlar.

İlse Koch, at binmeyi seven bir kişidir. Atına binip evine gelir ve Jozef onun çizmelerini temizlemekle görevlidir. Jozef, İlse'nin çizmelerini temizlerken silah sesleri duyulur. İlse, yakınlarında silahla adam öldürmeme emrini verdiğini hatırlayarak sinirlenir. İlse, silah sesinden rahatsız olduğu için bu emri vermiştir. İlse, kamptan bir esir kaçmaya teşebbüs ettiği için öldürüldüğünü düşünse de Jozef ona gerçeği anlatır. Nöbetçi askerlere kaçmaya çalışan askerleri vurdukları için prim ödenmeye başlandığından beri askerlerin esirlere uyguladığı oyunu anlatır. Askerlerden biri esirlerden birinin başındaki şapkayı derhal yıkayıp kurutmasını emreder ve şapkayı uzağa atar. Şapkasını alarak hızla uzaklaşan esiri, vurarak prim kazanırlar. Yazar, savaş esnasından insanların onurunu hiçe ayarak yapılan uygulamaları eleştirir.

İlse Koch, Jozef'e Lorelei ile birlikte olduğu gibi kendisiyle de birlikte olmasını ister. Josef, teklifini kabul etmeyince onu ve diğer dövmeli esirleri öldürmeye karar veren İlse Koch, insanlık tarihindeki en korkunç kıyımlardan birini gerçekleştirir. Esirleri öldürüp dövmeli derilerini yüzerek kendisine kişisel eşyalar yaptırır. Jozef'in derisi ile kitap ciltleyip abajur yaptırır. Yazar, İlse Koch'un sadist kişiliğinin yanı sıra onun nezdinde pek çok devletin ve yöneticinin eleştirisini yapar. Jozef, oyunun sonundaki repliğinde günümüzden seslenerek İlse Koch gibilerinin tükenmediğini iddia eder ve günümüzde yapılan insanlık dışı uygulamaları kınar.

Jozef - Benim buradan görebildiğim, çağdaş İlseler, Karl'lar, kol kola kucak kucağa demokrasi ve insanlık dersi veriyor geri kalmış toplumlara.

Didaktik olmamaya yeminli bizim yazar bile bozdu yeminini...

Kıssadan hisse, bir has'tir çekiyor böyle bir dünya düzenine. (s. 103)

3.31. KARAGÖZ'ÜN FİLOZOFLUĞU

3.31.1. Eserin Özeti

Karagöz'ün Filozofluğu; emlakçı Hacivat'ın emrivaki yaparak Karagöz'ün konağına yabancı kiracıları sokmasıyla başlar. Zamanla üst katı satın alan Finkeller en sonunda Karagöz'ü evinden ederek kapıcı yaparlar. Bu süreçte Karagöz ve karısının yabancı komşularıyla yaşadıkları olaylar anlatılır.

Emlakçı Hacivat, uygun fiyatlı bir ev arayan Finkelleri Karagöz'ün konağına getirir. Konak, büyük ve güzel bir evdir ancak köhnedir. Karagöz, Havivat'ı kıramaz ve evin bir kısmını Finkellere tahsis eder. Finkeller, önceleri bir odada kalırken Karagöz'ü ikna ederek evin yarısını satın alırlar. Bayan Finkel'in ilk icraatı evi çepeçevre saran asma ağacını kesmek olmuştur. Karagöz ve karısı, ağaca çöz üzürlürler. Finkeller, evi onarmak için inşaata başlarlar. Evi onaran işçilerden birinin ayağı duvar çökünce Karagöz'lerin çatısına girer. Finkellerin banyosu Karagöz'ün evine akar, mutfağına Finkellerin mazotu girer. Karagöz, bütün olanları yabancı oldukları için sineye çeker. Finkeller ise Karagöz ve eşinin en ufak sesinden, icraatından rahatsız olur ve arayarak rahatsızlıklarını belirtirler.

Yazar, 2. Fasılın başlığını “Karagöz'ün Öfkesi” olarak belirler. 2. Fasıl, tarihi konuların Batı dünyası tarafından çarpıtılmasını konu edinir. Bay Finkel, Osmanlı tarihçiliği yapmaya başlar. Osmanlı ile ilgili gerçekleri çarpıtarak sunmaya çalışır. Cumhuriyet'in değerini düşürmeye çalışarak Mustafa Kemal Atatürk'ün ideallerini ‘rüya’ olarak tanımlar. Bay Finkel, Osmanlı belgelerinden birini çalarken yakalansa da olay kapatılır.

Yazar, 3. Faslı Bayan Finkel'e ayırır. Bayan Finkel, ‘*ruh terziliği*’ yaparak kendini Batılı göstermek isteyen ‘*loş aydınlar*’a ayna tutar. (s.149) Avrupalı Bayan Finkel, Türk aydınlara Batılı gibi görünmeleri için yönlendirmektedir.

3.31.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.31.3.Tema

Toplumlar kendi kültürlerine sahip çıkmalıdır.

Güngör Dilmen, Batı dünyasının riyakarlığını seyirciye sunarak Avrupalıların yaptığı kültür tahribatını tema olarak almıştır. Yazar, Türklerin abartılı Batı hayranlığı ve Batılılaşma çabasını da eserinde işlemiştir.

Güngör Dilmen, eserinde Avrupalıların gerçekleştirdiği kültür tahribatını tema olarak işler. Finkellerin Karagöz'ün evinde yaptığı değişiklikler, ülkede yabancıların tarafından gerçekleştirilen tahribatın minimal ölçekteki örneklerdir. Finkeller nezdinde Avrupa'nın ülkenin tüm değer anlayışının ve kültürünün yağmalanması eleştirilir. Asırlık konağın değerleri, Batılı komşuların gelmesiyle birer birer silinir. Asmalı konak olarak anılan evin asmasını kesen Bayan Finkel, yerleştiği evin sembol değerlerini hiçe sayarak öncelikli olarak kendi konforunu düşünmektedir. Asmanın yapraklarını ve asmaya çıkan kedilerle uğraşmak istemeyen Bayan Finkel, Karagöz'ün karısının tepkisine aldırış dahi etmez. Bayan Finkel, Batılı kapitalist anlayışına göre, eve para verdiği için her şeyi yapabileceğini düşünür.

Karagöz'ün Karısı - Bu muydu senin uygarlığın?

Finkel - Taze dolar vermişiz, satın almışız bu evi. Şimdi onarıyoruz. (s. 138)

Finkeller, konağı değiştirmeye evin içiyle devam ederler. Yaptıkları değişiklikleri, evin özelliklerini düşünmeden gerçekleştirirler. Bu sebeple, evin onarımında çalışan işçinin bacağı Karagöz'ün tavanından aşağıya sarkar, mutfaktan mazot iner ve Karagöz'ün evini su basar. Finkeller, Karagözlerin evine verdikleri hasardan dolayı pişman olmazlar. Aksine, evi su bastığı için faturalarının yüksek geleceğini düşünürler. Yazar, Avrupa'nın bencil bakış açısını seyirciye aktarır.

Karagöz'ün Karısı - Aşağıdan almak hep bizim payımıza düşer. Ne de olsa onlar komşu ve yabancı. (s. 141)

Avrupa'nın bencilliği, verilen zararın tanziminde de devam eder. Finkeller, Karagöz'ün evinin tamirini zamanlarının kısıtlı olduğu gerekçesiyle kendilerinin yaptırmasını ister.

Finkel - Ah çok yoğunuz. Zaman bizim için çok önemli.

Karagöz - Zaman yalnız Finkel familyası için değerli. (s. 142)

Güngör Dilmen, Avrupa'nın Türk tarihini kendi menfaatlerine göre tahrip etmesini eleştirir. Bay Finkel, Osmanlı tarihçiliği yapmaya başlar. Osmanlı ile ilgili gerçekleri çarpıtarak sunmaya çalışır. Cumhuriyet'in değerini düşürmeye çalışarak Mustafa Kemal Atatürk'ün ideallerini 'rüya' olarak tanımlar. Yazar, Avrupalıların Neo Osmanlıcı bir anlayış ortaya çıkararak Atatürk ilkeleriyle çatışan iki grup oluşturulmaya çalıştıklarını sezdirir. Bay Finkel, ülkenin durumunu çarpıtarak Türkiye Cumhuriyeti'nin artık ne Osmanlı'nın ne de Atatürk'ün rüyasının peşinde olduğunu iddia eder.

Finkel - Geleceğin bir tarihçisi, geriye bakıp, bugünü büyük bir resmin içinde bir an gibi gördüğünde, Türkiye Cumhuriyeti'nin sonunda Mustafa Kemal'in rüyasını artık vurgulamaya ihtiyacı olmadığını fark ettiğini ve onu –kendisinden önce Osmanlı İmparatorluğu'na destek olan Osman'ın rüyası ve diğer efsanelerle birlikte- tarihin derinliklerine terk ettiğini keşfedebilirler. (s.146)

Karagöz, Finkel'in Mustafa Kemal'in ülke için gerçekleştirdiklerini rüya olarak vurgulamasına tepki gösterir. Tarihi tahribatta çeşitli tezlerde bulunan Avrupalılar, Finkel nezdinde eleştirilir.

Finkeller, konağın üst katını satın aldıktan sonra evin tamamını satın alıp Karagöz'ü kapıcı yaparlar. Yazar, kültürüne ve benliğine sahip çıkamayan toplumların kendi ülkelerinde söz sahibi olmaktan mahrum olacakları görüşünü yansıtır.

Şeytan Tasviri - Çağımızda bunun adı en Batılı adı Finkelcilik olabilir ancak. (s. 148)

3.31.3.1. Yan Temalar

Abartılı Batı hayranlığı eleştirilmelidir.

Eserde yazarın işlediği bir diğer tema, Türklerin aşırı Batı hayranlığıdır. Hacivat, Karagöz'ün evine Finkelleri kiracı olarak getirir. Karagöz'ün evini kiralamak gibi bir niyeti olmasa da Hacivat'ı kıramaz. Karagöz'ün kiracıları kabul etmesinin sebeplerinden biri de Finkellerin yabancı olmasıdır. Yabancı hayranlığı, Hacivat'ta daha fazla hissedilir.

Hacivat - Demedin ya, bunlar kaçırılmaz. Bunlar hasss' Avrupalı. Sen de az buçuk öğrenirsin Avrupalı-laş-ma-yı. Tanıştırırım sana Finkel familyası. (s. 136)

3.fasıl Türklerin Avrupalı görünme çabasının üzerine kurulmuştur. Bayan Finkel, kendi deyimi ile 'ruh terziliği' (s. 149) 'ne soyunmuştur. Batılı görünmek isteyen Türklere kendilerinin nasıl görüldüğünü ve Avrupalı görünmek için neler yapmaları gerektiğini söyler. Bayan Finkel'in müşterileri, köylüler değil aksine aydın kesimindedir. Aydın olduklarını

düşünen kişiler yazarın eleştiri hedefindedir. Batı dünyasına yaranmaya çalışan aydınlar, 'loş aydın' (s. 150) olarak nitelendirilir. Loş aydınların sürekli Avrupa'nın kendilerini nasıl gördükleriyle ilgilenmesini sığ bulan yazar, bu düşünce zeminini hastalıklı görür.

Finkel - Boy aynası...bir terzinin vazgeçilmezi.

Haydi bayanlar baylar.

Finkel aynasında seyredin kendinizi.

Türklerin ruhlarına makas atarım.

Benim onlara biçip diktiğim yepyeni imajlarıyla

arzi endam ederler büyülü aynamda...

Neo Avrupalı! (s. 151)

3.32. KEŞİF

3.32.1. Eserin Özeti

Keşif adlı oyun, Kiraz ve Çöpatlamaz aileleri arasındaki bir yaralama davası üzerine kurulur. Olay, Çorum'un köylerinden Çomu'da geçer. Sadık Kiraz, bir gece ambardan sesler duyan köpeğinin havlamasıyla ambara doğru gider. O esnada silahla vurulan Sadık Kiraz, ay ışığının etkisi ile vuranı Ali olarak görür. Davayı gören hakim ve heyeti, aynı ay ışığının köye uğrayacağı gün köye keşfe gelirler. Olay yeniden canlandırılarak Sadık Kiraz'ın vuranı tespit edip edemeyeceği belirlenir. Sadık Kiraz, kendisini canlandırma esnasında vuranı tanıyamaz. Davanın sonucunun ne olacağını belirtmeyen Hakim ve heyet köyden uzaklaşır.

3.32.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.32.3.Tema

Adil yargılama, toplumun adalete güvenini sağlar.

Güngör Dilmen, eserinde adil yargılamanın önemine değinir. Sadık adlı kişinin kendisini vuranın Ali olduğunu söylemesine rağmen ay ışığında Ali'yi tespit edip edemeyeceğini belirlemek amacıyla köye bir heyet gelir. Sadık, canlandırmada kendisini vuranı tespit edemez. Sadık Kiraz'ın beyanı Ali'nin suçlu olduğunu ispat edemez.

Perizat - Yargıç, adil, doğru karar verirse, suçlu: "Ben bu suçu işledim, cezamı çekiyorum," demeli. Mağdur, "Hak yerini biraz buldu," diyebilmeli. (s.25)

3.33. PANTOLOG

3.33.1. Eserin Özeti

Güngör Dilmen, *Pantolog* adlı eserinde Prof. Dr. Talat Halman'ın eski ve yeni pantolonlarını kişileştirir. Pantolonlar, Cağaloğlu'nda sohbet ederek yürürler. 1. Pantolon Halman'ın yeni pantolonu iken 2. Pantolon eskidiği için Halman'ın bir arkadaşına verilmiştir. 2. Pantolonun yeni sahibi, öncelerde pantolona özenli davranırsa da sonraları önemsememiştir. 2. Pantolon, sahibinin başlarda kendisini giydiğinde Halman'a benzemeye ve onu taklit etmeye çalıştığını tespit eder. 2. Pantolonun yeni sahibi, Halman'ın pantolonunu giymekle ona benzemeyeceğini anladığında pantolonla ilgilenmekten vazgeçer. Eski pantolon, yeni pantolona Halman'la olan anılarını anlatır. 1. Pantolon ve 2. Pantolon, Halman'ın günlük yaşamından sohbetleri taklit ederler. 1. Pantolon, 2. Pantolon gibi eskiyip başkasına verilmek istemese de yakın zamanda bunun başına geleceğini bilir.

3.33.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.33.3. Tema

Etnik ayrıştırmalar, toplumsal ve siyasi bir sorundur.

Güngör Dilmen, eserinde yakın dostu olan Prof. Dr. Talat Halman'ı konu almıştır. İlk kültür bakanımız olan Prof. Dr. Talat Halman, şair, yazar ve çevirmen olarak tanıtılır. Yazar, Halman'ın günlük ve siyasi yaşamından kesitler sunar.

Güngör Dilmen, Talat Halman'ın siyasi yaşamıyla ilgili anekdotları sunarken Türk-Kürt kavramlarına yaklaşımı eleştirir. Talat Halman, Kültür Bakanlığı yaptığı esnada İngiliz Kraliyet ailesini ağırlar. Basının ziyarete ilgisi büyüktür. Halman, Prensle ilgilenirken onun ilgi duyduğu şeyleri öğrenmek ister. Prens, Eskimoların kendisini etkilediğini belirtmesi üzerine Halman, Eskimoların şiirlerinden örnekler sunar. Prens, Halman'ın çevirdiği şiirlerden çok etkilense de basın bundan hoşnut olmaz. Basın, Halman'ın Türk kültürünü anlatmak yerine Eskimoların şiirlerini anlatmasını doğru bulmaz. Talat Halman, basının popülist yaklaşımına ayak uydurarak Eskimoların Türk olduğunu iddia eder. Basın toplantısındaki kimse Halman'a itiraz etmese de ufak tefek itirazlar gelir. Yazar, Eskimoların Türk olduğu iddiasını absürt bir şekilde öne sürerek Türk-Kürt kavramlarına yaklaşımı eleştirmiştir.

2.Pantolon - Evet ama Sayın Bakan, kutuplardaki Türklerden önce burnumuzun dibindeki ‘dağ Türklerini’ adam etsek daha iyi olmaz mı?

1.Pantolon - Yani Kürtleri! (s. 63)

Talat Halman, Kürtlerin Türk kökenli olduklarını kanıtlamak üzere ortaya atılan absürt açıklamalardan örnekler koyar. Halman, bu tezleri bilimsel çalışmalar olarak değerlendirir. Yazar, bu tezleri şovenizm olarak görür.

1.Pantolon - İlle Türk mü olmaları gerekli?(s.63)

3.33.3.1. Yan Temalar

Kimlik yanılsaması, bireyin kendini tanımasının önündeki engeldir.

Güngör Dilmen’in eserinde işlediği temalardan biri de kimlik yanılsamasıdır. Yazar, bireyin tanımlamalardan arınarak yalnızca kendisini kabullenmek yerine farklı arayışlara girmesini doğru bulmaz. Güngör Dilmen, başkalarına öykünmeyle ve taklitle bir yere varmanın mümkün olmadığını gözler önüne serer ve kişinin kendi konumunu kıyafetleriyle belirlemesine tepki gösterir

1.ve 2. Pantolon, sahipleriyle ilgili değerlendirmede bulunmaktadırlar. 2. Pantolon, yeni sahibiyile ilgili tespitlerde bulunur. 2.Pantolona göre yeni sahibi, Halman’ın pantolonunu giydiğinde kendi kimliğinden sıyrılarak daha farklı bir kişiliğe bürünmektedir. Pantolonu giydiğinde Halman’ı taklit ederek daha efendi ve ağırbaşlı davranışlar sergiler. Bir süre sonra yeni sahibi, taklit etmekle bir yere varamayacağını anlar ve özüne döner.

2.Pantolon - Sonra şu bilgelige erdi ki, başkasının pantolonuna girmekle adam olunmuyor. (s. 70)

3.34. YOL

3.34.1. Eserin Özeti

Güngör Dilmen'in yedi adet gölge oyunundan biri olan *Yol*, yurt dışında eğitim görmüş bir mühendis olan Oktay ile Hamdi Bey adlı yol yapım üstlenicisinin iş hakkında yaşadıkları anlaşmazlıklar ve köylülerle yaşadıkları sorunları anlatmaktadır. Hamdi Bey'in sağ kolu olan yol araçları operatörü Veysi ve devleti temsilen bulunan Jandarma onbaşısı Ali oyunun diğer kişileridir.

Oktay, Amerika'da eğitim görmüş idealist bir gençtir. Hamdi Bey, Ali'nin eğitimine saygı gösterse de yol yapımı konusunda kendi alışılmış yöntemlerini uygulamak ister. Hamdi Bey, yolun kendi istediği yerden geçirebilmek için Veysi'yi Oktay'ı ikna etmekle görevlendirir. Veysi, Oktay'ın yaşayan bir Hitit köyü bulma arzusunu bilir. Veysi, yolu geçirmek istedikleri Kürt köyünden birkaç kişiyi organize ederek onları Hititliler olarak Oktay'a gösterir. Oktay, onların Hititli olduklarına inanır. Bir Hitit topluluğu bulmuş olmasının bilim dünyasını sarsacağını düşünür. Hitit köyünü pek çok kişinin ziyaret edeceğini düşünerek yolun oradan geçmesine izin verir.

Hamdi Bey'in yolu geçirmek istediği yer, iki kayalık arasındadır. Yolu yapmak için çalışmalara başlayan makineler, köylülerin itirazlarıyla durur. Köylüler, yolun geçtiği yerin bir mezarlık olduğunu ve yolu oraya yapamayacaklarını söylerler. Hamdi Bey, köyün ileri gelenlerini toplayarak onlara köylüyü ikna etmelerine karşılık rüşvet verir. Köylüler, İmam'ın ve aşiret reisinin yeğeninin sözüne uyarak yola izin verirler. Ancak, pek çok kişi yakınına yeni bir mezarlık yapılmasını şart koşar. Hamdi Bey, mezarlık yapmakla uğraşamayacaklarını söylese de "kelle başı" 50 lira vermeyi vaad eder. Köylüler, mezarlıkta kemik ve kafatası peşine düşer. Köylüler, gece gündüz demeden kemik ararlar. Hamdi Bey, köylülere para dağıtırken iflas eder ve yol tamamlanamaz.

3.34.2. Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 7*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.34.3. Tema

Bilim, temel değerdir.

Güngör Dilmén, pek çok oyununda olduğu gibi *Yol* adlı oyununda da bilimin üstünlüğü temasını ele almıştır. Oktay, Amerika'nın saygın üniversitelerinden biri olan Yale Üniversitesi'nde eğitim görmüş idealist bir mühendistir. Mezun olduktan sonra ülkesine dönmüş ve ülkesinin gelişimi adına çalışmaktadır. Oktay, Hamdi Bey adında bir yol yapım üstlenicisi ile birlikte çalışmaktadır. Hamdi Bey, herhangi bir uzmanlığı olmaksızın ihale kazanarak yol yapımı işiyle ilgilenir. Hamdi Bey, işinde bilimden daha çok alışlagelmiş düzene ayak uydurmaktadır. Oktay ise, yaptığı işi bilimin sağlam temelleri üzerine oturarak gerçekleştirmek ister. Oktay ve Hamdi Bey arasındaki anlaşmazlık, temel değer olarak bilimi öncelik almak hususundadır. Hamdi Bey, ülkedeki çalışma ortamında kişilerin menfaati üzerine işlerini düzene sokar ve ülkede işlerin bu düzende yürüdüğünü ima eder. Oktay ise, bilimin izin vermediği hiçbir şeyin altına imzasını atmak istemez.

Oktay - Bilimsel kriterler vatan toprağında da geçerlidir. Toprak katmanları çok önemli.

Hamdi - İnsan katmanları da önemli. Şu Alevi, şu Sünni köyü diyelim. Yolu iki eşit uzaklıkta geçirmeliyiz ki, iki köyden biri bize haksızlık yapıldı demesin. Kürtler huylanmasın. (s.36)

Hamdi Bey, bilimin üstünlüğünü yalnızca sosyolojik konumları önemseydiği için değil aynı zamanda kişilerin rantını da düşünerek reddeder. Hamdi Bey, yolu hem Memduh Ağa'nın kuracağı petrol istasyonunun hem de Müstecip Bey'in topraklarının yanından geçirmek derdindedir.

Oynatıcı - Yer katmanları, zemin direnç hesapları Hamdi Bey için palavraydı. 'Burası Türkiye' idi. (s. 37)

Hamdi Bey, düzene ayak uydurmuş bir ticaret adamı olsa da, ülkenin Oktay gibi bilgili ve çağdaş gençlerle ilerleyeceğinin farkındadır ve ona kişisel olarak saygı duyar.

Hamdi - (*İçten*) Bu memleket sizin gibi idealist gençlerle mamur olacak, Oktay Bey oğlum. (s. 37)

Oktay, bilimin her dalına oldukça meraklı bir gençtir. Oktay'ın bilim adına büyük bir hayali vardır. Kültürü ve dili bozulmamış bir Hitit köyü bularak bilim dünyasını sarsmak istemektedir. Veysi, Oktay'ın bu zaafını kullanarak onu kandırır. Yolu geçirmek istedikleri bölgenin yanındaki köyün, Hitit Köyü olduğunu zanneden Oktay yolun o bölgeden geçmesine

izin verir. Oktay, bilim dünyasının köye akın edeceğini ve yolun oradan geçmesi gerektiğini düşünür. Oktay, mesleğindeki ilk hatayı bilimin söylediklerini gerçekleştirmemekle işler.

3.34.3.1. Yan Temalar

Toplumlar, kültürel miraslarına sahip çıkmalıdır.

Güngör Dilmen, toplumların kültürel mirasına sahip çıkmasını oldukça önemser. *Yol* adlı oyunda yazar, Oktay'ın Hitit yerleşği bulma arzusunu kullanarak iletisini seyirciye verir.

Oktay, Hitit köyü bulma isteğini Veyis ile paylaşır. Oktay'ın bulmak istediği Hitit köyü, kültürünü ve dilini korumuş, yabancı tesirlerden arınmış saf bir Hitit yerleşğidir. Veyis, Kürt kökenli bir yurttaş olarak fikrini şöyle beyan eder:

Veyis - O güç işte Oktay Abi. Biz bile koruyamıyoruz Kürtlüğümüzü. (s. 40)

Oynatıcı, Oktay'ın arzusunun altındaki nedenin, Türklerin Hititlerin Türk olduğunu düşünmesi olarak görür.

Din, bir sömürü aracı olabilir.

Güngör Dilmen'in eserinde eleştiri olarak verdiği bir diğer tema inanç istismarından menfaat elde etme çabasıdır. Hamdi Bey'in yaptığı yol köylülerin mezarlık olarak kullandığı bir alana denk düşer. Köylüler, bu bölgeye yol yaptırmak istemezler. Hamdi Bey, çareyi köyün ileri gelenlerini toplamakta bulur. Hamdi Bey, İmam ve aşiret ağasının yeğeni ile konuşarak çözüm arar. Hamdi Bey, yolun köye medeniyet getireceğini, hastalarını rahatça taşıyabileceklerini anlatsa da İmam ve Yeğen oralı olmaz. Bunun üzerine Hamdi Bey, İmam'ın eline bir deste para tutuşturur. İmam, yola ilk karşı çıkanlardan biri olmasına rağmen parayı görünce yolun yapımına onay verir.

İmam - Yolun köyümüze getireceği nimetleri şimdi daha iyi anlıyorum. Hayır vardır nakli mekanda. (s. 49)

İmam, menfaatleri doğrultusunda halkın inancını sömürerek onları yol yapımına ikna eder.

3.35. SOKRATES “BULUTLAR”DA

3.35.1. Eserin Özeti

Aristofanes’in “*Bulutlar*” adlı oyunu için Aristofanes ile Oflatos, Sokrates’i küçük düşürücü replikleri hazırlarlar. Atina gençliğini de konuşuran Aristofanes, Sokrates’i gençliğin inancını sarsmaya çalışmakla ve onları mutsuzluğa yöneltmekle suçlar. Sokrates katıldığı davette erdem konusu üzerine bir tartışma açar. Sokrates’in düşünce üretme yöntemi, karşısındakine devamlı sorular sormaktır. Bu tartışmada Aspasia, Sokrates’in soru sormasına fırsat vermeden soruları devamlı kendi sorar. Söyleşi bu şekilde devam derken Oflatos’un öğrencisi Meletos’un Atina gençliğini bozma suçlamasıyla şikayet ettiği Sokrates tutuklanır ve ölümle yargılanır. Uygulama, sanığın kendisine bir ceza vermesi ve bu iki kararın oylanması şeklindedir. Sokrates, kendine ceza olarak Atina’ya Argon olmayı seçince daha büyük bir çoğunlukla ölümle yargı giyer. Sokrates, mağaraya hapsedilir. Son gecesinde Kriton ve karısı Ksanthippe onu kaçırmaya gelirler. Yargıçlar, bekçi onun kaçmasını beklerler. Ancak Sokrates kaçmamaya karar verir ve zehiri içerek ölür.

3.35.2.Eserin Kimliği

Dilmen, G. (2012). *Sokrates “Bulutlar”da*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

3.35.3.Tema

Aydınlara özgür düşünce ortamı sağlanmalıdır.

Güngör Dilmen, *Sokrates ‘Bulutlar’da* adlı eserinde düşünce suçlarından dolayı yargılama yapılmasının eleştirisini yapar. Sokrates, karşısındaki insana sorular sorarak çeşitli düşünceler oluşturma yoluna giden bir aydındır. Sokrates, kendi has bir yöntem olarak geliştirdiği soru sorma tekniği olan “düşünce doğurtma” (s. 13) sistemi ile döneminin önemli kişiliklerinin tepkisini çeker. Sokrates, gençliğin inançlarını köreltip onları mutsuz etmekle suçlanır. Sokrates, halkının bilge olmasını isteyen bir aydındır. Sokrates, yalnızca gençlere sorular sorarak onlara daha geniş bir bakış açısı kazandırdığı için yargılanır. Sokrates’in yargılanmasında diğer büyük etken, kendisini çekemeyen diğer aydınlardır.

Sokrates - Meletos, kendisini şair sandığı için bana düşman.

Anütos, politikacılar adına bana kırgın.

Lükon ise hatipler adına küskün.

Kendimi böyle kişilere bir türlü beğendiremedim.

Beğendirmeye de yok niyetim.

Ben bunu bilir bunu söylerim.

İşte düşündüklerimi açık açık söylemem.

Asıl nedeni başıma bu belaları getiren. (s.40)

Sokrates, yargılamasının neticesinde ölümle cezalandırılır. Sokrates, tutulduğu mağaradan kaçmayı kendine yediremez ve zehiri içerek ölür. Yazar, aydınların yaşama dair her şeyi sorgulamanın asıl görevleri olduğu iletisini eserinin ana teması olarak seyirciye sunar. Yazar, Sokrates'in son sözlerini oyundaki tüm kişilere koro halinde söyleterek iletinin gücünü artırır.

Bütün Kişiler - "Sorgulanmayan bir yaşam yaşamaya değmez." dedi. (s. 54)

SONUÇ

Güngör Dilmen, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatro tarihinde eserlerini vermiş bir yazardır. Güngör Dilmen'in tiyatro eserlerinin anlam değerleri üzerine bütüncül bir yaklaşımla çalışma yapılmamıştır. Tezimizde Güngör Dilmen'in tiyatro eserlerinde işlediği temalar tespit edilerek anlam değerleri açıklanmıştır.

Tezimizde incelenen eserlerin temaları belirlenirken Nurullah Çetin'in "Roman Çözümleme Yöntemi" kitabından yararlanılmıştır. Nurullah Çetin, temayı "romancının romanında söz konusu ettiği gerçek ya da kurgusal ama özel, tekil bir olaydan genel için geçerli olduğunu iddia ettiği bir hükümdür." (s. 123) olarak tanımlar. Çetin, konu ve temayı birbirinden ayırır. Çetin'e göre konu, romanın temellendiği zemindir. Tema ise, okuyucunun romandan çıkardığı bir ya da iki cümlelik hükümdür. Nurullah Çetin'in tema belirlemesine "Türk Romanı Tahlilleri 1" adlı kitabından örnekler göstermek mümkündür. Çetin, Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanının incelemesinde romanın izleği "gençlerin rızasını almadan, görücü usulü ile evlendirmek büyük felakatlere yol açar." (s. 12) olarak belirlenmiştir. Çetin'in tema saptamalarına bir başka örnek olarak Aşk-ı Memnu romanının incelemesi gösterilebilir. Nurullah Çetin, Aşk-ı Memnu romanının konusunu "evlilik" olarak tespit eder. Eserin izleği ise; "karı ile koca arasında yaş, ilgi, merak, eğitim, kültür seviyesi, dünya görüşü, zevk, ekonomik seviye gibi alanlarda belli bir uygunluk yoksa, bu evlilikler genellikle acı bir sonla biter." (s. 161, 162) olarak belirlenmiştir.

Tezimizde Güngör Dilmen'in 7'si kısa oyunları 7'si gölge oyunları olmak üzere 35 adet basılmış oyunu tematik olarak incelenmiştir. Güngör Dilmen'in pek çok tiyatro eseri sahnelenmiştir. Güngör Dilmen'in sahnede ilk oynanan eseri kısa oyunlarından biri olan *Ayak Parmakları*, 1958-59 yıllarında *Genç Tiyatro* tarafından sahnelenmiştir. Midas'ın Kulakları oyunu ile yazar, *Tiyatro* dergisinde birincilik kazanır. 1960 yılında *Midas'ın Kulakları*, Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenir. (bildiri, 10) *Canlı Maymun Lokantası* 1964, *Kurban* ise 1967 yıllarında *Gülriş Sururi Engin Cezzar Tiyatro topluluğu* tarafından sahnelenir. (And, 1983: 635-665) Güngör Dilmen'in Devlet Tiyatroları tarafından oynanan eserleri kronolojik olarak *Midas'ın Kulakları*, *Akad'ın Yayı*, *Midas'ın Altınları*, *Bağdat Hatun*, *Midas'ın Kördüğümü*, *Deli Dumrul*, *Ak Tanrılar*, *Aşkımız Aksaray'ın En büyük Yangını*, *Troya İçinde Vurdular Beni*, *Hasan Sabbah*, *Osmanlı Dram Kumpanyası*, *Kuzguncuk Türküsü* ve *Ben Anadolu* adlı oyunlarıdır.

Güngör Dilmen'in oyunlarının kaynağını mitoloji ve tarihi malzemeler oluşturur. Yazarın eserleri tarihi oyunlar, mitolojik oyunlar ve kurgusal oyunlar olarak üç kategoride incelenebilir. Güngör Dilmen'in bazı eserlerinde tarih ve mitoloji iç içedir. Güngör Dilmen'in tarihi oyunları *Ak Tanrılar*, *Bağdat Hatun*, *Hasan Sabbah*, *Devlet ve İnsan*, *Hakimiyet-i Milliye Aşevi*, *Osmanlı Dram Kumpanyası*, *İttihat ve Terakki*, *Galileo'nun Günahları?*, *İlse Koch*, *Kuzguncuk Türküsü* ve *Hezarfen Ahmet Efendi*'dir. *Midas'ın Kulakları*, *Kurban*, *Midas'ın Altınları*, *Midas'ın Kördüğümü*, *Deli Dumrul*, *Akad'ın Yayı*, *Ben Anadolu*, *Galatea* ve *Pigmalion*, *Sokrates "Bulutlar"da*, *Troya İçinde Vurdular Beni*, *Şan Şeref Ün: Amfitrion* ve *Girit Masalları* yazarın mitolojik oyunlarıdır. Yazarın kendi hayal dünyasını kullanarak kurguladığı oyunlar ise; *Ayak Parmakları*, *Avcı Karkap*, *Küp Hamit*, *Canlı Maymun Lokantası*, *Toplar ve Paşalar*, *Misyoner*, *Afyon Savaşı*, *Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını*, *Yol*, *Keşif*, *Pantolog* ve *Karagöz'ün Filozofluğu*'dur.

Güngör Dilmen, tiyatro eserlerinde mitoloji ve tarihi konuları temel alarak toplumsal konulara eğilmiştir. Yazar, toplumu ilgilendiren konuları geçmişten örneklerle işleyerek günün sorunlarına ışık tutmaya çalışır. Güngör Dilmen'in eserlerinde işlediği başlıca temalardan biri, toplumumuzda görülen aşırı Batı hayranlığıdır. Yazar, toplumun kendi kültürüne sahip çıkmayarak Batının kültür emperyalizmine kapılmasını eleştirir. Güngör Dilmen, Batının kapitalist yaklaşımına karşıdır. Yazar, Avrupa ve Amerika'nın kendi menfaatlerini üstün tutarak diğer toplumlara yapılan sömürüyü gözler önüne serer. Batının ikiyüzlü davranışlarının eleştirilmesinin dışında Doğu'nun mistik ve dini inançlara kapılarak tembelleşmesinin eleştirisi, yazarın sıkça işlediği temalardan bir diğeridir. Güngör Dilmen, ideal dünya düzeninin inançlarla değil akıl ve bilimle oluşturulabileceğini düşünür. Yazar, akli ve bilimi daima inançların üzerinde tutar. Eserlerde yalnızca yönetsel erkin eleştirisi yapılmazken halkın bilinçsizliğine de vurgu yapılır.

Güngör Dilmen'in eserlerinde önem verdiği konulardan bir tanesi de kadındır. Yazar, toplumun kadına dayattığı rolleri eleştirirken kadının topluma başkaldırısını olumlar. Başlık parası, imam nikahı, çocuk gelin gibi kavramların karşısında duran yazar, kadının erkekle aynı haklara sahip olması gerektiğini savunur. Kadınlara karşı meslek ayrımcılığı ve kadının özgürlüğünün sınırlanması eleştiri unsurlarıdır. Kadının annelik vasfı yüceltilirken kadının toplumlar üzerindeki gizli liderliği ön plana çıkarılır. Yazar, kadını kutsallaştırmadan bir birey olarak haklarını teslim etme eğilimindedir.

Güngör Dilmen'in pek çok eserinde aydın kesimin eleştirisine rastlarız. Aşırı Batı hayranı olan aydınlar, benlikleri tamamlanamamış ve toplumdaki uzak bireyler olarak gösterilirken *loş aydınlar* olarak tanımlanır. Aydınların kendi toplumlarının kültürüne sahip çıkmasını savunan yazar, aydınlara gerekli özgür düşünce ortamının oluşturulmasını şart koşar.

Aşırı hırsın ve iktidar tutkusunun bireylerin ve toplumların üzerindeki olumsuz sonuçları, sıkça işlenen bir diğer temadır. Toplumun menfaatlerinin, kişisel arzuların üstünde tutulması gerektiğini düşünen yazar, tarihteki büyük savaşların ve kıyımların sebebini yöneticilerin tutkularına bağlar. Savaşların sonunda en büyük zararı görenin masum halk olduğunun altı çizilir. Etnik ve dinsel ayrımcılık, yazarın karşısında durduğu diğer kavramlardır.

Güngör Dilmen, *Midas'ın Kulakları* adlı oyununu ilk oyunu kabul eder. Midas'ın Kulakları efsanesi, sır saklamanın güçlüğü ana temasıyla toplum tarafından öteden beri bilinmektedir. Güngör Dilmen, eserinde bu ana tema dışında toplum çoğunluğunun yönetimlerdeki etkisi, kibrin doğurduğu olumsuz sonuçlar, kusuru üstünlüğe dönüştürme çabası gibi temalar da eklemiştir. Yazar, ayrıca sanatın toplum için mi yoksa sanat için mi yapılması gerektiği sorusunun cevabını aramıştır.

Güngör Dilmen, *Canlı Maymun Lokantası* adlı eserde iki farklı medeniyetin insanlarını karşı karşıya getirir. Jonathanlar, Batı dünyasının kapitalist ve ikiyüzlü düzeninin birer temsilcisidirler. Bay Wong ise, Doğunun mistisizmini temsil eder. Yazar, her iki dünyaya da eleştirel yaklaşmıştır. Jonathanlar, paranın verdiği güç ile her şeyi satın alabilecekleri düşüncesindedirler. Uygarlıktan ve yardımseverlikten bahsederken bile riyakarlıklarından vazgeçmezler. Bay Wong ise; tamamen iç dünyasına kapanmıştır. Maddi varlığından kurtulmak istemektedir. Bunun için çocuklarının geçimini bahane etmektedir. Yazar, Bay Wong örneği ile Doğu'nun mistik inançlara kapılarak tembelleştiğini gözler önüne serer.

Kurban, kumalık geleneğinin eleştirisini ana tema olarak kullanmakla birlikte daha pek çok temayı da içinde bulundurur. Yazarın eleştirdiği konular başlık parası, çocuk gelin, kadına toplum tarafından dayatılan rol, imam nikahlı kadının uğradığı haksızlıklar gibi konulardır. Kadının yaşadığı aşk acısı, kadının kendine biçilen rolü reddi, kadının hakkını savunmasına toplumun bakışı yazarın dikkat çekmeye çalıştığı diğer meselelerdir.

Yazar, *Ak Tanrılar* oyununda aklı, dini ve mistik inançların önüne koyar. Dünya düzeninin inançlarla geliştirilemeyeceğini, aklın ve bilimin ortak hareket etmesiyle medeniyetlerin yükselebileceği iletisini seyirciye sunar. Aztek İmparatoru Moktezuma'nın hurafelerin peşinde giderek ülkesinin yıkımına sebep olması eserde işlenmiştir.

Güngör Dilmen, *Midas'ın Altınları* adlı oyunda ana temayı aşırı hırsın olumsuz sonuçları olarak belirlemiştir. Yazar, para hırsı temasına paralel olarak kibir ve tembelliğin doğurduğu kötü sonuçlar, aklın ve emeğin övgüsünü işlemiştir

Midas'ın Kördüğümü adlı oyunda devletlerin yıkılmasının nedenleri irdelenmiştir. Yazar, devletlerin çözülmesinin nedeni olarak yoz inançlara bağlılık, kültür soygunu ve ekonomik çözüme temalarını ortaya koyar.

Akad'ın Yayı adlı oyunda, ideal dünya düzeninin inançlar yerine akılla oluşturulması gerekliliği işlenir. Eserin yazıldığı dönemde nükleer savaş tehditlerinin bulunduğu düşünülerek bilimin insanlığın felaketi için değil çıkarı için kullanılmasının altı çizilmiştir.

Güngör Dilmen, *Bağdat Hatun* adlı oyunda aşırı iktidar tutkusunun toplumlara ve bireylere getirebileceği felaketler işlenir. Oyun, kanunların bireylere eşit uygulanması gerektiği iletisini verir. Yazar, toplumun kadına Ataerkil bakışını ve namus kavramını eleştirir.

Güngör Dilmen, Dede Korkut hikayelerinden biri olan *Deli Dumrul*'a evrensel ve toplumsal öğeler ekleyerek farklı bir boyuta ulaştırmıştır. Yazar, oyununu toplumsal sömürü ve zorbalığın eleştirisi ile adil bir dünya özlemi temaları üzerine kurmuştur.

Güngör Dilmen, *Hasan Sabbah* eserini inanç sömürüsü teması üzerine kurmuştur. Yazar, insanlığın inançlarının sömürülmesi ile teröre hizmet ettirilmesi meselesini işler. Tarihi bir kişiden yola çıkılarak günümüzdeki benzer sorunlara ışık tutmak amaçlanmıştır.

Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını adlı oyunda, aşırı Batı hayranlığı, halkın bilinçsizliği ve görücü usulü evliliklerin eleştirisi yapılır. Yazar, ayrıca bireyin önce kendi emeğine güvenmesi iletisini verirken kadının tutkulu aşkının olumsuz sonuçlarını da sahneye taşır.

Devlet ve İnsan adlı oyunda, Mithat Paşa ve Abdülhamit arasında yaşanan sorunlar işlenerek kişisel ihtirasların devletler üzerindeki olumsuz etkileri işlenir. Yazar, eserinde

ayrıca düşünce ve basın özgürlüğünü savunurken aşırı Batı hayranlığını ve halkın bilinçsizliğini eleştirir.

Hakimiyet-i Milliye Aşevi oyununda, aydınların ve halkın bilinçsizliğinin eleştirisi yapılırken düşünce ve basın özgürlüğünün önemine dikkat çekilir. Yazar, Osmanlıdan sonra yeni bir medeniyete sahip olma aşamasındaki Türkiye Cumhuriyeti'nde Doğu ve Batı kültürlerinin sentezinin başarılı olup olmayacağını sorgulamıştır.

Güngör Dilmen'in yedi adet kısa oyunu bulunmaktadır. *Afyon Savaşı* adlı kısa oyunda yazar, Batı dünyasının ikiyüzlülüğünü gözler önüne sererken Avrupalıların gerçekleştirdiği kültür emperyalizmini eleştirir. *Avcı Karkap* kısa oyununda, bireyin benliğini evrenle bütünleştirme çabası işlenir. Avcı, öldürdüğü avıyla bir olur ve kendini avıyla bütünler. Güngör Dilmen'in ilk oyunu, kısa oyunlarından olan *Ayak Parmakları*'dır. Yazar, çalışma hayatına kendini kaptırmış bireyin kendisine yabancılaşmasını anlatır. Ayak parmakları, insanoğlunun iç dünyasında hep aradığı, iş hayatından dolayı sürekli vazgeçmek zorunda kaldığı özgürlük hayalidir. *Galatea ve Pigmalion*, bir aşk hikayesidir ve sevginin emekle yücelmesi iletisini seyirciye verir. *Küp Hamit*, sanatın ve sanatçının ölümsüzlüğü temasını işlerken toplumun sanata maddi bakış açısını eleştirir. *Misyoner*, kültür emperyalizminin eleştirildiği bir diğer eserdir. *Toplar ve Paşalar* adlı eserde, demokrasi karşıtlarının eleştirisi yapılır. Eserde ayrıca etnik ayrımcılığın reddi bulunur.

Güngör Dilmen, *Şan Şeref Ün: Amfitrion* eserinde ana tema olarak insanların "hamartia"larından olan iktidar tutkusu ve kıskaklık temalarını işler. "hamartia" Yunan Tragedyasında kullanılan ve insanların zaafalarını karşılayan bir terim olarak kullanılır. Yazar, ayrıca Aristoteles'in etik anlayışını eleştirir. Bireylerin sosyal statülerine göre yapılan etik anlayışı, oyunun eleştiri konusu olan temalarından biridir.

Güngör Dilmen, oyunlarında sıkça işlediği savaşa meşru sebep yaratma ve savaşların masum kurbanları temalarını *Troya İçinde Vurdular Beni* adlı oyununda işlemiştir. Yazar, ayrıca büyük devletlerin savaşlara sebep olan tutumlarını ve kayıtsızlığını eleştirir.

Güngör Dilmen, *Osmanlı Dram Kumpanyası* adlı oyununda ülkede yeni oluşmaya başlayan tiyatrunun durumunu Osmanlı'nın yeni yönetim şekli Meşrutiyet ile bağdaştırır. Tiyatronun durumu, Osmanlı Devleti'nin yaşadığı zorluklarla paralel şekilde ilerler. Yazar, tiyatrunun ve devletin sorunlarını neden-sonuç ilişkisi içinde yorumlar. Oyunda, devletin zor duruma düşmesinin sebebi olarak görülen yöneticilerin eleştirisi teması ön plandadır. Halkın bilinçsizliğinin eleştirisi ve basın özgürlüğü işlenen diğer temalardır.

İttihat ve Terakki oyununda yönetsel erk, çeşitli yönleriyle eleştirilirken sömürge karşıtlığı ve haklın bilinçsizliği gözler önüne serilir. Düşünce ve basın özgürlüğünün önemine vurgu yapılır.

Galileo'nun Günahları? oyununda bilim dünyasındaki kıskançlıkların eleştirisi yapılır. Eserde, bilim ve inanç kavramlarının karşıtlığı vurgulanırken kutsallık kavramı reddedilir. Bilimin inançlardan üstün olduğunun altı çizilir. Sanatın evrenselliği, üzerinde durulan bir başka temadır.

Güngör Dilmen'in yedi adet gölge oyunu bulunmaktadır. *Girit Masalları*, mitolojik bir üçlemedir. *Girit Masalları* üçlemesinde yazar, ilk oyun olan *Boğa Aşkları*'nı diğer iki oyuna zemin olarak hazırlamıştır. İkinci oyun *Dolangaç*, insanoğlunun zaaflarından biri olan kahraman olma isteğinin sonuçları anlatılırken üçüncü oyun *İkaros*'ta aşırı hırsın sonuçları tema olarak işlenir. *Hezarfen Ahmet Efendi*, *İkaros*'a nazire olarak yazılır. *Hezarfen Ahmet Efendi* adlı kısa oyunda yazar, Osmanlı Devleti'nin keşiflere yaklaşımını konu alır. Güngör Dilmen, Osmanlı'daki keşifleri bilimsel gerçeklere uygunluk, dine uygunluk ve Padişahın isteklerine uygunluğu konusunda ele alır. *İlse Koch* adlı oyununda Nazi Almanyası'nda yaşamış gerçek bir karakter olan İlse Koch ana karakter olarak işlenmiştir. Yazar, İlse Koch'un sadist kişiliğini savaşın soğuk yüzünü göstermek amacıyla kullanır. Irkçılık, yazarın eleştirdiği ana temadır. *Karagöz'ün Filozofluğu* oyununda yazar, Batı dünyasının riyakarlığını seyirciye sunarak Avrupalıların yaptığı kültür tahribatını ana tema olarak almıştır. Türklerin abartılı Batı hayranlığı ve Batılılaşma çabası da eserde işlenmiştir. *Keşif* oyununda adil yargılamanın önemi üzerinde durulur. Güngör Dilmen, *Pantolog* eserinde yakın dostu olan Prof. Dr. Talat Halman'ı konu almıştır. İlk kültür bakanımız olan Prof. Dr. Talat Halman, şair, yazar ve çevirmen olarak tanıtılır. Yazar, Halman'ın günlük ve siyasi yaşamından kesitler sunar. *Yol* oyununda bilimin üstünlüğü savunulurken inanç istismarı ile menfaat sağlamaya çalışan kişiler eleştirilir. Yazar, toplumun kültürel mirasına sahip çıkmasını ister.

Güngör Dilmen'in vefatından sonra yayınlanan *Sokrates "Bulutlar"da* adlı eser, Aristofanes'in Sokrates'i küçük düşürdüğü Bulutlar adlı eserine tepki olarak yazılmıştır. Yazar, Sokrates'in yargılanıp ölüme hüküm giymesine neden olan ortamı eleştirir. Eserin ana teması, aydınlara özgür düşünce ortamının hazırlanması gereğidir.

Güngör Dilmen, mitolojiyi ve tarihi olayları malzeme olarak kullanarak yaşadığı günün sorunlarına ışık tutar. Yazar, akli ve bilimi yücelterek inançların karşısında durur. Toplumların kültürlerine sahip çıkmasını önemli bulan yazar, Batı dünyasının ekonomik ve

kültürel sömürsünün karşısında durur. GÜNGÖR DİLMEN, Anadolu'dan Çin'e değin geniş bir coğrafyayı ele alarak sanatını ve eserlerini ölümsüz kılar.

KAYNAKÇA

- Altun, H. (1999). *Bir Reji Çalışması: Akad'ın Yayı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- And, M. (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- And, M. (2015). *Türk Tiyatro Tarihi*, Sekizinci Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aybars, A. (2013). *Güngör Dilmen'in Kurban Oyununun Stanislavski yöntemiyle İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Buttanrı, M. (2011). *Çeşitli Yönleriyle Tiyatro*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Çalışlar, A. (1995). *Tiyatro Ansiklopedisi*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çekiç, S. , & Doltaş, D. , & Halman, T. (2010). *Güngör Dilmen Bildiri Kitabı, Dilmen'in 50. Sanat Yılı Sempozyumu*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Çetin, N. (2008). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Altıncı Baskı, Ankara: Öncü Kitap.
- Çetin, N. (2017). *Türk Romanı Tahlilleri 1*, Birinci Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dilmen, G. (1996). *Toplu Oyunları 3*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G (1998). *Toplu Oyunları 4*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2000). *Toplu Oyunları 5*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

- Dilmen, G. (2002). *Osmanlı Dram Kumpanyası*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2003). *Toplu Oyunları 6*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2007). *Keçitürküsü*, Birinci Baskı, İstanbul: Cem Yayınları.
- Dilmen, G. (2008). *Toplu Oyunları 2*, İkinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2009). *Galileo'nun Günahları?*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2010). *Toplu Oyunları 1*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2011). *Canlı Maymun Lokantası*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2012). *Sokrates "Bulutlar" da*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2016). *Toplu Oyunları 1*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2017). *Deli Dumrul*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2017). *Ben Anadolu*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dilmen, G. (2017). *Hasan Sabbah*, Birinci Baskı, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Enginün, İ. (2008). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Eren, H. (2010). *Güngör Dilmen'in "Bağdat Hatun" adlı Oyununun Edebi Tahlili, Yapıbozum Tekniği Uygulaması ve Bağdat Hatun Karakterinin İncelemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Göktaş, S. (2015). *Güngör Dilmen'in Mitolojik Dünyası*, İstanbul: Yeni Yayınevi.

Keçeli, F. (2003). Güngör Dilmen'in Oyunlarında "Mitolojik, Tarihsel ve Fantastik Olanın" Kullanımı. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*.

Şener, S. (2007). Cumhuriyet Dönemi Tiyatro. Talat Sait Halman (Ed), *Türk Edebiyatı Tarihi* (s.185-215). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Şengül, A. (2008). Cumhuriyet Tiyatrosunda Dede Korkut. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/2*.

Töre, E. (2016). *Modern Türk Tiyatrosu (Temalar)*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Yaycıoğlu, M. (2005). Güngör Dilmen'le Söyleşi. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi* 20, 129-142.

